

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ДНІ НАУКИ

ФІЛОСОФСЬКОГО ФАКУЛЬТЕТУ – 2016

**МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ
(20-21 квітня 2016 року)**

МАТЕРІАЛИ ДОПОВІДЕЙ ТА ВИСТУПІВ

ЧАСТИНА 10

Редакційна колегія: **А. Є. Конверський**, д-р філос. наук, проф., акад. НАН України (голова); **С. В. Руденко**, д-р філос. наук, доц. (заст. голови); **В. А. Бугров**, канд. філос. наук, проф.; **Т.П.Кононеко**, д-р філос. наук, проф.; **І. С. Добронравова**, д-р філос. наук, проф.; **Д. В. Неліпа**, д-р політ. наук, доц.; **М. І. Обушний**, д-р політ. наук, проф.; **В. І. Панченко**, д-р філос. наук, проф.; **А. О. Приятельчук**, канд. філос. наук, проф.; **М. Ю. Русин**, канд. філос. наук, проф.; **Є. А. Харьковщенко**, д-р філос. наук, проф.; **І.В.Хоменко**, д-р філос. наук, проф.; **В. Ф. Цвих**, д-р політ. наук, проф.; **Л. О. Шашкова**, д-р філос. наук, проф.; **П. П. Шляхтун**, д-р філос. наук, проф.; **Я.А.Соболевський**, канд. філос. наук (відп.секр.); **В.Е.Туренко**, канд. філос. наук.

*Рекомендовано до друку
вченою радою філософського факультету
(протокол № 9 від 28 березня 2016 року)*

"Дні науки філософського факультету – 2016", Міжн. наук. конф. (2016 ; Київ). Міжнародна наукова конференція "Дні науки філософського факультету – 2016", 20-21 квіт. 2016 р. : [матеріали доповідей та виступів] / редкол.: А. Є. Конверський [та ін.]. – К. : Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2016. – Ч. 10. – 199 с.

Адреса редакційної колегії: 01601, Київ, вул. Володимирська, 60, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, філософський факультет; (38044) 239 31 94

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних імен та інших відомостей. Редколегія залишає за собою право скорочувати та редагувати подані матеріали. Рукописи та дискети не повертаються.

© Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
ВПЦ "Київський університет", 2016

Секція 20

"МІЖНАРОДНА ПОЛІТИКА"

М. А. Волківський, студ., КНУТШ, Київ
volkovski@meta.ua

ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКІ ДВОСТОРОННІ ВІДНОСИНИ: СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК

Здобуття Україною власної державної незалежності супроводжувалось подоланням радянських стереотипів та становленням власних міжнародних відносин.

Республіка Польща відіграє важливу роль у зовнішній політиці України. Це зумовлено не лише географічним статусом сусідніх держав, але й спільною історією, тісними культурними та економічними зв'язками. Саме Польща 2 грудня 1991 року стала першою у світі країною, котра визнала державну незалежність України та заявила про намір встановлення дипломатичних відносин.

Відносини між Києвом та Варшавою стали однією з провідних тем української політичної науки останнього двадцятип'ятиріччя.

Україна і Польща в своєму історичному розвитку тісно пов'язані. Адже історично, політично, економічно і культурно Україна і Польща належать до спільного регіону Європи. Важливу роль тут відіграють також етнічна спорідненість, близькість культур, історичних традицій, геополітичних і геостратегічних цілей. Етнічне прикордоння завжди було територією взаємного проникнення суспільних, культурних, політичних явищ народів та їх держав, взаємних впливів, які у свою чергу, безумовно, впливають на стосунки поміж сусідами. Упродовж тривалого історичного періоду співробітництво між Україною та Польщею складалося досить неоднозначно. Не завжди в українсько-польських стосунках домінувало взаємне порозуміння і толерантність. Політичні, економічні та суспільні взаємовідносини обох країн формувалися під впливом різних факторів впливу, серед яких часто домінували достатньо негативні. Україна і Польща вступили в XXI сторіччя з історично новою якістю двосторонніх відносин. Зусиллями політичних та інтелектуальних еліт обох країн вдалося досягти певних успіхів у процесі міжнаціонального примирення та порозуміння, визначити площини взаємовигідного співробітництва та подолати процеси радянської політичної упередженості.

Таким чином, актуальність дослідження зумовлюється низкою чинників, які дають змогу дослідити польсько-українські міжнародні відносини: пізнання механізму розвитку відносин між Україною та Польщею в контексті стратегічного партнерства; розвиток партнерства в умовах "гібридної війни". Також актуальність даної теми посилюють формування страте-

гій взаємин між Україною та НАТО в нових геополітичних умовах, а також політична значимість для України ролі й місця Польщі в основних інституціях європейського та євроатлантичного просторів з погляду захисту і зміцнення становища України у відносинах з цими інституціями. Крім того, важливою для України є можливість надання допомоги з боку Польщі у втіленні економічних і суспільних трансформацій.

Дослідження зумовлене важливістю проблеми, її недостатнім опрацюванням, необхідністю обґрунтування нових підходів до її вирішення. Важливим пунктом є аналіз процесу і результатів дослідження сучасних українсько-польських взаємин у період з 1991 р. до 2015р., виявлення прогалин у вивченні проблеми та обґрунтування перспективних напрямів подальших досліджень.

Як неодноразово заявляв в своїх промовах Екс-президент Польщі Броніслав Коморовський : "Сьогодні Україна – це новий фронт Європи. Повоєнні уроки європейської інтеграції вчать, що Україна повинна інтегруватися в європейську сім'ю" [Інтернет ресурс, точка доступу: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/27000625.html>].

Узагальнюючи вище зазначене, можна дійти до висновку, що польсько-українські двосторонні відносини є стратегічно важливою складовою наближення України до Європейського союзу. Предметне вивчення українсько-польських відносин дозволяє стверджувати, що стосунки між Україною та Польщею пройшли тривалий, не позбавлений суперечностей, але динамічний та конструктивний шлях становлення і розвитку. Розглядаючи українсько-польські двосторонні відносини відзначимо їх динамічність, результативність, виваженість підходів на урядовому, дипломатичному і міжпарламентському рівнях та існування достатнього потенціалу для трансформації на рівень стратегічного партнерства.

В. М. Грубов, докт. політ. наук, проф., КНТЕУ, Київ

СЛАБКІСТЬ ООН І ПАРАДОКС ДАМАСКА: ДО ПИТАННЯ СІРІЙСЬКОГО КОНФЛІКТУ

У динаміці використання терористичних угруповань як інструменту зміни Близькосхідного політичного ландшафту Сирія є країною – індикатором, приклад якої демонструє світовій спільноті як може бути зруйнована суверена країна, яка волею долі опинилася на карті великої геополітичної гри. З відстані майже у 5 років що точиться сирійській конфлікт можна констатувати, що завдяки зовнішній режисурі він переріз внутрішні межі і став конфліктом міжнародного масштабу, де зіткнулися інтереси найвпливовіших гравців світової політики. Хитросплетіння геополітичної гри на Близькому Сході найбільш контрастно проявилися, коли у жовтні 2015 року на боці президента Б.Асада виступила Росія.. Російській аргумент сили у вигляді угруповання Повітряно Космічних Сил (ПКС) поставив знак запитання над геополітичними прожектами найбільш впливових сторін конфлікту і висвітлив потаємні сторони стратегій домінуючих намірів.

Перший намір пов'язаний з Вашингтоном щодо продовження початої справи Арабської весни і встановлення контрольованих демократій. Другий – пов'язаний з геостратегією Ер-Рияду і Катару щодо створення Арабського халіфату. Третій – з стратегією Анкари щодо створення Османської імперії. Четвертий – з стратегією Тель-Авіву щодо усунення Сирії з мапи близькосхідної політики як незалежного гравця.

На сьогодні навколо цих основних гравців сирійської авансцени сформовані 3 міжнародні коаліції, цілі яких теж різняться. Якщо Москва підтримує Б.Асада і територіальну цілісність Сирії, то США та інші виступають за його усунення. Це та межа, яка не дає цим коаліціям співпрацювати й координувати свої зусилля. Але незважаючи на цифрову строкатість цих утворень, ефективність у боротьбі з ІГІЛ демонструють Москва і Дамаск. Вашингтон і Ер-Рияд більш переймаються дипломатичною грою навколо так званої сирійської опозиції, яку ніхто не бачив (згадаймо слухання Сирійського питання в Конгресі США у жовтні 2015 року) і постачанням для неї зброї. Отже фактично діють проти Асада. Це свідчить, що такі відтинки політичної поведінки навколо Сирійського питання історія дипломатії могла б закарбувати у всім знайому і ганебну формулу як "Мюнхен – 38". Сьогодні ця паралель виглядає як невивчений урок історії, який у діяльності ООН залишається так і не засвоєним до сих пір. Прикладом може слугувати остання резолюція Ради Безпеки ООН ("Про боротьбу з фінансуванням тероризму" 2015) по Сирії, яку не виконують а ні США, а ні їх союзники по НАТО.

Анти Асадівські сили. не спромоглися реалізувати свої зовнішньополітичні стратегії в силу двох причин. Першу причину визначає "парадокс Дамаска". Він полягає у тому, що політична еліта країни продемонструвала високу згуртованість навколо президента Б.Асада. Від президента не відмовилися ні військові, ні дипломати, ні баасисти [1]. Підтримує його і населення країни. Такої згуртованості нації не знав ні Туніс, ні Лівія, ні Єгипет де підтримана населенням Арабська весна відкинула ці країни на десятки років назад. В результаті Лівія практично розколота на частини у відповідності до кордонів мешкання племен, в Єгипті змінилося три уряди і скинуто президента М.Мурсі, а Туніс не виходить з урядових криз. Про Сирію цього не скажеш.

Другою причиною є активна підтримка Сирії з боку Росії. Відносини Москви і Дамаску – це відносини союзників, де міждержавні зобов'язання носять більш глибокий і змістовний характер. Їх коріння у 60-х роках минулого століття, коли Договір про дружбу і співробітництво між СРСР і Сирією став запорукою збереження сирійської державності під час трьох арабо-ізраїльських війн. І цей урок історії сирійське керівництво добре пам'ятає. На додаток фронт "Друзів Сирії" на чолі зі США виявився не надто вдалим проектом як у наслідок розбіжностей думок серед європейців, так і у наслідок його бойкотування Лігою арабських країн. Все це дало підстави заступнику керівника військової розвідки США Д. Шедду зробити заяву, що військова розвідка США явно недооцінила Б.Асада [http://rus.ruvr.ru/news/2013_07_21/Voennaja-razvedka-SSHA-

nedoocenila-Asada-7479/]. Дипломатичну оцінку всьому, що відбувається у Сирії було дано міністром закордонних справ Росії С.Лавровим 14 вересня 2013 року в Женеві. На зустрічі з держсекретарем США Дж.Керрі він зазначив, що якщо є сили, які цю агресію фінансують і підтримують, то знайдуться сили, які підтримають законний уряд Сирії.

Виходом з ситуації, що склалася явно не на користь Заходу та їхніх партнерів по сирійському питанню стала тактика ескалації внутрішнього конфлікту за рахунок зовнішнього ресурсу. Ним став міжнародний терористичний рух, який підігрується і підтримується спецслужбами провідних країн світу. Фінансові впливання і дипломатична риторика щодо необхідності підтримки повстанців і демократичних сил – це лише звичайна миротворча риторика, за якою стоїть брудна справа: від замовчування у ЗМІ злочинів так званих повстанців до тихої згоди урядів практично всієї Європи щодо рекрутування у лави повстанців нових борців за свободу. За офіційними повідомленнями сирійської влади на сьогодні в загонах бойовиків приймають участь громадяни 82 країн, а їх загальна чисельність перевищує понад 100 тис. людей [<http://www.vesti.ru/doc.html?id=1127765>].

У розгортанні терористичного фронту проти Сирії всі учасники анти сирійської компанії виконують досить конкретні завдання. Катар, Йорданія і Туреччина виступають у якості країн-баз, де відбувається підготовка бійців для терористичних угруповань. Саудівська Аравія і Катар виступають у якості фінансових донорів і головних ідеологів агресії проти Сирії. Країни НАТО Польща, Румунія та Угорщини поставляють озброєння. А інструкторами з підготовки бойовиків виступають спецслужби США та їх партнери по НАТО. За словами Д. Шедда в Сирії сьогодні нараховується більш ніж 1.2 тис. різноманітних озброєних формувань, в цілях і напрямках діяльності яких розібратися неможливо. На його думку ці угруповання будуть воювати не стільки за ідею, скільки за територію і вони не підуть по своїм домівкам навіть тоді, коли все закінчиться. Така ситуація не турбувала б уряд США до тих пір, доки в Сирії не з'явилася Росія. Зрозуміло, що з її появою Вашингтон розпочне новий раунд гри.

И. А. Деев, студ., МГУ им. М. В. Ломоносова, Москва, Россия
deev.ivan92@gmail.com

БОРЬБА ЗА ЛИДЕРСТВО В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ В РАМКАХ МИР-СИСТЕМНОГО ПОДХОДА И. ВАЛЛЕРСТАЙНА

В ходе своего существования, с XVI века до настоящего времени, капиталистическая миро-экономика пережила три случая гегемонии в борьбе за лидерство. "Понятие гегемонии в межгосударственной системе относится к такой ситуации, в которой продолжающееся соперничество между так называемыми "великими державами" настолько не сбалансировано, что одна держава оказывается поистине *primus inter pares*" – пишет Валлерстайн [Валлерстайн И. Анализ мировых систем и

ситуация в современном мире. Пер. с англ. П. М. Кудюкина. Под общей редакцией канд. полит. наук Б. Ю. Кагарлицкий – СПб.: Издательство "Университетская книга", 2001, стр. 97]. Гегемония в состоянии навязывать другим государствам свои правила в поведения в экономической, политической, дипломатической, военной и культурной сферах. В экономике материальная мощь гегемонии коренится одновременном преимуществе в аграрно-промышленном, торговом и финансовом секторах. Однако, как бы не сильна была материальная и идеологическая база ведущего государства, в истории капиталистической миротсистемы еще не было времени "чтобы держава-гегемон была всемогущей и могла делать все, что ей заблагорассудится. Внутри межгосударственной системы не существует всемогущества" [Там же, стр. 98].

Три существовавших гегемонии это: Голландия в 1620-1672 гг., Соединенное Королевство в 1815-1873 гг., Соединенные Штаты Америки в 1945-1967 гг. Помимо преимуществ в материальном плане державегегемону принадлежали также ведущие роли в идеологическом и военном аспектах. "Подобные державы в период их гегемонии имеют тенденцию выступать как адепты глобального "либерализма". Они выступали защитниками принципов свободного движения факторов производства (товаров, капиталов и труда) по всему миру-экономике" [Там же]. Интересным и одновременно настораживающим выводом Валлерстайна является то, что установлению гегемонии всегда предшествует долгая война. Так, тридцатилетняя война 1618-1648 гг. предшествовала гегемонии Голландии, наполеоновские войны 1792-1815 гг. – гегемонии Великобритании, и две мировые войны периода 1914-1945 гг. – гегемонии США. "Преимущество экономики победителя растет в ходе самой войны, и послевоенные межгосударственные соглашения создаются для того, чтобы закрепить значительное превосходство и защитить его от разрушения. Данное государство, таким образом, присваивает "ответственность" за дела в мире, что отражается в дипломатических, военных, политических, идеологических и культурных аспектах" [Там же, стр. 99-100].

Сегодняшний мир (понятие условное, так как начало ему положено с 1970-х годов) по мнению Валлерстайна, находится в фазе постгегемонии Соединенных Штатов [После либерализма = After Liberalism / Под ред. Б. Ю. Кагарлицкого. – М.: Едиториал УРСС, 2003.]. К концу 1960-х годов центром силы, наравне с США, становится Западная Европа, к концу 1970-х третьим центром силы становится Япония (и в целом восточная Азия). В настоящий момент существует около десяти неравноценных центров силы, никто из которых не может претендовать на роль гегемона, но достаточно силен для того. Чтобы быть автономным это: США, Россия, Западная Европа, Китай, Япония, Иран, Бразилия, ЮАР, Индия и др. [Выступление Иммануила Валлерстайна на Ярославском форуме 14 сентября 2009 [https://vityoutube.com/video/kYPDuVYHMS0/-](https://vityoutube.com/video/kYPDuVYHMS0/)]. Сегодня Соединенные Штаты утратили свою лидирующую роль в сфере производительности, но их коммерческое и финансовое превосходство все еще велико; но, самое главное, что новые центры силы уже

оспаривают военное и политическое преимущество США, которое более не является подавляющим.

С точки зрения Иммануила Валлерстайна мировая капиталистическая система, существующая сегодня – явление историческое и конечное. Деление мира на современные государства – всего лишь переходный период в процессе мировой консолидации и объединения космополитических капиталистических элит. Таким образом, государства представляют собой институты, чья основная задача – всячески скрывать существующую классовую структуру международных отношений и стараться не допустить осознания мировым пролетариатом своего единства.

Современное состояние мировой системы – фаза постгегемонии Соединенных Штатов. Очевидных претендентов на роль нового гегемона в борьбе за мировое лидерство нет, однако существует около десяти наиболее влиятельных центров силы, среди которых конкуренцию США могут составить Китай в экономическом и Европа в политико-идеологическом отношении. Исторически, борьба за лидерство заканчивалась долгой (несколько десятилетий) войной, в результате которой в мире появлялась страна-гегемон. Глобализация, взаимозависимость стран в экономике, наличие ядерного оружия практически свели на нет возможность мировой войны. Поэтому, как считает Валлерстайн, не столь важно какая страна будет новым мировым лидером, тем более что этот процесс растянется на многие десятилетия. Важнее то, что процесс глобализации неизбежно приведет к интернационализации мирового пролетариата, чье положение становится все хуже несмотря на кажущийся рост всеобщего благосостояния, а это в конечном счете выльется неизбежную мировую революцию, которая уничтожит такое понятие как государство вообще.

М. Б. Кожушнер, студ., КНУТШ, Київ
maria.kozhushner@gmail.com

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ І ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА РОЛЬ ДЕРЖАВИ

Поняття "міжнародні відносини" ввів у науковий обіг англійський учений Джереми Бентам (1748-1832), який за його допомогою окреслював відносини між урядами держав [Мальський М., Мацях М. Теорія міжнародних відносин. – К., 2003., с. 89]. З того часу наукові уявлення про сутність міжнародних відносин постійно розширювалися.

Перелік визначень міжнародних відносин є досить довгим, проте, якщо певним чином їх узагальнити, то можна охарактеризувати міжнародні відносини як системну сукупність політичних, економічних, соціальних, дипломатичних, правових, військових та гуманітарних зв'язків та відносин між основними суб'єктами світового співтовариства, до яких належать народи, держави, суспільні та громадські сили, рухи і організації.

Серед теорій міжнародних відносин певне місце займають концепції революційного перетворення світового співтовариства. Аналізуючи світові проблеми з класових позицій, видатні соціологи К. Маркс, Ф. Енгельс, В. Ленін виходили в формуванні міжнародних відносин в кожній історичній епосі з поєднання внутрішньої і зовнішньої політики держав відповідно із закономірностями розвитку конкретно-економічних систем.

На початку XX століття англійський географ Хальфорд Маккінлер формулює теорію геополітики. Її сутність полягала у визнанні провідними в міжнародних відносинах держав природні явища.

У міжвоєнний період в США розвивався ще один напрям теоретичного осмислення міжнародної політики – політичний ідеалізм. Суть політичного ідеалізму полягає в тому, що відкидаючи баланс сил, світова політика розглядалася в поняттях права і моралі, моделі міжнародних відносин ставилися на юридичну основу.

В руслі модернізму склалася школа системного аналізу міжнародних відносин (Мортон Каплан, Девід Синер, Анрі Органскі), теорія зовнішньої політики (Джордж Розентау), теорія інтеграції (Карл Дойч), теорія міжнародного конфлікту (Отто Хонси, Белл Броді та ін.), теорія міжнародних організацій (Евін Хаас, Джеймс Пай та ін.) [Горлач М. І., Кремень В. Г. Політологія: наука про політику. К.: Центр учбової літератури, 2009., с.482]. Якщо раніше держави розглядалися як внутрішньо єдині одиниці, що визначали свій курс зовнішніх відносин на основі національних інтересів, то в сучасних умовах держави вивчаються як системи, які підлеглі впливу ззовні. Приділяється значна увага міжнародним організаціям: транснаціональним корпораціям та іншим суб'єктам міжнародних відносин, розглядається їхня роль у світовій політиці.

Можна виокремити 3 основні тенденції розвитку міжнародних відносин, а саме:

- 1) перехід до багатополярного світового порядку;
- 2) глобалізація міжнародних відносин;
- 3) демократизація міжнародних відносин.

1) У світі з'явилося чимало цілком самостійних, сильних і рішуче налаштованих на жорстку конкуренцію "гравців". Причому, їхня кількість зростає. Таким чином, відбувається просування до багатополярності, що означає зниження питомої ваги США у світовій економіці та світовій політиці, поступове розчинення однополюсного світу в іншій структурі міжнародних відносин.

2) Глобалізація полягає в інтернаціоналізації економіки, розвитку єдиної системи світового зв'язку, зміні та ослабленні функцій національних держав, активізації діяльності транснаціональних недержавних утворень. На цій основі формуються все більш взаємозалежні і цілісні міжнародні відносини. Ця тенденція стрімко реалізується у формі швидкого зростання рівня міжнародного співробітництва, впливу міжнародних інститутів – політичних, економічних, гуманітарних, – а також створення за своєю суттю наднаціональних органів.

3) Демократизація спостерігається в усіх країнах незалежно від пануючого у них типу політичного режиму. Із завершенням "холодної війни" навіть в умовах найбільш авторитарних режимів значно звузилися можливості приховувати, а тим більше легітимізувати порушення особистої свободи громадян, їхніх природних і політичних прав.

Зовнішня політика є діяльністю і взаємодією офіційних суб'єктів, що мають або привласнюють собі право виступати від імені суспільства, виражати інтереси суспільства, обирати певні методи і способи їх реалізації [Політологія: Курс лекцій / Н. П. Денисюк, Т. Г. Соловей, Л. В. Старовойтова та ін., 2-е вид., випр. і доп. – Мн.: НТООО "ТетраСистемс", 1997, с.174].

В якості головних суб'єктів зовнішньої політики виступають держави й неурядові організації.

Головними цілями зовнішньої політики є здійснення охоронної, економічної, інформаційно-представницької, регулюючої, а також, на думку деяких політологів, інтеграційної функції.

Зовнішньополітична діяльність здійснюється наступними засобами: політичними, що включають перш за все дипломатію, економічними, тобто за допомогою економічних механізмів, військовими, використовуючи військовий арсенал, і пропагандистськими засобами, тобто за допомогою ЗМІ.

Місце України в системі міжнародних відносин науковці передусім вбачають у співпраці з Європейським Союзом.

Зовнішньополітична роль України полягає в здійсненні ряду функцій для сприяння європейській та світовій безпеці.

Україна приймає активну участь у діяльності багатьох міжнародних організацій. Вона розширює свої міжнародні контакти, що безумовно позитивно впливає на імідж нашої держави.

Таким чином, міжнародні відносини можна охарактеризувати як систему сукупність політичних, економічних, соціальних, дипломатичних, правових, військових та гуманітарних зв'язків та відносин між основними суб'єктами світового співтовариства, до яких належать народи, держави, суспільні та громадські сили, рухи і організації. Зовнішньополітична роль держави в свою чергу – це діяльність і взаємодія офіційних суб'єктів, що мають або привласнюють собі право виступати від імені суспільства, виражати інтереси суспільства, обирати певні методи і способи їх реалізації.

Д. А. Кочетков, студ., МГУ ім. М. В. Ломоносова, Москва, Россия
dmitrykochtekov93@gmail.com

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ЗОНА "НОВОГО ШЕЛКОВОГО ПУТИ"

Из многих сфер международного сотрудничества в Восточно-Азиатском регионе наиболее динамично развивается торгово-экономическая сфера. Это явление обусловлено целым рядом причин, таких как осознанная необходимость более широкой и прочной интег-

рации, охватывающей всю Восточную Азию, с целью предотвращения кризисных ситуаций и влияния извне, формирование единого экономического и финансового пространства в регионе, а также проведение политического и экономического курса важнейших восточноазиатских акторов, и в первую очередь – Китая [Аршеидзе Л.Г. Международные отношения в Восточной Азии. Угрозы и надежды. – М.: Междунар. отношения, 2007. – 296 с.].

Возможности расширения хозяйственных связей между восточноазиатскими странами в XXI веке predetermined также вектором развития их внешней торговли. Внешнеполитическая стратегия КНР базируется на последовательном воплощении принципа "мирного развития", который предполагает создание благоприятной обстановки для целей экономического преобразования страны, поддержания внутривосточной стабильности, территориальной целостности, снижения опасений по поводу намерений Пекина и увеличения его регионального и международного влияния и престижа. Реализация этой стратегии, пришедшей на смену концепции "мирного возвышения" Китая, породившей недоверие в странах региона в его "мирном характере", привела к тому, что Китай выдвинулся на позиции одного из экономических лидеров в регионе, потеснив Японию, выступавшую главной движущей силой процессов регионализации в 1980-х и 1990-х годах, но утеревшую их вследствие азиатского кризиса 1997-1998 годов [Киреева А. Соотношение сил великих держав в Восточной Азии // Международные процессы. Т. 11. №3-4 (34-35). Сентябрь – Декабрь].

Китай также активно продвигается на Запад, в связи с чем необходимо рассмотреть международно-политические аспекты финансово-экономического проекта руководства КНР под названием "Новый Шелковый путь", который, учитывая созданную в 2010 году зону свободной торговли между Китаем и АСЕАН, объединившую почти 2 миллиарда человек, может представлять интерес и для других государств Восточной Азии, выступая в качестве одновременно регионального и трансрегионального проекта.

Что касается Европы, то здесь тоже есть определенные выгоды. Весной 2014 г. Си Цзиньпин посетил Германию и в частности порт Дуйсбург, расположенный в земле Северный Рейн-Вестфалия на западе Германии. Этот визит направлен на содействие строительству "экономического коридора вдоль Шелкового пути". Он отметил, что пояс свяжет рынки Азии и Европы и будет выгоден всем народам, проживающим вдоль него. Китай и Германия находятся в двух конечных точках этого пути, являются двумя крупными экономическими субъектами Азии и Европы, также в этих странах расположены конечные станции железной дороги Чунцин-Синьцзян-Европа. Две страны должны укрепить сотрудничество и содействовать строительству "экономического коридора вдоль Шелкового пути" [Председатель КНР Си Цзиньпин осмотрел порт Дуйсбург в Германии URL: <http://russian.people.com.cn/31520/8583107.html>].

Собственно идея Шёлкового пути уже начала реализовываться, причем этому содействуют как европейские партнеры, так китайские и российские. Среди факторов, способствующих реализации данного проекта, можно выделить то, что 8 ноября 2014 года стало известно, что Китай намерен внести \$40 млрд. в Фонд Шелкового пути, целью которого является "слом узких мест по взаимодействию" в Азии. Фонд будет способствовать привлечению инвесторов из Азии и других районов мира к активному участию в создании "Экономического пояса Шелкового пути" и "Морского Шелкового пути XXI века" – параллельного проекта, выдвинутого председателем КНР в октябре 2013 г. в Индонезии. Си Цзиньпин также отметил, что Китай будет оказывать содействие странам, входящим в эти зоны сотрудничества, в строительстве объектов инфраструктуры, включая транспортную сеть, объекты электроснабжения, телекоммуникации. Важную роль в финансировании этих проектов, по его словам, должно сыграть создание Азиатского банка инфраструктурных инвестиций (АБИИ). Китай также готов оказать помощь соседним странам в подготовке 20 тыс. специалистов в течение пяти лет [Китай намерен вложить \$40 млрд в Фонд Шелкового пути URL: <http://itar-tass.com/ekonomika/1559488>].

Как отмечает Чжао Хуашен, директор Центра по изучению России и Центральной Азии Фуданьского университета Шанхая, "продвигая Экономический пояс "Шелковый путь" и аналогичные проекты в Южной и Западной Азии, Китай еще больше "открывается" в сторону запада. Однако это не означает его отхода от восточного и юго-восточного направлений, а направлено на то, чтобы сбалансировать векторы сотрудничества, не умаляя значения ни одного из них" [Новый Шелковый путь: стратегические интересы России и Китая URL: http://russiancouncil.ru/inner/?id_4=2883#top].

На сегодняшний день проект "Шелковый путь" не реализован полностью-продолжаются переговоры сторон, и обсуждаются возможные сценарии развития сотрудничества в данном направлении.

В. М. Мельник, студ., КНУТШ, Київ
melnyk_science@mail.ru

ПРОЦЕС ДЕКОМУНІЗАЦІЇ В АЛБАНІЇ: 1985-1991

Албанія – це балканська держава, що звільнилась від комуністичного режиму в 1991 році. Тематика політичної та правової історії Албанії в посткомуністичний період залишається малодослідженим питанням в українській політологічній літературі. Єдиним комплексним дослідженням станом на сьогодні є книга М. М. Кріля "Історія країн Центрально-Східної Європи (кінець XX – початок XXI ст.)", в якій Албанії присвячено невеликий, але ґрунтовний розділ [Кріль М. М., Історія країн Центрально-Східної Європи, Київ: Знання, 2013, ст. 10-22]. Зазначена книга стала для нас методологічною основою в процесі дослідження політичної історії Албанії.

Албанію за геополітичним типом слід вважати країною, що входить до Центрально-Східної Європи. Політичний розвиток албанської системи державного управління та конституціоналізму цілком однозначно дозволяє віднести її до Східноєвропейської транзитивної моделі.

Населення Албанії станом на 2003 рік – 3,52 млн. чоловік. При цьому, етнічні албанці складають 98% громадян. В релігійному плані Албанію зазвичай вважають сунітською ісламською країною, але кількість мусульман насправді не перевищує тут 70% населення. Майже 18% албанських громадян, більшість з яких проживає на півдні сповідують православ'я. На їхній території значну роль відіграє Грецька православна церква, участь якої в політичній історії Албанії 1990-х років була досить серйозною. Також порівняно великою є римо-католицька община – майже 10%.

Після звільнення від окупації в 1945 році Албанія зазнала серйозних внутрішньополітичних змін. Існуюча до того монархія (під час Другої світової війни вона офіційно увійшла до складу Італії та визнала італійського короля) була перетворена в комуністичну диктатуру. До 1956 року, переважно в епоху Й. Сталіна, Албанська Партія Праці (до 1948 року – Комуністична партія Албанії) фінансувалась майже виключно за радянський рахунок. Однак, розрив Радянського Союзу з сталінською ідеологією та публічне засудження сталінських методів керівництва призвели до розриву дипломатичних відносин між Албанією і СРСР та до зближення з Китаєм. Таким чином, Албанія протягом 40-річного правління лідера АПП Енвера Ходжі розвивалась в геополітичному союзі з Китайською Народною Республікою. Албанію можна назвати класичним (і єдиним у Європі) прикладом маоїстсько-сталінського підходу в управлінні народним господарством і в системі побудови структур державного управління.

Ідеологічна відліга та поступова демократизація суспільства розпочалась лише після 11 квітня 1985 року, коли помер Енвер Ходжа. В цей момент Албанія пішла на друге зближення з Радянським Союзом, що закінчилось початком процесу перебудови, який офіційна Тирана задекларувала в 1986 році. Протягом 1987-1989 років в Албанії пройшли перші демонстрації та маніфестації, на яких зароджувалась демократична опозиція режиму. Ці демонстрації були придушені албанськими силовиками, але головне гасло протестів – зміна державного устрою, ліквідація правової монополії комуністів на політичну владу, міцно вкорінилося в масовій свідомості суспільства. В таких умовах, протягом вересня-листопада 1990 року З'їзд АПП затвердив офіційну програму "перебудови суспільства" та ухвалив Програму соціально-економічних і політичних реформ. Остання була розрахована на 5 років і першими кроками, що були здійснені комуністами у відповідності до програми стали: 1) скасування ембарго на притік іноземного капіталу в Албанію, дозвіл на залучення інвестицій західних країн в економіку; 2) ліквідація спеціального нормативно-правового акту від 1976 року, згідно з яким Албанія оголошувалась атеїстичною країною. Вже 21 грудня 1990 року, у відповідь на чергове посилення громадського тиску, АПП довелось заборонити повсюдне використання комуністичної символіки, перейме-

нувати всі установи названі в честь Сталіна чи Ходжі та офіційно ввести багатопартійну систему.

Вже 31 березня 1991 року в Албанії відбулись парламентські вибори. Це були перші вільні вибори депутатів з 1923 року. АПП здобула на цих виборах 168 місць з 250 у парламенті – 62%. Першою албанською опозицією стала Демократична партія, до якої відійшло лише 75 парламентських місць. Вже 29 квітня 1991 року новий парламент ухвалив так званий "перехідний" Конституційний закон, який мав замінити на певний час Основний Закон держави і створити передумови для реорганізації політико-правової системи на демократичних засадах. Цей закон офіційно проголошував Албанію демократичною країною з плюралізмом політичного мислення, всі громадяни оголошувались рівними перед законом, право на приватну власність оголошувалось захищеним законом і отримувало статус базової форми власності в Албанії. Новий Конституційний закон оголошував Албанію "вільною від диктату будь-яких ідеологій".

Прийняття Народними зборами Конституційного закону 29 квітня 1991 року створило передумови для проведення перших президентських виборів, які відбулись вже у травні. На виборах депутати парламенту обрали президентом останнього представника партійної номенклатури – Реміза Алію. Останній проявив велику далекоглядність, відмовившись від традиційної для лідера держави посади першого секретаря Центрального комітету АПП. У червні 1991 року З'їзд АПП прийняв історичне рішення про скасування єдиної ідеологічної платформи партії – марксизму-ленінізму та оголосив про запровадження курсу на декомунізацію політичного простору. В рамках цього процесу АПП була переіменована в АСП – Албанську соціалістичну партію. Поряд з Демократичною партією, Албанська соціалістична партія і досі залишається однією з провідних політичних сил в цій країні.

У червні 1991 року ЦК АСП очолив молодий і перспективний лідер, майбутній неодноразовий голова уряду – Фатос Нано. Саме він, поряд з президентом Ремізом Алією здійснив деідеологізацію армії та поліції, значно зменшив роль спеціальних служб в державному житті. Саме Фатос Нано розпочав ринкові реформи в економіці, що призвели до остаточної декомунізації Албанії в 1992-1996 роках.

*Е. А. Оленева, студ., МГУ им. М.В. Ломоносова, Москва, Россия
ryjaya93@mail.ru*

ПОСТМОДЕРНИЗМ КАК НАПРАВЛЕНИЕ КРИТИЧЕСКОЙ ТЕОРИИ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ

Постмодернизм как одна из разновидностей критических теорий международных отношений возник в 1980-х, и основной интерес для этого направления представляла критика традиционных подходов, при этом использовались необычные для мировой политики методы. Учитывая взаимосвязанность языка, исследователи данного направления анали-

зировали основополагающие понятия в теории международных отношениях, такие как государство, безопасность, международная система. Научные тексты становились объектом исследования модернистов, где они искали скрытые смыслы, для этого они использовали анализ дискурса, деконструкцию, генеалогию.

В своих исследованиях постмодернисты во многом опирались на работы таких постструктуралистов как М. Фуко, Ж. Деррида, Ж. Делеза и др. А термин "постмодернизм" внес в научный оборот ещё один представитель постструктурализма – Ж. Лиотар. Он определял постмодернизм как скептицизм по отношению к великим идеям и теориям, которые основываются на рациональном выборе и претендуют на универсальность. [Цыганков П.А. Международные отношения и мировая политика. М.: Росспэн, 2014].

Благодаря методу генеалогии постмодернисты рассмотрели существующие концепции и идеи не сами по себе, а проследили их исторический путь, т.е. контекст, в котором они были созданы, особенности их эволюции, пытались понять, насколько они устойчивы или изменчивы. Таким образом, нынешние структуры рассматриваются как временные. Метод деконструкции позволил постмодернистам внести идею о том, что существующие теории ограничивают познавательные возможности из-за того, что дают лишь одну из интерпретаций мировой действительности. Постмодернисты полагают, что вина распространения конфликтности и гегемонизма в современном мире лежит на рационалистических теориях, т.к. они оправдывают поведение государств. Также критикуется и понятие суверенитета, потому что это понятие в последнее время все больше размывается и подрывается в связи с тем, что все больший вес набирают негосударственные акторы и транснациональные потоки. Здесь также важно учитывать, что пространственные характеристики изменяются.

Для модернистов есть три главных феномена мировой политики: симуляция, надзор и скорость. Понятие симуляции связано с тем, что в мировой политике мы сталкиваемся с некой гиперреальностью, скрывающей истинные иерархии и структуры власти и содержащую мнимые угрозы, провоцирующие гонку вооружения, вследствие чего мир дегуманизируется. Понятие надзора включает в себя также контроль и слежение, все это способствует поддержанию параноидального и агрессивного режима, который стремятся поддерживать мировые державы. Центральным из этих трех феноменов является скорость, которое подразумевает в первую очередь быстроту передачи информации, всеобщий контроль и развертывание вооружения.

Среди видных теоретиков постмодернизма можно выделить Джеймса Дерриана, Ричарда Эшли, Роберта Уолкера, Майкла Шапиро и др.

Постмодернисты, как и феминисты, отождествляют войну с агрессией, насилием и доминированием. Международные отношения осложнены тем, что государства, накапливая силу для обеспечения безопасности, иногда тем самым провоцируют агрессию извне.

Роберт Уолкер, указывая на тот факт, что в наше время терроризм уже приобрел глобальный, транснациональный характер, отмечает, что это является своеобразным современным вызовом для государств, особенно западных. [R. B. J. Walker, The Changing Landscape of European Liberty and Security: The Mid-Term Report of the CHALLENGE Project," International Social Science Journal, vol 59 number 192, 2009. (Coauthored with Didier Bigo, Sergio Carrera, and Elspeth Guild)].

Постмодернист Майкл Шапиро считает, что именно между культурой и насилием есть неразрывная связь, которая влияет в свою очередь на политику, а, следовательно, и на поведение и взаимоотношения людей. [Michael J. Shapiro: Discourse, culture, violence. // Ed. by Terrell Carver and Samuel A. Chambers. Routledge, 2012].

Джеймс Дер Дериан так же исследовал феномен терроризма, определив, что он не обязательно должен быть негосударственным. Дж. Дер Дериан определил, что терроризм многогранен и многообразен, и выделил его разновидности: мифотерроризм, анархотерроризм, социотерроризм, этнотерроризм, наркотерроризм, государственный терроризм и чистый терроризм. [James Der Derian. Critical practices of international theory. Selected essays. New York, Routledge. 2009.].

Р. Ю. Паламаренко, асп., МГУ М. В. Ломоносова, Москва, Россия
ro1155@yandex.ru

ТРАКТОВКИ ПОНЯТИЯ "МЕЖПРАВИТЕЛЬСТВЕННАЯ ОРГАНИЗАЦИЯ" В МЕЖДУНАРОДНО-ПОЛИТИЧЕСКОЙ НАУКЕ

Межправительственные организации являются вторыми по степени влияния после государств акторами мировой политики. В международной практике используется термин "международная межправительственная организация" (сокр. ММПО) или же просто "межправительственная организация" (сокр. МПО), подразумевая, что она есть "международная". Но что касается его формулировки международной политической наукой, то констатация того, что не существует единственного и общепринятого определения уже никого не удивляет, т.к. такое положение дел характерно для всей политической науки. Тем не менее, добавить новое, расширить и углубить понимание в понятийно-категориальном аппарате представляется возможным.

По мнению П. А. Цыганкова, рост значимости международных организаций произошел в послевоенное время и их изученность политической наукой недостаточная. Не дан глубокий анализ их роли в мировой политике. Й. Галтунг характеризует их как "невидимый континент", а Дж. Розенау как "второй мир" [Цыганков П. А. Теория международных отношений. М.: Гардарики, 2007, с. 238.].

Принято считать, что термин "международная организация" первым употребил шотландский юрист и философ Джеймс Лоример. Какое-то

время термин использовался в смысле мироустройства [Lorimer J. Principes de droit international. Bruxelles, 1884].

Каков первый юридический документ, в котором употребляется термин международная организация? Это Версальский мирный договор. В нем написано: государства "приложат усилия... к учреждению и содержанию... международных организаций" [Версальский мирный договор /под ред. Ю. В. Ключникова, А. В. Сабанина. М., 1925. с. 37].

Г. А. Дробот дает такое определение МПО: это организации, которые "создаются правительствами государств на основе международного договора" [Дробот Г. А. Мировая политика. – М., Юрайт, 2014, с. 262].

Французский ученый Ш. Зоргбиб выделяет три характеристики, которые, на наш взгляд, оригинально дополняют трактовку понятия МПО. Это:

- политическая воля к сотрудничеству, зафиксированная в учредительном договоре;

- постоянно действующий аппарат, обеспечивающий преемственность в развитии организации;

- автономность компетенций и решений [Zorgbibe, Ch. Les organizations internationales. P., 1991, P. 3].

Автор упоминает о *политической воле*, что отличает его формулировку от предлагаемых другими учеными. Категория "политическая воля" является одной из центральных в политической науке. В русле теории политического реализма представляется, что МПО не могут быть независимыми, т.к. через них всего лишь продвигаются интересы государств.

Еще один зарубежный специалист, ученый Л. Зиринг сформулировал основные признаки и атрибуты МПО. Есть те особенные характеристики, которые автор формулирует по-своему, таким образом, дополняя картину всех трактовок МПО [Ziring L., Riggs R.E., Plano J. C. The United Nations. International Organization and World Politics. Harcourt College Publishers. Orlando, Fl., 2000. P. 8-9]. Вот некоторые из них:

- 1) установление связей и сотрудничества с другими объединениями государств и международными организациями;

- 2) осуществление некоторыми организациями юридических и квазюридических полномочий, создание в некоторых из них специальных международных судов;

- 3) наличие многими организациями статуса юридического лица, позволяющего им приобретать собственность, выступать в судах в роли истца или ответчика;

- 4) осуществление правотворчества: разработка международных соглашений и представление их на ратификацию и принятие резолюций, рекомендующих соответствующие меры и способы решения международных проблем.

Исходя из этих характеристик и признаков, по мнению авторов, МПО должна соответствовать достаточно обширному списку атрибутов. Ценность такого подхода в том, что список атрибутов максимально масштабный, предлагается как бы матрица признаков МПО. Например, этот

перечень помогает отличить МПО от других международных структур: от международных форумов, регулярных встреч глав государств в иных форматах, от НПО и ТНК, международных террористических организаций и т. д., а также увидеть некоторые особенности, на которые не обратили внимания другие специалисты.

По мнению В. Н. Федорова, МПО не являются наднациональными институтами и не являются "мировым правительством" или "всемирным парламентом". МПО только лишь обеспечивают межгосударственное сотрудничество и взаимодействие в целях решения мировых проблем и то в той мере, в которой это *становится возможным*. Далее автор очень тонко отмечает, что за громким названием "международная организация" не стоит самодостаточная глобальная властная структура, а только "своеобразная и гибкая межгосударственная организационная форма регулирования, согласования, решения и совместного ведения международных проблем в соответствии с теми принципами и процедурами, которые закреплены в Уставе ООН и учредительных актах таких организаций" [Федоров В. Н. "Организация Объединенных Наций, другие международные организации и их роль в XXI веке", МГИМО (У) МИД России, "ИНО-центр", Издательство "Логос", 2005, с. 71].

Исходя из всех рассмотренных формулировок, можно сконструировать такое определение МПО, которое бы включало важные аспекты из всех их: МПО – это международные акторы, постоянно действующие на основе договора, которые берут инициативу в решении мировых проблем и предоставляют для этого институциональную основу, но обладают политической волей настолько, насколько это соответствует интересам государств.

В. С. Посева, студ., КНУТШ, Київ
victoriaposeva@gmail.com

МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА ШВЕЦІЇ У 2015 – поч. 2016 рр.

Важко керовані міграційні потоки в останні декілька років гостро поставили питання стабільності та досконалості механізму врегулювання цих процесів у розвинених країнах Європи. Інтенсифікація міграційних процесів, які є водночас і рушійною силою глобалізації, найповніше почали проявляти себе з 2000-х рр., коли вектор міграційних процесів змінився: країни ЄС стали не тими, звідти вибуває населення, а тими, куди спрямовуються численні міграційні потоки. На сьогодні вдосконалення міграційної політики є найпершою і найголовнішою проблемою Європи. Явище некерованих міграційних процесів і створення напруженої ситуації на континенті вже встигли назвати європейською міграційною кризою, головними причинами виникнення якої називають відсутність коштів для забезпечення біженців необхідним для адаптації до життя у нових місцях локації та відсутність єдиної консолідованої концепції по розподілу потоків біженців по країнам ЄС.

Усе це спровокувало зміни у внутрішній політиці країн, адже потік біженців набрав небачених досі масштабів.

Швеція є однією із найпрогресивніших країн світу, рівень життя якої протягом останніх десятиліть займає одне з перших місць. Розвинена система соціального забезпечення, толерантність та макрокультурність зробили цю країну надзвичайно привабливою для мігрантів. Кожен п'ятий мешканець цієї країни – виходець з іншої держави. Згідно з рейтингом The Migrant Integration Policy Index Швеція займає перше місце з тридцяти восьми досліджених країн за рівнем інтеграції мігрантів у життя країни. З восьми досліджених секторів, Швеція посідає перше місце у забезпеченні роботою (labour market mobility) та освітою, входить до десятки країн з толерантною та антидискримінаційною політикою у всіх сферах суспільного життя (щодо релігії, національності, етнічної приналежності), охорони здоров'я, наданні посвідчення на постійне місце проживання (permanent residence) та залученні мігрантів у політичне життя країни [The Migrant Integration Policy Index (MIPEX) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mipex.eu>]. Причиною такого лояльного ставлення до мігрантів протягом останніх десятиліть була нестача трудових ресурсів. З одного боку, країна була зацікавлена у залученні високоосвічених кадрів до роботи у державі, що збільшувало конкурентоспроможність країни на міжнародній арені. Але останнім часом все голосніше чутні голоси-противники такої лояльної політики. Найбільше загострення припадає на період з початку 2015 р., яке триває і до сьогодні.

Врегулюванням міграційних процесів у Швеції займається Шведське міграційне відомство (Migrationsverket), головною метою якого є підтримка регульованої міграції, захист прав біженців та гарантія дотримання прав людини. Наприкінці 2015 р. Шведське міграційне відомство опублікувало звіт щодо кількості іммігрантів, які прибули у Швецію. Загальна кількість становить близько 175 000 чоловік. У період з січня по листопад Migrationsverket розглянуло 52 900 заяв про надання тимчасового притулку у Швеції, 78% заяв мали позитивне рішення. Найбільше біженців прибуло з Сирії, Афганістану, Іраку та Сомалі [Migrationsverket. Statistics [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.migrationsverket.se/English/About-the-Migration-Agency/Facts-and-statistics-/Statistics.html>]. За останнє десятиліття це найбільший міграційний потік. Витрати Міграційного відомства на утримання та охорону правопорядку в центрах поселення біженців у 2015 р. збільшилися до 140 млн крон з 52 млн крон у 2014 р. Відомство також очікує черговий міграційний спалах від 70 000 до 140 000 біженців у 2016 р., якщо країни ЄС та Туреччина не введуть жорсткий контроль на своїх прикордонних територіях [Ненадежные прогнозы Миграционного ведомства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sverigesradio.se/sida/gruppsida.aspx?programid=2103&grupp=16655&artikel=6360931>].

Такий вибух переселенців викликав буремну реакцію самих шведів, які, згідно з опитуванням шведських ЗМІ, не підтримують дану лояльну політику, остерігаючись та уникаючи мігрантів. Подібна реакція з'явилась

як наслідок поведінки самих біженців, яка включала в себе домагання сексуального характеру, вбивства наглядачів у притулках для біженців та порушення громадського порядку. Масова міграція змінила обличчя країни та збурила безліч соціальних проблем, центральними з яких є: працевлаштування та забезпечення соціальною допомогою мігрантів. Серед шведів побутують вигадані або обґрунтовані упередження щодо біженців. Самі ж мігранти, будучи ізольованими у своїх тісних громадах, не мають належного доступу до ознайомлення та інтеграції у громадське життя шведського суспільства. Усе це породжує сегрегацію та утвердження ксенофобних настроїв як у біженців, так і у корінних шведів.

Масові заворушення у столиці наštовхнули владу на рішучі кроки. Наприкінці 2015 р. (17 грудня) Риксдаг (Sveriges riksdag, парламент Швеції) ухвалив закон, згідно з яким вводиться обов'язкова перевірка документів на кордоні, що підпорядковані шенгенській угоді, а також вводиться перевірка транспортних засобів, що прямують до Швеції, а саме між датським Хельсінґбором та шведським Хельсінборгом. Це автоматично створило напруження у стосунках з країнами ЄС, особливо з сусідньою Данією, з якої біженців у Швецію потрапляє найбільше. У квітні мають вступити в силу низка інших законів, які досконаліше регулюватимуть міграційні процеси на території Швеції. Наразі статус біженця може отримати будь-хто, але тимчасово, строком на три роки. По закінченню терміну дії його можуть продовжити, але за умов, якщо особа має змогу на належному рівні себе забезпечувати. У іншому разі, особі будуть відмовляти у наданні тимчасового притулку, і вона буде змушена покинути країну.

Варто зазначити, що попри загострення міграційної проблеми, Швеція залишається однією з найуспішніших країн світу. Згідно з повідомленням Міністерства фінансів Швеції ВВП країни за 2015 р. зріс на 3,6%, прогнозовано він мав складати 2,8%. Причинами росту ВВП стало збільшення інвестиційних надходжень та скорочення безробіття [Strong Swedish economy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.government.se/press-releases/2015/12/strong-swedish-economy>].

Незважаючи на критичну ситуацію з мігрантами, Швеції вдається втримати високий рівень стандартів життя та соціального захисту. Усе це постає як наслідок тривалої консолідації сил народу, практики сильної конституційної демократії у поєднанні з традиційною монархічною формою правління. Привабливість цієї країни для знедолених є природною і політично обґрунтованою, адже Швеція – країна широких можливостей. Шведська модель соціального захисту виокремлюється як одна з найкращих у світі. Вона стоїть на засадах утвердження гуманістичних принципів життя, макрокультурності та поліетнічності, толерантності та поваги до усіх мешканців даної держави.

НАЦІОНАЛІЗМ ЯК ЦЕНТРАЛЬНИЙ ВЕКТОР ПОЛІТИЧНОЇ ІДЕОЛОГІЇ НА ПРИКЛАДІ НІМЕЧЧИНИ 1933 – 1945 р.

Політична ідеологія являє собою чітко вибудовану схему життя країни. Саме вона визначає її основу, розвиток та подальшу долю, адже ідеологія, можна сказати, задає певні правила всій державі, як єдиному, життєздатному організму. Звісно, якщо не виводити ідеологічні принципи в абсолют, адже для здорового існування будь-якої живої системи завжди треба дотримуватися принципу "золотої середини".

В останній час, на фоні сучасних подій, у нашій країні знову постало таке питання, як підйом національної самосвідомості – чи влучно це зараз? Чи принесе цей бурхливий потік нові горизонти для України, або навпаки – потопить її у своєму вирії? І чи треба пускати на самотік діяльність таких сучасних націоналістичних організацій, як Правий сектор, УНА-УНСО, Всеукраїнська організація "Тризуб" ім. Степана Бандери та ін.? Щоб відповісти на це питання, на мій погляд, треба звернутися до прикладів історії, особливо до тих, де націоналістична діяльність була піднята в абсолют, де сама держава підтримувала міфічні погляди на "роздутий" націоналізм. Типовим прикладом такого розвитку подій є Німеччина, де з 1933 року націоналістичні ідеї досягли свого апогею. Звісно, таке порівняння є дещо дивним і не прийнятним, але мені здається, що треба вчитися на помилках і не допускати подібного у власній державі.

Німецький націоналізм є результатом багатовікового формування германської нації. Виник він, як явище, дещо пізніше, ніж у інших європейських країнах, але вже станом на 1815 рік був готовий показати цілому світові, чого варта Німеччина [Гринфельд Л. Национализм. Пять путей к современности [Текст] / Л. Гринфельд. – М.: ПЕР СЭ, 2008. – 528 с. – ISBN 978-5-9292-0164-6]. Поступово розвиваючись завдяки таким мислителям, як Гердер та Фіхте, рух націоналізму пережив свій злам під час подій Першої світової війни. Вона стала справжнім шоком для багатьох німців, які вважали війну можливістю для переродження нації. "...Нас нестримним шалом підхопила ця війна...Адже саме війна мала принести нам оту велич, силу, врочистість." – писав Ернст Юнгер про ті події [Юнгер Ернст. В сталевих грозах / Переклад з німецької Юрка Прохаська. – Чернівці: Книги – XXL, 2014. – 324 с. ISBN 978-617-614-078-8]. Саме Перша світова стала "відправним пунктом" для націоналістів, підрізаних пекучою поразкою. Реваншистські настрої захопили Німеччину та згодом знайшли свій виплеск, а короткочасний період Веймарської республіки (1919 – 1933), що відрізнявся показовою демократичністю, не став панацеєю.

Прихід до влади Адольфа Гітлера 1933 році у якомусь сенсі консолідував націоналістичні настрої. Він та вище нацистське керівництво влучно використали пропагандистську машину, нав'язуючи німцям ідею про

величність їх нації. Націоналізм піднявся до небувалих раніше висот, не контролюючись ніким. "Ми добиваємося не правди, а ефекту" – казав міністр пропаганди Йозеф Геббельс, влучно демонструючи тогочасну Німеччину. Правди там не було, а пангерманізм досяг свого апогею [<http://www.illuminats.ru/articles/6-2009-02-22-13-03-06>]. Гасло "Народ без простору", яке з'явилося ще у письменника Ганса Грімма 1926 року, стало центральним у політиці Гітлера. Саме цим він виправдовував німецьку експансію, називаючи німців великою нацією, але без "достатнього простору" [История немецкой литературы / Н. А. Гуляев, И. П. Шибанов, В. С. Буняев, Н. Т. Лопырев, Е. М. Мандель. – М: Высшая школа, 1975]. Отже, за догітлеровські часи націоналісти перебували у конфронтації з пануючим ладом, а з 1933 року вони самі почати задавати "правила гри". Знайшовши собі зовнішнього ворога, уряд влучно лавірував поміж почуттям національної гідності та патріотично-реваншистськими настроями суспільства. З часом це все вилилося у події Другої світової війни.

Саме це є негативним прикладом того, як націоналістичні рухи виходять за свої межі, прикладом того, у що може вилитися недостатній контроль за народною думкою. У розумних межах здоровий націоналізм навіть корисний для формування єдиної, патріотично налаштованої нації. Кажучи про Німеччину, то саме націоналізм став фактором об'єднання розрізнених німців, які багато століть жили окремишньо один від одного. У певних "невеликих дозах" національні рухи приносять державі сенс до існування, а також заявляють всьому світові про проблеми тієї чи іншої нації. Але на мою думку, у жодному разі не можна пускати це все на вільний саморозвиток – націоналістичні організації мають контролюватися державою. Особливо у такі переломні моменти, як війна, криза, та інші проблемні віхи історії. Неконтрольована масовість може обернутися великим лихом для єдиного організму, який не зможе стабільно існувати в радикалізмі.

Таким чином, Німеччина може стати негативним прикладом для сучасної України, яка переживає у своєму розвитку тяжкий історичний етап. Вільний, необмежений доступ до націоналістичних організацій та їх програм може тяжко обернутися у майбутньому. Зрозуміло, що патріотично налаштоване суспільство творить саму державу, але до всього треба підходити обережно та із розумом. Коли націоналізм перетворюється на державну ідею, коли стає ідеологією країни, то нічого з цього вийти не може – це ми бачимо на прикладі сумнозвісного Третього Рейху. Ні в якому разі не можна відкидати досвід історії, ігнорувати його та вважати не влучним. Особливо у політиці.

ПРОБЛЕМА "НЕПОВНОЛІТНОСТІ РОЗУМУ" ГЕГЕЛЯ У ПРОТИДІЇ РАДИКАЛІЗМУ І ТЕРОРИЗМУ В ІНТЕРНЕТ ПРОСТОРІ

Ознакою нашого сьогодення стала поява на арені міжнародної політики нових політичних сил радикального й терористичного характеру, які обрали насилля як спосіб вирішення національних і міжнародних суперечностей. Тероризм все більше загрожує безпеці багатьох країн, здійснює сильний психологічний тиск на громадян, спричиняє великі політичні, економічні, моральні та людські втрати. Особливістю способу існування сучасної хвилі тероризму стала екстериторіальність його походження, швидкість нарощування критичної маси у будь-якій країні світу й рекрутування у свої лави "мережевої спільноти" Інтернет аудиторії. Найяскравіше це проявилось у Лівії, Сирійській арабській республіці та Іраку.

Фактом сьогодення стало і те, що інформаційна мережа Інтернет стала активно використовуватися цими силами для розміщення матеріалів екстремістського і терористичного характеру. Так за даними Центру Сімона Візенталя (США) кількість так званих проблемних сайтів вже перевищила 2 тис. Вони знаходяться в США, Німеччині, Швеції, Австрії, Австралії, Голландії, Канаді, Польщі, Румунії, Російській Федерації, Словаччині, Іспанії та ще більш ніж у 20 країнах. Використовуючи можливості комп'ютерної комунікації ідеологи екстремістських і терористичних рухів і груп активно впливають на свідомість громадян і, в першу чергу, молоді. На озброєння цих рухів і груп береться принцип мереженої структури, що обумовлює збільшення їхнього потенціалу в сучасних інформаційно-комунікативних умовах. Для них характерні єдині центри і інформаційно-комунікативні канали, автономний спосіб існування груп, які входять у злочину спільноту, які взаємодіють як з центром, так і між собою.

Формуванню нового простору боротьби сприяє ціла низка чинників, серед яких можна виділити наступні.

Чинник революційності молоді. Відомо, що молодіжне середовище є надто рухливим й амбіційним феноменом будь – якого соціуму. Протягом тривалого часу науковий дискурс з цієї проблематики доводить цей факт переконливо. Принцип Паретто, який говорить про пропорцію 20/80, хоча й з обережною хибністю щодо абсолютних значень цифр, але все ж таки віддзеркалює закономірності рівня активності слоїв населення в соціально – політичних процесах, додає такому твердженню певної аналітичної аргументації. Не обтяжлива історичним і життєвим досвідом молодь з легкістю відкидає все що їй заважає у тенденціях новомодного життя, й з такою ж легкістю захоплюється новими ідеями як черговими формулами істини, які виписані більш "знаючими людьми". Таку лінію поведінки молоді влучно вислів У.Черчилль акцентувавши увагу на двох періодах життя людини. Він наступний: "Хто в молоді роки не був революціонером у того нема серця. Хто в у похилому виці не був консерватором у того нема розуму".

Другий чинник пов'язаний з "неповнолітністю розуму" про що у свій час розмірковували І. Кант і Гегель [Нельга О.В. Кантова і сучасна практична філософія//Вісник національного авіаційного університету . Філософія. Культурологія: Зб.наук. праць.- №1 (3). – К.: НАУ, 2006. – 156 с. Гульга А.В. Немецкая класическая философия .- М.: Мысль, 1986. – 334 с.]. У загальному контексті йдеться про формування культури мислення людини протягом її життя як результату не тільки зовнішніх впливів, але й саморефлексійної праці людської індивідуальності як моральної особистості, яка відповідає перед собою і суспільством, в якому вона мешкає. Така людина не керується формулами щастя і штампами соціально-політичних теорій, а живе за моральним законом вищого блага. Сьогодні "суть проблеми полягає в тому, що поглиблюється та розширюється прірва між потребами інформаційної ери у формуванні особистості з інтегральним – універсальним мисленням та триваючим продукуванням часткового "суб'єкту з нещасною свідомістю" (Гегель), який у хронічному вигляді губиться перед тим, що йому необхідно опанувати природу власного мислення, а у гостро хронічному вигляді він просто жахається того, що досягнути повинен, але не може через не сформованість спроможності судження" [Шкепу М.О. Про наявне реальне та відсутнє належне у сучасній освіті//Інновації в освіті. Міжнародна науково-практична конференція 16-17 жовтня 2012 р. м. Київ, Тези доповідей. КНТЕУ 2012 – 351 с. 346-347]. На жаль, більшість людей і сьогодні не пододала стану "неповнолітності" І.Канта і "нещасної свідомості" Гегеля як відображення неспроможності більшості людей користуватися розумом без сторонньої допомоги. Передусім йдеться про різноманітні соціальні теорії та межі домінуючих у суспільстві умонастроїв і ціннісних орієнтирів, які продукують готові формули поведінки.

Третій чинник органічно витікає з другого і пов'язаний з "незаангажованим співрозмовником". Цей співрозмовник живе в Інтернет просторі. Він запропонує актуальну проблематику, він вас вислухає, надасть альтернативну точку зору і цікаву інформацію.. В режимі on line ви з ним абсолютно рівні, ваша думка почута і це є важливим для вас. Отже Інтернет комунікація шляхом горизонтальної (а не вертикальної як у ЗМІ) комунікації дозволяє отримати більший рівень довіри між людьми. Причини цього феномену знаходиться у глибинах людської психології, коли сентенція, що влада завжди виправдовується, поступається незаангажованому голосу свободної і незалежної людини, яка пропонує шляхи пошуку нових колективних змістів. У зв'язку з цим маніпуляційний потенціал Інтернету значно зростає. Можливості маніпуляцій криються у свідомому порушенні законів формальної логіки Аристотеля, коли структурованій за уподобаннями (мова йде не про інтереси) спільноті неформальним модератором посту, який викладений в мережу для обговорення видаються нові терміни, поняття, факти і коментарі, про які "мережева спільнота" або щось чула, або щось знає, але при цьому не хоче виказати своєї некомпетентності. У підсумку виникає цікавий ефект: важливим є не стільки повідомлення, яке обговорювала "мережева спільнота", скільки коментарі до нього і загальний контент розмови.

ЧИННИК МІЖНАРОДНИХ СТРУКТУР У ВРЕГУЛЮВАННІ КОНФЛІКТІВ

Перебіг подій свідчить, що конфлікт є одним з найбільш універсальних і давніх явищ у історії людства. Конфлікти у відносинах між державами почалися від початку виникнення самих державних утворень через низку чинників, зокрема, територіального, економічного, ідеологічного, релігійного, культурно-етнічного. Сьогоднішні суспільно-політичні реалії та система міжнародних відносин мають специфічні властивості, які також позначаються на характері й перебігу міжнародних конфліктів на сучасному етапі. Зокрема, необхідно відзначити зростання числа потенційних суб'єктів міжнародних конфліктів, до яких можуть відноситися не тільки суверенні держави, але й також міжнародні організації, міждержавні об'єднання та невизнані державні утворення на що акцентують увагу дослідники Л. Козер, Г. Зіммель, К. Боулдінг, С. Толстов, О. Котелянець, В. Рибак, С. Кара., А. Ротфельд, В. Олейникова, К. Данилюк.

Зазначимо, що діяльність багатьох міжнародних організацій, насамперед політичного, безпекового та гуманітарного спрямування, позначена феноменом "обопільного впливу", який сприяє втіленню інтегруючих елементів у політичній, соціальній та гуманітарній сферах. Окремі дослідники тлумачать ці процеси як ознаку становлення "міжнародного суспільства", яке більш споріднене та консолідоване порівняно з глобальним співтовариством держав, котрі мають відмінні політичні, правові, цивілізаційні й ідеологічні засади [Толстов С. Діяльність міжнародних організацій в Україні: загальні тенденції та орієнтири // Віче. – 2015. – №4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/4590/>].

Впродовж останніх років багато міжнародних організацій доклали зусилля для розвитку своїх можливостей у галузі раннього запобігання конфліктним ситуаціям. Наприклад, ООН створила власну Систему раннього гуманітарного запобігання, Європейська комісія спонсорує Мережу запобігання конфліктам; НАТО має унікальні можливості для врегулювання кризових ситуацій [Передбачення кризи. Врегулювання кризових ситуацій. НАТО Ревю. – 2002. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nato.int/docu/review/pdf/i4_uk_review.pdf].

Серед багатьох багатосторонніх універсальних, регіональних та галузевих організацій варто відзначити декілька найбільш впливових. Це насамперед ООН та її спеціалізовані установи, ОБСЄ і Рада Європи. Власні програми та проекти здійснює Європейський Союз, а також низка міжнародних економічних організацій, що є асоційованими організаціями ООН (учасники Групи Світового банку та Місія МВФ). Окрім того, достатньо успішно функціонують недержавні міжнародні організації.

Функціонування міжнародних Місій ООН та ОБСЄ дає Європейському Союзу можливість долучатися до конфліктного врегулювання шляхом використання інструментів впливу, закладених у Європейську полі-

тику безпеки та оборони, а також у рамках Європейської політики сусідства із країнами Південного Кавказу, зокрема застосування механізмів гуманітарного, економічного, адміністративно-правового характеру, залучення, в разі потреби, можливостей європейського поліцейського корпусу та європейських сил швидкого реагування [Данилюк К. Роль Європейського Союзу у врегулюванні конфліктів на території Грузії. – 2014. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://naub.oa.edu.ua/2014/rol-evropejskoho-soyuzu-u-vrehulyuvanni-konfliktiv-na-terytoriji-hruziji/>]. Однак зазначимо, що процес регулювання конфлікту в Нагірному Карабасі характеризується помірним поступом, утім існування платформи для комунікації між конфліктуючими сторонами, яку забезпечила міжнародна організація, означає потенціал для подальшого поглиблення переговорного процесу.

Щодо ролі міжнародних організацій у врегулюванні Придністровського конфлікту Прем'єр-міністр Молдови Павел Філіп зазначив у березні 2016 року, що "підтримка закордонних партнерів сприятиме консолідації зусиль щодо поновлення переговорів з Придністровського врегулювання" [Перемовини щодо Придністров'я можуть відновити в квітні. – 2016. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.newsru.ua/world/02mar2016/peregovorypridnestrovia.html>]. Урядовою комісією позначені і пріоритетні напрями в сфері врегулювання конфлікту, серед яких – підтримка відкритого діалогу у форматі "1+1" (між Кишиневом і Тирасполем) та у форматі "5+2" (за участю Молдови і Придністров'я (сторони конфлікту), України, ОБСЄ та Росії (гаранти), ЄС і США (спостерігачі)).

Міжнародні організації посилюють співпрацю з НАТО та ЄС для максимізації ефекту миротворчих зусиль. Наприклад, у врегулюванні міграційної кризи. Друга постійна військово-морська група НАТО розпочала патрульну діяльність у Егейському морі – вона допомагатиме Європейському агентству з охорони зовнішніх кордонів країн-членів ЄС здійснювати моніторинг нелегальної міграції у регіоні [Рибак В. Конференція НАТО: про Східну Європу, кібербезпеку, міграційну кризу та Грузію. – 2016. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/World/158387>].

Водночас експерти часто вказують й на відсутність ефективної консolidованої політики безпеки в Європі між НАТО, ОБСЄ: сьогодні не існує дієвої інституціональної платформи гарантування безпеки, а всі спроби вирішення конфліктів в регіоні відбуваються на рівні домовленостей "великих держав" після невдалих спроб домовитись безпосередньо сторонами конфлікту. На сьогодні сценарій вирішення конфлікту вже має традиційну траєкторію (наприклад, "мінський формат"), який полягає в зупиненні гострої фази протистояння та "відкладенні на невизначений термін" остаточного рішення. Це свідчить про слабкість і недостатню ефективність системи колективної безпеки в Європі: до тих пір, доки не буде сформована інституційна інфраструктура безпеки, кількість міжнародних конфліктів буде тільки зростати. Вважаємо, що саме ОБСЄ могла б стати посередником у конфлікті Москви з Києвом,

дозволила б перейти на інший, скажімо "будапештський формат"). І міжнародні організації могли б відіграти достатньо вагомую роль у питаннях врегулювання цього конфлікту став майданчиком комунікації та важливим фактором миротворчих процесів, а отже цей ресурс має активно використовуватися державами для ефективного врегулювання існуючих конфліктів.

А. О. Ткач, ВМУРЛ "Україна", Київ
tio19@ukr.net

ПОЛІТИКА США В ЛАТИНОАМЕРИКАНСЬКОМУ РЕГІОНІ

В умовах формування нової міжнародної системи латиноамериканські країни прагнули використати інтеграцію в якості альтернативи однопольній системі. Інтеграційні зусилля країн ЛАКБ спрямовувалися проти пропозицій нерівноправного співробітництва, які обстоювали США з допомогою стратегії неопанамериканізму, і визначили позицію Меркосур стосовно створення Зони вільної торгівлі в Америці, що врахувала різні стартові можливості країн Західної півкулі і передбачала їх рівноправну участь у торговельному обміні на принципах стратегії неолібералізму [Bejar Alejandro Alvarez. Mexico's 2014. Elections: The Rise of Populism and the End of Neoliberalism? // *Latin American Perspectives* 2014; – № 33; p. 17].

Інтеграційні процеси країн ЛАКБ зазнали визначального впливу зовнішніх чинників, що свідчить про нестачу внутрішнього потенціалу для ефективного розвитку і ставить перспективи інтеграції в залежність від зовнішнього фактора.

Загальними глобальними чинниками активізації інтеграційних процесів стали розпад біполярної міжнародної системи і сприятлива для країн регіону міжнародна економічна ситуація, під дією яких внутрішні процеси демократизації суспільства, відмова від авторитарних методів управління, врегулювання міждержавних конфліктів створили політичні передумови інтеграції латиноамериканських і карибських держав. У 90-х роках інтеграційні процеси перетворилися на одну зі складових міжамериканських відносин, що дозволяє виділити ряд характерних тенденцій їх розвитку: регіоналізм, на засадах якого здійснювалась інтеграція, набув також політичного змісту; багаторівневість інтеграційних процесів поширилася на сферу безпеки у Західній півкулі; пріоритетного значення набула субрегіональна інтеграція, особливості якої дозволили країнам регіону врегулювати ряд територіальних і політичних суперечок; держави регіону розглядали інтеграцію в якості механізму реагування на виклики глобалізації; до порядку денного регіональної інтеграції було внесено соціальний вимір [Jackisch C. Algunos Aspectos del debate actual sobre presidencialismo vs. Parlamentarismo en Latinoamerica // *Contribuciones*. – Buenos-Aires, 2012. – N 3. – P.59-67].

Нерівномірний розвиток, розпорошеність та неузгодженість інтересів, недостатній ступінь усвідомлення регіональної ідентичності країнами Латинської Америки та Карибського басейну, а також конфліктність міжамериканських відносин ускладнювали міжамериканське співробітництво протягом 90-х років і можуть стати перешкодою для подальшого розгортання інтеграційних процесів.

Переваги економічної і політичної демократії розвинутих держав по-різному виявляють в країнах, що розвиваються. Відмінна риса Латинської Америки полягає в тому, що вона як ніяка інша з країн, що розвиваються, випробує на собі величезний політичний вплив з боку головної світової держави. Під впливом геополітичного фактора соціально-економічна і політична нестабільність сприяє ослабленню імунітету мексиканського суспільства стосовно традиційного експансіонізму США [Добровольський О. В. Геополітичний розвиток Південної Азії, Океанії, Африки й Латинської Америки та інтереси України. – К.: Університетське видавництво "Пульсари", 2006. – 128 с.].

У цих умовах особливо гостро встає питання про консолідацію демократії і про її подальший розвиток, про участь широких шарів населення в прийнятті життєво важливих рішень, що могло б не тільки сформувати діючі механізми контролю суспільства за державним апаратом, за системою державної влади в цілому, але й істотно скорегувати неоліберальні перетворення в інтересах нації. Від того, наскільки успішно будуть вирішені ці задачі, залежить характер політичного і соціально-економічного розвитку в XXI ст.

Секція 22

"ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ"

Підсекція

"ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ"

Алієв Аббас Мамед огли, асп., КНУТШ, Київ
abbas.aliyev@yahoo.com

ЦЕНТР НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ – НОВА ФОРМА СПІВПРАЦІ ВЛАДИ І ГРОМАДЯН

На сучасному етапі розвитку української державності головним завданням діяльності представників влади стає обслуговування громадян – споживачів адміністративних послуг, рівень якості якого має відповідати європейським стандартам. За цих обставин особливо актуальним є формування центрів надання послуг (ЦНАП).

Концепція ЦНАП передбачає створення єдиного місця прийому громадян та суб'єктів господарювання щодо усіх або більшості необхідних їм адміністративних послуг. Тобто це, насамперед, запровадження "єдиної приймальної" для органів та підрозділів, що раніше окремо контактували із відвідувачами.

У різних країнах установи з надання послуг називаються по-різному, наприклад, "офіс для громадян" або "служба для громадян" (ФРН), "адміністративний центр" або "служба (відділ) обслуговування мешканців" (Польща), "інтегрований офіс" (Канада) тощо.

У поточній практиці України використовувалося багато індивідуальних назв для таких новоутворень, наприклад: Центр адміністративних послуг "Прозорий офіс" (Вінниця), Центр надання адміністративних послуг (Івано-Франківськ), Центр муніципальних послуг (Кривий Ріг) тощо. В принципі кожна з цих назв є цілком прийнятною. Але надалі використовується назва "Центр надання адміністративних послуг" (або аббревіатура – ЦНАП), оскільки саме вона зафіксована і в Законі України "Про адміністративні послуги" від 6 вересня 2012 р.

ЦНАП мають цінність для громадян саме тоді, коли вони можуть отримувати там найнеобхідніші їм послуги, тобто базові послуги (від реєстрації народження і місця проживання до видачі посвідчень водія і реєстрації автомобілів). У цьому власне і полягає основна перевага ЦНАП над відомчими офісами – це інтегрованість, тобто робота за принципом "єдиного офісу".

Є певні відмінності у створенні універсамів послуг у зарубіжних країнах. В одних акцент робиться лише на "швидких" і часто затребуваних

послугах. Зокрема "офіси для громадян" ФРН надають найбільш затребувані з боку громадян послуги (реєстрація місця проживання, реєстрація транспортних засобів, видача посвідчень особи та паспортів тощо). В інших країнах намагаються в таких офісах надавати максимальну кількість послуг. "Адміністративні центри" у Польщі налічують десятки різноманітних послуг, згрупованих за галузевим критерієм. Наприклад, у Кракові в Адміністративному центрі надаються всі послуги, починаючи від паспортів та реєстрації транспортних засобів, і закінчуючи соціальною допомогою. Максимальний набір послуг і в аналогічних установах міста Гаага (Нідерланди).

Можна виділяти як окремий чинник для кращої якості послуг у ЦНАП те, що переважно найкращі ЦНАП утворюються органами місцевого самоврядування. Це пояснюється тим, що місцеві політики зацікавлені у симпатіях виборців, тому докладають максимальних зусиль для забезпечення належної якості послуг. Крім того, в органів місцевого самоврядування більше потенційних ресурсів (вибору приміщень, бюджетних коштів на розвиток, можливостей отримання грантів і кредитів), які можуть використовуватися для створення ЦНАП та покращення якості адміністративних послуг.

Реформа системи надання адміністративних послуг є однією з ключових серед реформ, що впроваджуються в Україні. У 2014 році 65% українців були незадоволені якістю адміністративних послуг, що були надані їм державними органами влади, через складність адміністративних процедур, довгі черги, територіальну розпорошеність адміністративних органів, брак необхідної інформації, незручні графіки роботи та багато інших причин.

У 2012 році була започаткована реформа галузі шляхом прийняття Закону України "Про адміністративні послуги". Даний Закон визначив поняття "адміністративна послуга", встановив обов'язковість належного інформування споживачів адміністративних послуг, запровадив інформаційні та технологічні картки з метою регулювання процедури та термінів надання адміністративних послуг та зобов'язав органи влади створити Центри надання адміністративних послуг (ЦНАП), що працюватимуть за принципом єдиного вікна. За цим принципом, багато публічних послуг мають надаватись споживачу в одному офісі в зручній та ефективній спосіб.

Крім того, у травні 2014 року вийшло Розпорядження Кабінету Міністрів № 523-р "Деякі питання надання адміністративних послуг органів виконавчої влади через центри надання адміністративних послуг", яке врегулювало перелік найбільш популярних (базових) послуг, що мають надаватися через ЦНАП (послуги Державної міграційної служби, Державної реєстраційної служби та Державного агентства з земельних питань).

Це довгоочікуване рішення було черговим кроком до справжньої децентралізації державних органів влади та посилення функцій органів місцевого самоврядування, проте, ані зазначені інституції, ані новостворені ЦНАП не виявилися готовими до таких змін. Під час офіційної пе-

редачі послуг до центрів спостерігався брак співпраці та опір деяких державних органів влади у впровадженні цих законодавчих вимог. У той же час, центри стикнулися з багатьма операційними викликами на шляху до ефективного надання послуг, зокрема, браком персоналу, знань та навиків, недооснащенням або малим розміром приміщень, відсутністю бланків документів для надання нових послуг та іншими.

Практика показує, що ці послуги справді є найнеобхіднішими для громадян і суб'єктів господарювання. Зокрема, показовою є статистика роботи ЦНАП Волинської області у березні 2015 року, адже: 38% склали послуги Мін'юсту (реєстрація бізнесу і прав на нерухоме майно); 26% – послуги Державної міграційної служби (реєстрація місця проживання і паспорти); 25% – послуги Держземагентства (реєстрація земельних ділянок); 11% – власні послуги райдержадміністрацій та міських виконавчих органів. Тобто майже 90 відсотків послуг, за якими звертаються люди у ЦНАП, – це послуги трьох державних структур. І незалежно від перспектив децентралізації цих груп послуг, вони і далі складатимуть найбільший інтерес для споживачів.

Серед останніх новацій у багатьох вітчизняних ЦНАП можна назвати:

1. можливість замовлення / отримання одразу декількох адміністративних послуг у одного працівника ЦНАП за один візит;
2. можливість попереднього запису на прийом на визначений час як через Інтернет, так і через систему електронного керування чергою;
3. SMS-інформування про готовність результату;
4. створення окремих кімнат для дітей (для відвідувачів з дітьми);
5. створення "особистого кабінету" для споживачів послуги (на веб-сайті ЦНАП);
6. виділення кількох вільних комп'ютеризованих місць для відвідувачів, які можуть використати їх для пошуку інформації або звернення за електронними послугами;
7. можливість звернення за адміністративною послугою у будь-якому територіальному підрозділі ЦНАП та замовлення доставки результату на інший підрозділ;
8. можливість відслідковування стану черги у ЦНАП та його територіальних підрозділах на веб-ресурсі ЦНАП / міськради і вибір найменш завантаженого ЦНАП для замовлення послуги;
9. покладення обов'язків заповнення бланків заяв / формулярів на персонал ЦНАП із обов'язком особи виключно перевірити персоналі дані та підписати заяву;
10. власні веб-портали надання адміністративних послуг з можливістю електронного замовлення деяких послуг. При цьому може використовуватися для ідентифікації як електронний цифровий підпис (зокрема, для суб'єктів господарювання), так й інші засоби ідентифікації (зокрема, так званий "Bank-ID" / банківська ідентифікація);
11. можливість замовлення і отримання через ЦНАП закордонних біометричних паспортів;

12. можливість отримання у ЦНАП не лише адміністративних послуг, але й послуг комунальних підприємств-монополістів тощо.

Д. Б. Кіреєв здобувач, КНУТШ, Київ

d_kir_fond@ukr.net

МІСЦЕВИЙ РЕФЕРЕНДУМ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ

Місцеве самоврядування – це інструмент "розкріпачення" свобод та ініціатив в демократичній країні. Саме такий підхід до його розуміння у розвинених країнах Європи на які орієнтується Україна. Головне, що цей інструмент управління не в одній країні довів свою дієвість та ефективність. Не тільки в економічному розвитку держави, а й у збереженні політичної стабільності, цілісності країни та у поліпшенні якості життя громадян. Цей позитивний досвід є корисним для України, тому має обов'язково враховуватися при реформуванні інституту місцевого самоврядування. Цьому питанню особливої актуальності в Україні надає започаткування адміністративно-територіальної реформи та бачення у її контексті особливої ролі українського самоврядування. "Основою подальшого розвитку країни є нагальна переорієнтація системи державного управління на безумовне дотримання принципів верховенства права, рівності кожного громадянина перед законом, прозорості влади", – досягнення цієї мети потребує, зокрема, – "доцільної децентралізації функцій держави та бюджетних ресурсів, зміцнення фінансових можливостей органів місцевого самоврядування" [Аналітична доповідь Національного інституту стратегічних досліджень до поза- чергового Послання Президента України до Верховної Ради України "Про внут- рішнє та зовнішнє становище України у сфері національної безпеки". – К. : НІСД, 2014. – С. 9]. Крім того, представник Президента України у Верховній Раді України Степан Кубів вважає децентралізацію влади пріоритетним завданням українського суспільства, що назавжди ліквідує централізовану корумповану систему управління країною.

Відносини центральних і місцевих органів влади мають будуватися не на основі жорсткої централізації чи так званого демократичного централізму, властивого колишній радянській системі, а на принципах правової, організаційної, матеріально-фінансової самостійності (автономії) самоврядування. "Децентралізація дасть можливість створити громади, які здатні взяти на себе відповідальність за свою розбудову. Вони отримають додаткове фінансування, додаткові повноваження – і це вперше в історії України Президент віддає свої повноваження громадам на місцях. До цього в громад, як правило, забирали повноваження" [Д. Шимків. Мета децентралізації – наблизити владу до народу [Електронний ресурс] / Д.Шимків // Реформи в Україні. – 2015. – Режим досту-

ny: <http://reforms.in.ua/ua/news/meta-decentralizaciyi-nablyzty-vladu-do-narodu-dmytro-shymkiv> – Назва з екрану.]

Головна мета реформи децентралізації – передача значної частини повноважень та бюджетів від державних органів органам місцевого самоврядування. Нова трирівнева система адміністративно-територіального устрою країни – це 27 регіонів, 120–150 районів і 1500–1800 громад. Як зазначають реформатори, "головна ідея реформи – розмежувати повноваження між органами місцевого самоврядування та виконавчою владою і між органами місцевого самоврядування різних рівнів з метою передачі найбільш важливих повноважень на найближчий до людей рівень" [Закіров М. Децентралізація: завдання, перші успіхи і сподівання [Електронний ресурс] / М. Закіров // Україна: події, факти, коментарі. – 2016. – № 5. – С. 6–11. – Режим доступу: <http://nbuviap.gov.ua/images/ukraine/2016/ukr5.pdf>. – Назва з екрану.]

Отже, на нашу думку, є два основні запитання, на які слід відповісти: по-перше, про перспективи змін у системі самоврядування в Україні з врахуванням сучасних політичних подій та запланованих реформ, показавши, що місцеве самоврядування в Україні є важливим елементом політичної системи суспільства та може відігравати роль міцного фундаменту та стабільного розвитку суспільства; по-друге, з'ясувати силу впливу громадської ініціативи на становлення місцевого самоврядування, що дійсно забезпечує реалізацію потреб місцевого населення.

Головною метою здійснення народовладдя в Україні є створення такого механізму публічної влади, який може забезпечити нормальне функціонування відповідно до волі народу України, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, а також безпосереднє прийняття самим народом рішень із важливих питань життя держави і суспільства [Громадянське суспільство і політика органів місцевого самоврядування [текст]/ Монографія. – Львів, 2003. – С. 23]. Але на даний час територіальні громади позбавлені єдиного ефективного засобу контролю за діяльністю місцевої влади і не можуть вирішувати на місцевому референдумі, зокрема, питання щодо дострокового припинення повноважень сільських, селищних, міських голів і відповідних місцевих рад, реорганізації або ліквідації діючих комунальних дошкільних навчальних закладів та інших питань місцевого значення. Місцевий референдум – згідно зі статтею 7 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" є формою вирішення територіальною громадою питань місцевого значення шляхом прямого волевиявлення [Закон України "Про місцеве самоврядування в Україні" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/280/97/page>. – Назва з екрану.]

Відповідно до Європейської хартії місцевого самоврядування право громадян на участь в управлінні державними справами є одним з демократичних принципів, які поділяються всіма державами – членами Ради Європи. Отже, прийняття закону про місцевий референдум необхідно для виконання зобов'язань України, взятих на себе під час вступу до Ради Європи. Відповідно до висновків експертів Ради Європи цей доку-

мент регулює всі аспекти організації місцевих референдумів, докладно описує всі процедурні етапи організації місцевого референдуму з тим, щоб гарантувати неупередженість і достовірність висловленої громадянами думки. Законопроект відкриває шлях до проведення референдумів, ініційованих групами громадян, і гарантує належне проведення референдуму та неупередженість результатів голосування. Система основоположних вихідних начал та ідей, обумовлена природою місцевого самоврядування, які закріплені чи впливають зі змісту Конституції та законів України, визначають організацію та діяльність громади, органів, що формуються громадянами та самостійно управляють місцевими справами в інтересах населення становить принципи місцевого самоврядування. Чи не це є істинною метою децентралізації?

А. Ю. Ключкович, канд. політ. наук, доц., УжНУ, Ужгород
politstudent@ukr.net

РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В СЛОВАЧЧИНІ ТА ЧЕХІЇ В КОНТЕКСТІ ПОСТСОЦІАЛІСТИЧНОЇ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ

У процесі переходу до демократії постсоціалістичні країни Центрально-Східної Європи (ЦСЄ) зіткнулися з комплексом проблем щодо формування ефективного публічного управління, серед яких нагальними були проблеми децентралізації влади.

Децентралізація публічного управління є ключовим виміром успіхів постсоціалістичного суспільства на шляху до демократії, реалізуючи принцип "від сильної держави до сильного громадянського суспільства". Переслідуючи базову ціль щодо розподілу повноважень серед органів публічної влади різного рівня, децентралізація формує механізми для контролю влади, оптимізує управління і надання громадських послуг на місцях, стимулює політичну участь та ін. Хоча далеко не всі завдання можуть чи повинні здійснюватись шляхом децентралізації. В країнах перехідного періоду відповідний баланс централізації та децентралізації є важливим чинником подальшого поступу на шляху реформи державного управління. На практиці кожна з країн торувала свій унікальний шлях децентралізації влади.

Одними з найбільш радикальних й успішних реформаторів у сфері децентралізації на постсоціалістичних теренах Центрально-Східної Європи вважаються Словаччина та Чехія. Поряд із базовими цілями, які переслідували зазначені країни у процесі децентралізації влади, як-от: передача владних повноважень і відповідальності органам влади на місця, вдосконалення адміністративно-територіального устрою, демократизація суспільства шляхом залучення громадян до ухвалення рішень, була і більш прагматична мета в рамках євроінтеграційного курсу – адаптація системи державного управління та місцевого самоврядування до вимог Європейського Союзу.

Для здійснення децентралізації, а точніше – вибору стратегії її впровадження, необхідні певні передумови. Одна з базових передумов – це існування в країні професійної та патріотично налаштованої еліти, групи реформаторів, готових до виконання місії реформ. Важливим є наявність сприятливого політичного середовища для реформ. Значні труднощі в цьому плані зумовлювала нестабільність парламентських коаліцій у Чехії та Словаччині, а також різні погляди – ідеологічні, фінансово-економічні, навіть особистісно-зумовлені – щодо реформування держави у представників правлячої еліти. Викликом для демократичного врядування в контексті проведення децентралізаційних реформ є спроможність локального соціуму налагодити демократичний процес контролю за представницькими органами місцевого самоврядування. Окрім загальних, без сумніву, існують ще й національні особливості перебігу процесу здійснення децентралізації публічної влади, зумовлені історичним, соціально-економічним і політичним розвитком, іншими об'єктивними та суб'єктивними факторами.

Реформування системи державного управління та місцевого самоврядування в Словацькій і Чеській республіках відбувалося в кілька основних етапів.

Початковий етап (1990-1992 рр.) – це реформування системи загальнодержавного та місцевого управління в межах постсоціалістичної єдиної Чехословацької федеративної республіки, яка стала на шлях демократичної трансформації. Цей етап характеризується, зокрема, відмовою від національних комітетів – органів соціалістичної влади, які уособлювали "декоративне" місцеве самоврядування в Чехословаччині до 1989 р., і створенням нових органів публічного управління. Нормативно було закріплено т.зв. "роздільну модель" управління громадськими справами, що припускала існування двох форм публічного управління – державного управління й територіального самоврядування.

Законом СНР № 369/1990 "Про муніципальний устрій" та Законом ЧНР № 367/1990 "Про муніципалітети (муніципальний устрій)" на території Чехословаччини відновлено місцеве самоврядування на рівні населених пунктів (муніципалітетів). Закони визнавалися фахівцями одними із кращих у країнах ЦСЄ, оскільки відповідали основам Європейської хартії місцевого самоврядування, закріпили розподіл державного управління і територіального самоврядування, заклали основи процесу децентралізації влади в напрямку до громадянина та ін.

В 1990-1992 рр. було здійснено лише початкові кроки в напрямку децентралізації публічного управління, водночас відповідальність за чимало громадських справ перейшла від державної адміністрації до органів місцевого самоврядування. Попри ці заходи на початку 1990-х рр. ще не було досягнуто дієвого зв'язку між державною владою і місцевим самоврядуванням, а також не була витворено систему регіонального самоврядування.

У перші роки існування Чехії та Словаччини як незалежних держав (з 1 січня 1993 р.) була сформована система центральних органів

державного управління, питання про децентралізацію не ставилося на порядок денний. В Словацькій республіці необхідність децентралізації проголошувалося суто декларативно, а на практиці перекривалася тенденціями до централізму чи навіть до авторитаризму, що формувалися за урядування прем'єр-міністра В. Мечіара (1993-1998 рр.). Публічне управління в Словаччині й надалі мало характер дуальної моделі з розвинутою підсистемою державного управління і неповноцінною підсистемою самоврядування.

Робота з питань перебудови державного управління відродилася в середині 1990-х рр. Цілями реформи на цьому етапі були: а) створення регіонального самоврядування; б) посилення самостійності муніципалітетів; в) усунення фрагментарності державного управління на місцях; г) здійснення нового територіально-адміністративного поділу та ін. В другій половині 1990-х рр., з активізацією євроінтеграційного курсу Чехії і Словаччини, спостерігається системний підхід у реформуванні державного управління, який приніс позитивні результати вже через кілька років. Відмітною особливістю реформування в СР та ЧР було те, що перетворення супроводжувалися необхідним концептуальним забезпеченням. Над концепцією працювали не тільки міністри й посадові особи, відповідальні за подальше реформування державно-управлінської, фінансової та податкової систем, соціальної сфери та ін., до обговорення проблеми реформування системи управління була залучена широка громадськість, як у центрі, так і в регіонах.

Складність подальшого реформування зумовлювала відсутність відповідності між децентралізацією повноважень і децентралізацією фінансів у контексті передачі повноважень і відповідальності від органів державного управління до місцевого самоврядування. Саме ці аспекти децентралізації було охоплено наступними етапами реформування.

Процес реформування системи публічного управління в Чехії та Словаччині був складним, супроводжувався успіхами та кризовими явищами, мав підтримку й критику в суспільстві, адже проходив у непростих суспільно-історичних, політичних та економічних умовах, особливо на перших етапах. Але завдяки децентралізаційним реформам, Чехія і Словаччина долучилися до сучасних держав, які в дієвому місцевому самоврядуванні бачать наріжний камінь своєї демократичної системи, а одним з базових принципів визнається право громадян брати участь в управлінні державними справами.

А. В. Ковальов, асп., КНУТШ, Київ
andriy.kovalov@gmail.com

СУЧАСНІ ВІТЧИЗНЯНІ НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ ФУНКЦІЙ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ У ПОЛІТИЧНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Статті 35 Конституції України проголошує: "Церква і релігійні організації в Україні відокремлені від держави, а школа – від церкви. Жодна

релігія не може бути визнана державою як обов'язкова" [Конституція України від 28 червня 1996 р. //Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – ст.141.]. Стаття 5 Закону України "Про свободу совісті та релігійні організації" теж дублює проголошений у Конституції принцип відокремленості Церкви і релігійних організацій від Держави. У цій статті ми можемо також знайти і вказівки, щодо участі релігійних організацій у політичному житті: "...Релігійні організації не виконують державних функцій. Релігійні організації мають право брати участь у громадському житті, а також використовувати нарівні з громадськими об'єднаннями засоби масової інформації. Релігійні організації не беруть участі у діяльності політичних партій і не надають політичним партіям фінансової підтримки, не висувують кандидатів до органів державної влади, не ведуть агітації або фінансування виборчих кампаній кандидатів до цих органів. Священнослужителі мають право на участь у політичному житті нарівні з усіма громадянами." [Закон України "Про свободу совісті та релігійні організації" [Електронний ресурс] : Режим доступу <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/987-12>].

За радянських часів дослідження функцій Православної Церкви в системі політичних відносин фактично не велось, через вороже ставлення державної влади до Церкви. Зокрема це пов'язано із проголошення у СРСР принципу світськості держави.

Вперше принцип відділення Церкви від Держави на законодавчому рівні було проголошено у Франції 9 грудня 1905 року. Після проголошення незалежності Української народної республіки на теренах України принцип відділення церкви від держави не проголошувався, а навіть навпаки уряд України 1 січня 1919 року ухвалює Закон про Автокефалію Української Православної Церкви, що ще раз підтверджує єдність Церкви і Держави. Натомість Радянська влада 23 січня 1918 року проголосила Декрет про відділення церкви від держави і школи від церкви.

Після програву Української народної республіки та проголошення Радянської влади в Україні разом із корпусом радянських законів був успадкований і принцип про відділення церкви від держави і школи від церкви. З цих часів можемо констатувати про присутність принципу нелегальної участі Православної Церкви в системі політичних відносин. Цим зокрема зумовлена і актуальність дослідження, щоби з'ясувати у який спосіб можлива участь Православної Церкви у політичній системі України. Недослідженість ролі Православної Церкви у політичних процесах як чинника державотворення сучасної України визначає мету, яка полягає у розкритті проблем ролі церкви у сучасних політичних процесах.

Серед сучасних дослідників функцій та участі Православної Церкви у політичній системі України: А. Арістова, М. Бабій, В. Бондаренко, С. Бублик, В. Брехуненко, В. Горбулін, В. Єленський, М. Закович, С. Здіорук, А. Киридон, О. Кисельов, В. Климов, В. Ковальчук, М. Ковальчук, А. Колодний, В. Корнієнко, С. Оніщук, І. Оніщук, П. Охотін, П. Подобєд, О. Саган, С. Сьомін, Л. Филипович, Ю. Чорноморець, В. Шевченко, А. Юраш, П. Яроцький.

Серед науковців спостерігається далеко ненауковий підхід дослідження, на це впливає релігійна заангажованість науковця. Зокрема такий підхід спостерігається у роботах Юрія Чорноморця, тому у своїх дослідженнях я не використовую його доробок.

Деякі провідні науковці присвятили проблематиці вивчення функцій Православної Церкви у політичній системі України окремі монографії. Зокрема доктор філософських наук Олександр Саган розглядає це питання у своїй науковій монографії "Вселенське Православ'я: суть, історія, сучасний стан", доктор філософських наук Віталій Шевченко у монографії – "Православ'я в Україні і цивілізаційні виклики: історія та сучасність", Сергій Здіорук, Олександр Саган, Анатолій Колодний, Людмила Филипович у колективній монографії: "Православ'я – синтез етнічності і вселенськості".

Більшість з названих науковців ставлять собі за мету з'ясувати характер впливу конфлікту між православними церквами в Україні, питання міжцерковних відносин у православному світі на стан політичних відносин, зокрема В. Горбулін, В. Єленський, С. Здіорук, П. Подобед, О. Саган, Л. Филипович, В. Шевченко, А. Юраш.

Активно досліджується проблематика використання православного фактору у зовнішній політиці Російської Федерації, щодо України. Зокрема академік Національної академії наук України, директор Національного інституту стратегічних досліджень Володимир Горбулін у "Тезах Тези до другої річниці російської агресії проти України" зазначає: "У свідомості кремлівського керівництва і значної частини населення Росія оточена ворогами, які прагнуть захопити російські природні ресурси. Провідну роль у цій "глобальній змові" відіграє Захід на чолі зі США. Для того щоб вистояти у фантомному протистоянні, Росія, на переконання керівництва РФ, повинна за будь-яку ціну відновити контроль над втраченими територіями СРСР і "соціалістичного табору". Ключовим завданням є захоплення України, яке повинно кардинально збільшити російські демографічні, політичні, економічні, військові та інші ресурси. В ірраціональній картині світу "кремлівських мрійників" відновлення контролю над Києвом – літописною "матір'ю городів руських", столицею і прабатьківщиною східнослов'янського православ'я – є життєво важливим інтересом Росії. [До другої річниці агресії Росії проти України (20 лютого 2016 року) / Національний інститут стратегічних досліджень. – К. : НІСД, 2016. – 32 с.]

Сучасні історики та політологи В. Брехуненко, В. Ковальчук, М. Ковальчук, В. Корнієнко, П. Подобед, П. Охотін досліджують специфіку та генезу церковно-політичних відносин в Україні, використання православного фактору, релігійно-політичної ідеології "русского міра" у зовнішній політиці Російської Федерації по відношенню до України.

Дослідження функцій Православної Церкви у політичній системі України є досить розробленою у сучасній вітчизняній політичній науці. Але мусимо констатувати релігійну і конфесійну заангажованість окремих дослідників, а відтак невілювання наукового дослідження. Через

очевидний і постійний вплив Православних Церков на політичну систему України – ця тема актуально і динамічно змінюється, відтак потребує постійного дослідження та актуальної оцінки.

М. С. Копилова, асп., КНУТШ, Київ

marin_k@list.ru

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВЗАЄМОВІДНОСИН ДЕРЖАВИ ТА ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ У ДРУГІЙ РЕЧІ ПОСПОЛИТІЙ У 1918-1939 рр.

Згідно умов Ризького мирного договору 1921 р. українські землі Холмщина, Підляшшя, Західна Волинь, Західне Полісся відійшли до Польщі [Рижский договор // Документы внешней политики СССР: В 21 т. / Комиссия по изд. дипломат. документов: д. эк. н. А. А. Громыко. – Москва. – Т. III. – 1959. – С. 618–642]. Крім того, державам, учасникам договору, заборонялося втручатися в справи внутрішньої організації релігійних організацій, що знаходяться на території іншої держави, та закріплювалося право церков та релігійних меншин на самостійне вирішення своїх внутрішніх справ в межах чинного законодавства держави в якій вони знаходились [Zyzykin M. Autokefalia i zasady jej zastosowania / M. Zyzykin – W.: [s. n.], 1931. – p.115]. До цього моменту Православна церква підпорядковувалась Московському патріархатові. На Помісному Соборі Російської Православної Церкви у Москві (1917-1918 рр.) ухвалено документ "Визначення устрою Варшавської єпархії" [Собрание определений и постановлений Священного Собора Православной Российской Церкви 1917-1918, М., 1994 [репринт с изд.: М., 1918], вып. 4, с. 23], рішення про канонічне підпорядкування Варшавської єпархії Московському патріархату, порядок управління єпархією та засади вибору її архієрея. Варшавська єпархія повинна була направляти представників на всеросійські собори [Joseph Schweigl S.J., Die Hierarchen der getrennten Orthodoxie in Sowietrussland, Roma, "Orientalia Christiana", 1928, Nr. 46, pag. 64-65].

Правове становище церкви у Другій Речі Посполитій визначалося Конституцією Польської республіки 1921 р. і Конкордатом 1925 р. Конституція регулювала питання релігії та церкви, зокрема Ст. 110-112 містили норми, пов'язані з гарантіями свободи релігії та особистості, а Ст. 113-114 і 120 – взаємовідносинами між церквою і державою. Ці правила були розширені в Конкордаті 1925 р., який складався з 27 пунктів [Cf. J. Krukowski, Status prawny religii i Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce (1918-1993), in: J. Jachymek (ed.), Religia i Kościół rzymskokatolicki w polskiej myśli politycznej 1919-1993, Lublin 1995, pp. 32-35]. У Ст. 114 Основного закону 1921 р. закріплювався особливий статус Католицької церкви: "Римо-католицьке віросповідання, є релігією переважної більшості народу, займає в державі провідне становище серед рівноправних віросповідань. Римо-католицька церква керується своїми закона-

ми..." [Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, Ustawa z dnia 17 marca 1921 r. – Dziennik Ustaw. Poz.267 №44].

На українських землях у складі Другої Речі Посполитої до 1928 р. продовжувало діяти російське релігійне законодавство. Визнання дії російських законів на території Польської держави закріплювалося Конституцією 1921 р. й іншими документами. Воеводи укладали з місцевими єпархіальними єпископами окремі угоди стосовно використання російського релігійного законодавства [Вовк Я.О. Політика Польської держави стосовно християнських конфесій (1918-1926 рр.): дис. канд. іст. наук: 07.00.02 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2006. – с.154]. Крім до незалежності Православної церкви від Московського патріархату було видання у 1922 р. Тимчасових правил (постанов) про ставлення держави до Православної церкви в Польщі, що регулювали зовнішнє і внутрішнє життя Православної церкви до 1938 р.. Зокрема, православне духовництво ставало повністю залежним від польської адміністративної влади. Православні священники могли бути звільнені за бажанням державної влади, і це дало урядові зелене світло втручатися у внутрішні справи церковного життя [Купринець, Орест Ф. Православна Церква в міжвоєнній Польщі, 1918-1939 / О. Ф. Купринець. – Рим : [б.в.], 1974.. – (Записки ЧСВВ ; сер.ІІ, Секція 1, Т.31) – с.15-16].

Офіційне проголошення автокефалії Православної церкви відбулось у вересні 1925 р. у Варшаві в присутності православних єпископів, польського уряду та царгородського і румунського патріархів [Нива, Львів, 1925, – с. 353]. Для регулювання внутрішнього устрою Православної церкви Синодом у 1925 р. було прийнято Положення про внутрішнє канонічне впорядкування Автокефальної Польської Православної церкви [Воскресное Чтение, Варшава, 1926, ч.36, с. 566-568].

У 1933 р. Рада Міністрів видала "Статут Польської Автокефальної Православної Церкви". Згідно нього мовою богослужіння та навчання у семінаріях визнавалась польська [Савчук Б., За українську церкву (Національно-церковний рух на Волині у 20-30-ті роки ХХ ст.)/Відділ регіональних проблем Інституту національних відносин і політології НАН України і Прикарпатського ун-ту ім. В.Стефаника. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 1997. – с.40].

У 1938-1939 рр. Православна церква не мала визначеного статусу. Після того як православна церква втратила храми і земельні володіння, що були передані державі та Римо-Католицькій Церкві, президент підписав указ від 18 листопада 1938 р. "Про відношення до Автокефальної Православної Церкви" та видане 10 грудня 1938 р. розпорядження про визнання "Внутрішнього статусу Польської автокефальної церкви", якими скасовувалися Тимчасові правила, та визначався формат взаємовідносин між державою і Православною церквою. В силу цього указу Православна церква підпадала під залежність від польської держави і її політики [Православная Церковь в Восточной Европе. ХХ век Под ред. Кристин Шайо Пер. с фр. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА. 2010. – с. 250]. Декрет президента став своєрідним конкордатом між Польщею і Православною церквою, однак

тільки одностороннім, бо держава нав'язала його церкві, замість того, щоб досягти взаємного порозуміння.[Oriens, 1938, pag.185] Хоча Декрет і проголошував незалежність Православної Церкви від будь-якої духовної чи світської влади, проте державна влада бачила православну церкву лише як знаряддя для здійснення перетворення українського православного населення у польських православних [Купранець, Орест Ф.Православна Церква в міжвоєнній Польщі, 1918-1939 / О. Ф. Купранець. – Рим : [б.в.], 1974.. – (Записки ЧСБВ ; сер.II, Секція 1, Т.31) – с.47-52].

Друга світова війна, що розпочалась нападом гітлеровської Німеччини на Польщу 1 вересня 1939 р. зумовила необхідність змін щодо правового статусу Православної Церкви на українських землях, що перейшли під контроль країн агресорів.

Отже, правове регулювання взаємовідносин польської держави та Православної церкви у міжвоєнний період характеризується кількома етапами. Перший, з 1918-1921 рр. – діяло російське релігійне законодавство. Другий, 1921-1925 рр. – визначалося Конституцією 1921 р. й іншими тимчасовими актами, що передбачали її залежність від польської адміністрації. Третій, 1925-1928 рр. – надання автокефалії Православної церкви. Четвертий, 1938-1939 рр. – остаточне визначення правового статусу Православної автокефальної церкви Декретом президента "Про відношення до Автокефальної Православної Церкви" та ін.

Лі Жуїтін, асп., КНУТШ, Київ

ПРИВАТИЗАЦІЯ В УКРАЇНІ ЯК ПРИКЛАД ПРАКТИЧНОЇ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ПРИНЦИПІВ НОВОГО ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Сучасна програма реформ в Україні торкається фактично всіх аспектів функціонування демократичної держави. Вона спрямована на повне перезавантаження державно-управлінської системи. Саме така ціль є провідною для нового державного управління – оновлення. Насамперед, згадаємо активізацію питання приватизації. Приватизація – політика чи процес продажу або передачі державної чи суспільної власності (особливо націоналізованої промисловості) у руки приватних інвесторів. Приватизація сфери послуг включає державні контракти з приватними фірмами для забезпечення послуг, які раніше виконувалися громадськими установами. Приватизація майна державних підприємств України – відчуження майна, що перебуває у державній і комунальній власності, на користь фізичних та недержавних юридичних осіб.

Найбільш актуалізована дискусія у ЗМІ ведеться стосовно ОПЗ. Проте, це далеко не єдиний об'єкт, який КМУ планує піддати приватизації. Згідно постанови КМУ від 12 травня 2015 № 271 "Про проведення прозорої та конкурентної приватизації в 2015 році" було затверджено перелік об'єктів державної власності, що підлягають приватизації у 2015 році, а також перелік об'єктів державної власності, що підлягають приватизації у 2015 році після їх виключення із Закону України "Про

перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації". Примітно, що додатки містять біля 300 найменувань підприємств із зазначенням частки акцій від загального пакету, що мають бути продані (деякі – до 100%). Перераховані підприємства належать до різних виробничих сфер: добувна промисловість, енергетична галузь, сільсько-господарська галузь, сфери торгівлі та виробництва товарів, рибне господарство, машино- та приладобудування, наукова діяльність, транспортна галузь та зв'язок тощо.

З продажу ОПЗ мала розпочатися велика приватизація держпідприємств. Зокрема, у вересні Фонд державного майна України розраховував продати 70% акцій Миколаївобленерго, 70% акцій Хмельницькобленерго, 50,9% акцій Тернопільобленерго і 99,9% акцій Дніпродзержинської ТЕЦ; у жовтні – 65% акцій Харківобленерго; у листопаді – 94,9% акцій Одеської ТЕЦ, 94,8% акцій Херсонської ТЕЦ і 94,6% акцій Одеського припортового заводу; у грудні – 55,2% акцій Запоріжжяобленерго. Також, разом з цим, на вересень планували продаж 50% акцій компанії Укрнафтопродукт, на жовтень – 25% акцій Дніпровського машинобудівного заводу, та 95% акцій підприємства Дніпрометробуд і 50% акцій машинобудівного об'єднання Оріон, а на грудень – 94,9% акцій підприємства Сумихімпром.

Щоправда, нещодавно Кабінет Міністрів України прийняв Постанову "Про внесення змін до деяких актів Кабінету Міністрів України з питань приватизації": термін дії Постанови № 271 довелося продовжити через певні технічні причини. У КМУ зазначають, що призвело до такої ситуації, по-перше, те, що уповноваженими органами управління державним майном гальмується передача об'єктів Фонду для приватизації, що передбачено тою ж Постановою № 271. По-друге, тим, що досі не були прийняті всі законодавчі зміни, необхідні для початку приватизації.

У ФДМУ (Фонд державного майна України) зазначили, що закон про приватизацію був розроблений ще на початку літа 2015 року, втім парламент не встиг його розглянути, що істотно загальмувало процес приватизації, в першу чергу – великих об'єктів.

Результатом цього стало те що уряд був вимушений призупинити процес продажу великих державних підприємств, зокрема ВАТ "Одеський припортовий завод" (ОПЗ). Через відміну приватизації бюджет недоотримав кошти, а підприємства – інвестиції. У результаті приватизації державних підприємств очікувалося виручити 20-30 млрд. грн. Лише стартова ціна ОПЗ була встановлена на рівні 500-600 млн. доларів. Тепер його продаж планується на березень 2016 року, за умови відсутності бюрократичних перешкод.

Існує багато суперечливих думок серед фахівців з приводу проведення масштабної приватизації. Дехто закликає прискорити процедури задля збільшення бюджету, хтось твердить про недоречність подібних заходів за часів фінансової кризи. Однак, об'єктивність диктує свої правила, бюджет потребує наповнення, приватизація – одна із найбільш розповсюджених у світі ринкових процедур по дерегуляції державного

управління. Чекаючи на "кращі часи", можна їх просто і не дочекатися. Зрозуміло, що фактично кожен з крупних об'єктів планованої приватизації має свою передісторію. Не все так просто й з ОПЗ.

ОПЗ – не тільки виробляє хімічну продукцію, але й має унікальні потужності для експорту продукції – аміакопровід, який є "ключем" для продажу хімічної продукції на зовнішні ринки. Попередні спроби приватизувати ОПЗ у 2008 та 2009 роках завершувалися невдало. Під час останньої із них переможець конкурсу з продажу так і не став власником підприємства, а невдала приватизація стала черговою ланкою у ланцюжку розбрату між тодішнім президентом Віктором Ющенком і прем'єром Юлією Тимошенко. Підприємство готували до приватизації і за часів президентства Віктора Януковича. ОПЗ містить важливий елемент інфраструктури, що є технічно невіддільним від заводу. І той, хто приватизує ОПЗ з терміналом, отримає контроль над хімічною галуззю та експортом, якщо тільки не буде сильного державного нагляду, аби це використовувалося на умовах рівного доступу. З іншого боку, коли воно у державній власності, то немає гарантії використання на користь суспільства.

Можливою купівлею Одеського припортового заводу на приватизаційному конкурсі цікавляться близько 20 інвесторів, у тому числі чотири американські компанії, норвезька Yara і низка європейських компаній. Серед потенційних покупців також компанії з країн, що розвиваються, зокрема, Туреччини, Марокко, Індонезії, Китаю, а також арабські країни. Окрім того, окрему групу формують трейдери і фінансові інвестори. Мінекономрозвитку ініціювало перевірки 20 найбільших держкомпаній в частині їхніх доходів і витрат.

Окрім згаданих у Постанові № 271 КМУ державних об'єктів, процедури приватизації можуть бути піддані ще багато установ. В Україні сьогодні існує біля 2000 державних підприємств, і лише 300 з них в силу свого функціонального призначення мають лишатися під єдиним керівництвом держави.

Ю. Магдич, асп., КНУТШ, Київ
firenze2016@ukr.net

ФАШИЗМ: ДЕФІНІЦІЯ ТА СУЧАСНІ ПРОЯВИ

Результати місцевих виборів у Німеччині 2016 засвідчили, що Християнської-демократичний союз (ХДС) на чолі з Ангелою Меркель втрачає популярність та лідерські позиції, поступившись у боротьбі за голоси виборців праворадикальній "Альтернативі для Німеччини" (АдН). Ця політична партія, відстоюючи ідеї антикультуралізму та євроскептицизму, займає більш рішучі позиції щодо вирішення проблеми біженців, ніж поміркована ХДС. Даний факт ілюструє загальноєвропейську тенденцію певної актуалізації праворадикальних популістських теорій та практик.

Професор департаменту історії модерного часу та політичної теорії Оксфордського університету Брукса Роджер Гріффіна визначає таку "полі-

тичну ідеологію, міфологічним ядром якої, в її різних пермутаціях, є палінгенетична форма популістського ультра-націоналізму" як фашизм [Griffin R. *The Nature of Fascism*, London, 1991]. Це визначення, яке набуло поширення та претендувало на універсальність, термінологічно пов'язане із палінгенезисом (з грец. *palin* – знову та *genesis* – походження) та ідеєю "нового народження" фашизму в рамках парадигм модерну та постмодерну. Фашизм – термін, що відносно нечасто застосовується аналізі сучасних політичних процесів. Виникають питання про те, чи доцільно та науково коректно визначати цілий спектр форм екстремізму (навіть зважаючи на конкретні національні та культурні контексти) через фашизм як родове поняття. Та чи можливо стверджувати про існування єдиного атрибутивного набору характеристик для фашизму як історичного феномену та неофашизму? Однією з можливих відповідей на останнє питання є спроба італійського вченого Умберто Еко окреслити такі сутнісні риси "вічного фашизму", викладені в однойменній роботі. [Еко Умберто. П'ять есе на теми етики. – Симпозиум, 2007. – С. 49-80]. Серед архетипів фашизму У. Еко називає, зокрема, ірраціоналізм, популістський елітаризм, антидемократизм, націоналізм тощо. Р. Гріффін також стверджує, що змістові характеристики, концептуальне ядро фашизму залишаються константними попри його сучасні формальні модифікації. Для опису останніх британський дослідник використовує поняття "різома" та "групускули", наголошуючи на мережевій, різоматичній структурі таких правоекстремістських політичних груп, що існують в контексті так званого "негромадянського суспільства". Ці малі групи, що діють автономно та віртуально, відрізняються від масових партій лідерського типу, однак зберігають палінгенетичні та антиліберальні характеристики. Таким чином, "фашизм не помер у гітлерівському бункері" [Гриффин Р. От слизевиков к ризоме: введение в теорию группускулярной правой. – М., 2007. – С. 239] та може бути проаналізований як феномен сучасності.

Важливість подальшого дослідження особливостей проявів неофашизму у сучасному суспільстві обумовлена виникненням ситуації кризи, пов'язаної з масовими міграційними процесами у Європі, що у свою чергу може слугувати передумовою (та підставою) для проявів даного феномену, що носять латентний характер та не викликають прямих асоціацій з, наприклад, італійським фашизмом часів Муссоліні. Концептуальні дослідження поняття "фашизм" надасть змогу не лише долучитися до наукової дискусії, започаткованої, зокрема, і Р. Гріффіном, а на новому теоретичному рівні розглянути явища в політичній історії України, що мали ознаки радикального націоналізму. Врешті, термінологічна ясність має унеможливити подальші спекуляції на тему "фашизації" сучасної України.

ГЕОПОЛІТИКА СВІТОВОГО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ

Сучасний етап історичного розвитку світового конституціоналізму – це продовження цивілізаційного стану перманентної боротьби між глобалізацією і традиціоналізмом. З філософської точки зору, вивчення даної проблематики вписується в дослідницький ареал політичної антропології. Першою українською спробою осмислити світовий державотворчий досвід у конституційно-правовому аспекті була наша монографія *"Нариси з теорії соціокультурної антропології"* (Вінниця: Вінницька міська друкарня, 2015, 552 с.). Однак, ця книга була сфокусована навколо філософської методології класифікації тенденцій у глобальному протистоянні між глобалізацією і традиціоналізмом. На даному етапі, українська політична та правова філософія потребує комплексного вирішення питання про детермінацію поняття "Геополітика світового конституціоналізму".

У вивченні будь-якого геополітичного питання ми не дарма звертаємось до державного управління. Останнє ми розуміємо і як філософсько-політичну наукову дисципліну, і як цілий спектр практичних дій, що в ідеальному стані мають спрямовуватись на розбудову конкретної держави. Державне управління – це мистецтво. Культивування такого мистецтва потребує вивчення світового досвіду державного управління. Однак, ми мусимо керуватись не лише правилом "вивчати і переймати", а політико-антропологічною категорією "досліджувати і найкращі зразки пристосовувати до локальних умов". Вдалий досвід державного управління передбачає аналіз світової політико-правової динаміки, переважно практичної. Однак, методологія політичної антропології дозволяє нам усвідомити той факт, що кожен державно-управлінський досвід, у кожній окремо взятій країні, є не лише оригінальним, але й унікальним. Це означає, що існуюча нині в Україні практика просто запозичувати іноземний досвід – згубна не лише для закладеної історичним процесом політичної традиції, вона є негативною для культивування і створення власного унікального досвіду становлення політико-правової системи. Згідно з теорією політичної антропології, кожна держава може стати успішною якщо зможе побудувати власну, оригінальну систему. Умовно кажучи, Україна повинна знайти "свій шлях" у державному управлінні. Тоді вона зможе зручно влаштуватись і у геополітичному контексті.

Конституціоналізм – це і система, і процес. Система світового конституціоналізму характеризується наявністю декількох моделей, існування яких пояснюється навіть не стільки юридично, скільки геополітично. Ми пропонуємо виокремити декілька геополітичних моделей конституціоналізму: 1) Англосаксонську модель; 2) Германську модель; 3) Романо-латинську модель; 4) Східноєвропейську транзитивну модель; 5) Євразійську інтеграційну модель; 6) Китайську цивілізаційну

модель; 7) Японську постцивілізаційну модель; 8) Південноазійську модель; 9) Шиїтську мусульманську модель; 10) Арабську модель. Кожна з цих моделей означає власний цивілізаційний шлях інтерпретації та юридичного застосування державного управління. Політична антропологія дає нам зрозуміти, що кожна держава в рамках певної геополітичної моделі конституціоналізму має власний цивілізаційний, навіть традиціоналістичний формат не лише політичного, але і правового існування.

Наша наукова робота сконцентрована на перехресному та локальному аналізі кожної із зазначених моделей. При цьому, ми використовуємо політико-антропологічну та етнополітологічну методологію. На основі інтеграції обох зазначених методологічних платформ ми плануємо оформити об'ємний геополітичний погляд на структуру державного управління і цивілізаційні передумови конституційно-правового закріплення такої структури всередині кожної з існуючих моделей. Такий погляд слід розуміти як новий підхід, назва якого ідентична з назвою цієї праці ("Геополітика світового конституціоналізму"). Новий підхід покликаний значно спростити формат вивчення чи дослідження таких дисциплін як "Державне управління зарубіжних країн" чи "Конституційне право зарубіжних країн", але може також використовуватись у навчально-наукових розробках з геополітики та міжнародної політики. При цьому, ми не забуваємо про необхідність формулювання позитивних чи негативних висновків для української дійсності. Кожен локальний приклад чи навіть велика геополітична модель – це яскравий зразок для аналізу тих помилок і невдач, які ми могли б оминути протягом 25-літнього процесу державного розвитку. Все, що для цього потрібно було знати – історію та геополітику.

Розглядаючи геополітичні моделі окремо, варто відзначити, що Англосаксонська модель представлена на світовій політико-географічній мапі такими країнами, як США, Великобританія, Канада, Австралія, Нова Зеландія, Південна Африка. При цьому, у складі Англосаксонської моделі варто вирізнити Англійську та Американську підгрупи конституціоналізму. Окремо стоїть також Африканська колоніальна модель. Ми маємо зазначити, що якщо політично країни центральної та південної Африки знаходяться на стадії суверенітету, то юридично вони і досі залишаються під серйозним цивілізаційним впливом англосаксонського світу. Тут варто розуміти, що під юридичним впливом мається на увазі конкретний вплив британських правових традицій. При цьому, африканські країни мають і власну відмінність – сконцентрованість системи державного управління навколо інституту президента, тоді як роль парламенту тут сильно знижена. Враховуючи історичну роль Великобританії на Близькому Сході та в Індії потрібно також враховувати серйозний її вплив на Південноазійську та Арабську геополітичні моделі. Зокрема, Південноазійська модель представлена Індією, Бутаном, Шрі-Ланкою, Бангладеш і Пакистаном. Англосаксонський вплив тут очевидний як у розумінні конституціоналізму, його базових законодавчих принципах, так і в прецедентній практиці місцевої конституційної юстиції.

Крім Англосанської, позбавленими зовнішнього впливу в процесі свого формування варто визнати також Китайську цивілізаційну модель, Германську і Романо-латинську моделі. Слід підкреслити, що до складу останньої входять як європейські романські країни (Італія, Франція, Іспанія, Ватикан, Сан-Маріно), так і держави Південної Америки (найбільш яскраві представники – Болівія, Перу, Колумбія і Бразилія).

К. Е. Мешковський, асп., КНУТШ, Київ
k.meshkovsky@gmail.com

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ПЕРЕД ВИКЛИКАМИ ХХІ СТОЛІТТЯ

В умовах постійного прискорення соціально-економічних і політичних трансформацій сучасного суспільства зростає важливість теоретичного обґрунтування засад управлінської діяльності. З точки зору дослідників соціально-політичних метаморфоз нашого часу його можна визначити як "епоху розриву" (П. Друкер), як "суспільство ризику" (У. Бек) або як "еру пустоти" (Ж. Ліповецькі). Для переважної більшості з них характерним є визнання плинності, дезорганізованості, невизначеності та глобальності тих процесів, що притаманні сучасній цивілізації. В цих умовах утворюється ситуація, коли події, що відбуваються в різних частинах планети спричиняють непередбачувані наслідки для усього світового співтовариства. Виходячи з цього можна стверджувати, що в глобалізованому світі утворюється тісна взаємозалежність і взаємозв'язаність соціально-політичних, культурних та економічних процесів. Внаслідок того, що прискорені динамічні трансформації глобалізованого світу спричиняють появу феномену непередбаченості майбутнього, стає неприпустимо покладатися на стихійні, ірраціональні та несвідомі чинники при прийнятті управлінських рішень.

Подальший розвиток будь-якого суспільства в значній мірі залежить від конкретних рішень уповноважених на виконання функцій держави осіб, діяльність яких набуває особливого значення у "перехідних" суспільствах, до яких належить і Україна. На території нашої країни відбувається одразу декілька транзитивних процесів, що обумовлюють її нестабільність. По-перше, це транзит від авторитарної до демократичної держави. По-друге, це перехід від планової економіки до ринкової. По-третє, додатковим чинником трансформацій нашої держави є революційні події, що розпочались наприкінці 2013-го – на початку 2014-го років. Усі перераховані чинники "розчиняють" чіткі обриси традиційних моделей державного управління натомість, утворюючи турбулентну зону нестабільності. Ситуація ускладнюється тим, що наслідки непрофесійної діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави, спричиняють втрату громадянами довіри до урядових інститутів і, як наслідок, втрату легітимності органів державної влади. Таким чином, визначальні вектори розвитку сучасної цивілізації взагалі та нашої країни зокрема висувують перед особами, що здійснюють державне управління, нові виклики.

Особливо гостро зазначена проблема постає перед транзитивними суспільствами. Як зазначає Білорус О.Г., для "перехідних" країн ХХІ ст. сьогоdnішній період є найтяжчим і найсуперечливішим, але водночас найважливішим, вирішальним. Сучасні кризові процеси, безумовно, глибоко впливають на стан транзитивного суспільства, для якого характерна докорінна зворотна перебудова всієї системи соціально-економічних відносин, а не лише реформування економічної політики, законодавчої бази чи методів господарювання. Тут глобальна економічна криза збіглася із кризою внутрішнього перетворення. Ці країни опинилися на своєрідному роздоріжжі перед новою хвилею глобальної системної кризи. Перед транзитивними країнами в контексті вибору майбутньої стратегії розвитку постало складне завдання – знайти рівновагу між двома тенденціями: з одного боку, не можна відмежовуватися протекціоністськими бар'єрами та занадто концентруватися на внутрішньому розвитку без урахування інтеграційних перспектив. З іншого боку, не варто сліпо дотримуватися принципів "вільного ринку", аби не спровокувати ситуацію залежності від імпортованих фінансових, культурних та науково-технологічних ресурсів. "Насамперед слід зрозуміти, – вважає Білорус О.Г., – що за наявності всіх необхідних передумов покращення ситуації в більшості транзитивних країн не відбулося тільки тому, що була відсутня системність тих чи інших дій держав, послідовність структурної політики, орієнтованої на реалізацію національних переваг, підтримку економічної безпеки держави та прискорення її інтеграції в сучасну світогосподарську систему" [Білорус О. Г. Еволюція ролі транзитивних держав у світо системі глобалізму // Економічний часопис – ХХІ – №11-12. – 2012. – С. 3-6. с.5].

У даному контексті можна зробити висновок, що наша держава стикається з необхідністю системної модернізації державного управління з метою не просто адаптації до вимог, котрі висуває глобалізація, а і створення передумов для протидії її негативним наслідкам. Мова йде про те, що в умовах транзитивного суспільства відбувається девальвація традиційних морально-етичних підстав світорозуміння, в силу чого можна спостерігати поширення морального нігілізму та релятивізму. В подібних умовах значно ускладнюється управлінська діяльність у будь-якій сфері суспільного буття.

Як відомо, сутність управлінської діяльності полягає у здійсненні впливу на об'єкт, систему, процес тощо з метою збереження їх сталості або якісної трансформації відповідно до визначеної мети. В свою чергу, державне управління – це "діяльність держави (органів державної влади), спрямована на створення умов для якнайповнішої реалізації функцій держави, основних прав і свобод громадян, узгодження різноманітних груп інтересів у суспільстві та між державою і суспільством, забезпечення суспільного розвитку відповідними ресурсами"[Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін.. – Т. 1 : Теорія державного управління / наук.-ред. колегія : В. М. Князев (співголо-

ва), І. В. Розпутенко (співголова) та ін. — К. : НАДУ, 2011. — С.157]. В контексті даних визначень, сутністю державного управління постає узгодження та підпорядкування приватних інтересів задля досягнення спільного блага. Звідси випливає, що в основі діяльності уповноважених на виконання функцій держави осіб повинна міститися зорієнтованість на суспільний (національний) інтерес. Як свідчить досвід XX століття, перехід від ситуації невизначеності до нового порядку може відбуватися поза зорієнтованістю на загальне благо. Натомість, його місце можуть займати інтереси певної особи або групи осіб. У цій ситуації значно зростає увага до вивчення критеріїв професійної діяльності в державному управлінні. Актуальним є поглиблене дослідження ролі морально-етичних норм, адміністративної культури, компетентності осіб, задіяних у державному управлінні. Зокрема, одним з найважливіших критеріїв оцінювання діяльності державного службовця в наш час постає критерій доброчесності, адже на розвиток політичних, правових, економічних та інших процесів, що відбуваються в Україні на шляху до її становлення як демократичної та правової держави, визначний вплив справляють представники саме державної влади.

А. К. Піонтковська, асп., КНУТШ, Київ
piontkowska@gmail.com

ЛОБІЗМ ЯК МЕХАНІЗМ ВЗАЄМОДІЇ В УМОВАХ СВІТОВОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Можливість розвитку міжнародного лобізму впливає з глобалізації, яка не лише відкриває кордони, а й наближує народи один до одного, збільшує кількість міжурядових і транснаціональних контактів. Рішення урядів та міжнародних організацій стосуються різних груп світової спільноти, а тому їх діяльність має бути транспарентною і відкритою. Політичні інститути, яким це властиво, викликають значно більшу довіру та бажання співпрацювати, вкладати інвестиції.

Актуальність визначається необхідністю дослідження лобізму як одного з механізмів взаємодії в умовах світової глобалізації. У демократичному контролі за рішеннями окремих урядів, міжнародних організацій та інших міжнародних суб'єктів зацікавлені не лише їхні громадяни чи учасники, а й ті, хто перебуває за їх межами. Лобізм є одним з інструментів впливу та контролю за діяльністю національних і міжнародних суб'єктів, рішення яких зачіпають інтереси світової спільноти або окремих її сегментів.

У структурі міжнародного лобізму як специфічної форми комунікацій з громадськістю можна виокремити кілька основних елементів, які забезпечують його здійснення. Клієнтами, що ініціюють комунікацію та представляють інтереси, які лобіюються, можуть бути суб'єкти різного рівня: національні фірми та установи, транснаціональні корпорації, національні держави, міжнародні організації та неурядові інституції національного чи міжнародного характеру – тобто практично всі міжнародні

актори та учасники глобального управління. У сучасній літературі міжнародний лобізм визначається як система взаємовідношень з одного боку національних органів, з іншого – органів влади і корпорацій закордонних країн, та транснаціональних корпорацій (ТНК).

Завданням міжнародного лобізму здійснюється донесення позицій держави, її еліти, бізнесу чи транснаціональної корпорації до органів влади держави що лобіюється. Мета такого лобізму досягається тоді, коли в лобійованій країні приймається відповідне політичне рішення. В систему міжнародного лобіювання включені також некомерційні організації (НКО), міжнародні правозахисні, екологічні, професійні організації і ін. У випадку відсутності легального лобізму в державі, наприклад в Росії, Франції, Німеччині, відстоювання інтересів на міжнародному рівні здійснюється на основі певних нормативних правових актів та шляхом впливу на прийняття державних рішень через консультації між керівництвом держав, діяльність експертних рад і ін. Міжнародний лобізм діє в умовах посилення економічного впливу на національні економіки.

Суб'єктами економічної дипломатії в міжнародному лобіюванні виступають окремі держави та ТНК. Російський науковець С. Васильєва визначає такі механізми впливу при лобіюванні власних інтересів на міжнародному просторі: "Іноземний вплив на правлячі еліти держави здійснюються шляхом, по-перше, вибудовування економічної залежності (кредити, прив'язаність до ринків збуту сировини, особливо в країнах, економіка яких побудована на виробництві якоїсь монокультури, і т. д.). По-друге, шляхом приєднання до клубу "вибраних" (участь у різного роду міжнародних елітарних "тусовках", можливість відвідувати фешенебельні курорти, зберігати гроші в західні банках, відправляти дітей на навчання в західні навчальні заклади і т. д.). Іноземний вплив на громадян держави також є обов'язковою умовою просування інтересів зарубіжних країн і ТНК. Для цього використовуються різні соціальні і політичні технології впливу на "уми і душі людей"" [Васильєва С. В. Международный лоббизм: правовые очертания и ограничения // Бизнес и власть в современной России: теория и практика взаимодействия // Материалы "круглого стола" Москва. РАГС. 14 апреля 2009 года / Под ред. П.А.Толстых. – М. РАГС. 2010. – с. 142-150.]

Слід чітко розмежовувати ці два поняття: міжнародний і іноземний лобізм. С. Васильєва дає такі визначення міжнародного і іноземного лобіювання: "Під міжнародним лобіюванням можна розуміти проштовхування інтересів держави чи ТНК на рівні функціонування міждержавних організацій або на національному рівні влади" [Васильєва С. В. Международный лоббизм: правовые очертания и ограничения // Бизнес и власть в современной России: теория и практика взаимодействия // Материалы "круглого стола" Москва. РАГС. 14 апреля 2009 года / Под ред. П.А.Толстых. – М. РАГС. 2010. – с.146]. Міжнародний лобізм існує паралельно з процедурами узгодження інтересів в ході міжнародних договорів, міжнаціональних погоджень і ін. Однак це явище не варто ототожнювати із міжнародно-правовими засоби вирішення міжнародних

спорів та дипломатичною діяльністю ; – "Під іноземним лобіюванням можна розуміти механізми інтересів органів влади і корпорацій закордонних держав, а також ТНК в рамках території конкретної держави" [Васильєва С. В. Международный лоббизм: правовые очертания и ограничения // Бизнес и власть в современной России: теория и практика взаимодействия // Материалы "круглого стола" Москва. РАГС. 14 апреля 2009 года / Под ред. П.А.Толстых. – М. РАГС. 2010. – с.147]. У випадку іноземного лобізму умови та способи просування окремих інтересів в конкретній державі, окрім міжнародних норм регулювання процедури лобіювання може бути використана національна внутрішня нормативно-правова база держави. За допомогою внутрішніх публічно- власних рішень національні органи влади можуть реалізовувати відповідні міри при "захисті" внутрішніх інтересів виробників, тобто, використовувати певні правові обмеження проти "агресивного" іноземного лобіювання. Внутрішній правовий захист національних бізнес інтересів з боку іноземного впливу є необхідною умовою збереження державного суверенітет.

Однак, вітчизняний фахівець В. Нестерович у підході до визначення поняття іноземного лобіювання виокремлює дві позиції: визначення явища іноземного лобіювання як однієї із завуальованих форм втручання у внутрішні справи держави; та як легітимної практики представництва та захисту інтересів іноземних контрагентів.

Тому, в процесі лобі на міжнародному рівні відсутня єдина процедура діяльності лобістів та контроль над ними. Тобто, міжнародний лобізм не має конкретних формальних меж. Такий контроль може бути наявним тільки у випадку переходу міжнародної організації на наднаціональний рівень, наприклад в Європейському Союзі. На сьогодні не можна говорити ні про абсолютну допустимість лобістських методів в цілому для правової системи Європейського Союзу, ні про їх абсолютну неприпустимість, вважає Леві Д. [Леві Д.А. Группы интересов и особенности механизмов лоббирования в Еврпейском Союзе. Учебно-методическое пособие. – Издательство С-Петербургского университета. 2008. – С.66].

Отже, лобізм – важливий фактор формування іміджу будь-якої країни в міжнародному середовищі та захисту її інтересів. Сьогодні процес прийняття рішень і явище лобіювання є нероздільним процесом. Важливим є опрацювання підходів до регулювання лобістської діяльності, що потребує визначення як позитивних, так і негативних наслідків лобіювання для будь-якого суспільства. Кожна з політичних течій суспільства має власну концепцію ролі і місця зацікавлених груп в системі владних відносин з суспільством, а також і власну політичну лінію, яка витікає з цих відносин. Є декілька концепцій існування груп інтересів в системі владних відносин, на яких згодом базується політична лінія самого процесу лобіювання. Розуміння цих політичних концепцій лобіювання допоможе нам визначити, якої саме політичної лінії дотримуються українські політики і яка концепція закону буде найбільш вдала до українських реалій.

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІЙ ГРОМАДЯНСЬКОГО КОНТРОЛЮ ЗА ОРГАНАМИ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ У СФЕРІ МІСТОБУДУВАННЯ.

Розвиток інститутів громадянського суспільства неможливий без забезпечення їх дієвості в процесі життєдіяльності держави в цілому, так і діяльності органів публічної влади. Система стримувань і противаг може працювати виключно тоді, коли існує потужний громадянський сектор, який має реальний вплив на діяльність усіх гілок влади.

Про контроль як функцію управління написано багато, проте чи має контроль власні функції?

Ми досить вільно послуговуємося словом функція, проте з'ясування його змісту надає змогу вірно окреслити предмет даного дослідження.

Значення слова функція залежить у великій ступені від галузі його використання, зокрема у широкому розумінні функція, це "явище, яке залежить від іншого явища, є формою його виявлення і змінюється відповідно до його змін." [Великий тлумачний словник сучасної української мови. / Під ред. Бусел В.Т. – К.; Ірпінь: ВТФ "Перун", 2007. 1736 с., с.1552]. Саме явище є "зовнішній вияв сутності предметів, процесів; безпосереднє відчуття речі у повсякденному житті" [Великий тлумачний словник сучасної української мови. / Під ред. Бусел В.Т. – К.; Ірпінь: ВТФ "Перун", 2007. 1736 с., с.1645]. Необхідно зазначити, що у такому варіанті тлумачення контроль ніяк не може бути функцією управління, оскільки він не залежить від самого управління, а от управління залежить від нього, отже маємо ситуацію за якої саме управління є функцією декількох змінних, одна із яких – контроль.

З іншого боку, значення функції можна визначити як "робота кого-, чого-небудь, обов'язок, коло діяльності когось, чогось" [Великий тлумачний словник сучасної української мови. / Під ред. Бусел В.Т. – К.; Ірпінь: ВТФ "Перун", 2007. 1736 с., с.1552], у цьому розумінні і управління, і контроль є функціями самі по собі як види діяльності, а управління є функцією складеною, частиною якої є контроль. У такому значенні контроль є діяльністю яку здійснює контролер.

Управління – це "дія за значенням управляти", тобто "тобто спрямовувати діяльність, роботу кого-, чого-небудь; бути на чолі когось, чогось" [Великий тлумачний словник сучасної української мови. / Під ред. Бусел В.Т. – К.; Ірпінь: ВТФ "Перун", 2007. 1736 с., с.1511].

Саме таке розуміння знаходимо з точки зору економічної науки, де "функції управління – особливі види діяльності, що відображають на прями або стадії цілеспрямованого впливу на зв'язки і відносини між людьми..." [Економічна енциклопедія: Утрюх томах. Т. 3 / С.В. Мочерний та ін. – К.: Видавничий центр "Академія", 2002. 952 с., с.856]. За характером виконуваних робіт до функцій управління відносять "планування, організацію, регулювання, координування, стимулювання та

контролю", під останньою розуміють "аналітичну функцію, яка охоплює спостереження за розвитком процесів в об'єкті управління, порівняння величини контрольованих критеріїв із величиною, заданою програмою, і виявлення відхилень від неї, а також причин, характеру часу та місця їх виникнення" [Економічна енциклопедія: Утрюх томах. Т. 3 / С.В. Мочерний та ін. – К.: Видавничий центр "Академія", 2002. 952 с., с.856].

У свою чергу громадянський контроль – це специфічна функція (діяльність) громадян, тобто це поділ не за суттю самого контролю як відповідного виду діяльності, а за суб'єктом який здійснює цю діяльності, тобто контролером виступає спеціальний суб'єкт – громадяни держави.

Це означає, що громадяни здійснюють управління цілому, тобто не тільки контролюють, але і мають змогу здійснювати усі види діяльності, що стосуються громадянського управління.

Таким чином, громадянське управління – це діяльність громадян щодо спрямування роботи органів публічної влади.

У цьому розумінні під громадянським управлінням у сфері містобудування слід розуміти діяльність громадян (як інституційно оформлену, так і особисту) щодо спрямування відповідних органів публічної влади, що здійснюють свою діяльність у сфері містобудування відповідно до встановленої законом компетенції.

Очевидно, що під органами публічної влади в Україні ми розуміємо як органи державної влади, так і органи місцевого самоврядування.

Чому саме встановленої законом? Адже відповідно до частини другої статті 19 Конституції України органи публічної влади "їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України"[Конституція України. // Відомості Верховної Ради України від 23.07.1996, №30, стаття 141].

Чи слід розуміти, що оскільки діяльність органів публічної влади визначається законом, то і діяльність громадян у сфері публічних (суспільних) відносин теж визначаються законом? Ні, адже відповідно до частини першої статті 5 Конституції України "народ здійснює владу безпосередньо...".

Чи можемо ми сьогодні вважати, що контроль – це єдина функція, яка як зазначалося вище є складовою управління? Очевидно, що ні. Відповідно до узагальненої класифікації контроль складається з чотирьох функцій: планової випадковості; нагляду; конкуренція; взаємності [Конституція України. // Відомості Верховної Ради України від 23.07.1996, №30, стаття 141].

Отже, функція громадянської планової випадковості полягає у можливості громадян обирати об'єкти контролю, функція громадянського нагляду – у можливості здійснення громадянського аудиту та інспектування, функція громадянської конкуренції – у складанні рейтингових списків кращих і гірших, а громадянської взаємності – у здійсненні оцінювання роботи одними інституціями громадянського контролю іншими.

Таким чином, стосовно сфери містобудування ми можемо говорити у здійсненні наступних функцій громадянського контролю: обирати об'єкти

контролю у діяльності органів публічної влади у сфері містобудування; проведення громадянського аудиту та інспектування органів публічної влади у сфері містобудування; складання рейтингових показників діяльності органів публічної влади та їх посадових осіб; проведення оцінювання роботи органів громадянського контролю у сфері містобудування іншими органами громадянського контролю у зазначеній сфері.

Оскільки "сутність функції контролю полягає у відновлюванні, встановлюванні, консервуванні та спрямуванні суспільних відносин..." [Сушинський О.І. Контроль у сфері публічної влади: теоретико-методологічні та організаційно-правові аспекти: Монографія. – Львів: ЛРІДУ УАДУ. 2002. 468 с.], то і функції громадянського контролю у сфері містобудування передбачають: відновлення громадянського контролю над будь-яким органом публічної влади, який наділений компетенцією в галузі містобудування; встановлені громадянського контролю за будь-яким органом публічної влади у сфері містобудування; збереженні наявного рівня контролю за будь-яким органом публічної влади у зазначеній сфері; спрямування діяльності органів публічної влади у сфері містобудування.

Тільки побудова комплексної та всебічної системи громадянського контролю у сфері містобудування дозволить зробити його ефективним, та забезпечуватиме здійснення належної роботи усього розмаїття органів публічної влади у сфері містобудування з метою забезпечення реалізації суспільного інтересу у зазначеній сфері.

***О. С. Твердохліб, канд. держ. упр.,
НАДУ при Президентові України, Київ
tverdokhlib@academy.gov.ua***

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПРАВА ЛЮДИНИ НА ІНФОРМАЦІЮ В УКРАЇНІ

Однією з найважливіших ознак становлення і подальшого поступу будь-якого демократичного суспільства є гарантування і забезпечення права людини на інформацію, її використання та розповсюдження. Рівень обізнаності людини і громадянина у своїх правах виступає мірилом і дієвим засобом впливу на діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування, їх посадових осіб, а також надійним інструментом здійснення ефективного контролю за цими процесами, захищаючи тим самим свої законні права та інтереси. За таких умов аналіз взаємовпливу держави, суспільства та інформації перетворюється на одну із найважливіших теоретико-методологічних і практико-орієнтованих проблем сьогодення.

Ми переконані в тому, що проблемним питанням сучасного етапу розвитку нашої держави при збереженні високого інтересу до дослідження означеної теми в науці державного управління відсутні фундаментальні теоретичні підходи для опису цього феномену. З урахуванням зазначеного, науковий інтерес викликають базові теоретико-

методологічні умови і фактори концептуалізації й операціоналізації права людини і громадянина на інформацію в нашій державі, а також пошук дієвих інструментів і методів для його вивчення.

Питання взаємодії держави та суспільства, їх взаємовпливу та взаємообумовленості пояснюються їхнім призначенням та специфікою, що повинні здійснюватися в політико-правовому, соціально-організаційному, духовно-моральному та інших аспектах, а також шляхом виокремлення об'єктивних факторів і створення належних умов такої співпраці для максимальної самореалізації людини, забезпечення стабільних умов її життя [Holovatyj M. The state and society: the conceptual foundations and social interaction in the context of formation and functioning of states / M. Holovatyj // *Economic Annals-XXI*. – 2015. – № 9–10. – Р. 4–8, С. 4]. Порушена проблема особливо актуалізується з урахуванням сучасних умов розвитку нашої держави – соціальної та політичної трансформації, модернізації українського суспільства в період глобалізаційних та інтеграційних змін. Такий підхід має значний вплив на всі сфери життєдіяльності людини і громадянина, на модернізацію функціонування органів державної влади та місцевого самоврядування, інститутів громадянського суспільства, моделювання нових правил поведінки та взаємодії в нових умовах.

Здійснення ефективної правової політики на сучасному етапі розвитку українського суспільства є однією з визначальних умов його подальшого демократичного реформування, зміцнення в країні інститутів правової держави, конкурентоспроможної ринкової економіки, забезпечення реалізації прав і свобод людини та громадянина [Руднева О. М. Правова політика України: стан, проблеми концептуалізації та підвищення ефективності (аналітична доповідь) / О. М. Руднева, О. Н. Ярмиш // *Правова політика України: концептуальні засади та механізми формування* : зб. матер. наук.-практ. конф. (Київ, 5 груд. 2012 р.) / за ред. О. М. Рудневої. – К. : НІСД, 2013. – С. 6–26, С. 6].

З метою сприяння максимальній ефективності правової політики нашої держави можливим є запровадження постійного моніторингу динаміки соціального життя, спрямованого на виявлення найбільш актуальних проблем, які потребують відповідних правотворчих та правозастосовних рішень. Разом з тим зазначимо, що інформація у праві вважається відображенням правової дійсності, що отримане правом із зовнішнього світу в процесі його пристосування до цього світу, а також з метою його впорядкування [Балинська О. М. Семіотика права : монографія / О. М. Балинська. – Львів : ЛьвДУВС, 2013. – 416 с., С. 158].

З урахуванням викладеного вище можемо стверджувати, що концептуалізація права людини на інформацію в Україні є важливою суспільною потребою, продиктованою вимогами і викликами сучасного етапу розвитку держави та суспільства. При цьому істотними вважаємо такі основні характеристики, що мають стати визначальними для розроблення нових підходів та стандартів роботи з інформаційним середови-

щем, як: практична спрямованість, реалістичність та сконцентрованість, доктринальність та системність.

Українське законодавство з питань поводження з інформацією містить загальний, знеособлений підхід до управління та адміністрування в цій сфері. Так, статтею 34 Основного Закону нашої держави закріплено право кожного на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань; право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір [Конституція України : закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс] // Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr>. – Назва з екрана]. Хочемо наголосити на тому, що в такий спосіб закріплено лише концептуальні положення, які відображають ідеологію демократичної, соціальної, правової держави. Принцип стримувань і противаг, реалізований в Основному Законі, здатен забезпечити належний рівень політичних прав, свобод та захист інтересів і прав кожної людини, що в значній мірі характеризує ступінь розвиненості демократичності і враховує ціннісний аспект всієї демократичної системи.

Нині до процесів формування та реалізації державної інформаційної політики повинен застосовуватися концептуально новий підхід з урахуванням вимог і викликів сьогодення, що дозволить перейти їй на новий етап свого розвитку – чіткої інституціоналізації, прозорості та зрозумілої регламентації з виразно окресленими елементами, ознаками, поняттями та формами. Адже в період пошуку засобів опису специфіки сучасного суспільства критика сформованої теоретичної моделі його аналізу стає підставою для розвитку альтернативних соціальних концепцій і теорій [Мацевич І. Я. Феномен "постінформаційного общества" как объект концептуализации / И. Я. Мацевич // Медиафилософия II. Границы дисциплины : сб. науч. ст. / СПб. гос. ун-т, филос. фак. ; под ред. В. В. Савчука, М. А. Степанова. – СПб., 2009. – С. 106–113, С. 106]. За таких умов формування нових підходів до опису сучасних соціально-економічних умов та реалій, адекватних оточуючій нам дійсності, набуває особливо важливого сенсу.

На наш погляд, доктринальна форма концептуалізації права людини на інформацію в Україні може стати найоптимальнішим варіантом подальшого поступального розвитку суспільних відносин, практична реалізація якої втілиться у сукупність цілей, завдань і принципів у вигляді доктрини, концепції, програми або іншого стратегічного загальнодержавного документа для вирішення конкретних теоретико-методологічних і практико-орієнтованих завдань, що може закласти основи формування інформаційної політики України з подальшою її реалізацією в інформаційному просторі нашої держави.

Підсекція **"МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ"**

*К. А. Гандзюк, асп., К-ПНУ ім. Івана Огієнка, Кам'янець-Подільський
kosteel88@mail.ru*

КАДРОВА ПОЛІТИКА В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

З часу, коли людство стало на шлях цивілізованого розвитку, визначальна роль у вирішенні практичних завдань, що постають перед державою, належить підготовленому професійному складу працівників різних сфер і напрямків життєдіяльності суспільства. Чи не найважливіша роль належить тим, хто формує політику держави, управляє процесами її реалізації. В цій площині кадрова політика виступає як важлива складова політики держави, її головна лінія в сфері добору та підготовки кадрів. Сьогодні стає очевидним, що Україні потрібна сучасна ефективна державна кадрова політика в системі державного управління, спрямована на залучення, закріплення й адекватне використання на державній службі висококваліфікованих фахівців, створення умов по реалізації ними свого професійного потенціалу для успішного виконання посадових обов'язків і забезпечення на цій основі ефективного функціонування органів державної влади. Таким чином, удосконалювання кадрової політики в системі державного управління стає тим фактором, що впливає на ефективність роботи органів державного управління, сприяє рішенням задач формування економічно і соціально стабільного суспільства.

Персонал державного управління – це люди. Ними виконується робота, яка виражається в обґрунтуванні цілей і напрямків суспільного розвитку, конкретній організації і регулюванні суспільної життєдіяльності (публічних відносин), свідомості, поведінки і діяльності мільйонів людей (упорядкування приватних взаємозв'язків). В усіх їхніх зусиллях виявляється державна влада, що додає їм авторитет і належну гарантію. Ці люди, володіючи науковими знаннями, досвідом, формують особливий духовно-матеріальний "продукт", що забезпечує раціональність, гармонійність і ефективність суспільних відносин, явищ і процесів. Робота, яка виконується персоналом державного управління, є високопрофесійною і пред'являє до кожного з його суб'єктів (виконавців) суворі вимоги в змісті підготовки, особистісних дарувань, поведінки і спілкування з людьми. Існують різні внутрішні класифікації персоналу державного управління:

- за адміністративно-правовими критеріями – представники влади, посадові особи, технічні виконавці;
- за функціональними критеріями – керівники, фахівці, технічні виконавці.

Отже, розглянемо дві складові частини персоналу державного управління. До них відносяться посадові особи й обслуговуючі працівники.

Посадові особи – це особи, що займають державні посади в державних органах, органах місцевого самоврядування і виконують визначений обсяг управлінської діяльності по здійсненню компетенції відповідного органу держави.

Державна посада – це юридичне встановлення визначених управлінських функцій і владних повноважень, що підлягають виконанню тими, хто їх займає. Державна посада встановлює сукупність статусів: соціального (відносини з рівними, вищими і нижчими групами); організаційного (місце в ієрархії); правового (повноваження).

Державні посади класифікуються за рівнем і обсягом їхніх повноважень, а також за змістом функцій, що закріплюються. Це можуть бути політичні державні посади, які пов'язані зі здійсненням державних цілей, адміністративні державні посади, пов'язані зі здійсненням державних функцій та ін. Обсяг повноважень кожної державної посади залежить від компетенції державного органу управління.

Посадові особи підрозділяються на: керівників державних органів і керівників органів місцевого самоврядування.

Депутатство в представницьких органах є специфічною формою підготовки і реалізації державно-управлінських впливів, у багатьох випадках воно здійснюється на платній основі, що і дозволяє включати депутатський корпус до складу персоналу державного управління з урахуванням, зрозуміло, його специфіки і, насамперед, політичного характеру діяльності.

В обслуговуючий склад входять працівники, які виконують допоміжні матеріально-технічні й інші операції, дії по забезпеченню виконання державних посад. Вони зайняті обслуговуванням інформаційних процесів і іншої діяльності державних органів і органів місцевого самоврядування. Їхня робота не носить безпосередньо управлінського характеру, за своїм змістом вона є інженерно-технічною, виробничою, соціально-обслуговуючою.

Основу персоналу державного управління складають особи, які займають державні посади і керують з доручення і від імені держави, – це кадри державного управління.

Державна кадрова політика, будучи одним з напрямків державної політики, визначає загальнонаціональну стратегію розвитку сукупного кадрового потенціалу і будується на визначених принципах: демократичний добір; просування по службі за діловими якостями; постійне навчання державних службовців; заохочення державних службовців до службової кар'єри; систематичне поновлення кадрів; здійснення контролю за діяльністю кадрів; кадрове забезпечення державної служби на чітко визначеній науково-методичній базі; врахування політичних та економічних змін у державі.

Державна кадрова політика визначає місце і роль кадрів у суспільстві, мету, завдання, найважливіші напрями, принципи роботи державних структур з кадрами, головні критерії їх оцінки, шляхи вдосконалення підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації, раціональне використання кадрового потенціалу країни.

Таким чином, державна кадрова політика в системі державного управління охоплює всю систему перспективної і скоординованої роботи з кадрами державного управління. Адже державне управління – це одна з форм діяльності держави, яка спрямована на практичну реалізацію законів, указів, постанов, забезпечує державні інтереси та інтереси державної політики.

Процес роботи з кадрами державного управління має бути побудований так, щоб найкоротшим та ефективним шляхом прийти до запланованого. Тому у процесі формування кадрової політики, на наш погляд, повинна відбуватися узгодженість наступних напрямків:

- розробка загальних принципів кадрової політики в системі державного управління, визначення пріоритетів стратегічних та тактичних цілей;
- організаційно-штатна політика, яка передбачає планування потреби в трудових ресурсах, формування структури в органах державного управління, процесу і штату, призначення, створення системи резерву, ротації тощо;
- інформаційна політика – створення і підтримка системи руху кадрової інформації;
- фінансова політика – формулювання принципів розподілу засобів, забезпечення ефективної системи стимулювання праці;
- політика розвитку кадрів – забезпечення програми розвитку, профорієнтація й адаптація співробітників, планування індивідуального просування, формування команд, професійна підготовка і підвищення кваліфікації;
- оцінка результатів діяльності – аналіз відповідності кадрової політики і стратегії організації, виявлення проблем у кадровій роботі, оцінка кадрового потенціалу.

Головною метою державної кадрової політики є формування такого кадрового потенціалу, який у професійних і ділових відносинах дозволяв би забезпечувати ефективне функціонування і розвиток державного апарату.

Для цього необхідно створення сприятливих і рівних соціальних умов і правових гарантій для прояву кожним працівником своїх здібностей і знань, для професійного росту і службового просування, підвищення якості й ефективної трудової діяльності; забезпечення високого професіоналізму управлінського і технологічного процесу, укомплектованості всіх ділянок трудової діяльності кваліфікованими, активно діючими, сумлінними працівниками; встановлення надійних перешкод на шляху проникнення на керівні й управлінські посади в системі державного управління людей недостойних, схильних до кар'єризму.

Таким чином, **пріоритетне місце в державній кадровій політиці** повинне займати кадрове забезпечення системи державного і муніципального управління: насичення структур виконавчої, законодавчої і судової влади професійно підготовленими, відповідальними кадрами, які володіють високим моральними якостями і почуттям громадянського обов'язку.

Основними елементами державної кадрової політики та кадрового забезпечення є: якісне та кількісне планування персоналу; забезпечення добору та розстановки кадрів; підготовка, перепідготовка і підвищення кваліфікації державних службовців; формування кадрового резерву, стажування; кадровий контроль (індивідуальний контроль, позитивний контроль (стимулювання поведінки), негативний контроль (санкції)); політика стимулювання персоналу (пільги, міри заохочення, міри правової відповідальності); соціальне забезпечення; інформаційно-комунікативне забезпечення; сприяння в суспільній роботі.

До основних механізмів забезпечення державної кадрової політики відносяться: кадрове планування; формування кадрового резерву; підготовка, перепідготовка, підвищення кваліфікації державних службовців; контролювання кадрового забезпечення; об'єктивна оцінка професійного рівня державного службовця (через механізм атестації й оцінки кадрів); розробка практичних рекомендацій, інформаційних та інструктивних матеріалів з подальшого вдосконалювання роботи з кадрами.

Висновок: кадрову політику в системі демократичних цінностей відрізняє орієнтація на систему цивільних інтересів, конкурентний підхід, пов'язаний з підбором найбільш професійно підготовлених і здатних фахівців, націленість на гуманні критерії і норми діяльності.

*Гасимов Ровзад Афат огли, здоб., КНУТШ, Київ
rov_g@yahoo.com*

ЕЛЕКТРОННИЙ УРЯД ЯК ДІЙОВИЙ МЕХАНІЗМ ВЗАЄМОДІЇ І ФОРМА СПІВПРАЦІ ДЕРЖАВИ ТА ГРОМАДЯН В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

У сучасній науці поняття "інформаційне суспільство" розвивається як концепція нового соціального ладу, головною цінністю якого є інформація. З одного боку, згідно з визначеннями багатьох науковців, інформаційне суспільство надає свободу рішень та рівність можливостей, забезпечує синергетичний взаємозв'язок у суспільстві. Таке суспільство є відкритим і слугує провідником для забезпечення демократії, максимальної реалізації громадянських прав і свобод кожного громадянина відповідно до ступеня активності його соціальної позиції. Більше того, таке суспільство мотивує політичну активність громадянина, бо останній може побачити, що його думка почута державою і звертатися до неї він може безпосередньо. Водночас інформація стає основним продуктом виробництва, і відповідно, потужним владним ресурсом, концентрація якого в одному джерелі потенційно може призвести, на думку багатьох вчених до виникнення нового варіанта тоталітарної держави.

Виходячи з цього виникають нові вимоги до влади і до держави, перша з яких – прозорість та відкритість влади на всіх рівнях її ієрархічної структури, що запобігатиме концентрації влади й корупції. Паралельно з формуванням інформаційного суспільства відбувається становлення

поняття "інформаційної демократії" як політичної категорії, набуває важливості електронний уряд як дійовий механізм взаємодії і форма співпраці держави й громадян.

Особливо важливою стає ланка електронного уряду ("держава – громадянин"), в якій і здійснюється безпосередня взаємодія влади та громадськості. Ця ланка є, власне, остовом електронного урядування, бо воно спрямоване на громадян як на єдине джерело влади, і його ефективність цілком залежить від їх участі в процесі урядування, від здатності влади організувати діалог з громадянами, забезпечити зворотний зв'язок.

Перехід до постіндустріального суспільства потребує інноваційного підходу до реформування політичної системи та державного управління з урахуванням вимог інформаційної епохи. Нові інформаційні технології все більше впливають на суспільний розвиток. Зростає кількість осіб і інститутів, які мають можливість використати блага інформаційного суспільства. В діяльності державних органів все більшу роль починають відігравати принципи відкритості, гнучкості, прозорості тощо. Таким чином, мова йде про процес становлення сучасної моделі державного управління, що поряд з іншими аспектами, містить у собі теорію та практику електронного уряду. Розв'язання проблеми розкриття інформації про діяльність владних структур, налагодження двосторонньої комунікації між владою і громадянами, надання можливості використання технологій "електронної демократії", створення інтерактивних сервісів для громадян, які представляють органи влади на всіх рівнях – державному, регіональному, місцевому, стає важливим аспектом розвитку інформаційного суспільства.

Ефективне впровадження електронного уряду в практику державного управління можливо лише в рамках ідеології й методології сучасних політичних реформ, пов'язаних з теорією суспільно-політичного управління тощо. Останнім часом у дослідженнях управлінських процесів зросла значимість політологічного підходу. І це не випадково. Виявилось, що відокремлення управління ресурсами від політики, як цього вимагає концепція нового державного менеджменту, безперспективне. Тому сьогодні перед вітчизняною політологією постає цілий комплекс завдань по всебічному вивченню інноваційних підходів відносно політики та управління, до яких ми відносимо технології електронного уряду як фактора інформаційної відкритості політичної системи держави.

Предметом наукових досліджень електронного уряду як інноваційної моделі управління повинні бути не тільки техніко-технологічні проблеми і принципи нового державного менеджменту, але й соціально-політичні фактори та результати його впровадження, а також те, як ці результати будуть впливати на життя громадян, які соціальні і політичні зміни викличуть в системі державного управління.

Електронний уряд, в свою чергу, – це віртуальна багатовимірна система координат державної влади, в якій вся сукупність як внутрішніх, так і зовнішніх структурних зв'язків і процесів підтримується й забезпечується

ся відповідними інформаційно-комп'ютерними технологіями. Вона спрямована на широку інформатизацію усіх процесів в звичайній діяльності органів виконавчої влади .

З практичної точки зору e-government – це система локальних інформаційних мереж та сегментів глобальної інформаційної мережі, яка забезпечує функціонування певних служб в режимі реального часу та робить максимально простим і доступним щоденне спілкування громадянина з офіційними установами. Але Електронний уряд – це і автоматизація роботи з документами, серед іншого і з заявами громадян, довідками, ліцензіями іншими формальними актами, які легалізують певну діяльність громадянина. Це також і можливість громадянина відслідкувати долю його запиту, скарги, пропозиції, вимоги... Офіційна установа перестає бути темним ящиком, в якому безслідно зникають всі вияви громадянської активності. Електронний уряд забезпечує перш за все прозорість роботи державного апарату, знижує, якщо не ліквідує, залежність громадянина чи організації від сваволі чиновника, а отже – попереджує корупцію .

Перехід до "Електронного уряду" починається з того, що різні організації починають використовувати Інтернет. Спочатку організації створювали веб-сайти, щоб рекламувати свої послуги і публікувати інформацію загального характеру, наприклад, години роботи, списки контактних осіб і номери телефонів. Розглядаючи взаємодію держави і громадян в електронному уряді, слід

відзначити її багатоаспектність. Науковці описують електронний уряд як спосіб, форму, концепцію, систему та механізм співпраці державного та громадського секторів.

Як механізм державного управління електронний уряд виконує роль засобу суспільного самоуправління, що припускає інтерактивність і безперервність взаємодії громадян і держави, наявність громадського контролю за діяльністю органів державної влади.

Взаємодія держави і громадян в електронному уряді спрямована на:

- інформування громадськості про діяльність органів державної влади;
- надання он-лайн-послуг, консультацій;
- залучення громадян до прийняття рішень органами державної влади;
- громадський контроль за діяльністю органів державної влади.

Гостро постають питання залучення громадськості до участі в електронному врядуванні, пов'язане з відсутністю можливості охопити і стимулювати населення, що виникло внаслідок економічних та інформаційно-технічних обмежень, соціально-психологічних факторів, відсутності дійової нормативно-правової бази.

У перспективі доцільно дослідити особливості організації зворотного зв'язку в секторі "держава-громадянин" електронного уряду та виявити загальні труднощі, що виникають при взаємодії держави та громадян у процесі надання державних послуг та організації громадського контролю.

МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Питання соціального розвитку села залишаються актуальними в силу того, що несприятливі тенденції щодо погіршення рівня та якості життя в сільській місцевості спостерігаються в різних сферах. На сьогодні недержавний сектор економіки не спроможний вирішити соціальні проблеми сільських територій в повній мірі, тому нагальним є консолідація у цьому напрямі зусиль територіальних органів управління та господарюючих суб'єктів. Виникає потреба в необхідності комплексного підходу до вирішення проблем сільських територій, що має ґрунтуватися на успішних інституціональних перетвореннях.

Проаналізувавши законодавство, що регулює розвиток сільської місцевості, слід відзначити, що було прийнято ряд нормативно-правових актів, різних за юридичною силою, визначено систему державних заходів з метою подолання кризи, яка спричиняє занепад села, а також створення належного рівня життя для сільського населення. У таких програмах були чітко визначені цілі і шляхи їх досягнення, але, незважаючи на прогресивну спрямованість розробленого і прийнятого законодавства, вони не давали очікуваних позитивних результатів.

Для розуміння сутності сільських територій в контексті визнання концептуальних ознак програм розвитку, важливо усвідомити незворотній зв'язок між соціальною складовою частиною у концепції розвитку українського села та державним регулюванням розвитку сільських територій і можливостей отримання інших його важливих результатів.

Поняття соціального розвитку характеризує якісні зміни соціальних об'єктів, появу нових форм соціальних відносин, існування різних соціальних систем, зумовлених перетворенням їх внутрішніх і зовнішніх зв'язків. Соціальний розвиток є одним серед пріоритетних напрямів і ключових завдань державного управління, спрямованих на забезпечення таких змін (модернізації) усієї системи соціальних відносин, які б адекватно відповідали все новим і новим потребам людей та можливостями їх реалізації. [Енциклопедія державного управління: у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. При Президентів України; наук.-ред. колегія: Ю. В. Ковбасюк та ін. – К.: НАДУ, 2011. – Т. 1 – сс. 579, 581]. В свою чергу соціальний розвиток сільських територій необхідно розуміти як якісне поліпшення показників, що характеризують соціальну сферу, насамперед доходів населення, стану соціальних галузей: освіти, охорони здоров'я, культури тощо.

Сучасна модель відродження українського села набуває реальності на основі формування критеріїв базового рівня (адміністративно-територіальні одиниці – громади). До основних видаткових повноважень об'єднаних територіальних громад належать: надання житлово-комунальних послуг, благоустрою території, утримання місцевих доріг,

розвиток місцевої інфраструктури, управління закладами дошкільної і середньої освіти, надання послуг первинної медичної допомоги, соціальний захист та допомога, розвитку культури та фізичної культури, розпорядження землями за межами населених пунктів, забудова території, економічний розвиток громади, пасажирські перевезення в громаді, місцева поліція та пожежна охорона, адміністративні та комунальні послуги [Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: розпорядження КМУ від 1.04.2014 р., № 333-р]. Визначені повноваження забезпечуються прямими міжбюджетними відносинами з держбюджетом та наступними видами доходів місцевих бюджетів: 60% податку на доходи фізичних осіб, 25% екологічного податку, 5% акцизного податку, єдиний податок, податок на прибуток підприємств, податок на майно, державне мито, плата за надання адміністративних послуг, адміністративні штрафи та штрафні санкції, збори (туристичний, за паркування), плата за ліцензії та сертифікати, орендна та рентна плата за використання природних ресурсів, а також трансферти, власні надходження бюджетних установ, кошти пайової участі тощо). Результати фінансової децентралізації за 2015 р. – це зростання доходів місцевих бюджетів на 42,1% – 99,8 млрд грн проти 70,2 млрд грн у 2014 р. У Державному бюджеті на 2016 р. передбачено субвенцію 1 млрд грн для створення, модернізації інфраструктури об'єднаних територіальних громад. Варто розуміти, що соціальна підтримка сільських територій прямо не є фактором економічного зростання. Проте ця складова є об'єднуючим чинником для сільських територіальних громад та створює відчуття уваги до людини з боку влади, відчуття певної захищеності у скрутну хвилину.

Незважаючи на наявність законодавчого забезпечення, координації секторальних політик, які впливають на розвиток регіонів та територій, на жаль в Україні поки що так і не створено. Говорячи про сучасну аграрну політику ЄС, треба розуміти, що вона формувалася та функціонує на фундаменті та у рамках регіональної, у першу чергу, структурної політики. Регіональна структурна політика ЄС вважається показовим прикладом європейського багаторівневого переплетення. Якщо для опису структур регіональної структурної політики використовуються такі поняття, як багаторівнева система, мережі або подвійне політичне переплетення, то ці поняття охоплюють взаємодію між ЄС, державами-учасницями та регіонами, проте не позначають внутрішньої диференціації цієї структури переплетення. Однак на це слід звернути увагу, якщо ми хочемо зрозуміти принципи функціонування спільноєвропейської структурної політики. У регіональній структурній політиці регіональна міць залежить не тільки від наявності адміністративних та фінансових ресурсів, а й від організації рішень регіональних структур, та їх інтеграції у вертикальну багаторівневу структуру [Бенц А. Багаторівневе переплетення в Європейському Союзі / Європейська інтеграція // Уклад.: М.Яхтенфукс, Б.Колер-Кох; Пер.з нім. М.Яковлева. – К.: Вид. дім "Києво-Могилянська академія", 2007. – С. 219,224].

В Україні за останні роки, коли відбувалось переосмислення державної регіональної політики на основі кращого європейського досвіду, фактично політику розвитку сільських територій було визначено частиною політики регіонального розвитку. Саме тому, сьогодні розвиток сільських територій починають розглядати як складову регіональної політики, а не окрему політику. Проте для України, де рівень урбанізації є одним із найнижчих в Європі, а частка сільськогосподарського виробництва в структурі ВВП держави є найвищою серед європейських країн, розвиток сільських територій має бути пріоритетним, виокремленим в складі державної регіональної політики, зберігати соціальну спрямованість та узгоджуватися з секторальними (галузевими) політиками.

Х. О. Голинська, канд. політ. наук, КНУТШ, Київ
holynska.chrystyna@gmail.com

ЗБІР ГЕНДЕРНО СЕГРЕГОВАНИХ ДАНИХ ЯК ПРОЦЕДУРА ГЕНДЕРНОГО МЕЙНСТРІМІНГУ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ МІСТОМ

Впровадження гендерного мейнстрімінгу в систему управління містом стає дедалі поширенішою практикою в різних країнах світу. Це може відбуватись через інституціоналізацію гендерного мейнстрімінгу, що передбачає формування дорадчих органів, спеціальної посади відповідальної особи (чи мережі таких осіб) або й окремого структурного підрозділу (відділу, департаменту, робочої групи тощо), головним завданням яких є оцінювання потенційних наслідків будь-якого нормативного акту, запланованої програми чи проекту з врахуванням потреб жінок та чоловіків. Такий шлях є найбільш ефективним, оскільки дозволяє здійснювати цю роботу системно та цілісно, координуючи діяльність усіх, хто приймає рішення, та забезпечуючи створення рівних можливостей в усіх сферах. Про це свідчить, зокрема, досвід міст, що обрали цей варіант – Відень, Берлін, Монреаль, Сеул. Вони демонструють цілу низку успішних практик, які використовуються іншими в якості прикладу для наслідування. Зокрема, у Відні гендерний мейнстрімінг втілюється та просувається департаментом "Промоції та координації справ жінок", який входить до Адміністративної групи з питань інтеграції, жінок, захисту прав споживачів та персоналу, а також кількома іншими департаментами у межах їх повноважень (охорони здоров'я, фінансів, економіки, праці та статистики і т.д.). Крім того, ця проблематика входить до пріоритетних напрямів системи управління містом, а тому вона була включена до компетенції виконавчих груп, що ще більше розширило можливості. Така розгалужена мережа інституцій, що працюють у сфері гендерного мейнстрімінгу, дозволила успішно здійснити багато проєктів з покращення доступності публічного простору в місті, підвищення рівня безпеки, реформування транспортної мережі тощо [Wien.at [Electronic resource] / Access mode: <https://www.wien.gv.at/english/> (viewed on 16 Feb. 2016). – Title from the screen].

Інституціоналізація гендерного мейнстрімінгу передбачає реорганізацію системи управління містом, що потребує політичної волі керівництва та суттєвої підготовчої роботи з громадськістю для формування розуміння і підтримки таких змін. Через це на перших етапах більш доречно впроваджувати окремі процедури, які, за умови дотримання правил застосування, можуть бути не менш ефективними, а після створення відповідних органів їх можна буде легко інтегрувати в щоденну роботу. Серед таких процедур на особливу увагу заслуговує збір та аналіз гендерно сегрегованих даних. Аналіз даних є обов'язковим елементом прийняття рішень у системі державного управління, а отже це не потребуватиме додаткових фахівців чи навиків. Разом з тим, використання саме гендерно сегрегованих даних дозволить краще зрозуміти кожному конкретну ситуацію з погляду як жінок, так і чоловіків, та сприятиме досягненню конкретних результатів. Королівський інститут планування міста (Лондон, Велика Британія) наводить багато прикладів того, як використання гендерно сегрегованих даних підвищило ефективність програм міської влади. Зокрема, у Брістолі було виявлено, що жінки-велосипедистки незадоволені безпекою наявних велосипедних маршрутів. Такі прості дії як обрізання куців та усунення інших перешкод для кращого огляду суттєво збільшило кількість жінок, що їздили велосипедом на роботу, в той час як звичні заходи з промоції велосипедного спорту без врахування цієї потреби могли б не мати такого ефекту. Аналізуючи гендерний склад працівників офісних центрів, міська рада Кембріджу виявила, що у будівлях, розміщених в центрі, працює більше жінок, а в великих бізнес-парках на околицях – здебільшого чоловіки. Це можна пояснити цілою низкою причин – у центральній частині міста більше можливостей для поєднання роботи та родинних справ, які зазвичай виконуються жінками (супровід дітей до навчальних закладів, оплата рахунків, купівля товарів і послуг тощо), мережа громадського транспорту значно краще розвинута у центрі, куди можна доїхати практично з будь-якої точки міста, в той час як сполучення між околицями гірше, а рівень володіння автомобілями нижчий серед жінок і т.д. Оскільки спочатку планувалось скорочення кількості офісних приміщень в центрі міста через створення бізнес-парків на околицях, виявлення такої різниці мало важливе значення [Gender-sensitive statistics: making life's realities visible [Electronic resource] / Access mode: <https://www.wien.gv.at/statistik/pdf/genderstatistics-english.pdf> (viewed on 16 Feb. 2016). – Title from the screen].

Водночас, при застосуванні гендерно сегрегованої статистики необхідно врахувати декілька аспектів. Перш за все, гендерно сегрегована статистика не повинна зводитись суто до поділу наявних даних на дві групи: ті, які стосуються чоловіків, та ті, які стосуються жінок. Найчастіше відбувається саме так, оскільки статистичні дані, які збираються тими чи іншими органами влади, у більшості випадків передбачають врахування статі респондентів. Проте, практика доводить, що цього недостатньо для дійсного розуміння потреб та інтересів усіх мешканців

міста чи країни. Найяскравіший приклад, який залишається релевантним протягом тривалого часу – жінки та чоловіки на ринку праці. Як правило, визначається кількість зайнятих осіб, серед яких вираховується частка осіб кожної статі. Однак, цього недостатньо для повноцінного аналізу ситуації. Більш доречно буде враховувати кількість годин, які загалом витрачаються жінками та чоловіками на продуктивну та репродуктивну працю (догляд за дітьми і літніми людьми, прибирання осель, здійснення покупок, оплата рахунків і т.д.). Якщо такі дані зібрати та співставити їх, наприклад, з доступністю інституцій, які надають ці послуги (дитячих садків), можна буде виявити дійсні причини такого стану справ. Крім того, якщо до цього додати інформацію щодо якості працевлаштування (тимчасова робота, малооплачувана, погодинна/позмінна), буде з'ясовано ще чимало причинно-наслідкових зв'язків. Використання саме таких комплексних даних дозволяє адміністрації міста Відень успішно впроваджувати численні програми з гендерного мейнстрімунгу, загалом підвищуючи якість надання послуг органами місцевої влади [Gender equality and plan making [Electronic resource] / Access mode: <http://www.rpi.org.uk/media/6338/GenderEquality-PlanMaking.pdf> (viewed on 16 Feb. 2016). – Title from the screen].

***Н. В. Грицяк, канд. наук з держ. упр., Нацдержслужба
gnv_@ukr.net***

РОЛЬ ЕТИКИ І ПРАВА У ПОБУДОВІ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ДЕРЖАВИ

Пріоритетним напрямом в процесі побудови демократичної держави є створення повноцінної ефективної системи демократичного врядування та формування адміністративної спроможності національної системи державного управління, які відповідали б європейським стандартам та кращим вітчизняним управлінським традиціям і вимогам.

Розширення можливостей громадської участі, перетворення громадян на впливового суб'єкта трансформацій, формування у суспільстві усвідомлення підзвітності влади та можливості впливати на неї дають поштовх до змін. Досягнення цієї мети потребує глибоких і системних змін усіх основних складників політичної сфери суспільного життя. На рівні політичних інститутів – посилення представницьких органів влади з одночасним зміцненням механізмів громадського контролю. На рівні відносин між органами влади та громадянським суспільством – підвищення відкритості та прозорості влади, удосконалення механізмів участі громадськості в розробленні, ухваленні та реалізації управлінських рішень, механізмів громадського контролю. На рівні політичної культури – подолання патерналістського комплексу у ставленні громадян до влади, становлення активістського типу політичної культури з одночасним зростанням у середовищі представників влади та управління почуття відповідальності за результати своєї діяльності.

Важливою тенденцією сьогодення є прагнення державних сил реалізувати конституційну норму "правова держава". Закономірність цього прагнення випливає із трансформаційного стану українського суспільства, радянських соціально-правових стандартів, які стверджували загальну рівність, що насправді була рівністю безправних підданих [Пірен М. Проблеми професійної відповідальності політико-владної еліти в Україні / М. Пірен // Соціальна психологія. – 2007. – №3. – С.29-35]. Зрозуміло, що побудова демократичної правової держави повинна базуватися на дещо іншій основі, важливою складовою якої є етична концепція права. Вона визначає соціальну справедливість та зміст державного управління її досягнення. Соціальна справедливість – це такий соціально-духовний феномен, який не можна повністю запрограмувати у системі діючих правових норм, яку б велику міру конкретності ці норми не мали [Авер'янов В.Б. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини як головний обов'язок держави. / В.Б.Авер'янов /– [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://library.if.ua/books/27.html>].

Для будь-якої демократичної правової країни важливо вибудувати оптимальну систему законодавства, яка була б етично "легітимною" для суспільства; встановлювати жорсткі кордони, що унеможливають порушення прав і свобод громадян; дозволяла б державним органам гнучко реагувати на суспільні потреби, наблизила державно-управлінські процеси до споживача.

У західних країнах в даний час етика тісно пов'язана з правом, що доводиться численними прикладами з ділової практики. Цей взаємозв'язок носить складний і одночасно стимулюючий характер для розвитку як права, так і етики. У центрі морального і правового регулювання стоять основні питання соціального життя, і мораль, і право оперують деякими загальними принципами, критеріями і поняттями прав, обов'язків, доказів. Як відомо, право являє собою публічний інститут трансформації моральних уявлень в правила соціальної поведінки і накладення покарання за їх порушення. Будучи представлено в різних своїх формах, право публічно закріплює рішення тих чи інших життєво важливих проблем. Однак, незважаючи на перетин права і етики, право не можна розглядати як відображення і втілення етичних стандартів суспільства, хоча воно безпосередньо займається регулюванням відносин етики та моралі. Законотворча людина аж ніяк не обов'язково є високоморальним і доброчесним, а правове закріплення будь-якого порядку не виправдовує його з етичної точки зору.

Етично-психологічні аспекти та соціально-правові фактори мають досить великий вплив на сумлінність державних службовців при виконанні останніми посадових обов'язків, оскільки державний службовець завжди приймає рішення, у першу чергу, на підставі власного досвіду, психологічного відношення до виконуваної роботи, а також ґрунтуючись на особистих переконаннях і персональному соціально-матеріальному становищі.

Перспективним кроком у напрямку сумісництва етики і права є Стратегія сталого розвитку "Україна – 2020" [Про Стратегію сталого розвитку

"Україна – 2020" Президент України; Указ, Стратегія від 12.01.2015 № 5/2015 // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>].

Загальними положеннями Стратегії є те, що Революція гідності та боротьба за свободу України створили нову українську ідею – ідею гідності, свободи і майбутнього. Україна переходить в нову епоху історії і Український народ отримує унікальний шанс побудувати нову Україну. Ратифікувавши Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством [...] Україна, Європейський Союз, Євратом [...]]; Угода, Список, Міжнародний документ від 27.06.2014 Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_011], Україна отримала інструмент та дороговказ для своїх перетворень. Виконання вимог цієї Угоди дає можливість Україні в подальшому стати повноцінним членом в Європейському Союзі. Такими вимогами є відповідність Копенгагенським критеріям – параметрам, яким мають відповідати держави – члени Європейського Союзу.

Стратегія визначає мету, вектори руху, дорожню карту, першочергові пріоритети та індикатори належних оборонних, соціально-економічних, організаційних, політико-правових умов становлення та розвитку України.

Розділ I стаття 2 Угоди вказує на загальні принципи: "повага до демократичних принципів, прав людини та основоположних свобод...", "а також повага до принципу верховенства права повинні формувати основу внутрішньої та зовнішньої політики Сторін і є основними елементами цієї Угоди. Забезпечення поваги до принципів суверенітету й територіальної цілісності, непорушності кордонів і незалежності, а також протидія розповсюдженню зброї масового знищення, пов'язаних з нею матеріалів та засобів їхньої доставки також є основними елементами цієї Угоди".

Таким чином, вирішення проблеми формування та розвитку будь-яких управлінських, зокрема етико правових принципів, полягає, у першу чергу, в їх закріпленні через відповідну систему норм права.

Ю. Б. Демчук, асп., КНУТШ, Київ
12yd345@gmail.com

ТЕХНІКИ МЕДІАЦІЇ ЯК СКЛАДОВА ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ МІСЦЕВИМИ ГРОМАДАМИ

В умовах сучасних процесів децентралізації та реформування системи місцевої влади територіальні громади отримують можливість значного розширення своїх повноважень. Однак механізми громадської участі на місцях залишаються недовіреними, а інколи й незрозумілими для жителів громад. У зв'язку з цим, існує загроза невиконання громадою або ж її протидії реалізації прийнятого місцевою владою рішення.

Участь громадян у прийнятті локальних рішень – одне з найбільш актуальних питань у сучасному науковому дискурсі. Так, наприклад, Грехем Хаутон вважає, що розвиток громади вимагає "повернення до громади", де основний наголос робиться на участі громадян у політичному житті [Haughton, Graham. *Community Economic Development*. – Printed in the United Kindom for the Stationary Office by Albert Gait Ltd, Routledge, 2002]. Один з піонерів економічного розвитку громади Сем Ааронович охарактеризував цю ідею таким чином: "Нам нікуди дітися від самодопомоги" [Біркхольц К. Економічний розвиток громади та його потенціал // Матеріал до семінару "Економічний розвиток громади", організованого Мережею асоціацій органів місцевого самоврядування органів місцевого самоврядування Південно-Східної Європи. – Берлін. – 2005]. Канадські науковці Росс та МакРобі визначають економічний розвиток громади процесом, із допомогою якого громади можуть ініціювати й виробляти власні рішення своїх спільних економічних проблем. У такий спосіб вони розвивають потенціал громади [Роузленд М. На шляху до сталих громад, 2004]. Джек Ротман припускає, що зміни в громаді можуть відбуватися за допомогою моделі "громадської участі". Згідно з цією концепцією, населення повинно мобілізуватися для спільного планування, вироблення рішень, розбудови партнерських відносин з органами місцевого самоврядування для вирішення соціальних та економічних питань. Важливими елементами цієї моделі є принципи демократії, добровільного залучення, самодопомоги, планування та освіти в громаді [Shragge, Eric. "The Politics of Community Economic Development." *Community Economic Development: In Search of Empowerment*. Ed. Eric Shragge. – Montreal: Black Rose Books, 1993].

Умови для громадської участі в створенні й в українському законодавстві. Так, Закон України "Про місцеве самоврядування" [Закон України "Про місцеве самоврядування" // Електронне джерело: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>] та Закон України "Про добровільне об'єднання громад" [Закон України "Про добровільне об'єднання громад" // Електронне джерело: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/157-19/paran91#n91>] визначає систему місцевого самоврядування, за якою територіальна громада є "первинним суб'єктом місцевого самоврядування, основним носієм його функцій і повноважень". Територіальна громада визначається як "жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр". Відповідно, на законодавчому рівні житель територіальної громади (або об'єднання жителів) є "творцем" суспільно-політичного життя громади. Існують різноманітні форми участі громади у прийнятті рішень на місцях: громадські слухання, індивідуальні чи колективні звернення громадян, доручення виборців, громадські експертизи, громадські ради, консультації з громадськістю тощо.

Однією із альтернативних форм уповноваження громад є застосування технік медіацій у процесі вироблення і прийняття рішень. Техніки медіації використовувались в Україні у рамках 9-ти місячного проекту Інституту миру і порозуміння, який полягав у тому, що спеціально навчені громадські активісти проводили медіації у 12-ти регіонах України. Протягом медіацій вирішувались конфлікти між громадою, владою та бізнесом із приводу перейменування вулиць, повалення пам'ятників, євроінтеграції та про-російськості, об'єднання громад та адаптації в громадах вимушених переселенців. У результаті цього проекту однією з громад був створений орган самоуправління населення, у іншій громаді представниця вимушених переселенців створила громадську організацію, ще в одній громаді представники про-російських сил вели конструктивний діалог із прихильниками євроінтеграції з приводу збереження цілісності та розвитку міста. Також в одному з міст спільним рішенням погодили перейменування вулиць. Стратегія взаємодії влади та громади базується на задоволенні інтересів усіх сторін і можлива лише за умови застосування технік медіації під час зустрічей влади та громади. [Політика альтернативних заходів [Електронний ресурс]]// Режим доступу: http://issuu.com/uccg/docs/27_adultaltmeasures_ukr

Умовами співпраці влади та громади в рамках медіації є наступні:

- сторони взаємодії мають чітко ідентифікуватись,
- в учасників медіації має бути можливість реально впливати на життя громади, а також залучати до змін своїм прикладом інших,
- усі сторони повинні бажати вести діалог та вирішити проблему,
- результат переговорів має бути визнаним, а їх процес стійким та безпечним для сторін,
- представники мають мати змогу вести переговори в рамках, визначених їх групою,
- повинен бути певний рівень довіри до процесу, а також його організаторів та фасилітаторів.

Якщо дотримані зазначені вище умови, а також базові принципи медіації, вона зможе внести конструктивні позитивні зміни в процес прийняття рішень влади й громади. [Політика альтернативних заходів [Електронний ресурс]]// Режим доступу: http://issuu.com/uccg/docs/27_adultaltmeasures_ukr Процедура медіації має низку переваг для процесу прийняття місцевого рішення.

- Економія часу та коштів. Порівняно з судовою процедурою вирішення спору шляхом медіації не є тривалим та може суттєво заощадити кошти для сторін. Це можливо за рахунок скорочення часу на розгляд спору, економії судових витрат та робочого часу співробітників компанії, які залучені до розгляду справи і змушені відволікатися від своїх безпосередніх обов'язків.
- Конфіденційність – один з принципів медіації, який дозволяє вирішити спір приватно і з гідністю.

- Виграшне рішення для обох сторін. У процесі медіації не існує переможця та переможеного. Мета медіації – знайти рішення, яке задовольнить обидві сторони. Тільки за такої умови медіація вважатиметься успішною.
- Більша ймовірність виконання рішення. Сторони, які самостійно досягли згоди і виробили рішення спільно, на основі власних потреб, більш вмотивовані виконувати досягнуті домовленості порівняно з рішенням, прийнятим за них третьою стороною (у суді).
- Збереження ділових стосунків. Угода, укладена в результаті медіації, є таким балансом інтересів і потреб сторін, коли вони самостійно готові взяти на себе певні взаємні обов'язки. Така угода допомагає зберегти наявні ділові стосунки між сторонами і зміцнити довіру між ними у майбутньому.
- Неформальність процесу. Медіація покликана допомогти сторонам налагодити безпосередній діалог і віднайти рішення проблеми шляхом співпраці. Медіація дозволяє знизити емоційну напругу між сторонами, яка виникла внаслідок конфлікту. [Умбрайт М. Гуманістический подход к посредничеству в разрешении конфликтов: путь преобразования, путь миротворчества [Електронний ресурс]// Режим доступу: www.commonground.org.ua].

Д. І. Дідух, асп., КНУТШ, Київ
qwer007@ukr.net

ЕВОЛЮЦІОНУВАТИ АБО ДЕГРАДУВАТИ: ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РЕГУЛЮВАННЯ СФЕРИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В КИТАЙСЬКІЙ НАРОДНІЙ РЕСПУБЛІЦІ

Коли мова йде про особливості функціонування інтелектуальної власності в Китаї, дослідники часто говорять, що ця східна країна – "дикий, дикий захід інтелектуальної власності" [Blair Hesp. Entering the Dragon – Intellectual Property Rights in China [Електронний ресурс]//Режим доступу: http://nzic.org.nz/CiNZ/articles/Proze_70_4.pdf]. Від 1949 до 1992 року в країні функціонувала система централізованої планової економіки, сучасну ж економіку Китаю часто називають "соціалізмом з китайською специфікою", або "соціалістичною ринковою економікою".

Аналізуючи розвиток інтелектуальної власності в КНР, Лу Чен виділяє наступні періоди [Lu Chen The Four Periods of Intellectual Property "Hot Waves" in China [Електронний ресурс]// Режим доступу: <http://www.indrastra.com/2016/01/FEATURED-4-periods-of-IP-Hot-Waves-in-China-002-01-2016-0020.html>]:

1) Перша "Лихоманка інтелектуальної власності" (The First "IP Fever"; 1979-1990). Відлік даної фази починається з 1979 року, що вважається початковою точкою інтенсивних досліджень у сфері ІВ в Китаї. У 1973 році прем'єр-міністр Чжоу Еньлай відвідав ВОІВ (WIPO), що було знаковим: це був перший випадок, коли китайський уряд делегував свого представника для візиту до міжнародної інституції, яка спеціалізу-

ється на регулюванні ІВ. Проте визнання та захист прав інтелектуальної власності бере відлік від підписання "Угоди 1979" про торговельні відносини між Сполученими Штатами та Китайською Народною Республікою. 1980 року Китай приєднався до ВОІВ, а уже в 1984 році в країні був виданий перший патентний закон. Фактично, саме в 80-х роках бере свій початок Державне Відомство з інтелектуальної власності КНР (The State Intellectual Property Office of the People's Republic of China), від створення 1985 року Патентного Відомства КНР (Patent Office).

2) Друга Хвиля (The Second Hot Wave; 1991-1994). Ще 1989 року США включили Китай до "Priority Watch List", чим спровокували інтенсифікацію зусиль з регулювання відносин інтелектуальної власності в країні. Так, зокрема, уже 1990 році було прийнято закон про авторські права, а також визначені нові регулятивні механізми у цій сфері, в 1991 році було законодавчо оформлено регулювання у сфері комп'ютерного програмного забезпечення. Проте окремі позитивні досягнення не могли нівелювати того рівня напруженості, який існував між західними власниками інтелектуального продукту та китайською владою, і фактично на межі потенційної торговельної війни 1992 року був підписаний Меморандум про взаєморозуміння між Китаєм та Сполученими Штатами щодо захисту інтелектуальної власності ("1992 MOU").

3) Третя Хвиля – Удосконалення (The Third Hot Wave – The Improvement Wave; 1994-2001). Головними подіями цього періоду стало приєднання Китаю до TRIPS, а також підписання Угоди 1995 року з США після спеціального розслідування з боку американського уряду (Special 301 investigation).

4) Четверта Хвиля – Зміцнення (The Forth Hot Wave – The Enforcement Wave; 2001-до нашого часу). Новий період регулювання інтелектуальної власності в Китаї починається з 2001 року, коли після 15 років консультацій країна вступила до ВОТ (WTO). Окрім очевидних торговельних прерогатив на світових ринках, Китай також отримав важливий здобуток іншого характеру, адже після вступу до ВОТ, США більше не може використовувати санкції як інструмент тиску в тому ж об'ємі, що і раніше. Головна риса цього етапу – посилення правозастосування.

Характеризуючи історію законодавчого регулювання інтелектуальної власності в Китаї, Пітер Ю називає її "історією законодавчих трансплантацій (пересадок)" [Governance of Intellectual Property Rights in China and Europe/ edited by Nari Lee, Niklas Bruun and Mingde Li.- Edward Elgar Publishing.- Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing, 2016.- P.20]. Для країни з більш ніж 4000-літньою історією та значною низкою винаходів, серед яких компас, порох тощо, створення системно організованого інституту регулювання інтелектуальної власності завжди залишалось проблемним питанням.

Проте, варто відзначити, на початку нового тисячоліття Китай серйозно переглянув підхід до політики в сфері ІВ: якщо раніше країна будувала свою економіку за принципом копіювання, то після отримання максимального зиску від такого підходу, уряд взяв курс на інноваційність.

Ще 2004 року Китайське Патентне Відомство зайняло четверте місце у світі за кількістю патентних заявок (після Японії, Сполучених Штатів та Південної Кореї), а у 2006 році була презентована Національна програма наукового та технологічного розвитку, в якій влада КНР, усвідомлюючи економічні та стратегічні переваги добре функціонуючої системи інтелектуальної власності, проголошувала намір протягом 15 років стати на шлях інноваційної економіки. Вже у 2014 році Китай зайняв 1-ше місце серед світових патентних установ та серед установ за кількістю поданих заявок на реєстрацію торговельних марок. Того ж року в Пекіні було відкрито офіс BOIB (один із чотирьох у світі), що підтвердило зростання ролі КНР в полі міжурядових організацій, які регулюють відносини ІВ.

Особливе значення в становленні сучасної системи регулювання ІВ у Китаї має прийнята у 2008 році Поправка до патентного законодавства (The Third Amendment), яка за характером є першою, заснованою не на зовнішньому тиску, а на внутрішніх потребах держави. Якщо раніше більшість норм та механізмів регулювання інтелектуальної власності були тим чи іншим способом нав'язані ззовні – за допомогою тиску з боку західних країн (особливо – США), або ж прийняті у відповідності до взятих згідно з нормами міжнародного права зобов'язань, то ця поправка стала виключно "національним продуктом" Китаю.

До державних інституцій, які здійснюють регулювання сфери інтелектуальної власності в КНР відносяться: Державне управління з інтелектуальної власності, Патентне відомство КНР, Державне торговельно-промислове управління, Відомство з торговельних знаків, Державне управління з авторських прав, Головне державне управління КНР з контролю якості, інспекції та карантину, Головне митне управління, Управління суспільної безпеки, Регіональні бюро з прав інтелектуальної власності, судова система. До того ж варто зазначити, що судова гілка наразі представлена не виключно судами загальної юрисдикції, але і спеціалізованими судами у сфері інтелектуальної власності, які в рамках пілотної програми функціонують у Пекіні, Шанхаї та Гуанчжоу.

Китай довів ефективність використання таких інструментів державної політики, як активна роль держави, ретельне планування та різноманітні інструменти з залучення технологій (в тому числі і впровадження умови передачі технологій як обов'язкової вимоги в рамках входження інвесторів на ринок країни), залучення висококваліфікованих спеціалістів тощо. КНР уже давно реалізує свого роду культурну експансію за допомогою програм з отримання китайськими студентами високоякісної західної освіти, проте уряд країни працює і над збільшенням притоку інтелекту ззовні – до 2020 року кількість іноземних студентів збираються збільшити до 500000 осіб.

У Китаї функціонує 145 національних високотехнологічних індустріальних зон із сумарним доходом 22,7 трлн. юанів (3,57 трлн. дол.) у 2014 році. Ці зони продукують більше 50% патентів в країні [Growth of high-tech industrial development zones [Електронний ресурс]// The State Council of the People's Republic of China. Official site.- Режим доступу:

http://english.gov.cn/policies/infographics/2015/11/16/content_281475235915262.htm]. У 2015 році, згідно даних Китайського Відомства з інтелектуальної власності, в країні було подано 1,1 млн. заявок на реєстрацію прав ІВ (в т.ч. 359 тис. – винаходи), виходячи з цього на 10000 людей в державі припадає 6,3 заяв на реєстрації ІВ.

Китайська система регулювання інтелектуальної власності на сучасному етапі враховує новітні виклики, які формуються в умовах інформаційного суспільства – ще з 2005 року проводяться заходи в рамках щорічної національної кампанії проти порушень авторських прав в мережі інтернет (Jianwang Operation). Кампанія проводиться за участі Національного управління з авторських прав, Міністерства з індустрії та інформаційних технологій та Міністерства з публічної безпеки. Jianwang Operation фокусується на регулюванні онлайн-музики, хмарних сховищ даних, додатків, онлайн репринтів тощо. Лише у липні 2015 року з 16 сайтів було вилучено більш ніж 2,2 млн. музичних записів, а в цілому за 2015 рік 113 сайтів були закриті [China's copyright business advances [Електронний ресурс]// The State Council of the People's Republic of China. Official site. – Режим доступу: http://english.gov.cn/policies/infographics/2015/12/30/content_281475263278430.htm]

В Китаї правозастосування щодо порушень у сфері інтелектуальної власності здійснюється на трьох рівнях: адміністративному (адміністративні органи, можуть розслідувати факти порушень та визначати рівень збитків, але не можуть стягувати штрафи), цивільному (власник інтелектуального продукту може ініціювати цивільний процес у суді; засоби правового захисту на цьому рівні включають судову заборону, стягнення збитків та конфіскацію контрафактних товарів) та кримінальному (деякі підробки кваліфікуються як кримінальні злочини; кримінальні справи можуть відкриватися після розслідувань поліції, подання адміністративного чи цивільного позову, на вимогу прокурора чи власника ПІВ; покараннями на цьому рівні можуть виступати штраф, тюремне ув'язнення та відшкодування збитків).

Незважаючи на значні успіхи у розвитку механізмів державного регулювання сфери інтелектуальної власності, варто визнати, що Китай досі залишається клондайком виробників контрафактної продукції та піратства. Проте уже за декілька десятиліть КНР змогла побудувати систему, що забезпечила значну роль інноваційної складової в загальноекономічному рівні країни.

Р. Е. Діхтяреко, студ., ЗНУ, Запоріжжя
dikhtiarlenko95@mail.ru

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНОЮ СФЕРОЮ У КОНТЕКСТІ ПОЛІТИЧНОЇ КРИЗИ В УКРАЇНІ

Державне управління супроводжує Україну увесь час її становлення. Розглядаючи історичний контекст даного питання доцільно казати про

те, що державне управління в Україні бере свій початок ще у період Київської Русі. Таким чином, ми можемо казати що державне управління в Україні має досить значну та вагому історію. Звісно за період розвитку України, як держави, категорія державного управління соціальною сферою також модернізувалася та прийняла нові форми вираження.

Розглянемо що таке державне управління соціальною сферою у історичному контексті. Державне управління, у історичному контексті- це є цілеспрямована, координуюча та контролююча діяльність державних органів та інших організацій, яка підпорядкована реалізації суспільних потреб та інтересів.[. Усаченко Л. М., Тимцуник В. І. Історія державного управління в Україні : навч. посіб. / Усаченко Л. М., Тимцуник В. І. – К. : ТОВ "НВП "Інтерсервіс", 2013. – 292 с. монографія / Т.В. Поспелова. – Донецьк: Норд-Прес, 2011. – 350 с.- С.25].

Державне управління соціальною сферою в Україні є складовою частиною системи державного управління в цілому і повинно узгоджуватися із стратегією розвитку держави.

Для того, щоб виражено показати тему потрібно зазначити, що таке управління під час політичної кризи та визначитися із поняттям політична криза.

У визначенні питанням політична криза ми користувалися роботою Юрія Мацієвського "Деякі аспекти вивчення феномена кризи у політичних дослідженнях". Робота ґрунтовно описує розуміння кризи. Проаналізувавши роботу, ми зробили висновок, що криза, це явище при якому дестабілізується внутрішня ситуація у країні та збільшується суспільна активність народних мас.

Виходячи із вище названих визначень та пояснень управління під час політичної кризи, можливо казати про те, що під управлінням політичною кризою слід розуміти цілеспрямований вплив суб'єктів політичної діяльності на об'єкт політичної діяльності, задля отримання вирішення проблеми нестабільності та кризового стану.

Об'єкт роботи- процес державного управління соціальною сферою в умовах кризи.

Суб'єкт – діяльність органів державного управління під час політичної кризи.

Державне управління в умовах кризи значною мірою відрізняється від державного управління у стабільний період життя суспільства. Головна відмінність в умовах управління. Успішність державного управління в умовах політичної кризи залежить від багатьох чинників зовнішнього та внутрішнього середовища країни. Пряма залежність прослідковується із типом політичної системи у країні, державним устроєм, рівнем корупції, характером політичної системи та наявністю кваліфікованих управлінських кадрів у країні.

Розглядаючи особливості управління соціальною сферою в Україні під час політичної кризи треба звернути увагу на основні інститути управління соціальною сферою. Починаючи від міністерства соціальної політики і закінчуючи УПСЗН на місцях. Для України більше характерна

традиційна модель управління, під час якою рішення видаються із гори до низу у вигляді нормативно- правових актів і підлягають обов'язковому виконанню, крім того соціальна сфера в Україні значною мірою залежна від держави, а значить під час політичної кризи потерпає найбільше. Це можливо побачити під час скорочення витрат на соціальні програми в умовах кризи у країні.

Таким чином, механізм державного управління соціальною сферою в умовах політичної кризи в Україні повинен задовольняти таким вимогам:

1. Комплексність
2. Доцільність
3. Наукова обґрунтованість
4. Ефективність
5. Здатність реагувати на виклики зовнішнього середовища.

Виходячи із усього вище сказаного. Потрібно зазначити, що держава, як гарант прав та свобод громадян, має володіти способом управління соціальною сферою під час політичної кризи. Крім того, механізм даної діяльності повинен бути комплексним та цільним, тобто охоплювати соціальні інститути нашої держави.

М. М. Дурас, асп., ЛРІДУ НАДУ, Львів

АКТУАЛЬНІСТЬ РОЗВИТКУ МІЖМУНІЦИПАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В УКРАЇНІ

Виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011/paran2820#n2820] неможливе без проведення системної реформи децентралізації влади. У цьому першим кроком для сталого розвитку громад є формування спільного бачення та плану дій щодо реалізації цілей – створення стратегії розвитку громади. Люди, котрі проживають на певній території, найкраще знають та розуміють, яких змін вони потребують.

Децентралізації як одному з найважливіших пріоритетів розвитку країни приділена значна увага, зокрема в Плані дій Кабінету Міністрів України на 2016 рік [Офіційний сайт Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України [Електронний ресурс] : Новини: Децентралізація є одним з основних пріоритетів Плану дій Уряду на 2016 рік. – Режим доступу: <http://www.minregion.gov.ua/press/news/detsentralizatsiya-ye-odnim-z-osnovnih-prioritetiv-planu-diy-uryadu-na-2016-rik-dokument/>]. Він передбачає створення ефективної системи управління регіональним розвитком, законодавче забезпечення процесу децентралізації, доступність та якість адміністративних послуг, зміцнення та підвищення відповідальності місцевої влади. Крім того, в Плані означені конкретні завдання щодо

формування спроможних громад та їх сталого розвитку, зміцнення ресурсної бази громад, створення механізмів громадського та урядового контролю за місцевою владою. У цій частині зокрема передбачається удосконалення механізму формування спроможних територіальних громад та проведення моніторингу їх розвитку, а також оптимізація територіальної організації органів виконавчої влади [Урядовий портал [Електронний ресурс] : Новини: Уряд оприлюднив план дій Кабінету Міністрів України на 2016 рік. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=248890479&cat_id=244276429].

Питання міжмуніципального співробітництва набуває особливої актуальності в контексті підготовки до здійснення широкомасштабної реформи децентралізації влади. Розвиток міжмуніципального співробітництва має особливе значення, оскільки муніципалітети в усіх країнах мають важливі функції, які визначають якість життя громадян та їх колективний добробут. Ці функції стосуються дорожнього господарства та транспорту, водопостачання, системи освіти та дитячих садків, утримання центрів охорони здоров'я, спортивних об'єктів, збору та утилізації відходів тощо. Муніципалітети та громади є найменшими територіальними одиницями публічного управління, а їх співробітництво є дуже важливим для добробуту та розвитку будь-якого суспільства та є звичним засобом роботи для публічних установ.

Міжмуніципальне співробітництво являє собою відносини між органами місцевого самоврядування, які мають статус юридичних осіб та мають певну політичну, юридичну та фінансову автономію (відповідно до принципів Європейської хартії місцевого самоврядування) [Толкованов В.В. Розвиток міжмуніципального співробітництва: вітчизняний та зарубіжний досвід : посібник / [В. В. Толкованов, Г. Герцог, А. К. Гук та ін.]. – Київ: Крамар, 2011. – 261 с., с.11]. Основними завданнями міжмуніципального співробітництва є підвищення якості послуг, розвиток інфраструктури, а також підвищення ефективності діяльності відповідних органів місцевого самоврядування.

Слід наголосити, що Рада Європи також приділяє велику увагу питанням розвитку міжмуніципального співробітництва, адже співпраця між органами місцевого самоврядування є притаманною саме децентралізованій територіальній адміністративній системі. У відповідній Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи наголошується, що чим вищим є ступінь автономії органів місцевого самоврядування, тим більше вони потребують співпраці і тим більше вони можуть співпрацювати [Толкованов В.В. Розвиток міжмуніципального співробітництва: вітчизняний та зарубіжний досвід : посібник / [В. В. Толкованов, Г. Герцог, А. К. Гук та ін.]. – Київ: Крамар, 2011. – 261 с., с. 14].

Актуальність розвитку міжмуніципального співробітництва в Україні обумовлюється надмірною фрагментацією громад. Міжмуніципальне співробітництво є логічним рішенням для нейтралізації наслідків неоптимального розподілу функцій та ресурсів або недосконалих кордонів між муніципалітетами. У зв'язку з цим, міжмуніципальне співробітництво

є ефективним інструментом у покращенні муніципальних послуг, які надаються населенню, якості комунальних послуг, удосконалення муніципального менеджменту, а також гнучкою формою підготовки до проведення комплексної реформи децентралізації влади.

О. А. Зубчик, доц., КНУТШ, Київ
zubchik@ukr.net

ПОЛІТИЧНІ РИЗИКИ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ ВИЩОЮ ОСВІТОЮ В УКРАЇНІ

Українська освіта сьогодні перебуває у полі значних політичних ризиків. Підтвердженням є висновки експертів розширеного засідання Комітету з питань науки і освіти Верховної Ради України "Про стан імплементації Закону України "Про вищу освіту", яке відбулося 1 липня 2015 року. Голова Комітету Лілія Гриневич підкреслила, що "реформа рухається повільно, адже доводиться створювати норми і структури, яких до цього часу в українській освіті не існувало" [Комітет з питань науки і освіти провів розширене засідання "Про стан імплементації Закону України "Про вищу освіту" // Верховна Рада України. Офіційний веб-портал. – Режим доступу: <http://rada.gov.ua/fsview/112911.html>]. Розглянемо основні з ризиків, впливу яких зазнає чи може зазнати система вищої освіти в процесі реформування.

Ризик перший. Зміна політичного курсу. Як відомо, трансформація політичних режимів може відбуватися від тоталітаризму, авторитаризму до демократії, так і у зворотному напрямі. Від проявів авторитаризму не застраховані навіть країни з розвиненими демократичними механізмами здійснення державної влади та високим рівнем політичної культури населення. Авторитаризм іманентно притаманний будь-якій політичній владі, яка постійно виявляє тенденцію до розширення своїх повноважень і встановлення тотального контролю над суспільством. Сприяючим фактором є зовнішня агресія. Тому, без дієвого громадянського суспільства марно сподіватися на чесність, прозорість і відповідальність дій державних інституцій та діячів всіх рівнів, на яких би кращих стандартах вони б не були організовані.

Ризик другий. Ще один ризик пов'язаний з нездатністю освіти знизити рівень конфліктів у суспільстві. Українське суспільство переживає процес збільшення внутрішньої складності. Враховуючи зовнішній чинник, сьогодні в Україні росте політичне, релігійне, культурне протистояння, політичні конфлікти, війна. Сьогодні ми вже спостерігаємо дуже суттєвий рівень різних умов доступу до вищої освіти. Крім того, відтік кадрів вищої школи з системи освіти. Під час чергового звіту міністра освіти і науки повідомив, що одним із головних досягнень міністерства за 100 днів діяльності нового уряду стало завершення робіт з евакуації з окупованих територій та зони бойових дій 26 освітніх закладів, з яких 16 – вищі навчальні заклади, 10 – науково-дослідні інститути [Квіт С. Потрі-

бні зміни: зміст і завдання освітніх реформ // Українська правда [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/articles/2015/01/27/7056516/>.

Ризик третій. Зменшення фінансування сфери освіти, як з боку держави, так і від приватного сектору. ОЕСР вже наголошує та попереджає, що скорочення державних витрат на соціальну політику може призвести до погіршення наслідків нещодавнього економічного спаду. У звіті щодо соціальних індикаторів "Погляд на суспільство 2014" наголошується, що "на плечі тих, хто найменше отримував в період економічного зростання до кризи, лягає важкий тягар в період економічного спаду" [Society at a Glance 2014 / OECD Social Indicators. – Режим доступу: <http://www.oecd.org/els/societyataglance.htm>]. Зменшення інвестування у вищу освіту (у традиційні інституції) відбувається не лише з боку держави (у відносних показниках), але й з боку роботодавців. Україна витрачає на освіту понад 7% свого ВВП. Але слід визнати, що далі грошей буде менше. Не лише тому, що держава зменшує кількість "державного замовлення". Сам механізм "державного замовлення", як свідчить аналіз формування та розміщення державного замовлення на підготовку фахівців з вищою освітою, здійснений Рахунковою палатою України, є неефективним [Рішення Рахункової палати України від 11.08.2015 № 1-5 за результатами розгляду Звіту про результати аналізу формування, розміщення і виконання державного замовлення на підготовку фахівців з вищою освітою // Верховна Рада України. Офіційний веб-портал. – Режим доступу: http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16746172/20150811_No_1_5.pdf]. Усе більше відбувається імпорт освітніх послуг (наприклад, здобуття освіти за кордоном) – гроші споживача цієї послуги залишаються за межами України. Екстенсивний розвиток освіти виливається в "масовізацію" вищої освіти "зверху" і розширення дошкільної освіти "знизу". В Україні частковим страхуванням цього ризику була покликана законодавча норма, яка передбачала диверсифіковані форми фінансування вищої освіти (бюджет освіти, гранти, приватні кошти). Не спрацювання нової формули фінансування вищої освіти у поєднанні з бюджетним дефіцитом призведе до гострої фінансової кризи вищої освіти в найближчі роки.

Ризик четвертий. Застарілі знання, навички, вміння, технології вкладання. Чи не найбільший ризик у тому, що ми будемо вкладати кошти і зусилля у створення сучасної освітньої системи, тоді як США і Європа перейдуть в іншу якість освіти. Поки ми не знаємо, наскільки швидко і в якій формі це станеться. Але як мінімум, слід бачити тенденцію "розливу освіти" за межі інститутів у просторі та часі. Виникають нові освітні екосистеми, в яких зберігаються і старі інститути, але і додаються нові гравці, передусім пов'язані з інформаційними технологіями (нові освітні платформи, спеціалізація, дистанційне навчання). Крім того, є значна ймовірність недосягнення позитивного синергетичного ефекту від об'єднання різнопрофільних (за культурою, традиціями, організації освітнього та наукового процесу, не кажучи вже про відмінності в на-

прямакх підготовки, профілях, освітніх програмах) університетів, скорочення професорсько-викладацького складу та зниження якості освіти випускників бакалаврату, відповідно – зниження, затребуваності таких випускників з боку роботодавців. Нездатність підготувати фахівців для високо-технологічних галузей – це суттєва проблема в українських реаліях. Міністр постійно наголошує, що у нас велика кількість дуже слабких вищих навчальних закладів, які не дають майже ніякого приросту знань та умінь, "проїдають" величезні кошти. Навіть найкращі з них – теж відстають від провідних західних: "попри те, що українські учні виграють міжнародні освітні змагання, наші університети пишаються освітніми традиціями, але жоден з них не входить у першу чи другу сотню престижних рейтингів" [Сергій Квіт: Реформи в освіті направлені на дерегуляцію та децентралізацію // Міністерство освіти і науки України. Офіційний вебсайт. – Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/ua/actually/45189-sergiy-kvitreformi-v-osviti-napravleni-na-deregulyatsiyu-ta-detsentralizatsiyu>]. Цей ризик абсолютно очевидний, і не пов'язаний з технологічним відставанням у вузькому сенсі цього слова. Він пов'язаний з руйнуванням інфраструктури технічної освіти, кадровим голодом професійної освіти (обережність серед запрошуваних до нас зарубіжних фахівців.), і з нестачею інвестицій у цю сферу.

Разом з тим, слід зазначити, що з точки зору відповідності критерію оцінки системи вищої освіти – якості освітніх послуг, найбільш негативні наслідки може спричинити за собою реалізація таких ризиків, як соціальні, організаційні та управлінські. З нашої точки зору, найбільший інтерес має розгляд та аналіз саме тих ризиків. Таких, що не формалізовані в рамках різних нормативних документів, а фактично виникають у дійсності освітніх установ.

Н. М. Комарівська, асп., ЛРІДУ НАДУ, Львів
nataliy1205@gmail.com

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ В АГРАРНІЙ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ: КЛАСТЕРНИЙ АСПЕКТ

Аграрна реформа, яка триває в Україні вже не перше десятиліття має забезпечити потужне сільськогосподарське виробництво. Забезпечення населення продуктами харчування соціально-економічне завдання держави. Державна аграрна політика має бути направлена на надання підтримки сільськогосподарським виробникам з допомогою стратегії протекціонізму.

Країни з розвиненою економікою здійснюють розвиток виробництва та забезпечують переробку сільськогосподарської продукції, оскільки це є умовою політичної стабільності та незалежності галузі, що потребує відповідного регулювання.

Україна характеризується природними, ресурсними, економічними умовами для потужного розвитку сільського господарства. Даний потен-

ціал не використовується у повній мірі, в результаті агропромисловий комплекс займає останні позиції за рівнем розвитку порівнянно з провідними країнами світу. Однією із причин даної ситуації є відсутність інвестицій у розвиток сільського господарства.

Для динамічного розвитку аграрного сектору актуальним є збільшення інвестицій в основний капітал.

Державне регулювання не приділяє значної уваги інноваційній діяльності в питанні законодавчого забезпечення, а саме розроблення та формування правової бази, яке забезпечить можливість залучити інвестиції в інноваційний розвиток аграрної галузі економіки. Основними джерелами надходжень інвестицій можуть бути: власні кошти підприємства, державні дотації товаровиробникам, довгострокові кредити банків, кошти фінансових лізингових фондів.

У сучасних умовах конкуренція є невід'ємною складовою аграрного сектору, однак певного значення набуває, на шляху переходу до ринкової економіки. Наявність значної кількості підприємств, об'єднань, компаній, різних послуг та ринкових структур забезпечить ефективний розвиток підприємництва. Однією із форм господарювання є об'єднання у кластери, дані підприємства ефективно управляють ресурсами та ефективно використовують інвестиції [Управління інноваційною діяльністю в умовах глобалізації: монографія / [М.А. Латинін, С.В. Майстро, В.Ю. Бабаєв та ін.]; за заг. ред. д. держ. упр. проф. М.А. Латиніна – Х.: Вид-во ХарРІ НАДУ "Майстер", 2012. – 312 с. с.143].

Розроблення відповідного механізму стимулювання сприятиме діяльності кластера та забезпечить взаємодію між усіма учасниками процесу. Такий механізм повинен відповідати принципам: урахування внеску кожного учасника в загальний ефект діяльності, стратегічного значення партнерів, сприятливої оцінки результатів і орієнтації на перспективи розвитку. В межах кластера можуть бути сформовані нові маркетингові структури з метою реалізації та спільне формування комплексу маркетингу позначиться на ефективності їх діяльності [Пшенична Т.М. Маркетингове забезпечення діяльності агропромислових кластерів / Формування ринкової економіки : наук. журнал. Київ. – 2015. – № 33. – 720 с. с. 334].

Рушійною силою в діяльності кластера є використання інформаційно-комунікаційних технологій, які забезпечать накопичення та обробку інформації про ринок та діяльність суб'єктів виробництва, крім того, скоординують роботу, забезпечать обмін досвідом.

Взаємозв'язки й обмін усередині кластера і поза ним часто сильніше впливають на зростання продуктивності, ніж масштаби діяльності окремих фірм, тому зусилля урядових органів повинні бути спрямовані не на вдосконалення роботи суб'єктів господарювання в аграрному секторі, а на розвиток взаємовідносин між постачальниками ресурсів, робіт і послуг, і аграрними підприємствами; між виробниками сільськогосподарської продукції і переробними і торговельними підприємствами, між переробними підприємствами і торгівлею, між виробниками сільськогосподарської продукції та урядовими інститутами [Управління інновацій-

ною діяльністю в умовах глобалізації: монографія / [М.А. Латинін, С.В. Майстро, В.Ю. Бабаєв та ін.]; за заг. ред. д. держ. упр. проф. М.А. Латиніна – Х.: Вид-во ХарPI НАДУ "Майстер", 2012. – 312 с. с.146].

Центром розвитку кластера можуть бути великі підприємства, які навколо себе забезпечуть діяльність малим та середнім підприємствам, що надасть шанс малому та середньому бізнесу.

Крім того, однією із особливостей формування кластеру перед іншими формами організації виробництва є те, що тут увага приділяється не на окремі галузі, а на зв'язки між галузями та підприємствами; розвитку виробництва і конкуренції; спільне постачання та реалізація готової продукції; спрощений доступ до сучасних технологій; розподіл ризиків у різних видах спільної діяльності; спільний вихід на міжнародні ринки; навчання та перепідготовка спеціалістів. Науковці схиляються до думки, що кластер – поняття економічне, він не є особливою організаційно-правовою формою, тобто не виступає в якості юридичної особи [Романов А.Е. Агропромышленные кластеры России – новый миф или перспектива? / А.Е. Романов, В.П. Арашуков // Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий. – №7. – С. – 27-30].

Кластерний підхід не конфліктує із завданнями розвитку вертикальних корпорацій. Навпаки, певною адаптацією кластерного підходу може служити створення кластерів при сприянні вертикально інтегрованих бізнес-груп розвиток кластерів і вертикально інтегрованих компаній можуть доповнювати одне одного.

Підприємства, що входять до аграрного кластеру, мають багато спільних потреб і можливостей, їх діяльність обмежена однаковими чинниками, що перешкоджають підвищенню продуктивності та розвитку. Об'єднання групи компаній і організацій у кластери дозволяє виявити сприятливі можливості для координації дій та інтеграції в площині загальних інтересів, так як кластер забезпечує можливість ведення конструктивного та ефективного діалогу між спорідненими компаніями та їхніми постачальниками, а також дозволяє використовувати інфраструктуру загального призначення. Більше того інвестиції, спрямовані на поліпшення умов функціонування кластеру, надають синергетичний вплив практично на всіх його учасників [Управління інноваційною діяльністю в умовах глобалізації: монографія / [М.А. Латинін, С.В. Майстро, В.Ю. Бабаєв та ін.]; за заг. ред. д. держ. упр. проф. М.А. Латиніна – Х.: Вид-во ХарPI НАДУ "Майстер", 2012. – 312 с. с.155].

Таким чином, кластерна форма господарювання створює умови не лише для надходження продукції до споживача та реалізація її, а й утворює маркетингову "сітку" для усіх учасників процесу.

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ: ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ

Питання державного регулювання в царині діяльності засобів масової комунікації (далі – ЗМК) залишається дискусійним, оскільки мас-медіа повинні діяти незалежно від будь-яких зовнішніх чинників, не бути політично вмотивованими у своїй діяльності та не мати жодних зобов'язань щодо висвітлення тих чи інших подій на підставі односторонньої інформації.

Вдамося до порівняння: якщо ми говоримо, наприклад, про державне регулювання економіки чи діяльності банків, то в даному випадку очевидним є факт, що держава повинна забезпечити такі регуляторні механізми, які б сприяли збалансованій роботі всієї економічної системи, що є запорукою розвитку держави. На противагу цьому, застосування державного регулювання до медіа-сфери часто межує з втручанням держави у діяльність ЗМК і викликає чимало запитань у науковців.

Доцільним було б також зазначити різницю між поняттями "державне регулювання" та "державне управління". У науці державного управління зазвичай державне регулювання розглядається як складова державного управління. Так, словник-довідник "Державне управління та державна служба" розуміє державне управління як "цілеспрямований організаційний та регулюючий вплив держави на стан і розвиток суспільних процесів, свідомість, поведінку та діяльність особи і громадянина з метою досягнення цілей та реалізації функцій держави, відображених у Конституції та законодавчих актах, шляхом запровадження державної політики, виробленої політичною системою та законодавчо закріпленої, через діяльність органів державної влади, наділених компетенцією" [Державне управління та державна служба: Словник-довідник / Уклад. О.Ю. Оболенський. – К.: КНЕУ, 2005. – с. 94].

На думку М.Ткач, державне управління та державне регулювання розрізняють за інтересами, реалізацію яких вони забезпечують. Зокрема, здійснення державно-управлінських функцій буде доцільним у сферах, де необхідним є забезпечення публічних інтересів, а державне регулювання стосується сфер, в яких необхідно забезпечити баланс між публічними та приватними інтересами [Ткач, М. П. Державне регулювання і державне управління: співвідношення понять [Текст] / М. П. Ткач // Підприємництво, господарство і право. – 2012. – № 8. – С. 113]. Часто серед дослідників можна зустріти визначення державного регулювання як економічного методу державного управління.

Дослідження В.М. Козакова також підтверджує думку про те, що державне регулювання стосується здебільшого економічної сфери, проте водночас дослідник погоджується з тим, що державне регулювання можна розглядати як вплив держави на будь-яку систему (наприклад, економічну, банківську, інформаційну тощо), спрямований на досягнен-

ня поставлених цілей у цій царині [Козаков В.М. Аксіологія державного управління : підручник. – К.: НАДУ, 2011. – С. 13].

Переважно серед зарубіжних вчених побутує думка про те, що у зв'язку зі стрімкими суспільними змінами, зокрема, глобалізацією, комерціалізацією, змінами у соціальному і культурному житті, а також змінами економічних засад, виникає потреба в нових механізмах соціального управління ЗМК. Зокрема, наголошується на недостатності традиційного законодавчого регулювання ЗМК. У цьому контексті регулювання розуміють у двох значеннях: вузькому та широкому. У вузькому значенні державне управління (англ. governance) тягнє до зміни політичного напрямку, посиляючись на новий процес управління чи новий метод, за допомогою якого регулюються суспільні перетворення. Однак, важливо зазначити, що у цьому значенні державне управління слід відрізнити від ієрархічного та статичного традиційного типу управління (англ. government). На противагу цьому, у широкому розумінні державне управління виходить за межі так званих нових форм регулювання і зосереджується на колективній координації загалом. Докладніше державне управління розуміється як підтримка координації й узгодженості дій широкого кола суб'єктів, що мають різноманітні цілі і завдання, таких як політичні актори та інститути, корпоративні інтереси, громадянське суспільство і транснаціональні організації.

Що стосується медіа, важливо розуміти, що державне регулювання ЗМК розуміється ширше, аніж законодавче регулювання ЗМК, і тягнє до "сукупності механізмів як формальних, так і неформальних, національних і наднаціональних, централізованих і децентралізованих, що прагнуть організувати систему ЗМК" [Puppis M. Media Governance: A New Concept for the Analysis of Media Policy and Regulation // Communication, Culture & Critique. Special Issue: Media Governance: New Policies for Changing Media Landscape. – Volume 3, Issue 2, pages 134–149, June 2010. – Retrieved from: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1753-9137.2010.01063.x/full>].

З цієї позицією також погоджується О.А. Вознесенська. Вона вважає, що у царині ЗМК доцільно використовувати поняття державного регулювання, що полягає у здійсненні "комплексних заходів законодавчого, виконавчо-розпорядчого та контролюючого характеру, зокрема, організаційних, правових, економічних, фінансових та соціальних, спрямованих на практичну реалізацію державної політики" [Вознесенська, О.А. Сутність державного регулювання в галузі діяльності аудіовізуальних засобів масової інформації: до постановки питання [Текст] / О.А. Вознесенська // Часопис Київського університету права. – 2010. – №3. – С. 97] в інформаційній сфері.

Правове регулювання державної інформаційної політики – основна складова державного регулювання ЗМК. На думку І.М. Сопілко, правове регулювання державної інформаційної політики – це "дія органів державної влади на відносини, що виникають, формуються та розвиваються, а також припиняють своє існування у сфері інформаційної політики за

допомогою визначених юридичних засобів, передусім норм права, упорядкування суспільних відносин в інформаційній сфері, їх юридичне закріплення, охорона та розвиток" [Сопілко, І. м. [http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_all/cgiirbis_64.exe?z21id=&i21dbn=ec&p21dbn=ec&s21stn=1&s21ref=10&s21fmt=fullwebr&c21com=s&s21cnr=20&s21p01=0&s21p02=0&s21p03=m=&s21colorterm=0&s21str=Державна інформаційна політика України: стан та шляхи реалізації](http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_all/cgiirbis_64.exe?z21id=&i21dbn=ec&p21dbn=ec&s21stn=1&s21ref=10&s21fmt=fullwebr&c21com=s&s21cnr=20&s21p01=0&s21p02=0&s21p03=m=&s21colorterm=0&s21str=Державна%20інформаційна%20політика%20України%3A%20стан%20та%20шляхи%20реалізації)] [Текст] : монографія / І. М. Сопілко ; Ін-т законодавства Верховної Ради України. – Київ : Леся, 2014. – с. 187].

Таким чином, аналізуючи підходи до визначення поняття державного регулювання ЗМК, не можна не погодитись з думкою, що на сьогодні у сучасній науковій літературі не існує єдиного визначення даного поняття. Натомість науковці визначають значення державного регулювання залежно від галузі, щодо якої воно здійснюється.

Н. В. Лікарчук, докт. політ наук, доц., КНУТШ, Київ
n.likarchuk@gmail.com

СТАДІЇ ФОРМУВАННЯ МАРКЕТИНГОВИХ СТРАТЕГІЙ В АНТИКРИЗОВОМУ УПРАВЛІННІ

Сьогодні маркетинг є невід'ємною частиною антикризового управління. Стратегія організації (держави, регіону, міста, району) це лише невелика складова частина застосування маркетингу. Маркетинг представляє собою не лише систему моніторингу і аналізу ринкового середовища, але й є системою управління.

В період криз, коли найважче розробити ефективну антикризову стратегію, велику увагу фахівці приділяють маркетинговим дослідженням як засобу діагностики ринкових можливостей і позицій.

Розробка стратегії в антикризовому управлінні процес складний і трудомісткий. Маркетингова стратегія визначає поведінку будь-якої структури на ринку, якій потрібно протистояти великій кількості негативних факторів зовнішнього середовища.

Зазначимо, що й до сьогодні дискусійними залишаються питання стосовно тлумачення поняття "маркетингові стратегії", тому часто в науковій літературі зустрічаються такі варіанти як: "маркетингова стратегія в умовах кризи", "маркетингова стратегія виходу із кризи", "стратегія антикризового маркетингу" [Ковальчук С. В. Антикризовий маркетинг: інноваційний аспект/С. В. Ковальчук//Маркетинг. Менеджмент. Інновації: монографія/за ред. д. е. н., професора С. М. Ілляшенка. – Суми: ТОВ "Друкарський дім "Папірус", 2010. – С.490].

Маркетингові стратегії це головні напрямки маркетингової діяльності, відповідно до яких організація бажає досягти маркетингових цілей.

Ціль маркетингової стратегії, з одного боку – отримання максимального вигідного положення на ринку, з іншого – комплекс засобів, які забезпечують досягнення цієї мети.

Зазначену ціль можна назвати базовою основою маркетингової стратегії, хоча можуть ставитися й інші важливі задачі, які характеризуються динамічністю й в процесі реалізації стратегії корегуються у відповідності до реалій ринку.

Слід зазначити, що визначаючи цілі, слід попередньо формувати бажані результати діяльності.

Для антикризового управління найбільшу цікавість складають цілі на довготривалий період, так як від них залежить направлення розвитку організації. Визначення цілей обумовлює всі подальші дії у розробці антикризової стратегії [Минцберг Г. Стратегический процесс [Текст] / Г. Минцберг, Дж. Куинн, С. Гошал; пер. с англ.; под ред. Ю. Н. Каптуревского. _ СПб.: Питер, 2001. – С.347].

Маркетингова стратегія в своєму формуванні проходить чотири основні стадії:

1. Аналіз маркетингових можливостей організації. Це сприятливі аспекти маркетингових дій, за допомогою яких можна досягнути конкурентних переваг.

На цій стадії дається різностороння оцінка самої організації (держави, регіону, території, міста, району):

- аналізуються її слабкі й сильні сторони;
- розглядаються переваги від функціонування на передбачуваному ринку;
- оцінюються ризики та загрози, тобто дається адекватна оцінка несприятливим тенденціям розвитку маркетингового зовнішнього середовища;

2. Вибір ринків функціонування (вибір ринків держав, регіонів, де певний товар спроможний конкурувати з такими ж товарами).

На цій стадії ставляться такі завдання:

- аналіз позитивних та негативних сторін ринку;
- склад споживачів (громадян);
- аналіз попиту і пропозиції на певні товари чи послуги.

3. Роробка основних положень маркетингової програми.

На цій стадії визначаються такі завдання:

- формування ринкової політики організації (держави, регіону, території, міста, району);
- організація контролю за якістю товарів та послуг;
- визначення рекламної кампанії (ПР-кампаній, круглих столів, організація конференцій, презентацій).

4. Затвердження та реалізація маркетингових програм.

До цієї стадії включаються такі питання як:

- обґрунтування сформованих програм (проектів, реформ) з точки зору антикризового менеджменту. Всі програми повинні бути узгодженими між собою, гнучкими, "діяти паралельно", мати відповідну фінансову, технічну та кадрову основу;
- загальна стратегія організації (держави, регіону, території, міста, району).

Оскільки маркетингові стратегії розглядаються в сфері антикризового менеджменту, то слід зазначити, що вони займають значимий сегмент в загальній антикризовій стратегії і часто є складовою питань, що пов'язані з методами виходу організації з кризи.

Антикризова стратегія може включати в себе різноманітні напрямлення, але в будь-якому випадку це комплекс заходів, які приводять до позитивного результату тільки у випадку грамотної реалізації обраної антикризової стратегії.

Маркетингова стратегія передбачає формування загальнонаціональної ідеї, і вже на її основі слід конструювати довгострокові стратегічні плани. Для України на початковому етапі формування маркетингової стратегії важливим є зосередження уваги на збалансованій роботі гілок влади, і це є внутрішньополітичною проблемою нашої держави. Лише збалансована робота гілок влади дасть можливість розробити довгострокову маркетингову стратегію розвитку України й уникнути кризових явищ, які постійні супроводжують нашу державу.

Е. А. Лужикова, асп., КНУТШ, Киев
luzhikova2017@yandex.ru

ИНСТИТУТ МЕЖДУНАРОДНОГО НАБЛЮДЕНИЯ ЗА РЕАЛИЗАЦИЕЙ ГОСУДАРСТВЕННЫХ МЕХАНИЗМОВ ПРОВЕДЕНИЯ ВЫБОРОВ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Одной из наиболее распространенных форм контроля по реализации международных избирательных стандартов является институт "внешнего наблюдения".

Институт международного наблюдения за выборами имеет относительно недолгую историю, и его создание во многом связано с реализацией программ международной помощи бывшим колониальным странам, в том числе направленных на укрепление их самоопределения на основе европейских демократических ценностей.

В тоже время, в связи с расширением сферы деятельности мониторинговых миссий по наблюдению за выборами, усилением вмешательства международного сообщества в национальный избирательный процесс, формированием в политико-правовой практике различных форматов мониторинга выборов и оценки их результатов, возникает необходимость изучения данного феномена и особенностей его развития.

Принципиальное значение существующей практики внешнего наблюдения отмечена и Генеральной Ассамблеей ООН. В своей Резолюции N 48/131 от 20 декабря 1993 г. организация признала, что для обеспечения непрерывности и устойчивости процесса демократизации, ООН должна оказывать соответствующую помощь отдельным странам при организации и проведении избирательного процесса, а так же осуществлять соответствующее наблюдение и оценку [Борко Ю. Проблема

национального суверенитета: опыт европейской интеграции/ Ю. Борко // Космополис. Альманах. – 2008. – С. 67].

Этот вид деятельности включает сертификацию Специального представителя Генерального секретаря, подтверждающую законность некоторых важнейших аспектов избирательного процесса. В ходе него выборы организуются и проводятся национальными органами, а ООН выражает свое мнение по поводу свободы и справедливости этих выборов [Борко Ю. Проблема национального суверенитета: опыт европейской интеграции/ Ю. Борко // Космополис. Альманах. – 2008. – С. 67].

В тоже время, ввиду отсутствия универсальной системы международно- правовой оценки эффективности государственных механизмов осуществления избирательного процесса, научным сообществом и общественностью подвергаются критике данные, полученные институтом внешних международных наблюдателей в ходе проведения избирательных кампаний в различных странах [Кофман Б., Баймуратов М. Міжнародні виборчі стандарти: досвід системного дослідження/ Б.Кофман, М. Баймуратов // Вісник Центральної виборчої комісії – 2013. – №1 (25). – С. 54].

Существующее положение вещей неразрывно связано с проблемой "двойных стандартов", когда объем требований к европейским странам существенно меньше, нежели к развивающимся странам.

Так, классификация ОБСЕ изначально делит государства на "устойчивые демократии", "новые демократии", и "стремящиеся к демократии", что принципиально для данного объединения при организации деятельности миссии наблюдателей [Кофман Б., Баймуратов М. Міжнародні виборчі стандарти: досвід системного дослідження/ Б.Кофман, М. Баймуратов // Вісник Центральної виборчої комісії – 2013. – №1 (25). – С. 56].

В целом, международным организациям присуща в данном контексте аргументация, основанная на оценке стабильности или нестабильности политической ситуации в том или ином государстве и соответствующей необходимости присутствия наблюдателей в ходе выборов.

Но, в тоже время, отсутствует механизм просчета необходимого количества наблюдателей, как такового и критериев оценки политической ситуации в стране.

Так, если на последних выборах народных депутатов Верховной Рады Украины было зарегистрировано 227 международных наблюдателей, то на выборах в германский Бундестаг – 3 [Борко Ю. Проблема национального суверенитета: опыт европейской интеграции/ Ю. Борко // Космополис. Альманах. – 2008. – С. 68].

Еще более интересны факты отказа международных организации от наблюдения за соответствующими выборами без объяснения причин, что особенно актуально для стран СНГ (РФ и Республики Беларусь, в частности).

Более того, на сегодня ни в одном международном нормативно-правовом акте не закреплён статус внешних наблюдателей, их обязанности и права.

Все вышеизложенное существенно снижает эффективность деятельности всего исследуемого института.

Г. В. Мамчур, канд. політ. наук, КНУТШ, Київ
politanna@ukr.net

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА: ІНСТИТУЦІЙНИЙ ПІДХІД

Сучасні дослідження проблем державної служби, яка є важливим фактором процесу державотворення, потребують його інституційного бачення. Розуміння державної служби як інституту дозволить розуміти її як своєрідний інструмент реалізації потреб суспільства. Тлумачення феномену державної служби через категорію "інститут" відображає потребу в інтегруючому понятті, яке уможливило б застосування ширшого спектру методологічного інструментарію [Шпідун І.І. Науково-світоглядні аспекти феномена "державна служба" / І.І. Шпідун// Публічне адміністрування: теорія і практика. – 2009. – № (2). – Електронний збірник наукових праць. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/e-journals/Ratp/2009_2/09siifds.pdf].

Існуюча потреба відображена, зокрема, в одній з редакцій закону України "Про державну службу", де подається визначення державної служби як "публічно-правовий та соціальний інститут, основними функціями якого є підготовка пропозицій щодо формування державної політики, забезпечення її реалізації, надання якісних державних та адміністративних послуг фізичним та юридичним особам, а також інша професійна діяльність, пов'язана з досягненням мети, виконанням завдань і функцій держави" [Закон України "Про державну службу" No 4050 -VI від 17 листопада 2011 р.// Офіційний вісник України. – 2012. – No 4. – Ст. 115.]. Інституційний підхід до розуміння державної служби є одним із варіантів бачення її змісту поряд з функціональним (державна служба як функція), діяльнісним (державна служба як діяльність).

Нагадаємо, що у попередній редакції закону (1993 р.) державна служба розумілася як "професійна діяльність осіб, які займають посади в державних органах та їх апараті щодо практичного виконання завдань і функцій держави та одержують заробітну плату за рахунок державних коштів" [Закон України "Про державну службу" від 16 грудня 1993 р. // Голос України. – 1994. – 5 січ., ст.1].

Подібний акцент у теоретичних пошуках роблять ряд вітчизняних та зарубіжних учених, говорячи, що державну службу варто розуміти не лише як професійну діяльність на користь держави в системі його органів. Це складніше явище, що має владно-правовий і соціальний аспекти. В інтегрованому вигляді її можна представити як особливий соціальний інститут публічно-правового регулювання, націлений на вирішення завдань державного управління. У процесі такого управління здійснюється визнання, дотримання і захист законних прав і свобод громадян, створюються сприятливі умови для їх безпечного і гідного життя. Подібне

визначення державної служби задає її цільове призначення, обумовлює правовий і етичний статус людини у владних структурах.

Інституційний підхід як такий, що пропонує нові пізнавальні можливості, є актуальним як для теоретичних розвідок, так і для практичної реалізації функцій державної служби у суспільстві. При цьому інституалізація полягає у впорядкуванні та формалізації усталених відносин між її елементами.

Державна служба як система соціальних інститутів включає такі інститути як організаційно-управлінський, соціально-економічний, соціально-правовий, державних соціальних послуг, інформаційно-комунікативний, інтелектуально-духовний.

В якості системи соціальних інститутів державна служба взаємодіє з найважливішими інститутами суспільства і багато в чому сприймає їх вплив через уточнення цілей і завдань, а також умов своєї діяльності. Державна служба тісно пов'язана з інститутом права, економіки, громадянського суспільства, інститутами, що відносяться до соціальної та культурно-духовної сфери суспільства. Інституціоналізація представляє собою процес упорядкування та формалізації стійких відносин між складовими системами.

Розкриваючи інституційний характер державної служби, зауважимо, що названим інститутам на практиці не відводиться строго визначеного місця у структурі державної служби, адже вся державна служба виступає в ролі того або іншого соціального інституту і цим розкриває свою багатогранну сутність.

Таким чином, інституційний характер державної служби свідчить про те, що будучи інструментом реалізації цілей і завдань держави, вона не вичерпується лише управлінням. Вона виробляє певні гарантії життєдіяльності громадян, етичні цінності і норми, які певним чином впливають на суспільство в цілому, забезпечує задоволення найбільш загальних, основних потреб людини, якісний рівень життя, виробляючи при цьому соціальні стандарти, тобто надає державні соціальні послуги.

Позиціонування державної служби як інституту державних послуг впливає з природної потреби суспільства в ефективному механізмі задоволенні його інтересів, який до того ж виступає важливою складовою легітимізації влади в умовах відкритого суспільства, прозорості державної служби, стає потужним важелем формування ринкової інфраструктури і соціально орієнтованої держави. Система державної служби постає комплексною структурою – "влади для ..." (чим забезпечує сам процес спільної діяльності) та "влади над ..." (що обмежує інтереси суб'єктів з метою реалізації самої можливості спільної діяльності) [Серьогін С. М. Державний службовець у взаємовідносинах між владою і суспільством : монографія / С. М. Серьогін. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2003. – 456 с., с. 30 – 32].

Отже, державна служба є особливим інститутом, на який, зокрема, покладається реалізація різноманітних державних завдань та забезпечення інтересів громадян, забезпечуючи тим самим взаємодію держави

та суспільства, а інституційний підхід до розуміння державної служби дозволяє здійснювати якісно її науковий аналіз і практичну реалізацію.

В. М. Мельник, студ., КНУТШ, Київ
melnyk_science@mail.ru

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ РЕГУЛЮВАННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКІЙ ТРАНЗИТИВНІЙ МОДЕЛІ: ЗАГАЛЬНА ГЕОПОЛІТИЧНА ТЕОРІЯ

Моделі світового конституціоналізму пропонують дослідникам широкий спектр нормативно-правових актів, які можна тлумачити в якості специфічних механізмів регулювання систем державного управління. Для початку варто усвідомити, що кожна з існуючих у світі геополітичних моделей володіє власним зразком такої системи.

З точки зору класичної теорії конституційного права, Україна належить до континентальної системи права, в тому числі до континентальної системи територіальної організації влади. О. Лазор та І. Шелепницька відносять до континентальної системи конституціоналізму також Францію, Польщу, Болгарію, Італію [Лазор О., Шелепницька І., Публічна самоврядна влада в Республіці Італія та Україні, Київ-Львів, 2007, с. 7]. В свою чергу політолог-міжнародник М. М. Кріль обґрунтовує геополітичну та геоправову відособленість так званої "Центрально-Східної Європи", відносячи до неї всі постсоціалістичні та пострадянські країни Європейського континенту [Кріль М. М., Історія країн Центрально-Східної Європи (кінець XX – початок XXI ст.): Навчальний посібник, Київ, 2013, с. 5-9]. Михайло Кріль у своїх поглядах базується на геополітичних розробках видатних німецьких вчених 40-х років XIX століття – Фрідріха Ліста і Карла фон Брука. Саме німецька школа геополітики започаткувала тлумачення та розгляд Східної Європи як окремого цивілізаційного феномену, відмінного як від Англосаксонської, так і від Германської (континентальної) політико-правових систем. У подальшому цю теорію цивілізаційної відокремленості розробляли чеський дослідник Я. Бідло, польські вчені М. Хандельсман і О. Халецький, угорські політологи І. Бібо, Є. Шуц, П. Ганст. М. М. Кріль також зазначає, що особливу роль в розробці геополітичної теорії існування окремої "Центрально-Східної" європейської цивілізації відіграла також італійська політико-географічна школа в особах Д. Каччано і Р. Піккіо [Кріль М. М., Історія країн Центрально-Східної Європи, с. 5].

Отже, класичний конституційно-правовий догмат про існування англосаксонської, континентальної та змішаної систем державного управління (в практичному контексті осмислення даного питання) вже застарів. Він може і надалі використовуватись в умовах навчального процесу на юридичних факультетах чи державно-управлінських спеціалізаціях, але в науковому просторі необхідно шукати нові різновиди систем, які б задовольнили нову, динамічну науку про державне

управління. Таким різновидом, на наш погляд, можна вважати поділ політико-географічної мапи світу на геополітичні моделі конституціоналізму. Якщо дотримуватись цієї теорії, то Україну слід віднести саме до Східноєвропейської транзитивної моделі (правового аналогу геополітичної ідеї "Центрально-Східної Європи").

Критерієм для виокремлення окремих геополітичних моделей конституціоналізму мають слугувати базові конституційно-правові механізми регулювання системи державного управління. Східноєвропейська модель, в цьому контексті, виступає прикладом динамічної транзитивності. По-перше: засади регулювання державного управління та державної служби як конституційно-правового інституту постійно змінюються – те, що в законодавстві було вчора потрібне, сьогодні вже не є актуальним; по-друге: система регулювання державного управління в центрально-східноєвропейських країнах є подібною на прикладі різних країн за рівнем одночасного запозичення законодавчого матеріалу, як з англосаксонської, так і з континентальної (Германської) систем; по-третє: всі центрально-східноєвропейські країни характеризуються невеликою юридичною роллю конституційно-правового інституту президентства, але разом із тим значною політичною вагою президента в державі.

В державно-управлінському аспекті, варто відзначити, що в Східноєвропейській транзитивній моделі у всіх країнах без виключення, відбувається перманентний стан адміністративно-правової реорганізації. Це означає, що в усіх державах регіону постійно (більш яскраво чи менш виражено) здійснюється адміністративна реформа. За цим критерієм Україна особливо яскраво вписується в дану модель. Авторський колектив монографії "Демократичні засади державного управління та адміністративне право" під керівництвом В. Б. Авер'янова відзначав: "Надто повільно здійснювана в Україні адміністративна реформа за своєю головною суттю спрямовується на радикальну трансформацію взаємостосунків між державою і людиною на дійсно демократичних та гуманістичних засадах". Фактично, глобальною метою політико-правового транзитивного процесу в Україні та всіх країнах Східноєвропейської моделі, на нашу думку, можна визнати першочергову ідею (за В. Б. Авер'яновим і Ю. С. Шемшученко) адміністративної реформи у всіх державах регіону: "Її вихідною ідеєю є визнання самоцінності кожної людини, непорушності її природних та інших основних прав і свобод, необхідності служіння ідеалам та цінностям верховенства права" [Демократичні засади державного управління та адміністративне право: Монографія, за заг. ред. д. ю. н. В. Б. Авер'янова, Київ, 2010, с. 7].

На даний момент головним конституційно-правовим механізмом регулювання системи державного управління в Східноєвропейській транзитивній моделі залишається Конституція певної країни. В цьому ми вбачаємо кардинальну відмінність Східноєвропейської транзитивної моделі від Англосаксонської, Романо-латинської чи Південноазіатської моделей. В останніх моделях особливо важливу роль відіграє судочинство в цілому та конституційна юстиція зокрема. Східноєвропейська модель уникла

глобального розповсюдження прецедентного права, що позитивно для централізованої держави. Однак, в умовах задекларованого курсу на децентралізацію (це відбувається в усіх країнах регіону) питання передачі конституційним судам та органам місцевого самоврядування додаткових повноважень, постає особливо гостро. Це і є головною ознакою транзитивності – не визначеність з територіальною структурою системи державного управління. Поряд з Конституцією окремими механізмами слід вважати також відносно молоде конституційне судочинство та адміністративне судочинство. Однак, практика політичного тиску на правосуддя унеможливорює сьогодні нормальну роботу цих двох механізмів. На практиці ми стикаємось фактично виключно з: а) Основним Законом і б) застосуванням політичної влади. При цьому, спостерігається частина та ефективна підміна конституційного права політичними маніпуляціями.

D. V. Nelipa, Dr., Ass. Prof.,
Taras Shevchenko National University of Kyiv

STRATEGIC MANAGEMENT, INNOVATIONS, AND CHANGE MANAGEMENT AT THE LEADING AMERICAN UNIVERSITIES

American leading universities are industry leaders in preparation new generations of the advanced cadre of leaders, managers, professionals, researchers, and scientists for many industries, including higher education, public services, Hi Tech, healthcare, non-profit, and others.

In accordance with the latest figures available in 2015, as of 2012, the US has a total of 4,726 Title IV-eligible, degree-granting institutions: 3,026 4-year institutions and 1,700 2-year institutions. The US had 21 million students in higher education, roughly 5.7% of the total population. About 13 million of these students were enrolled full-time which was 81,000 students lower than 2010. (https://en.wikipedia.org/wiki/Higher_education_in_the_United_States)

Colleges and universities in the U.S. vary in terms of goals: some may emphasize a vocational, business, engineering, or technical curriculum (like polytechnic universities) while others may emphasize a liberal arts curriculum. Many universities combine some or all of the above, being a comprehensive university.

In the U.S., the term "college" refers to either one of three types of education institutions: stand-alone higher level education institutions that are not components of a university, including 1) community colleges, and 2) liberal arts colleges. Unlike colleges versus universities in other portions of the world, a stand-alone college is truly stand-alone and is not part of a university, and is also not affiliated with an affiliating university.

The research of existing publications on university Executive Management [*"Strategic Management"* by Neil Ritson, 2nd Edition, BookBoon, 2013. <http://bookboon.com/en/strategicmanagement-ebook#download> ; *The Curve Ahead: Discovering the Path to Unlimited Growth* by Dave Power, Palgrave Macmillan, 2014; *"Successful Business Plan: Secrets & Strategies"* by Rhonda

Abrams, Planning Shop, 2014; *"Deep Dive: The Proven Method for Building Strategy, Focusing Your Resources, and Taking Smart Action"* by Rich Horwath, Greenleaf Book Group Press, 2009; *"Rethinking Analysis: The Insight-Driven Organization"* by Alessandro Di Fiore, 2014; *"HomeGrocer.com: Anatomy of a Failure"* by Greg Fisher, Suresh Kotha, 2014], as well as a dozen of interviews with Senior Executives of Stanford University and University of Phoenix during our on-site visits and shadowing them allowed to make a conclusion that innovations followed by university Change Management system (which includes implementation and monitoring processes) is a core of university Senior Executive Managers business strategy for achieving desired results and outcomes. Positions of President, CEO, Vice President, Executive Director are about business strategy, first. The core element of every university senior executive (or future senior executive) business career is business strategy.

А. Я. Павко, асп., КІМО, КНУТШ, Київ

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДОЛОГІЧНОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ У МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІЙ НАУЦІ В КОНТЕКСТІ ВИВЧЕННЯ МЕХАНІЗМІВ УПРАВЛІННЯ КООПЕРАЦІЄЮ ДЕРЖАВ В АРКТИЦІ

В сучасних соціогуманітарних, зокрема і у міжнародно-правових дослідженнях, важливе місце посідає висвітлення проблеми методологічної аргументації, їх ґносеологічних рівнів. В одному із новітніх філософських енциклопедичних словників наголошується на тому, що методологічна аргументація – це обґрунтування окремого твердження або цілісної концепції шляхом посилання на такий безперечно надійний метод, з допомогою якого вони отримані. Автори цього видання розглядають методологічну аргументацію в якості конкретного виявлення аргументації теоретичної. [Философия; Энциклопедический словарь / Под ред" А. А Цвина – М: Гардарики, 2006. – (1494]. Проте позитивний потенціал методологічної аргументації не варто пов'язувати з так званим методологізмом, сутність якого полягає в перебільшенні значення методологічної аргументації як пріоритетного, перед іншими засобами, засобу теоретичної аргументації. Слід також застерегти дослідників від того, що методологізм містить в собі небезпеку релятивного характеру наукового знання.

На нашу думку, методологічна аргументація є важливою структурною складовою методології науки міжнародного права, його методологічного інструментарію, який є універсальним способом осягнення смислу та ґносеологічної природи міжнародного правового феномену. Зазначимо також, що методологія міжнародно-правової науки є механізмом пізнання явищ і процесів міжнародно-правової дійсності". Без його сутнісного розуміння і творчого використання неможливим є розвиток наукової думки у царині міжнародного права на шляху досягнення об'єктивної раціональної істини.

Ми розділяємо точку зору тих фахівців, які, наприклад, вважають, що удосконалення методологічної аргументації у науці міжнародного права пов'язане з необхідністю переходу на інший методологічний рівень осмислення міжнародно-правової реальності: від загальнотеоретичного юридичного – до філософськи-правового, який дозволить досліднику більш ґрунтовно розкрити сутність складових правового феномену, його змістовне наповнення, регулятивно-ціннісну спрямованість, всебічно осмислити закономірності його руху в контексті тенденцій онтогенезу [Белый И. Л. Философская проблематика парадигмоформирования права: монография – Одесса; Фенікс", 2010. – С.24].

З нашої точки зору, методологічна аргументація у проблемному полі міжнародного права повинна мати системний характер бути спрямована на синтез інтегративних аспектів праворозуміння основних складових правового феномену. Доцільно звернути увагу на те, що інтегральний підхід до праворозуміння, зокрема, передбачає діалог між різними теоретичними напрямками і школами в сучасній доктрині міжнародного права. Зважаючи на те, що міжнародне право є цілісним явищем, пошук істини необхідно здійснювати і за межами юриспруденції, зокрема в контексті філософської проблематики науки сучасного міжнародного права, гносеологічних аспектів її методологічної рефлексії.

Яскравим прикладом переконливої методологічної аргументації власних теоретичних ідей і позицій є праці відомого вченого, одного з основоположників сучасної вітчизняної міжнародно-правової науки І. Лукашука. У своїх фундаментальних монографічних дослідженнях він звертає увагу своїх колег на те, що в нових геополітичних умовах такі традиційні механізми саморегулювання як рівновага сил, є малопридатними до практичного застосування і підлягають заміні механізмами цілеспрямованого управління, які ґрунтуються на принципах демократичного співробітництва. Це повною мірою поширюється і на проблематику міжнародної кооперації держав в Арктиці.

На думку І. Лукашука, баланс сил має бути замінений балансом інтересів. Гармонізація ж загальних і національних інтересів, яка є гарантією і тих, і інших, є основою справедливого світового порядку. [Лукашук И. И. Нормы международного права – М.: Изд-во "Спарк", 1997" – С.14]. Тому дослідникам особливу увагу доцільно приділити основним елементам міжнародного права, його нормам. Адже від їх змісту, якості та взаємозв'язку залежить ефективність міжнародно-правового регулювання.

Отже, одним із перспективних напрямків удосконалення механізму методологічної аргументації в науці міжнародного права міг би стати системний, синтетичний аналіз цілей і принципів розробки і функціонування різних видів міжнародно-правових норм, наприклад, універсальних та регіональних, а також їх взаємодії в контексті дослідження питань міжнародно-правового регулювання співробітництва держав у полярному регіоні.

ІННОВАЦІЙНІСТЬ В ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ

Проблема структури та змісту державної політики інноваційного розвитку актуалізується в світлі сучасних глобалізаційних процесів, та всезростаючої ролі інформаційних та інших новітніх технологій, які є рушійною силою розвитку сучасної держави. Також все більшої значущості набувають інноваційні процеси та управління в різних сферах теоретичної і практичної діяльності. Інновації стають все більш глобальними і всеосязними. У зв'язку з цим природним представляється інтерес дослідників до визначення сутності інновацій в різних галузях наукового знання. Державне управління, вирішуючи питання про сутнісні підстави і розвиток сучасної держави, так само проявляє інтерес до даної проблематики і в законодавчому, в культурологічному, і в епістемологічному і навіть в етичному аспектах. В даний час під інновацією розуміється запроваджене і доведене до масового споживання нововведення у вигляді товару, послуги, технології або іншого продукту (матеріального чи символічного). Слід підкреслити, що "інновація відноситься не просто до створення і поширення нововведень, а й до таких змін, які носять істотніший характер, це зміни в способі діяльності, стилі мислення.

Інновація, на думку більшості дослідників, припускає цільову зміну в структурі або функціонуванні системи. Особливістю сучасної інноваційної діяльності є те, що вона базується на фундаментальних знаннях і прикладних дослідженнях, тобто включена в складну, спеціалізовану систему духовно-практичного освоєння дійсності. В рамках цієї системи сформовані і розвиваються технології масового виробництва знання і нових проблем і завдань, вирішення яких призводить і до оновлення уявлень про реальність, і оновлення системи соціально-політичного, економічного буття людини. В цьому зв'язку назріла розробка державної політики інноваційного розвитку з позицій державного управління.

Авторство постановки проблеми інновацій пов'язують з діяльністю Й. Шумпетера, який в 1911 р. в науковій праці "Теорія економічного розвитку" писав про "здійсненні нових комбінацій", вважаючи, що цим здійсненням задаються форма і зміст розвитку [20, с. 38]. Під інноваційністю мається на увазі те, що суперечить традиції, руйнує традицію, але так само традиційно залишається прийнятний алгоритм та механізм. Це специфічне незвідане, яке може бути як зі знаком плюс, так і зі знаком мінус. У науці використовується поняття – радикальна новація, що характеризується як максимально інтенсивна і корінна ломка усталених зв'язків і залежностей системи. Під традицією часто розуміють програми пов'язані з довгостроковими цілями і ідентичними способами діяльності. Тиск традицій розцінюється як чинник, що перешкоджає інноваціям. Нам видається, що інновації розвиваються як частина традиції. Як приклад: якщо поняття традиції та інновації співвідносити з різними пластами людської культури і люд-

ської історії, то слід відзначити. Виникнення і розвиток традиції здійснювався ще в первісній культурі, де певний набір знань і ціннісних установок передавався з покоління в покоління. Одночасно з тим, для народження і розвитку цивілізації знадобилося щось більше, а саме поява культурних інновацій. Для росту цивілізації була необхідна наявність постійного інноваційного процесу. Але для того, щоб налагодити постійний процес росту, необхідне ядро, на яке міг би опиратися інноваційний процес. Отже, саме традиція стала культурним ядром, на якому виникає цивілізація, оскільки перші цивілізації виникають як результат творчості, що виходить за рамки традицій [Суханова М.А. Традиции и инновации в культуре / М.А. Суханова // Инновации и образование. Сборник материалов конференции. Серия "Symposium", выпуск 29. — СПб.: Санкт-Петербургское философское общество, 2003. — С. 443 — 446., с. 446].

Проблеми традиції та інновації як способам забезпечення спадкоємності і розвитку присвячено чимало досліджень у найрізноманітніших галузях соціально-гуманітарного знання починаючи з Нового часу і до наших днів. Це праці найвидатніших класиків європейської політичної думки. Вже до XIX сторіччя в структурі теоретичних підходів до вивчення соціально-політичних процесів виявився ряд істотних протиріч, які наклали свій відбиток і на наше сучасне ставлення до даної проблематики. Особливо це проявляється в тих випадках, коли проводяться прикладні дослідження політичної культури різних соціальних груп. У роботах вчених XIX ст. і пізнішого часу на перший план виходить аналіз співвідношення традиції та інновації, традиційного і модернізаційного, даються перші класифікації народів та держав за типом їх розвитку, в залежності від різних факторів соціального і технічного характеру.

А. М. Порайко, асп., ІЗ ВПУ, Київ
halychanyn@gmail.com

ДЕМОКРАТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ БЮРОКРАТИЗМУ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Впровадження в Україні демократичних стандартів державного управління передбачає зменшення бюрократизму в системі державного управління, високий рівень якого нині стоїть на заваді налагодження конструктивного партнерства суспільства і влади. Бюрократизм гальмує проведення будь-яких реформ, не зважаючи на те, що вони вкрай потрібні Українській державі.

Результати аналізу сучасних джерел вітчизняної й зарубіжної науки з проблематики демократичних засад протидії цьому негативному явищу засвідчили його складність і багатогранність. Це пов'язано з міждисциплінарним характером, проблемами розмежування бюрократії і бюрократизму, дослідженням передумов, проявів і наслідків цього феномену, його взаємозв'язку з корупцією, впливом на якість надання адміністративних послуг, можливостями люстрації. Огляд наукової літератури

свідчить, що у державному управлінні України практично відсутні комплексні напрацювання, присвячені теоретико-методологічним аспектам досліджуваної проблеми, обмежена кількість досліджень негативного впливу бюрократизму на реформування системи державного управління. Поняття "бюрократизм" здебільшого пов'язується з дисфункціями в державному управлінні, паперовою тяганиною, громіздкими процедурами, адміністративними перепонами, зволіканнями по суті з боку чиновників у прийнятті ними певних рішень з корисливих міркувань, неадекватному реагуванні ними на запити та потреби громадян. Крім того, сучасний етап формування громадянського суспільства в Україні, потребує перегляду наукових концепцій щодо бюрократизму в контексті демократизації системи державного управління та максимального залучення громадськості до управління державою. Аналіз правових актів підтверджує відсутність в системі державної служби та сфері державного управління комплексної стратегії протидії бюрократизму в діяльності державних службовців. Протидія передумовам бюрократизму, його проявам і наслідкам здійснюється безсистемно, хаотично, фрагментарно, що знижує ефективність цих заходів.

Бюрократизм в системі державного управління – це дезорганізаційний фактор, використання державно-владних повноважень державними службовцями заради задоволення власних інтересів, які не співпадають з інтересами суспільства, шкодять реалізації останніх, призводить до деградації свідомості чиновника. Однак на відміну від корупції, за бюрократизм не передбачено юридичної відповідальності, що і розмежовує ці два соціальні явища.

Аналіз історичного підґрунтя бюрократизму дозволяє стверджувати, що сучасні бюрократичні прояви в системі державного управління є наслідком впливу радянської бюрократії на державний апарат незалежної України. Демократизація тогочасного суспільства так і не стала глобальною, переважно носила поверховий характер, не була здатною змінити командно-адміністративну систему. Фактично в Україні постійно прогресуюча радянська форма бюрократії, яка адаптувалася до умов демократичних змін. Для протидії розповсюдженню бюрократизму в незалежній державі український народ не використав механізм люстрації у вищих ешелонах влади, що і дозволило бюрократизму швидко адаптуватися до нових умов. Сприятливим середовищем для розвитку бюрократизму є політична та економічна нестабільність, кризові явища в системі державного управління, революції тощо.

До бюрократичних проявів можна віднести: "роздутий" і заплутаний за своїми функціями управлінський апарат, з великою кількістю непотрібних ланок, недосконалістю правового регулювання діяльності органів виконавчої влади, що призводить до ситуації, коли орган одночасно є виконавцем та контролером, непоодинокі випадки паралелізму, перетинання та дублювання функцій як між органами влади так і всередині їх, між структурними підрозділами.

Наслідки бюрократизму безпосередньо пов'язані з причинами і проявами. Завеликий апарат управління, паралелізм і дублювання функцій державних органів призводять до значних витрат з державного бюджету, знижує ефективність системи державного управління, як співвідношення між поставленими суспільством цілями і одержаним результатом за умови використання найменшої кількості ресурсів, знижується ефективність захисту прав і свобод людини і громадянина шляхом звернення громадян. Ігнорування строків і затягування розгляду звернень громадян приводять до втрати часу на здійснення будь-якої операції, зневіри громадян в державних службовцях та державну владу в цілому. Паперотворчість часто також є наслідком низької ефективності управління, адже завдяки цьому відбуваються значні витрати часу як одного з важливих ресурсів державного управління. Консерватизм є прямою загрозою реформування української державності, а корупція – підриває економіку країни, зменшуючи іноземні інвестиції, призводить до деградації свідомості чиновників-корупціонерів.

Бюрократизм як різноаспектне явище можна виявити за допомогою проявів і наслідків, які виступають лакмусовим показником бюрократизму в діяльності будь-якої організації чи підприємства, зокрема складність процедури прийняття рішень, не обґрунтовано довга тривалість цього процесу, концентрація зусиль працівників на процесі, а не результаті тощо.

Серед основних форм виявлення бюрократизму в діяльності державних службовців можна виділити: звернення громадян до органів державної влади та правоохоронних органів; повідомлення ЗМІ; внутрішній і громадський контроль; проведення моніторингу рівня бюрократизму шляхом дослідження громадської думки.

Серед демократичних напрямів протидії бюрократизму слід відзначити модернізацію бюрократичного управління зсередини. Запровадження реформ шляхом проведення функціональних обстежень, оптимізації кількості чиновників та видатків на їх утримання, проведення заходів, спрямованих на зміну бюрократичної ментальності: технології формування управлінської команди (team-building), управління часом (time-management), тренінги розвитку лідерських якостей тощо. Обмеження бюрократизму потребує запровадження зовнішнього політичного та громадського контролю. Це можна реалізувати шляхом підпорядкування бюрократичного апарату політичним нормам і цінностям сучасного демократичного суспільства.

З'ясовано, що в державних установах порівняно з приватними підприємствами можна виявити більше бюрократичних проявів, що пояснюється певною мірою природою та специфікою їх діяльності, потреба в формалізації якої в останніх є меншою.

КОРУПЦІЯ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В УКРАЇНІ

Реформування державної служби на основі нового закону за меритократичним принципом потребує мінімізації корупції в системі управління персоналом або кадрами (далі – УП). Визначаючи відмінність [див. Armstrong, Michael, A Handbook of Human Resource Management Practice (10th ed.) (London: Kogan Page, 2006); Legge, Karen Human Resource Management: Rhetorics and Realities (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2004)] між УП, яке більш характерне для пострадянських країн, та управлінням людськими ресурсами (УЛР), що характерне для розвинених демократичних країн, розрізняють що УП – це довгострокове та оперативне планування персоналу, прийняття та проходження служби, виконання службових обов'язків, періодичне оцінювання персоналу (атестація), оплата праці, питання трудового законодавства, освіти тощо. УП характерне довгострокове та оперативне планування персоналу, прийняття та проходження служби, виконання службових обов'язків, періодичне оцінювання персоналу (атестація), оплата праці, питання трудового законодавства, освіти тощо. Як правило УП закріплюється за відповідним структурним підрозділом, має складну і часто неефективну горизонтальну координацію, обмежену роль менеджера тощо.

УЛР – стратегічний і логічно-послідовний підхід до управління найбільш цінним активом підприємства (органу державної влади): людьми, які там працюють, роблять колективний і індивідуальний внесок у вирішення відповідних завдань. УЛР охоплює як бачення державної служби з боку суспільства, так і інституційну стратегію, не є функцією одного департаменту, відповідальність за нього знаходиться на найвищому рівні, є релевантним підходом для створення інтегрованої системи управління ресурсами та для застосування процесу планування, програмування, бюджетування та імплементації і т.д.

Історичними передумовами корупції в системі УП в Україні є: Марксистська концепція бюрократії та система прийняття рішень; моральна деградація суспільства; патерналізм державних службовців (дайте рибу замість вудочки); система "блату" – протекціоналізм, кумівство; негативне ставлення до викривачів; слабкість державних інститутів, особливо судових та правоохоронних органів.

Марксистська концепція бюрократії Бюрократія (бюрократизм):

- загальний (державний) інтерес підміняється бюрократичним інтересом;
- негативне явище не властиве трудящому класу та непридатне для соціальної держави;
- один із класів поряд із буржуазією та пролетаріатом;
- повинна бути ліквідована в розвиненому соціалістичному суспільстві.

Моральна деградація суспільства – слабкість етичних норм та правил поведінки як на державній службі, так і в суспільстві. Теорія

Етатизм – втручання держави в усі сфери життя суспільства, підміна суспільства державою;

- відсутність приватної власності – "спільне – значить нічیه";

- бідність населення/соціальна нерівність/у 2015 році 80 % за межею бідності;

- відсутність в Конституції визначення "України – як суспільства";

- знищення національної ідентичності.

Корупційні ризики в системі УП на державній службі (загальна характеристика)

- недоброчесність державних службовців;

- конфлікт інтересів;

- вплив на прийняття рішень політиків чи олігархічних груп;

- тимчасове виконання обов'язків, замість призначення на посаду;

- низька заробітна плата і відсутність мотивації;

- велика кількість державних службовців з низькою кваліфікацією = низька ефективність роботи;

- найвищі зони ризику: добір персоналу, навчання, просування по службі.

Корупційні ризики в системі УП на державній службі (конкретні приклади)

1. Призначення на посаду і просування по службі:

- купівля/продаж посад;

- політичний патронтаж і непотизм;

- вплив політиків на процес призначення;

- контроль ефективності, переведення на іншу посаду, просування по службі;

- принцип "дверей, що обертаються"/пантуфляж;

2. Компенсація і пільги:

- маленька/велика зарплата і корупція;

- добові і надбавки;

- відсутність на роботі без поважних причин;

- "мертві душі"/крадіжка зарплати тощо.

Пропозиції щодо зниження корупції в системі УП: чітка демонстрація політичної волі щодо протидії корупції керівництва країни; "тиск" з боку міжнародних організацій і контроль громадянського суспільства; суспільна підтримка антикорупційних реформ шляхом зменшення корупції в соціально-чутливих сферах; реалізація нового закону "Про державну службу"; реформування судових та правоохоронних органів – забезпечення принципу верховенства права, невідворотності й адекватності покарання; удосконалення законодавства та підвищення ефективності його реалізації (звітність за стратегії, програми і т.д.); розбудова доброчесності; обґрунтування прийняття тих чи інших державницьких рішень; протидія бюрократизму на державній службі; ефективна робота суб'єктів антикорупційної діяльності; кодекси етики та етичної поведінки; захист і підтримка викривачів; антикорупційні тренінги тощо.

ДЕРЖАВНІ ФУНКЦІЇ І ДЕРЖАВНІ ПОСЛУГИ: ПРОБЛЕМА СПІВВІДНОШЕННЯ

Кінець ХХ ст. знаменувався зміною пріоритетів у державному управлінні. Ключового значення набуває інститут державних послуг як нова форма відносин між владою і громадянами. Щодо поняття "державні послуги" у вітчизняній теорії практиці державного управління немає однозначної позиції. В англійських політичних системах використовується термін *publicservices*, який українською мовою перекладається як "державна", так і "публічна послуга". При чому останній варіант ґрунтується на соціально-економічному призначенню держави із задоволення суспільних інтересів. Державну послугу визначають як дії державних органів стосовно реалізації функцій держави. Проте було б помилково отождествлювати у понятійному відношенні послуги і функції держави.

Слово "функція" має латинське походження, воно означає "виконання". Використовується дане поняття у багатьох значеннях в різних галузях знань, але кожна наука наділяє його своїм певним змістом, перетворюючи в специфічний термін. "Функції держави" – це також неоднозначне поняття, яке вказує на те, що має робити держава для досягнення і здійснення тих цілей і завдань, які стоять перед нею в певний історичний період. У зв'язку з цим, функції не тотожні цілям і завданням держави. Адже, якщо мета вказує на те, до чого прагне держава, а завдання – на засоби і способи її досягнення в певних умовах, то функція відображає скоординовані напрямки діяльності державного механізму. Одна задача може вирішуватися за допомогою виконання декількох функцій.

Функції держави – поняття не тільки політичне і управлінське, але в той же час і юридичне, оскільки вони здійснюються переважно в правових формах. Зміст кожної функції становить сутність управлінської діяльності держави в певній сфері суспільного життя. Специфіка цієї діяльності визначається тими конкретними завданнями, які постають перед суспільством на кожному історичному етапі. Зміст і значення функцій держави змінюються в процесі її розвитку. Пріоритетного значення для загальної характеристики основних напрямків діяльності сучасних демократичних держав набувають громадські, а не класові чи корпоративні інтереси, гуманістичні принципи організації і діяльності державного апарату.

За своєю сутністю сучасна людина орієнтована за принципами управління держава є організацією, що управляє суспільством, насамперед з точки зору загального інтересу і соціального прогресу. Функції держави, характер і спрямованість державної діяльності, мають вирішальний вплив на структуру державного апарату. Зміни у функціях держави призводять до змін в структурі державного апарату.

Таким чином, функції держави – це напрямки предметної діяльності держави, в яких виражаються і конкретизуються її сутність, роль і соціа-

льне призначення в суспільному житті. Вони стійко сформовані в певних сферах суспільного життя і вимагають узгоджених управлінських рішень і дій всіх складових частин державного механізму. Тому функції держави не слід ототожнювати з функціями окремих державних органів.

У теоретичних дослідженнях можна простежити декілька точок зору щодо розуміння співвідношення послуг і функцій держави:

- ототожнення цих понять;
- державні послуги розглядаються як різновид державних функцій;
- відношення між державними функціями і державними послугами – це відношення загального і спеціального (часткового);
- державні послуги – це діяльність з реалізації державних функцій.

До числа державних функцій, зазвичай, відносять правотворчу, контроль, координації та надання державних послуг. При цьому державні послуги можуть надаватися в рамках всіх чотирьох перерахованих груп функцій, а не тільки функції з надання державних послуг. Так, до державних послуг в рамках функцій нормотворення належить інформування населення про зміни в процедурах і регламентах, в рамках функцій з управління державним майном – здачу в оренду приміщень, в рамках функцій з контролю та нагляду – видачу дозволів і ліцензій тощо. Загалом, у цьому відношенні можливо поділити державні функції на дві умовні групи:

- 1) державні функції, що допускають надання державних послуг і орієнтовані на кінцевого користувача – громадянина або юридична особа;
- 2) державні функції, не пов'язані з наданням державних послуг.

Науковці наводять деякі аргументи, що заперечують винятковість цієї позиції. Так, стверджуючи, що державні послуги можуть надавати тільки органи державної влади, то передбачається, що державна послуга є один із різновидів державної функції, а отже, є невіддільною властивістю органів державної влади. Але функція органу державної влади є функція, привласнена йому відповідно до нормативно-правового акту, а тому може бути присвоєна й іншим суб'єктам.

Таким чином, у більшості випадків дослідники схильні все таки розрізняти поняття "послуги" і "функції". Державна послуга і державна функція відображають процеси взаємодії держави і суспільства, їх принципова відмінність полягає, на думку деяких дослідників, в характері взаємодії [Майдырова А. Б., Муксимов С. С. Совершенствование процесса оказания государственных услуг в Республике Казахстан. Научная монография. – Астана: Акад. гос. упр. при Президенте РК, 2015. – 211 с.]:

- 1) якщо ініціатором взаємодії є орган влади (наприклад, здійснення контрольної перевірки, розрахунок яких-небудь загальних тарифів і т.д.), то взаємодія кваліфікується як державна функція;
- 2) якщо ініціатором взаємодії є громадянин, організація (наприклад, отримання паспорта, ліцензування своєї діяльності, розрахунок індивідуального тарифу, отримання дублікату втраченого документа, запит інформації для ЗМІ), то така взаємодія є державною послугою.

Однак, державні послуги безпосередньо пов'язані з публічними функціями держави, їх надання державними структурами засновано на цих

функціях і впливає з них, але не на будь-яких державних функціях можуть ґрунтуватися державні послуги.

*К. Тимошук, асп., КНУТШ, Київ
timoshuk18@gmail.com*

ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Політика регіонального розвитку передбачає економічне зростання регіонів на основі ефективного використання власного потенціалу та ресурсів. Регіон як територія характеризується певним розміщенням компонентів природного, соціального, економічного, культурного середовищ у просторі. Врахування екологічних характеристик – наявних природних ресурсів, стану довкілля – дозволяє виявити екологічні загрози та чинники конкурентоспроможності регіону, забезпечуючи його стабільний розвиток.

Отже необхідність екологічної складової регіональної політики об'єктивно обумовлена. Засобом реалізації державної політики є організаційний механізм, невід'ємний елементом якого виступає система нормативних актів, що забезпечують регулювання і контроль діяльності суб'єктів відповідних суспільних відносин. Актуальним для України є оновлення законодавства щодо державної регіональної політики з врахуванням екологічних пріоритетів в умовах обмежених фінансових ресурсів.

В умовах, що склалися, доцільно як першочергові визначити заходи, що спираються на вже опрацьовані законодавчі механізми, можуть бути терміново здійснені без значних витрат і одночасно є основою для реалізації інших цілей регіональної екологічної політики. Такими заходами є законодавче забезпечення: 1) оцінки впливів на довкілля, зокрема, проведення стратегічної екологічної оцінки; 2) функціонування екологічної автоматизованої інформаційно-аналітичної системи.

Необхідно виділити і місцевий (базовий) рівень екологічної політики у складі регіональної політики та здійснити необхідні інституційні перетворення з метою формування нового правового і економічного регулювання взаємодії державних органів різних рівнів і природокористувачів. При цьому діяльність законодавчих і виконавчих органів влади повинна бути сконцентрована на вирішенні наступних проблем:

- ефективне використання природно-ресурсного потенціалу країни;
- перехід до сталого розвитку України з врахуванням екологічних і природно-рекреаційних умов конкретних територій;
- підтримка мінімально необхідного рівня екологічної безпеки на різних рівнях;
- активна участь різних верств населення і соціальних груп у реалізації державної екологічної політики, в тому числі на регіональному рівні.

Стратегія управління розвитком регіону повинна базуватися на ключових напрямках екологобезпечної політики і потребує істотної адапта-

ції існуючих у нашій країні норм і вимог до загальноєвропейських стандартів [Про ратифікацію Протоколу про стратегічну екологічну оцінку до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті: Закон України від 1 липня 2015р. №562-VIII // Відомості Верховної Ради України. –2015р. – №32. – Ст.319].

У сучасних наукових дослідженнях визначення "сталого розвитку", як глобального процесу у цілому визначається як процес гармонізації продуктивних сил, задоволення необхідних потреб усіх членів суспільства, за умови збереження цілісності навколишнього природного середовища, і створення можливостей для рівноваги між економічним потенціалом і вимогами людей усіх поколінь. У той же час починають виникати протиріччя при визначенні того, що слід розуміти під сталим розвитком регіону, а також при визначенні тих заходів, які необхідно проводити на рівні регіону для забезпечення його сталого розвитку. Для того, щоб вона стала практично застосовуваною необхідна система індикаторів, які найбільш повно характеризують процес сталого розвитку [Щодо екологічного паспорту регіону: Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 23 травня 2014 № 162 "Щодо екологічного паспорту регіону" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.menr.gov.ua/normakty/60-9/acts/2733-nakaz-vid-23-05-2014-162-shchodo-ekolohichnoho-pasportu-rehionu>].

Такі індикатори важливі не самі по собі, а як інструмент визначення цілей сталого розвитку, тобто, необхідні для стратегічного планування в регіоні. Існуючі на сьогоднішній день індикатори можуть досить добре відображати зміни процесу сталого розвитку, але навряд чи можуть бути застосовані при визначенні того, які дії необхідні для досягнення сталого розвитку на регіональному рівні. Тому в рамках регіону потрібен набір інших індикаторів, який місцеві влади можуть використовувати, щоб управляти сталістю в межах їх повноважень.

Закладення передумов переходу до сталого розвитку регіону і досягнення екологобалансованого природокористування повинно бути пов'язано з створенням умов щодо реалізації дієвої екологічної політики в регіоні, яка спрямована на зниження ресурсоемності виробництва, раціоналізацію процесів природокористування, стабілізацію та поліпшення екологічної ситуації.

О. О. Харченко, ст. викл., НаУКМА, Київ
okharchenko@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНИХ МЕТОДІВ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ДЕРЖАВНИМ СЛУЖБОВЦЯМ

Європейська інтеграція України є наразі ключовим пріоритетом зовнішньої політики України, який передбачає проведення системних реформ в усіх сферах життя, в тому числі і освіти, відповідно до норм та стандартів ЄС. У сучасних умовах особливої актуальності набуває про-

фесійно – орієнтований підхід до вивчення іноземної мови, який передбачає формування здатності іншомовного спілкування в конкретних професійних, ділових, наукових сферах і ситуаціях [Петрушкова О. Інтеграція сучасних підходів до навчання іноземних мов у країнах Європи // Іноземні мови в навч. закладах, 2009. – № 1. – С. 37-46]. Професійно-орієнтоване навчання іноземної мови визнається в даний час пріоритетним напрямом в оновленні освіти. Тому з'явилася необхідність поновому оцінити процес навчання іноземної мови. Іншомовне спілкування стає істотним компонентом професійної діяльності фахівців. Головною метою навчання іноземним мовам є підготовка державних службовців до практичного володіння іноземною мовою з професійно орієнтованим спрямуванням. Як результат, особливого значення набуває проблема формування професійно іншомовної комунікативно-мовленнєвої компетенції студентів. [Воронина Д.А. Коммуникативный подход в процессе обучения иностранному языку // Матеріали III Міжнародної конференції "Сучасні підходи до навчання іноземної мови: шляхи інтеграції школи та ВНЗ". – Харків. -2013 – С. 37-39] Складовими професійно іншомовної компетенції студентів вважають професійну комунікативно-мовленнєву та лексичну компетенції.

Комунікативна компетенція передбачає розвиток таких якостей як: 1) розуміння і здатність продовжувати іншомовне висловлювання відповідно до конкретної ситуації спілкування, мовної задачі і комунікативного наміру; 2) здійснення своєї мовленнєвої і немовленнєвої поведінки, беручи до уваги правила спілкування, національно-культурні особливості країни мови, що вивчається; 3) інтерес і позитивне ставлення до мови, що вивчається, до культури народу, що розмовляє цією мовою; 4) самостійність у виконанні певних видів навчальної діяльності; 5) розуміння важливості вивчення іноземної мови.

Інтерактивне навчання передбачає взаємодію студентів між собою та викладачем, яка дозволяє реалізовувати в навчальному процесі спілкування, де всі учасники зацікавлені в ньому готові обмінюватися інформацією, висловлювати свої ідеї та рішення, обговорювати проблеми та відстоювати свою точку зору.

При вирішенні задач, що стоять перед викладачем креативні види робіт відіграють важливу роль. Вони виконують ряд функцій. [Воронина Д.А. Коммуникативный подход в процессе обучения иностранному языку // Матеріали III Міжнародної конференції "Сучасні підходи до навчання іноземної мови: шляхи інтеграції школи та ВНЗ". – Харків. – 2013 – С. 37-39].

При формуванні іншомовної компетенції особливу увагу слід приділяти парним та груповим (3-4 людини) видам роботи. При використанні групових видів робіт створюються умови, на більш наближені до реального життя, робота в групі на краще демонструє комунікативну функцію мови, як вибір мовних засобів впливає на досягнення комунікативної мети. Відбувається взаємний обмін інформацією, досвідом, стимуляція, контроль та координація членів групи, тому групові види робіт є особливо ефективними. Ситуативність є одним із основних структурних компо-

нентів комунікативного підходу. Адже комунікативний підхід завжди передбачає певну ситуацію. Серед різновидів комунікативних вправ найбільш ефективним є використання ситуативних вправ для розвитку комунікативної компетенції. Ситуативні вправи спрямовані на те, щоб викликати потребу в іншомовній мовленнєвій діяльності, створити відповідну мотивацію, стимулювати мислення. [Добко Т. Університетська автономія – шлях до вільного і відповідального університету]. Суть завдань полягає в зануренні студентів у конкретні проблемні ситуації і вони повинні знайти варіанти їх вирішення. Студентам пропонується тема для обговорення проблемного характеру, яка пов'язана з їх професійною діяльністю.. Рольові ситуації. В основу опису ситуації покладене посилення на соціально-комунікативні ролі учасників розмови. Ефективним засобом та однією з прогресивних форм організації навчального процесу забезпечення інтенсифікації процесу навчання іноземної мови на сьогодні залишається реалізація комунікативних ситуацій у рольових та ділових іграх, метою яких є формування у студентів міжкультурних професійно-орієнтованих умінь не тільки в говорінні, але у читанні, аудіюванні, письмі під час розв'язання ними різноманітних проблем ділового та повсякденного життя. Одним з креативних видів робіт на заняттях іноземної мови є презентація, яка являє собою усний, підготовлений лімітований в часі, виступ.

Ще одним засобом, про який варто зазначити, це використання проєктів під час навчального процесу – проєктне навчання. [Importance of the Project Method in Technology Education / Robert T. Howell // Journal of Industrial Teacher Education. – No 31 (3), 2003. – PP. 45-57.]

Одним із шляхів покращення мовленнєвої компетенції студентів є формування під час навчання навичок критичного мислення. Критично мислити – значить свідомо оцінювати, міркувати, мислити. Викладач іноземної мови, що працює в рамках технології критичного мислення, має добре усвідомлювати важливість вибору інформативного матеріалу та методу (окремого при ому, стратегії) заняття. Основними формами роботи з медіа ресурсами на заняттях іноземної мови є засвоєння лексики, відпрацювання правильно вимови, навчання діалогічної та монологічної мови, писемності, поповнення знань з граматики. Під час вивчення іноземної мови за допомогою медіа ресурсів можна вирішувати цілий ряд завдань. [Баластов А.В. Методические и психологические аспекты обучения взрослых иностранному языку при помощи мультимедийных технологий / А.В. Балластов // Вестник ТГПУ, 2009. – No 9(87). – С. 30-34].

Медіа ресурси при вивченні англійської мови надають можливість індивідуалізувати сам процес навчання. Використання сучасних інформаційно-комп'ютерних технологій в освітньому процесі дозволяє підвищити ефективність та урізноманітнити форми методи навчання, забезпечити високий науковий рівень викладання англійської мови.

Отже, всі ці засоби в процесі вивчення іноземної мови є ефективними засобами формування комунікативної компетенції студентів, які підвищують мотивацію студентів до вивчення іноземної мови, сприяє інте-

нсіфікації навчального процесу, пов'язує заняття з реальним світом та дозволяє максимально наблизитися до реальної ситуації спілкування.

В. В. Черняхівська, асп., КНУТШ, Київ
vikysiya@ukr.net

ВИТОКИ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Підписання 27 червня 2014 р. широкомасштабної Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом зумовлює необхідність не лише імплементації європейського законодавства, а й вивчення, дослідження окремих аспектів державної політики для успішного реформування сфери вітчизняного управління. Відтак, пропонуємо поглянути на досвід ЄС у контексті побудови гендерного паритету між чоловіками та жінками.

Процес еволюції гендерної рівності між жінками та чоловіками в межах Європейського Союзу був достатньо тривалим та непростим, а точкою відліку стала дата 25 березня 1957 р. Саме тоді в м. Римі представники Бельгії, Федеративної Республіки Німеччини, Франції, Італії, Люксембургу та Нідерландів уклали епохальний договір, який відіграв важливу роль в історії Західної Європи та вплинув на розвиток світової геополітики. Документ під назвою "Договір про заснування Європейської економічної спільноти" часто в політологічній та юридичній літературі йменується "Римським договором". Він передбачав створення економічного співтовариства задля побудови та розширення спільного ринку товарів та послуг із скасуванням будь-яких митних зборів та платежів [Договір про заснування Європейської Спільноти: Міжнародний документ від 25.03.1957 / Відомості Верховної ради України // Текст. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_017]. Головною ідеєю підписаного договору, безперечно, була побудова концепції рівних можливостей економічного розвитку країни, в тому числі і на ринку праці. Саме тому, в текст договору потрапила унікальна норма, зміст якої викликав великий резонанс та численні дискусії. Так, другий принцип діяльності Спільноти полягав "у запровадженні спільного ринку, економічного та валютного союзу, а також поширення в межах усієї Спільноти гармонійного, збалансованого і стабільного розвитку економічної діяльності, високого рівня зайнятості й соціального захисту, рівності жінок і чоловіків, стабільне та безінфляційне зростання, високий рівень конкурентоспроможності й конвергенції економічних показників, високий рівень захисту й поліпшення стану довкілля, підвищення рівня якості життя, економічну й соціальну згуртованість та солідарність держав-членів" [Договір про заснування Європейської Спільноти: Міжнародний документ від 25.03.1957 / Відомості Верховної ради України // Текст. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_017].

У такий спосіб на теренах Європейського Економічного простору з'явилася правова норма, що передбачала забезпечення рівності

чоловіків і жінок. На вимогу французької делегації припис знайшов своє уточнення у статті 119 [GraciaVaraArribas, LauraCarrascoGender Equalityandthe EU AnAssessmentoftheCurrentIssues / GraciaVaraArribas, LauraCarrasco // [Electronicresource]. – Access mode: http://www.eipa.eu/files/repository/eipascope/scop2003_1_3.pdf]. "Уся діяльність Спільноти має на меті усунути нерівність та сприяти рівності жінок та чоловіків, – наголошувалося у тексті договору, – кожна держава-член повинна забезпечити застосування принципу однакової оплати працівникам чоловічої та жіночої статі за одинакову роботу чи роботу, що має одинакову вартість"[Договір про заснування Європейської Спільноти: Міжнародний документ від 25.03.1957 / Відомості Верховної ради України // Текст. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_017]. Механізм реалізації закладеного принципу мала розробити Рада Європи, якій доручалося "ухвалити заходи, щоб забезпечити застосування принципу однакових можливостей та однакового ставлення до чоловіків та жінок у питаннях праці та зайнятості, зокрема принципу однакової плати за одинакову роботу чи за роботу, що має одинакову вартість" [Договір про заснування Європейської Спільноти: Міжнародний документ від 25.03.1957 / Відомості Верховної ради України // Текст. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_017].

Відтак, з одного боку бачимо, вперше на нормативному рівні зафіксований правовий статус однакових можливостей для жінок і чоловіків у Європейському Економічному Співтоваристві. З іншого боку, констатуємо, що на момент підписання Римського договору в 1957 р. підставою для запровадження означеної норми слугувала не ідея паритетності між чоловіком та жінкою в широкому сенсі, а, насамперед, забезпечення рівних економічних можливостей на ринку праці та справедливої її оплати [Hoskyns Catherine Integrating Gender: Women, Lawand Politics in the European Union / Catherine Hoskyns. –Verso, 1996. – 248 s.].

На думку дослідника гендерної політики в країнах-учасницях ЄС, професора Університету Ковентрі (Великобританія) КатрінХоскінс, автори Римського договору вкладали в його зміст не ліквідацію загальної нерівності між чоловіками та жінками, а намагалися встановити принципи, згідно з якими усі повинні мати однакові можливості у сфері доступу до певних товарів, послуг, їх реалізації та отримання прибутку [Hoskyns Catherine Integrating Gender: Women, Lawand Politics in the European Union / Catherine Hoskyns. –Verso, 1996. – 248 s.].

Таким чином, 1957 рік для європейського простору став епохальним не лише через утворення спільного економічного простору, а й важливим кроком на шляху побудови гендерного паритету. У Римському договорі вперше звучали ноти про рівність чоловіків і жінок. Незважаючи на те, що вони стосувалися тільки ринку та оплати праці, дана норма заклала концепцію рівних можливостей, встановила правову основу для широкомасштабного руху до ліквідації дискримінації жінок не лише у сфері праці, а й в інших сферах суспільних відносин. Положення Римсь-

кого договору були ратифіковані країнами-учасницями ЄС, а відтак вони взяли на себе зобов'язання розробити механізми забезпечення задекларованих принципів на рівні національних правових систем та в межах внутрішнього державного управління.

А. А. Штирліна, асп., КНУТШ, Київ
shtyrlinatonya@mail.ua

МОДЕЛЬ "ДЕРЖАВА ЄДИНОГО ВІКНА", ЯК ОСНОВА СУЧАСНОГО ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА

В сучасній економіці світу громадяни звикли до комплексного обслуговування. Супермаркети пропанують велику кількість різноманітних товарів, туристичні агентства продають тури з повним пакетом послуг, а банки подбають про все, починаючи з поточних рахунків і закінчуючи розробленням інвестиційних стратегій. З огляду на це, громадяни справедливо очікують від уряду надання адміністративних послуг на рівні не нижчому за досягнутий в приватному секторі. Однак, у більшості країн громадяни змушені звертатись за державними послугами до різних державних установ. Ситуація ускладнюється наявністю декількох рівнів врядування (центрального, регіонального, місцевого). Це призводить до того, що громадяни і бізнес навіть не знають точно до кого звертатись за вирішенням своїх питань. В результаті контакти споживачів послуг з державними установами приносять скоріше розчарування ніж задоволення.

Не дивно, що за цих обставин в світі стрімко набирає популярність модель "держави єдиного вікна", ключова роль в якій належить формуванню інтегрованого клієнт-орієнтованого уряду.

Створення "держави єдиного вікна" є відповіддю на ключову проблему сучасних систем публічного управління. Так уряди розвинених країн дійшли до висновку, щодо необхідності запровадження нової організаційної моделі надання державних послуг з точки зору їх споживача, оскільки громадяни і бізнес очікують щоб вирішення всіх питань, опікувались один або декілька, але не багато надавачів послуг.

За останні 20 років уряди провідних країн по всьому світу модернізували свої системи надання послуг з метою забезпечення більш швидкого і раціонального способу здійснення операцій, який спрямований і налаштований на відповідні сегменти населення країни. Чимало з цих країн посіли найвищі позиції в рейтингах конкурентоспроможності та продуктивності праці. Результатом досягнень останніх десяти років є розвиток від одно каналного до багатоканального доступу, а також від ручного до автоматизованого сервісу і водночас від автоматичного до персоналізованих послуг. Для задоволення зростаючих очікувань громадян, уряди заново переробили свої підходи до надання послуг, аби зробити внутрішньоурядові кордони непомітними для громадян. По мірі появи та вдосконалення нових технологій і каналів зв'язку, визрівали нові епохи в сфері надання послуг. Ці тенденції сформували нове мис-

лення з боку урядів і змусили їх думати над тим, як скористатись цими інноваціями для підвищення ефективності.[Всесвітня революція в державному управлінні – перспективи і виклики для України. Аналітичний центр "Академія". – Режим доступу: <http://www.academia.org.ua/?p=987>]

Інтегрована система надання адміністративних послуг трансформувє систему державних послуг і переосмислює організацію урядування на потребу сучасності. Це вимагає нового підходу до модернізації технологій, перегляду дизайну послуг, запуску альтернативних каналів доставки, перебудови культури та підняття рівня професійних здібностей державних службовців. Але перш за все, це вимагає нового способу мислення чиновників, їх налаштованості на співпрацю.

В деяких країнах політичні лідери і керівники державної служби значно покращили надання державних послуг за допомогою комплексного підходу до надання послуг, використовуючи принцип "єдиного вікна" або "однієї зупинки". Цей підхід об'єднує в собі всі державні послуги, в тому числі інформаційні, дозволяючи громадянам швидко і ефективно отримувати доступ до послуг через будь-який із основних каналів. Інтернет, колл-центри, особистий візит в сервіс-центр.

Інтегровані канали надання послуг включають в себе процес об'єднання основних каналів надання послуг з метою забезпечення безперебійного обслуговування громадян, таких як: сервіс-центр по прийому громадян, он-лайн режим через Інтернет, колл-центри. Численні інформаційні послуги є доступними лише через Інтернет. Деякі громадяни не хочуть або не можуть використовувати електронний канал. Таким чином, тоді як уряди багатьох країн намагаються перевести надання якого більшого числа своїх послуг виключного в режимі он-лайн/веб-каналу, решта каналів продовжують зберігати своє значення для тих, хто адаптується не так швидко або ж має певні перешкоди, які не дозволяють їм отримувати доступ до цифрових електронних даних.

Слід зазначити що не всі спроби запровадження моделі "держави єдиного вікна" приречені на успіх. Основні характеристики успішних спроб включають:

- сильне політичне лідерство;
- наявність фінансових та людських ресурсів;
- вміння управляти проектами.

Оскільки в більшості країн існує помітна різниця в соціально-економічному розвитку регіонів, важливо з'ясувати пріоритети громадян конкретного регіону і адаптувати процес реформ до цих пріоритетів.

Підсекція "ДЕРЖАВНА СЛУЖБА"

А. А. Бернацький, студ., КНУТШ, Київ
bernatskyi@yahoo.fr

ОСОБЛИВОСТІ ЕТИЧНОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ США

Державна служба є ключовим елементом системи державного управління в будь-якій країні. Від ефективного функціонування якого залежить додержання конституційних прав і свобод громадян і сталий розвиток держави.

З огляду на стратегічне завдання України щодо здійснення системних перетворень реальних (внутрішніх) передумов для вступу до Євросоюзу та наближення державної служби до загальноприйнятих засад для країн – членів ЄС, зазначена тема, – набуває особливо актуального значення.

Одним із проблемних питань діючої системи державної служби, яке потребує подальшого вирішення, є нормативне врегулювання вимог професійної етики державних службовців.

Проте не лише визначення морально-етичних принципів службової поведінки державних службовців, а й законодавче закріплення механізму їх запровадження і дотримання має велике соціальне значення та є головною тенденцією сучасного розвитку державної служби зарубіжних країн.

Незважаючи на відмінності у підходах різних країн до формування організаційної культури державних службовців, незмінною є її мета:

- забезпечити професійну діяльність службовців в інтересах громадян і суспільства;
- запобігти можливим зловживанням владою і порушенням законодавчих норм.

Розглянемо розвиток етичної системи державної служби США, який має давню історію й охоплює понад два століття [Кохан С.О. Демократичні стандарти державної служби: нові підходи державного менеджменту з урахуванням зарубіжного досвіду // http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/Dutp/2008-2/doc_pdf/kohan.pdf].

Етичні принципи, норми і механізми функціонування державного управління (державної служби) Сполучених Штатів Америки було запозичено з американської моделі управління бізнесом.

Відмінною ознакою американської моделі розвитку теорії державного управління є:

- увага до розвитку індивідуальних здібностей працівників;
- економічна мотивація.

Це пов'язано із розвитком концепції "школи людських відносин", основними поняттями якої стали "задоволення працею" і "моральний вплив", а провідну роль став відігравати індивід, а не організація. Осно-

вна ідея школи полягала в тому, що зміна системи управління неможлива без зміни поведінки індивідів.

Американці надають надзвичайно важливого значення питанням професійної етики державних службовців. Так, у 1958 р. Конгрес США прийняв резолюцію, яка ухвалила етичний кодекс для працівників федеральних служб, а у 1989 р. – був прийнятий закон про реформування етичних норм державних службовців.

У 1990 року були посилені етичні вимоги до державних службовців виконавчим указом, де основним мотивом етичних вимог до державних службовців стало належне виконання службового обов'язку, чесність і відповідальність.

Основним етичним інститутом в адміністрації США є Комітет з урядової етики. Він виконує декілька основних функцій, зокрема:

- забезпечує підтримку високих етичних стандартів у середовищі державних службовців;
- запобігає конфліктам інтересів і регулює їх врегулювання;
- займається питаннями підвищення суспільної довіри до виконавчої влади;

- надає етичну освіту службовцям [Дейнега Х.М. Управління персоналом державної служби: зарубіжний досвід та умови впровадження в Україні / Х.М. Дейнега // Економіка та держава. – 2011. – № 1, січень. – С. 151-153].

Комітет має також право видавати "коригуючі розпорядження стосовно окремих установ і службовців".

Крім Комітету з етики, на особливу увагу заслуговує блок адміністративно-правового захисту персоналу, зокрема, – Рада із захисту системи заслуг. Вона опікується постійними федеральними службовцями з приводу порушень принципу системи заслуг та є надзвичайно авторитетною серед службовців.

На думку дослідників, Рада є запорукою ефективності роботи державних службовців і загалом "управлінської машини". Як уже зазначалося, система заслуг – це система принципів добору і просування службовців по службі на основі їх професійних і ділових якостей.

Зокрема, рішення Ради, завданням якої є захист службовців від свавілля керівників, майже ніхто не піддає сумніву. Саме існування Ради, вважають дослідники, змушує представників вищої бюрократії дотримуватися належної службової поведінки.

Державний службовець США не відчуває себе "гвинтиком бездушно-го" механізму управління, а свідомо бере участь у вирішенні суспільних проблем та прийнятті управлінських рішень.

Самодіяльність у боротьбі за професійну честь державного службовця реалізується також засобами Американської асоціації державних службовців, Національної організації Честі, які провадять щорічні наукові конференції "Державна служба – як честь та честь державної служби".

Отже, сучасна етична система державної служби США є важливим елементом системи формування прозорого, етичного, відповідального

уряду. Вона має цілісний характер, є децентралізованою, у ній логічно поєднано політико-правові й суто морально-етичні засоби, які сприяють створенню умов для функціонування етичної професійної державної служби та її вдосконалення.

В. С. Драгомерецький, здоб., КНУТШ, Київ
W1986@ukr.net

НАУКОВА ОРГАНІЗАЦІЯ ПРАЦІ ДЕРЖАВНОГО СЛУЖБОВЦЯ

Кожен вид трудової діяльності вимагає певного розпорядку та систематизації. Так виникає розпорядок робочого часу та режим, без яких результативність та ефективність діяльності втрачають свою важливість. Тому було сформовано понятійно-категоріальний апарат для організації праці. Він отримав назву Наукова Організація Праці (НОП).

Зміст наукової організації праці – один з найважливіших елементів у теорії управління. Хід трудової діяльності полягає в єдності трьох факторів: власне праці, предметів та знарядь праці. Виникає проблема раціонального використання, з одного боку, живої праці, а з іншого – речових елементів трудового процесу, тобто знарядь та предметів праці. Питання організації праці носить глобальний характер і стосується усіх сфер виробництва та діяльності.

До прикладу, коли мова йде про сферу матеріального виробництва, і ми маємо справу, скажімо, з робітником-верстатником, то названі три фактори праці визначити нескладно: 1) сам робітник, тобто жива праця; 2) знаряддя праці – верстат; 3) предмет праці – заготівка. У трудовому ж процесі, наприклад, начальника відділу служби у справах дітей можна виокремити: 1) посадову особу (живу працю); 2) знаряддя праці – управлінська та операційна діяльність, забезпечення умов праці, відповідні технічні засоби, які використовуються для здобування, обробки та збереження інформації і взаємодії із партнерами чи клієнтами; 3) предмет праці – соціальна сфера та захист прав і свобод дитини. Вдале органічне поєднання даних складових здійснюється в трудовому процесі, в результаті якого створюється продукт праці. Для робітника-верстатника продуктом праці буде деталь, а для керівника служби у справах дітей – робота із соціально незахищеними категоріями населення, участь у позбавленні батьківських прав, переведення дитини із притулку в сім'ю, сприяння у створенні дитячого будинку сімейного типу, пошук дитини для усиновлення, зведення інформації, аналітична довідка або таблиця, внутрішня операційна діяльність (накази, рекомендації, відрядження, доповідні і т. д.).

Наукова організація праці відіграє роль у виконанні завдань економічного, психологічного та соціального характеру. Ці складові перебувають в органічній єдності; серед них немає головних і другорядних.

Практичному впровадженню конкретних заходів передують науковий аналіз трудових процесів та умов їх виконання, а самі практичні заходи

ґрунтуються на досягненнях сучасної науки та новітньої практики. У цьому й полягає визначення НОП. Разом з тим, дана дефініція не відображає всієї сутності НОП, тому її слід розглядати як орієнтовну. Варто зазначити про різницю між поняттями "організація праці" та "наукова організація праці". Вона полягає в підході до розв'язання одних і тих же проблем, ступенем наукової обґрунтованості конкретних рішень. Отож, шлях до НОП лежить через звичайну його організацію за допомогою внесення того нового, що нам дає науково-технічний прогрес та передова практика, до дедалі більшої раціоналізації. НОП можна вважати вищою стадією раціональної організації праці.

[Поняття наукової організації праці, її особливості в органах внутрішніх справ [Електронний ресурс].- Режим доступу: http://www.pravo.vuzlib.su/book_z1136_page_196.html – Назва з екрана].

Визначення наукової організації праці (НОП) вперше прозвучало в СРСР на Другій Всесоюзній конференції з НОП у 1924 році: "НОП треба розуміти, як процес внесення в існуючу організацію праці добутих наукою та практикою вдосконалень, що підвищують загальну продуктивність праці".

Тлумачення НОП було уточнене і доповнене на Всесоюзній нараді з організації праці у 1967 році. До того ж, воно було зафіксоване у державному стандарті: "Наукова організація праці – це така її організація, яка базується на досягненнях науки та передовому досвіді, систематично впроваджуваних у виробництво, що дозволяє найкращим способом поєднати техніку і людей у єдиному виробничому процесі, забезпечує найбільш ефективне використання матеріальних і трудових ресурсів, безперервне підвищення продуктивності праці, сприяє збереженню здоров'я людини та поступовому перетворенню праці в першу життєву потребу людини". [Навчальні матеріали онлайн. Сутність, зміст та напрямки наукової організації праці [Електронний ресурс].- Режим доступу: http://pidruchniki.com/12280301/menedzhment/sutnist_zmist_napryamki_naukovoyi_organizatsiyi_pratsi – Назва з екрана].

У 1923 році в СРСР була утворена організація під назвою Ліга "Час". Її фундатором був засновник школи російського тайм-менеджменту і наукової організації праці Платон Михайлович Керженцев. Головним завданням її було правильне використання та економія часу у всіх сферах життя як основна умова для здійснення принципів НОП. Також видавався журнал під назвою "Час", у якому було зазначено про ряд принципів та кроків до реалізації наукової організації праці.

Так, наприклад у журналі "Час" за 1923 рік говориться про тісний взаємозв'язок організації праці та часу. Тому економія часу може бути досягнута через застосування принципів НОП. Боротьба за час перетворюється на боротьбу за НОП. Боротьба за час – це і є боротьба за один із основних елементів наукової організації праці. Не можна говорити про застосування НОП у нашій діяльності, якщо буде організаційна безграмотність [Время – НОТ – Коммунизм // Время. – 1923. – №1. – С. 3 – 6, с. 5]. НОП спрямований на застосування в роботі людини нау-

кових начал: методичності, системи, точних розрахунків, правильних аналізів. Боротьба за час – це боротьба за новий побут. Правильно використовувати час – означає вміти не лише працювати, а й відпочивати. Адже прогулянка, заняття спортом є одними із видів відпочинку та методів зміцнення організму [Время – НОТ – Коммунизм // Время. – 1923. – №1. – С. 3 – 6, с. 6]. Вміти працювати, означає вміти ставити собі ясні цілі, усвідомлювати розподіл мети на етапи, вміти підбирати найбільш доцільні засоби здійснення поставлених цілей. Ці засоби давали б можливість кращим чином та з найменшими затратами сили та часу досягнути мети. Вміти працювати – значить вміти враховувати сили свої та інших, всі умови роботи, вміти підбивати підсумки зробленого [Трудовая школа и научання организация труда // Время. – 1923. – №2. – С. 4 – 6, с. 4].

Більшість із зазначених аспектів НОП є актуальними і сьогодні. На жаль, дослідження із організації праці в Україні практично не проводяться. Якщо є певні нововведення в приватних компаніях, то в інших установах про це не знають або дізнаються досить пізно. Тут вже також йде мова про модернізацію законодавства. Епоха інформаційного суспільства, разом із світовою економічною кризою задають зовсім інший тонус в трудовій діяльності людини. І якщо вчасно не відреагувати, то згодом це негативно відбиватиметься на всіх сферах суспільства.

Л. В. Заболотна, асп., КНУТШ, Київ
Ludmilazbl@ukr.net

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРО ПРИТЯГНЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ДИПЛОМАТИЧНОЇ СЛУЖБИ ЗА ПОЛЬСЬКОЮ МОДЕЛЛЮ ГАРАНТУВАННЯ МАКСИМАЛЬНОЇ ПРОЗОРОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ

Як зазначається на Урядовому порталі, з метою відновлення громадської довіри до діяльності державних органів, їх посадових осіб Урядом України прийнято рішення про запровадження стандартів етичного поведінки державних службовців.

Відповідно до пункту другого статті 1 Закону України "Про дипломатичну службу" прийнятого 20.09.2001 року № 2728 дипломатичним працівником є державний службовець, який виконує дипломатичні або консульські функції в Україні чи за кордоном та має відповідний дипломатичний ранг.

Підпунктом другим статті 1 Закону України "Про державну службу" прийнятого 10.12.2015 року №889, норми якого наберуть чинності 01.05.2016 року, державним службовцем визначається громадянин України, який займає посаду державної служби в органі державної влади, іншому державному органі, його апараті (секретаріаті) (далі – державний орган), одержує заробітну плату за рахунок коштів державного бюджету та здійснює встановлені для цієї посади повноваження, безпосередньо пов'язані з виконанням завдань і функцій такого державного органу, а також дотримується принципів державної служби.

З вищевикладеного можна стверджувати, що працівник дипломатичної служби – це державний службовець, а відтак на таких осіб поширюється дія Правил етичної поведінки державних службовців затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 11.02.2016 року №65. Відповідна постанова враховує прогресивний і успішний досвід країн-членів Європейського союзу. За основу акта взято запроваджену в Республіці Польща модель гарантування максимальної прозорості діяльності державних органів. Прийняття акта започатковує єдині обов'язкові вимоги до стандартів етичної поведінки, доброчесності у діяльності державних службовців, а також сприятиме недопущенню тиску з боку представників бізнесу чи політичних сил на посадовців державних органів. За порушення цих Правил державні службовці несуть дисциплінарну відповідальність відповідно до закону.

Віденською конвенцією про дипломатичні зносини 1961 року, визначено ряд привілеїв та імунітетів для працівників дипломатичної служби, до яких відноситься особистий імунітет від юрисдикції, тобто дипломатичний агент користується імунітетом від карної, цивільної й адміністративної юрисдикції держави перебування [Віденська конвенція про дипломатичні зносини ООН; Конвенція, Міжнародний документ від 18.04.1961. – Електронний ресурс : режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_048]. Водночас слід мати на увазі, що імунітет дипломатичного агента від юрисдикції держави перебування не звільняє його від юрисдикції держави акредитації, таким чином у разі порушення вказаних вище Правил етичної поведінки, така особа може бути притягнена до відповідальності за національним законодавством.

Встановлені Правила етики для державних службовців передбачають "лояльність" і "утримання від будь-яких проявів публічної критики діяльності державних органів, їх посадових осіб; добросовісність щодо виконання рішень Верховної Ради, Президента України, Кабінету міністрів та державного органу, в якому працює державний службовець, незалежно від своїх власних переконань і політичних поглядів; коректне ставлення до керівників і співробітників державного органу під час виконання обов'язків [Правила етичної поведінки державних службовців затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 11.02.2016 року №65 Електронний ресурс – режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpg?docid=248839311>].

Також від держслужбовців вимагають недопущення впливу політичних інтересів на дії та рішення, відмову від публічної демонстрації політичних поглядів і симпатій, уникнення використання символіки політичних партій тощо.

Однак, після підписання та оприлюднення даного нормативно-правового акту, на своїх офіційних web-сторінках в Twitter і Facebook та інтерв'ю, ряд державних службовців та чиновників висловили власні критичні коментарі, розцінюючи акт, як чергову спробу політичного піару. Так, зокрема, народний депутат Верховної Ради України О. Червакова, посилається на статтю 5 нині ще чинного Закону України "Про державну службу" прийнятого 16.12.1993 року №3723 – "Етика державного

службовця", зміст якої дублюється Правилами. Крім того, було підкреслено, що за умови відсутності прямої санкції, документ не працюватиме. Інший народний депутат В.Івченко, ефірі телеканалу "112 Україна", заявив, що Кабінет Міністрів України ввів стандарти етичної поведінки державних службовців з метою залякування. При цьому він також упевнений, що відповідальності за невиконання даної постанови уряду не буде.

Директор Департаменту цифрової економіки Міністерства економічного розвитку та торгівлі України О. Мініч, теж офіційно висловила своє незадоволення актом, назвавши його калькою документа комуністичного періоду. Крім того, вона наголосила про наявність Наказу Головного управління державної служби України від 04.08.2010р. № 214, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 11.11.2010р. за № 1089/18384 яким затверджено загальні правила поведінки державних службовців, з якими вони ознайомлюються при призначенні на посаду вперше та несуть персональну відповідальність за їх дотримання.

Загальні правила поведінки регламентують обов'язки державного службовця, визначають основні вимоги щодо врегулювання конфлікту інтересів та запобігання проявам корупції.

Однак, в той час, як українські держані службовці активно критикують акт, за словами прес-аташе представництва ЄС в Україні Давида Стуліка, Євросоюз схвально оцінює розроблені урядом України "Правила етичної поведінки державних службовців", зокрема і вимогу до державних службовців утриматися від проявів публічної критики влади.

Більше того, передбачення норми про заборону держслужбовцям критикувати діяльність державних органів та їхніх посадових осіб Україні рекомендувала Організація економічного співробітництва та розвитку (OECD), яка допомагає розробляти закони та кодекси для держслужби в європейських країнах. "Це міжнародна норма професійної державної служби, яка повинна бути політично не заангажованою та не брати участі у політичних суперечках", – наголосив прес-аташе ЄС в Україні.

Підсумовуючи зазначимо, що основні принципи державної служби визначені у статті 3 Закону України "Про державну службу", зокрема це служіння народу України, пріоритету прав людини і громадянина, персональної відповідальності за виконання службових обов'язків і дисципліни, дотримання прав підприємств, установ і організацій, об'єднань громадян.

А. В. Замараєв, здоб., КНУТШ, Київ
zamaraev@ukr.net

УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМ ПОТЕНЦІАЛОМ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ

Людський потенціал – це показник ефективності соціального рівня розвитку. Він відображає забезпеченість раціональних або мінімальних потреб населення певного соціально-територіального утворення. Управлінська криза, як втрата державою можливостей управляти суспільними справами та процесами на належному рівні, низька якість дер-

жавних послуг населенню, неефективне використання державних коштів, зниження довіри громадян до органів державної влади, високий рівень бюрократії та корупції в діяльності органів державної влади, політична заангажованість, протекціонізм, підміна професіоналізму управлінських кадрів лояльністю, призводять не лише до зниження ефективності роботи державного апарату, а й до гальмування суспільного розвитку.

У цьому зв'язку постають першочергові завдання у процесі розробки методів управління кадровим потенціалом у державному управлінні в Україні. У процесі розробки методів управління кадровим потенціалом у державному управлінні в Україні потребують вирішення такі завдання: відсутність чітких та прийнятних для практичних цілей критеріїв оцінювання кадрового потенціалу; складність розроблення оптимальної моделі використання кадрового потенціалу як цілісної системи; відсутність явної картини впливу складових частин кадрового потенціалу на показники управлінської та виробничої діяльності; досягнення відповідності кількісних та якісних характеристик кадрового потенціалу цілям та задачам установи, організації, підприємства. Для реалізації поставлених завдань аналіз та оцінка кадрового потенціалу повинні спиратися на такі методи: – методи експертних оцінок; – методи стратегічного аналізу; – методи економічної та математичної статистики [Горкіна Л.П. Досвід та шляхи підвищення ефективності реалізації людського потенціалу в трансформаційній економіці України //Л. Горкіна // Вісник економічної науки України. – 2009. – №2. – С. 29-35].

Загалом, усі наявні механізми ефективності використання людського потенціалу в державному управлінні можна поділити на три типи: механізми-знаряддя (інструменти), механізми-системи (набір взаємопов'язаних елементів) та механізми-процеси (послідовність певних перетворень).

Ситуація стосовно кадрового потенціалу в системі державного управління в Україні є досить суперечливою: з кожним роком підвищується освітньо-кваліфікаційний рівень державних службовців, водночас постійно існує потреба у працівниках певних професій, яка з кожним роком збільшується [Інформаційне видання "Державна служба в цифрах 2015" [Електронне видання] / Упорядник та відповідальний редактор – Марина Канавець // Центр адаптації державної служби до стандартів Європейського Союзу. – К., 2015. – 32 с.]

Важливим у цьому плані залишається завдання проводити детальний аналіз складових якісної оцінки кадрового потенціалу. Виконувати факторний і порівняльний аналіз показників установ, організацій та їх підрозділів, здійснювати балансовий аналіз. Прогнозувати і моделювати варіанти перспективного стану кадрового потенціалу в зазначених аналітичних розрізах, сформулювати динаміку оцінки кадрового потенціалу і зіставити якість і швидкість його підвищення з фінансовими витратами, ранжувати службовців за рівнем кадрового потенціалу.

Відбір кандидатів для кар'єрного просування може відбуватися виходячи з конкретних потреб у кваліфікації, досвіді, людських характеристиках, кадрового омолодження або привнесення необхідного профе-

сійного досвіду у відповідну структуру адміністративного управління, навчання за спеціальною, управлінською кваліфікацією, участь у програмах наставництва і адаптації, ротація (розширення досвіду), підвищення або пониження в посаді (при відсутності перспективи підвищення кваліфікації) [Пашко Л.А. Людські ресурси у сфері державного управління: теоретико-методологічні засади оцінювання: Монографія. – К.: Вид-во НАДУ, 2005. – 236 с. – Бібліогр.: с. 211–222].

У перспективі це дозволить змодельювати варіанти службових траєкторій, розрахувати відповідність перспективних посад поточним кадровому потенціалу службовця з визначенням необхідних напрямків розвитку, стимулювати підвищення ефективності роботи державного апарату. В умовах трансформації економіки і з підвищенням ролі новітніх технологій у виробництві безперервна освіта, що відповідає потребам суспільства та ринку праці, є необхідною умовою та основним засобом, по-перше, перетворення людського потенціалу в якісний людський капітал, по-друге, гуманітарного розвитку, оскільки дозволяють сформувати у кожної людини здатність швидко адаптуватися до сучасних соціально-економічних реалій та забезпечувати собі належну якість життя.

Як зазначив Президент у своєму зверненні "Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2015 році", система державної служби, яка діє в Україні, не виконує поставлені перед нею функції та завдання щодо реалізації державної політики [Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України "Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2015 році" / Аналітична доповідь, 2015. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/shorichne-poslannya-prezidenta-ukrayini-do-verhovnoyi-radi-u-35412>]. Якщо проаналізувати останні кілька років української дійсності, то можна говорити про невирішеність питання подолання депрофесіоналізації державної служби. Спостерігаються ознаки системної деградації кадрів державного управління – корупція, клановість, кадровий голод, майже повна відсутність соціальних ліфтів та приватизація окремими особами державних функцій (Дані соціологічних досліджень, статистика силових структур, дані громадських організацій). Це переконливо свідчить про кризу управління на усіх рівнях влади. Ключовим фактором цих негативних явищ є низька якість кадрового потенціалу в системі державної служби, відсутність управлінців-лідерів, недостатній рівень їх професійної підготовки.

Сутність реформи системи державного управління має передбачати здійснення комплексних перетворень в інтересах громадян з метою вдосконалення взаємодії інститутів державної влади з громадянами, надання їм якісних управлінських послуг в економічній, правовій, соціально-культурній та інших сферах. Важливим чинником успіху в досягненні поставленої мети є побудова прозорої й ефективної, професійної, політично нейтральної та авторитетної системи державної служби, яка має вийти на якісно новий європейський рівень державного управління (надавати державні послуги громадянам на рівні, що відповідає європейським стандартам, забезпечувати оптимальне використання держа-

вних коштів і вчасно й адекватно реагувати на соціально-економічні та зовнішньополітичні виклики).

***В. Круть, гол. спец., секретаріату уповноваженого
ВР України з прав людини***

ЗАХИСТ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ В ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ

Стрімкий розвиток інформаційних технологій наприкінці ХХ століття та пов'язане із ним транскордонне розповсюдження інформації поклало початок виникненню нових відносин у сфері захисту персональних даних. 28 січня 1981 року державами – членами Ради Європи було укладено Конвенцію про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних (далі – Конвенція), яка була ратифікована Верховною Радою України 06.07.2010 року шляхом прийняття відповідного закону. Конвенція покликана забезпечити, насамперед, дотримання прав громадян на повагу до недоторканості приватного життя з огляду на зростання у світі потоку персональних даних, які піддаються автоматизованій обробці.

Паралельно із приєднанням України до Конвенції з метою імплементації її положень у національне законодавство 01.07.2010 р. було прийнято Закон України "Про захист персональних даних", покликаний регулювати правові відносини, пов'язані із захистом і обробкою персональних даних. Невипадково, що і Конвенція, і Закон України "Про захист персональних даних" набули чинності 01 січня 2011 року, оскільки одночасність їх дії забезпечило стабільну правову основу для початку функціонування системи захисту персональних даних, які знаходять своє відображення у найрізноманітніших сферах, у тому числі у державному управлінні України.

Захист персональних даних є абсолютно новим явищем у відносинах органів державної влади та громадян, а отже, актуальним постає питання забезпечення високого рівня обізнаності державних органів та громадськості щодо правових засад захисту персональних даних в Україні та пріоритетних напрямків подальшого розвитку цієї системи, зокрема і в державному управлінні.

В системі державного управління задіяна велика кількість державних органів і посадових осіб, діяльність яких так чи інакше пов'язана із обробкою персональних даних, що включає в себе збирання, реєстрацію, накопичення, зберігання, адаптування, зміну, поновлення, використання і поширення персональних даних. Оскільки державні органи та їх посадові особи у зв'язку із виконанням покладених на них повноважень акумулюють персональні дані про особу або групу осіб, на них покладається висока відповідальність дотримання законодавства у цій сфері. Особливість полягає у тому, що державний орган у сфері захисту персональних даних зобов'язується вживати організаційних та технічних заходів з метою запобігання їх випадкової втрати, знищенню та неза-

конної обробки, а на посадову особу покладається зобов'язання щодо недопущення розголошенню персональних даних, які стали відомі під час виконання службових обов'язків.

В основі ефективності функціонування системи зпд в державному управлінні лежить високопрофесійність державного службовця, на якого покладено виконання обов'язків у цій сфері, а також взаємодія державних органів з метою недопущення порушення права особи на приватність.

Цілком обґрунтованим і таким, що відповідає вимогам Конвенції стало внесення змін у законодавстві України щодо передання повноважень із забезпечення контролю за дотриманням законодавства про захист персональних даних, які з моменту прийняття Закону України "Про захист персональних даних" належали Державній службі України з питань захисту персональних даних, до компетенції Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Так, із набуттям чинності 01.01.2014 р. Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення системи захисту персональних даних" такі повноваження покладено на Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Перші з початку повноцінного функціонування системи зпд статистичні дані, які Уповноважений Верховної Ради України з прав людини наводить у своїй щорічній доповіді про стан додержання та захисту прав і свобод людини за 2014 рік, вказують, що протягом 2014 року до Уповноваженого надійшло 928 звернень щодо питань захисту персональних даних. За скаргами громадян було відкрито 485 проваджень щодо порушення прав на захист персональних даних, із них у 365 випадках порушень законодавства виявлено не було.

Звернення у переважній більшості стосувалися порушення прав на захист персональних даних у таких сферах: фінанси – 40%; освіта – 30%; Інтернет – 13%; медицина – 7%; соціальний захист – 6%; житлово-комунальна сфера – 4%.

Результатом виявлення порушень законодавства стало проведення 53 планових та позапланових перевірок володільців персональних даних. Так, серед інших, були перевірені: навчальні заклади – 27; медичні заклади та установи – 12; сфера житлово-комунальних послуг – 1; залізничний транспорт – 2; профспілкові організації – 1; фінансові установи – 5; правоохоронні органи – 5. В ході перевірок у 89 випадках Уповноваженим з прав людини направлено приписи про запобігання або усунення порушень законодавства про захист персональних даних.

Підсумовуючи зазначене, можна зробити висновок, що функціонування системи захисту персональних даних в державному управлінні, що перебуває на початковому етапі свого розвитку, є актуальним предметом наукових досліджень з точки зору забезпечення ефективного виконання державними органами своїх повноважень та потребує ґрунтовного вивчення досвіду зарубіжних країн у цій сфері.

**ПЕРЕМОГТИ "ЦЕНТРОБАНК": ЗАПОБІГАННЯ МОВНІЙ
ДИСКРИМІНАЦІЇ
В ЗАКОНІ УКРАЇНИ "ПРО ДЕРЖАВНУ СЛУЖБУ" 2015 РОКУ**

До прикметних новел Закону України "Про державну службу" від 10.12.2015 № 889-VIII (далі – Закон) належать актуальні норми щодо мовної компетенції. При цьому одне з положень потребує виняткової уваги. Ідеться про обов'язок державного службовця "використовувати державну мову під час виконання своїх посадових обов'язків, не допускати дискримінацію державної мови і протидіяти можливим спробам її дискримінації" (п. 5 ч. 1 ст. 8 Закону). Поняття "дискримінація мови" (далі – "ДМ"), увиразнене у вимозі, видається не вельми звичним як для теорії державного управління, так і для правознавства. Мета запропонованої розвідки – окреслити можливі способи трактування відповідного терміна та класифікувати вияви зауваженої дискримінації.

Необхідно припустити, що вирізнена норма у термінологічному аспекті неповною мірою суголосить низці нормативно-правових актів. Справді, розуміння дискримінації як порушення прав і свобод за певною ознакою, включаючи мовну, закріплено у ст. 14 Конвенції Ради Європи про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року. Згідно зі ст. 1 Закону України "Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні" від 06.09.2012 № 5207-VI цей термін співвіднесено, зокрема, із ситуацією, за якої особа та/або група осіб за їх ознаками, у т. ч. мовними, які були, є та можуть бути припущеними, зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами в будь-якій формі, встановленій цим Законом. Відповідно до Закону України "Про внесення зміни до Кодексу законів про працю України щодо гармонізації законодавства у сфері запобігання та протидії дискримінації з правом Європейського Союзу" від 12.11.2015 № 785-VIII дискримінацію ототожнено з порушенням принципу рівності прав і можливостей, прямим або непрямым обмеженням прав осіб залежно від ряду ознак.

Таким чином, термін "дискримінація" може стосуватися лише істот і певних ознак, за якими їх можливості, права чи свободи не додержуються. Посилання на "ДМ" не лише призводить до невиправданої персоніфікації ("мова"↔"особа/група осіб"), а й фактично передбачає наявність прав і свобод у мови як абстрактної категорії. Ознаки, за котрими мова може дискримінуватися, у Законі теж не уточнено. Хоча виклад його ст. 8 дає змогу трактувати "ДМ" і як виявлення негативного ставлення до мови, і як порушення власне лінгвістичних норм.

Щодо другого тлумачення, то через настанову на запобігання "ДМ" може ускладнитися погодження актів Уряду та інших актів, що підлягають державній реєстрації. Як відомо, на підставі § 37 глави 3, § 44 гла-

ви 4 Регламенту Кабінету Міністрів України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 09.11.2011 № 1156, при вказаній процедурі необхідна антидискримінаційна експертиза. Вирізнення нового виду дискримінації потребуватиме спеціального дослідження проектів.

Очевидно, встановлення обов'язку, визначеного в п. 5 ч. 1 ст. 8 Закону, мотивується потребою у всебічному забезпеченні авторитету державної мови в середовищі державних службовців і громадян, які звертаються чи в інший спосіб взаємодіють із державними органами. Про це свідчить давніший проект Закону України від 02.12.2014 реєстраційний № 1201, що й становить основу "антидискримінаційного" положення. Автори законопроекту, удаючись до точніших категорій, пропонували, зокрема, зарахувати до основних принципів державної служби недопущення *дискредитації* української мови. Для порівняння: у п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону Республіки Польща "Про польську мову" від 07.10.1999 ужито термін "вульгаризація", усталений із погляду лінгвістики. Згідно зі ст. 19 Закону Литовської Республіки "Про державну мову" від 31.01.1995 № I-779 передбачено, що держава повинна підвищувати престиж правильної мови.

Водночас із урахуванням термінології чинного вітчизняного Закону варто визначити типи "ДМ" за можливими критеріями:

1) за галузевою належністю норм, які порушуються:

а) власне лінгвістична "ДМ" (грубо знехтувані положення правопису);

б) синтетична "ДМ" (недодержання як мовних правил, так і юридичних та/або інших приписів щодо ділового спілкування, застосування певних термінів тощо);

2) за рівнем у системі мовлення, на якому фіксується "ДМ". Наприклад, у стенограмі парламентських слухань "Про шляхи стабілізації банківської системи України" від 18.02.2015 відображено прикметну "лексичну дискусію" між заступником Голови Верховної Ради України О. Сироїд і Головою Національного банку України В. Гонтаревою. Перша з них зробила зауваження другій щодо вживання скорочення "центробанк", яке "зонайменше недоречно" використовувати стосовно українського регулятора.

Водночас заступник Київського міського голови П. Пантелеєв в офіційних виступах схильний до відходу від граматичних, передусім синтаксичних, норм: "У даному випадку ми будемо, залежимо від напрямку вітру і постійно моніторимо постами екологічних служб стан забруднень. Цієї ночі значно, з 2-х до 4-х годин ночі, значно перевищили показники забруднення, була відповідна проведена аналітична робота Держсанепідемслужбою і поставлені до, ця інформація була надана нам" (стенограма пленарного засідання Київської міської ради від 03.09.2015);

3) за знаннями, з ігноруванням яких співвідносяться порушення:

а) "ДМ", спричинена мовною компетенцією, тобто обізнаністю з мовними правилами (*Бацевич Ф.* Основи комунікативної лінгвістики / *Ф. Бацевич.* – К. : Академія, 2009. – С. 138);

б) "ДМ", спричинена комунікативною компетенцією (пов'язана з метою, комунікативними стратегіями, емоціями мовця та ін. – див.: Там само. – С. 140);

4) за умисністю "ДМ":

а) цілеспрямована (спричинена свідомою зневагою до державної мови);

б) випадкова (пов'язана з недостатньою мовною чи комунікативною компетенцією). У цьому випадку потребує з'ясування, яка саме службова особа найбільшою мірою призвела до порушень (безпосередній виконавець певного документа, у якому не дотримані мовні норми; редактор; друкар і т. д.). Приміром, щодо зазначеної цитати П. Пантелеєва не цілком зрозуміло: мають місце помилки промовця чи стенографіста.

Отже, до безперечних позитивів Закону України "Про державну службу" 2015 року належать новели щодо посилення статусу української мови в діяльності державних органів. Водночас унаслідок перегляду значення деяких термінів ("дискримінація") небажаного широкого розуміння набувають порушення мовних норм із боку державних службовців. У зв'язку з цим не виключається подальше ускладнення в роботі державних органів на напрямках організаційного, правового, документального забезпечення та ін. Для запобігання таким наслідкам доцільно ініціювати викладення п. 5 ч. 1 ст. 8 Закону в новій редакції, наприклад: "[державний службовець зобов'язаний] використовувати державну мову під час виконання своїх посадових обов'язків, дотримуватися її норм, відображених у чинному правописі, не допускати дискримінацію за мовними ознаками, а також сприяти утвердженню авторитету державної мови".

О. А. Лундюк, канд. держ. упр, НАДУ при Президентові України
lundyuk@ukr.net

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА СИСТЕМУ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ

В сучасному глобалізованому світі відбуваються об'єктивні процеси на наднаціональному і національному рівнях. Ці глобалізаційні процеси не тільки змінюють сучасний світ, умови існування суспільства, а й здійснюють коригуючий вплив на роль і функції системи державної служби, послаблюючи можливості національних органів влади контролювати ситуацію в державі й управляти нею на національному рівні, нівелюючи роль держави як монополіста щодо реалізації державно-владних повноважень. Відбуваються структурні трансформації інститутів державної служби та її механізмів, "впроваджуються альтернативні коди управлінської діяльності, адаптовані до якісно нового стану світосистеми" [Радзієвський І. А. Вплив глобалізації на державне управління: концептуальний підхід / І. А. Радзієвський // Проблеми трансформації системи державного управління в умовах політичної реформи в Україні: Матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю, м. Київ, 31 трав. 2006 р.: У 2 т. / За ред. В. І. Лугового, В. М. Князева. – К. : Вид-во НАДУ, 2006. – Т. 1. – С. 70–71.]

Розглядаючи явище глобалізації як світового системного феномену, слід констатувати зростання впливу глобалізаційних утворень на систе-

му державної служби. Глобалізаційні процеси суперечливо впливають на демократичні цінності та інститути цієї системи. Так, посилення впливу інформаційного суспільства на державну службу забезпечує інформаційну прозорість, інноватизація суспільства формує інноваційну державну службу, імперативи децентралізації прискорюють процеси демократизації. Але поряд із цим, послаблюється роль держави та легітимація національних інститутів державної служби. Транснаціональні корпорації, інститути громадянського суспільства, національні і міжнародні організації все більшою мірою впливають на громадську думку, державну політику, вироблення законів, беруть участь в державному управлінні. Наприклад, МВФ, Світовий банк та інші міжнародні актори в сучасних умовах займаються проблемами, в тому числі і державної служби, які раніше були лише справою національних держав. Загрозою є те, що ці структури є моноорієнтованими, які не повною мірою враховують комплексні наслідки своїх дій, у яких відсутнє єдине розуміння здійснюваного ними глобального управління. Держава з єдиного і незалежного центру формування державної політики перетворюється на один із суб'єктів суспільно-політичного процесу, частково втрачає монополію на реалізацію державно-владних повноважень. Як результат, у зв'язку із збільшенням центрів влади, державна служба стає все більш інертною, забюрократизованою, зосередженою на організаційних структурах і процесах, віддаленою від інститутів громадянського суспільства, недостатньо гнучкою та інноваційною, неефективною. Негативним наслідком впливу глобалізаційних процесів на систему державної служби є культурна універсалізація, уніфікація, втрата національної ідентичності, збільшення залежності і вразливості. Зменшується можливість прогнозувати розвиток державної служби [Дзюндзюк В. Б. Розвиток публічного управління в XXI сторіччі : тенденції та виклики / В. Б.Дзюндзюк // Актуальні проблеми державного управління. – 2013. – № 1 (43). – С. 11.]

Глобалізація призводить до зростання нестійкості системи державної служби, оскільки система ускладнюється, стає все більше динамічною і нелінійною. Тому глобальний світ для оптимального функціонування такої системи має бути відкритим і проблеми, які виникають у ньому, повинні вирішуватися з урахуванням того, що це складний, нестійкий, багаторівневий світ, в якому незначні, випадкові впливи на систему можуть призвести до непередбачуваних наслідків [Квітка С. А. Синергетика глобалізації та державне управління : методологічні аспекти / С. А. Квітка // Аспекти публічного управління. – 2015. – № 3. – С. 14.]

Слушною є думка І. А. Радзівєвського, що "управління суспільством в умовах перманентної турбулентності актуалізувало завдання всебічного вивчення надскладних, мультилатеральних і багаторівневих взаємозалежностей процесів глобалізації й державного управління. Усвідомлення динаміки їх взаємозв'язку та взаємодії має особливе значення для поглиблення розуміння сучасних тенденцій розвитку державно-управлінських механізмів і науково-методологічного обґрунтування" модернізації державної служби в Україні [Радзівєвський І. А. Феномен

глобалізації і державне управління [Електронний ресурс] / І. А. Радзівський // Державне управління: теорія та практика. – 2006. – № 1. – Режим доступу: <http://academy.gov.ua/ej/ej3/txts/FILOSOFIYA/03-RADZIEVSKIY.pdf>. Одним із напрямів глобальних перетворень слід виокремити зміну владних систем і механізмів, формування нових організаційно-функціональних структур державної служби, для визначення яких ще не віднайдено сталих дефініцій. Важливо уніфікувати понятійно-категоріальний апарат державної служби. Слід оновити ідеологію модернізації державної служби, вдосконалити методологію, технології та інструментарій вирішення проблем державної служби, викликаних трансформацією ціннісних імперативів та постійною зміною нормативного підґрунтя під впливом процесів глобалізації.

Саме глобалізаційні процеси сприяють модернізації феномену державної служби. Потрібно обґрунтувати нову модель розвитку державної служби, виробити цілісне бачення її модернізації, забезпечити еклектичність у формуванні нової інституційної матриці державної служби, ієрархізувати, концентрувати, конкретизувати та узгодити цілевизначення, цілепокладання та цілездійснення на всіх рівнях державного управління, забезпечити послідовність у їх реалізації, не допускати часту зміну пріоритетів розвитку державної служби. Детермінована зовнішніми чинниками державна служба має бути спроможною самоорганізовуватися та адаптовуватися, з метою підтримки власних параметрів, трансформації у нову гнучку структуру та продовження функціонування та розвитку в умовах глобалізації. Важливим є формування нового суспільного статусу державних службовців, трансформації професійної свідомості від бюрократичної, розпорядчо-контролюючої до усвідомленої підпорядкованості потребам клієнта, спрямованої із процесу на результат.

Виникає потреба у визначенні сучасних принципів державної служби, модернізації її функцій. Підвищення турбулентності та невизначеності зовнішнього середовища потребуватиме від державних службовців спеціальної професійної підготовки, а також постійного підвищення своєї професійної компетентності.

Модернізована вітчизняна державна служба під впливом глобалізаційних процесів матиме достатньо важелів, інструментів і механізмів для свого подальшого розвитку в умовах глобалізації. Саме суперечності, їх розв'язання є джерелом розвитку системи, а відповідно – і джерелом глобальних змін, що дасть змогу забезпечити зв'язок між якістю публічних послуг, задоволеністю громадян і їх довірою до суспільних інститутів, зокрема державної служби.

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА В ІНДІЇ: ПОДІЛ НА ЦИВІЛЬНУ ТА МІЛІТАРНУ

Індія – найсильніша у військово-політичному та економічному відношеннях країна Південної Азії. Після перетворення Індійського Союзу в Республіку (1950 рік), індійський уряд намагається здійснювати перманентну політику збільшення власного впливу в регіоні. На наш погляд, Індію, поряд з Непалом, Бутаном, Пакистаном, Шрі-Ланкою, Бангладеш слід віднести до країн Південноазійської геополітичної моделі. Ця модель характеризується порівняно молодого правовою системою, що на початку розвивалась як структурна частина Англосаксонського права.

Виокремлення Південноазійської геополітичної моделі світового конституціоналізму розпочалось після прийняття Установчими зборами 26 листопада 1949 року Конституції Індії. Основний Закон Республіки Індія набув чинності 26 січня 1950 року. До Конституції протягом подальших десятиліть вносились окремі поправки, але, в цілому, текст 1949 року і досі діє. В 1976 році окремою конституційною поправкою було також зазначено, що Індія є "соціалістичною" та "світською" республікою. Саме в Основному Законі Республіки сконцентовано основу регулювання державної служби в державі. Державна служба проголошується в частинах 3, 4 і 4-А Конституції найбільшим і найшанованішим різновидом здійснення громадянином своїх обов'язків перед країною. При цьому, географічне поняття країна і політичне "державна" ототожнюються. "Державу" Конституція Індії вважає головною цінністю суспільства, служіння своїй державі на державній службі – це прерогатива найкращих представників індійського суспільства [Basu Durga Das, Commentary on the Constitution of India, 1965].

Державна служба в Індії, відповідно до Конституції складається з Цивільної та Мілітарної державної служб. До мілітарної державної служби відносяться Збройні сили, поліція, спеціальні служби та сили цивільного захисту. Вона створена рядом окремих конституційних актів 1947-1949 років і офіційно затверджена в якості підрозділу всієї державної служби в Основному Законі 1949 року.

Збройні сили Індії складаються з Сухопутних, Повітряних та Військово-морських сил. Збройні сили Індії було створено 15 серпня 1949 року з числа військовослужбовців Британської Індії, що не сповідували мусульманство. Усіх військовослужбовців-мусульман було переведено служити в Пакистан. Індійська Конституція таким чином визначає роль та місію існування Збройних сил: "Оборонна політика має бути направлена на збереження міцного миру на континенті через переговори та співробітництво між різними державами регіону і одночасно на підтримку армії у дусі високої бойової готовності з метою відбиття будь-якої військової агресії" [Basu Durga Das, Shorter Constitution of India, Prentice-Hall of India, 1981]. Верховним головнокомандувачем країни є президент Рес-

публіки. В свою чергу, голова уряду очолює також спеціальний комітет оборони, що формується з подачі президента на базі уряду Індії. Зазвичай до складу комітету оборони входять міністр оборони, міністр закордонних справ, міністр внутрішніх справ, міністр фінансів, міністр транспорту. Координацію діяльності комітету, який в умовах військового стану готовий перетворитися в Ставку Верховного Командування, здійснює Міністерство оборони, що очолюється переважно цивільними особами. Міністр оборони в Індії повністю підпорядкований президенту. Роль Генерального штабу в індійських умовах виконує Комітет начальників штабів, який складається з керівників усіх видів військ Збройних сил, а також з усіх керівників силового блоку держави.

Наприкінці 1997 року індійський уряд прийняв постанову про формування Ради національної безпеки, під керівництво якої в мирний час мали бути передані Комітет оборони і Комітет начальників штабів. Рада національної безпеки отримала розширені повноваження в сфері керівництва усією Мілітарною державною службою. Очолює Раду національної безпеки – прем'єр-міністр, до складу ради входить ряд силових міністрів, міністр закордонних справ і міністр фінансів, командуючі різними родами військ, вище командування поліції, що підпорядковане міністру внутрішніх справ. Саме постановами Ради національної безпеки від 1997 року в Індії врегульоване на поняття "Мілітарна державна служба" та визначений "Статут Мілітарної державної служби". На конституційному рівні постанови Ради національної безпеки визнані рішеннями виконавчої гілки влади, їхнє впровадження відбувається через законодавчі рішення парламенту країни.

На базі Ради національної безпеки Індії існують Група стратегічного планування і Консультативний комітет з питань національної безпеки. Останній є найголовнішим урядовим аналітичним центром у всіх сферах – політичній, військовій, економічній, розвідувальній. Консультативний комітет займався також виробленням спеціальної програми "етики мілітарного державного службовця". Одним з його "етико-правових" рішень у цій сфері стала рекомендація Раді національної безпеки окремою постановою визнати "розвідувальну діяльність в інтересах Індійської Республіки найпочеснішою формою несення державної служби" [Pylee M. V., *Constitutional Government in India*, 2004].

Цивільна державна служба в Індії – найбільша за формою на складніша за конституційно-правовим змістом. Справа в тому, що її діяльність регулюються не лише Конституцією 1949 року. Відповідно до норм Основного Закону, після 1950 року в сфері державної служби було збережено чинність ряду законів, що діяли ще за часів Британської імперії. Цивільна державна служба Індії складається традиційно з законодавчої, виконавчої і судової гілок влади. Судді та депутати вважаються державними службовцями. Однак, основна маса державних службовців сконцентрована у виконавчій гілці влади. Регіональні автономні уряди – уряди штатів та системи місцевого самоврядування також вважаються державними службовцями. Ця традиція вважати державними службовцями обраних поса-

довців і представників місцевого самоврядування відноситься ще до часів діяльності на території Індії Ост-Індської Компанії. Зокрема, чинними вважаються відредаговані "Правила несення державної цивільної служби" від 1854 року та "Положення про Спеціальний комітет по справам етики та заробітної платні державних службовців" 1860 року.

Р. Ю. Олійник

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНОЮ БЕЗПЕКОЮ УКРАЇНИ

Національна безпека має три взаємозалежні рівні:

- безпека людини (громадянина);
- безпека суспільства;
- безпека держави.

Пріоритетність вказаних рівнів визначається дією багатьох зовнішніх і внутрішніх факторів суб'єктивного та об'єктивного, зокрема, характером суспільних відносин, політичною системою, економічним укладом, ступенем розвитку інститутів громадянського суспільства, станом зовнішніх зносин з іншими країнами та іншими чинниками. Національна безпека є змінною величиною, бо за своєю суттю це інтегральна багатокмпонентна оцінка наявного, бажаного чи прогнозованого рівня (ступеню) захищеності життєво важливих національних інтересів та умов їх реалізації, зокрема, стану соціально-економічної системи, соціальних та політичних інститутів в країні, спроможності сил і засобів сектору безпеки протистояти загрозам вказаними інтересам тощо.

Конкретне значення національної безпеки завжди знаходиться на інтервалі від абсолютної безпеки (ідеальний стан), коли події, явища, процеси, які породжують небезпеки реалізації національних інтересів повністю відсутні, до абсолютної небезпеки, коли сукупний вплив вказаних небезпек вносить до порядку денного питання про можливість існування соціальної системи (держави), наприклад, її розпад, насильницька зміна конституційного устрою тощо. Тому за будь-яких умов національну безпеку не можна розглядати як стан, коли немає небезпеки. Історичний досвід не містить прикладів, коли б такого стану вдалося досягти навіть окремій людині, не кажучи вже про різні форми соціальних утворень. Навпаки, намагаючись захистити себе від тих чи інших, загроз, вони створили такі види та системи виробничих і технологічних потужностей, озброєнь і в такій кількості, що це стало, однією із найбільших загроз для кожної людини. Тому в якості основи для розкриття змісту поняття " національна безпека " необхідно розглядати певний стан системи (об'єкту, процесу), досягнутий внаслідок запобігання шкоди її розвитку (життєдіяльності).

Бажаний рівень національної безпеки (гарантований, критично допустимий чи недопустимий тощо) часто розглядається як мета, спосіб або необхідна умова успішного функціонування та існування людини, суспільної групи, суспільства чи держави, а їх розвиток уявляється як рух по певній траєкторії у середовищі, яке характеризується сукупністю взає-

мозумовлених факторів зовнішнього та внутрішнього характеру, що можуть бути описані певним набором показників (індикаторів). У такому розумінні національна безпека є системною кількісно-якісною характеристикою розвитку соціальної системи, як об'єкта реальної дійсності на той чи інший момент часу. З огляду ж на ієрархічність побудови соціальних систем можна стверджувати, що національна безпека є складною багаторівневою системою, яка формується в руслі об'єктивних і суб'єктивних процесів, під прямим та опосередкованим впливом багатьох факторів. Ці фактори можуть мати економічне, політичне, воєнне, природне, техногенне чи інше походження. Діалектична єдність всіх складових національної безпеки як системи обумовлена нерозривністю процесу функціонування та розвитку людини, суспільства, держави не тільки в просторі, а й в часі.

Закон України "Про основи національної безпеки України" визначив сфери, де суб'єкти державного управління національною безпекою мають забезпечити захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, а саме сфери: правоохоронної діяльності, боротьби з корупцією, прикордонної діяльності та оборони, міграційної політики, охорони здоров'я, освіти та науки, науково-технічної та інноваційної політики, культурного розвитку населення, забезпечення свободи слова та інформаційної безпеки, соціальної політики та пенсійного забезпечення, житлово-комунального господарства, ринку фінансових послуг, захисту прав власності, фондових ринків і обігу цінних паперів, податково-бюджетної та митної політики, торгівлі та підприємницької діяльності, ринку банківських послуг, інвестиційної політики, ревізійної діяльності, монетарної та валютної політики, захисту інформації, ліцензування, промисловості та сільського господарства, транспорту та зв'язку, інформаційних технологій, енергетики та енергозбереження, функціонування природних монополій, використання надр, земельних та водних ресурсів, корисних копалин, захисту екології і навколишнього природного середовища та інших сферах державного управління при виникненні негативних тенденцій до створення загроз національним інтересам.

Національна безпека України забезпечується шляхом проведення важливої державної політики відповідно до прийнятих (затверджених) в установленому порядку загальнодержавних та галузевих концепцій, доктрин, стратегій та програм, у політичній, економічній, соціальній, воєнній, екологічній, науково технологічній, інформаційній та інших сферах, а вибір конкретних засобів і шляхів її забезпечення обумовлюється необхідністю своєчасного вжиття заходів, адекватних характеру і масштабам загроз національним інтересам. Правову основу у сфері національної безпеки України становлять Конституція, закони України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також видані на виконання законів інші нормативно-правові акти. Основним механізмом реалізації вказаної політики є взаємодіюча сукупність вищих посадових осіб держави, органів державного і військового управління, інших державних і недержавних структур, які використовуючи наяв-

ний у їх розпорядженні потенціал, здійснюють взаємоузгоджену діяльність відповідно до принципів забезпечення національної безпеки та у правовому полі чинного законодавства. з метою прогнозування, своєчасного виявлення, запобігання та нейтралізації загроз національній безпеці.

Таким чином національна безпека, з одного боку є тенденціями розвитку й умови життєдіяльності соціуму, його структур, інститутів, які визначаються відповідними настановами (політичними, правовими та іншими), за яких забезпечується збереження їх якісної визначеності та вільне функціонування. З іншого боку – це певна захищеність вказаного функціонування від потенційних і реальних загроз. Відсутність національної злагоди щодо основних напрямків суспільно-політичних та соціально-економічних змін українського суспільства значною мірою є наслідком наявності серед різних соціальних груп і між гілками влади найрізноманітніших, часто суперечливих тлумачень й світоглядно-філософських уявлень щодо сутності національної безпеки. Конфлікт щодо визначальних чинників безпеки, зовнішньої та внутрішньої політики між соціальними групами й між гілками влади не може не приводити до зростання соціальної нестабільності, злочинності, корупції, виникнення етнічних, конфесійних і регіональних конфліктів, і загалом – до зниження ефективності використання наявного потенціалу України для забезпечення її безпечного та сталого розвитку.

В останні роки, у тому числі і на Україні, спостерігається активізація спроб щодо подальшої операціоналізації поняття національної безпеки в контексті системи базисних цінностей суспільства як структурного (цінності типу: "справедливість", "виживання", "розвиток", "свобода", "права людини", "добробут" та інші), так і функціонального рівнів. Але за будь-яких умов задоволення потреби у безпеці на всіх її рівнях (індивідуальному, суспільному, національному, міжнародному) передбачає застосування системного підходу щодо всебічного врахування низки факторів, які здійснюють вплив на безпечний розвиток соціальної системи найважливішими серед них є: тенденція зростання ролі екологічних факторів у житті людства та все розуміння економічної природи проблем, які накопичилися в біосфері та вимагають для їх розв'язання спільних зусиль світового співтовариства, певного рівня співробітництва в системі міжнародних відносин; необхідність подальшого пізнання та врахування при розробці стратегії безпечного розвитку того чи іншого суспільства еволюційних законів функціонування й розвитку природи та суспільства; важливість вибору такої стратегії національного розвитку, за якої досягається гармонія екологічних, соціальних, економічних, політичних взаємовідносин та співвідношень; всебічне врахування не тільки культурно-історичних особливостей національного розвитку, а й основних параметрів, складових і характеристик міжнародної безпеки, вплив яких часто є вирішальним при розв'язанні комплексної проблеми забезпечення національної безпеки, тобто врахування реалій суперечливого, але в цілому взаємозалежного та цілісного світу; суперечливість, взаємозалежність та тенденції досить динамічних змін загальнолюдських,

національних, класових, групових та особистісних інтересів, а в деяких випадках і ціннісних орієнтацій.

Комплексне врахування цих факторів та аналіз різних точок зору на сутність поняття національної безпеки у контексті сучасних глибинних змін світового економічного, політичного та культурного простору, дозволяє також дійти висновку, що мають бути продовжені досліджені співвідношення національного й державного інтересу, міжнародного й національного інтересу у сучасній світовій політиці.

В. С. Папуша, здоб., КНУТШ, Київ
agentf@ukr.net

ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ: ПЕРЕХІД ДО НАДАННЯ СЕРВІСНИХ ПОСЛУГ

Важливим елементом взаємодії держави і суспільства залишається робота державних службовців в сфері надання державних послуг. Розбудова демократичної держави передбачає втілення в життя демократичних принципів функціонування держави та суспільства, де з'єднуючою ланкою зазвичай виступає саме інститут державної служби. Інститут державної служби загалом служить показником ефективності держави. Державні службовці в процесі своєї діяльності, здійснюють функції держави та керуються законодавчими актами, що мають правове походження і мають своє походження з суспільства, а також закріплюються на рівні представницьких органів держави.

Сучасні світові тенденції в суспільстві спрямовують розвиток держави, а відповідно і саму державну службу на надання сервісних послуг громадянам, які цього потребують. Таким чином відбувається перехід від поняття держави, що керує суспільними процесами на суб'єкт, який покликаний обслуговувати населення. Таким чином діяльність державних службовців, як виконавців функцій держави спрямований на сервісні послуги. Надання саме сервісних послуг є важливим критерієм демократичності і показником сучасної держави, котра ставить за мету розвиток громадян і суспільства загалом.

Останніми роками все більше уваги в дослідженнях зв'язку держави і суспільства приділяється підвищенню якості надання послуг, за якими громадяни звертаються до держави. Згідно до загальної політики жорсткого контролю над громадськими витратами. Реформи, спрямовані на досягнення цієї мети були різноманітні і далекосяжні. Вони включають в себе приватизацію, створення внутрішніх ринків, поділ покупців і постачальників комунальних послуг створення нових організаційних структур, щоб виокремити формування самої політики та форми її реалізації. [Bourn John.(2002) Improving Public Services. [Режим доступу]: <http://www.intosai.org/uploads/3200010e.pdf>].

Якісно конструктивні взаємовідносини, побудовані на діалогах між державними службовцями та інститутами суспільства, дають можливість

ефективно виконувати державі свої функції. Тому, на сьогодні постало питання як покращити ефективність надання сервісних послуг державою громадянам, шляхом вдосконалення інституту державної служби.

На думку Роберта та Джанет Денхардтів, громадяни мають робити те, що їм належить робити при демократії, а саме управляти урядовими структурами. Якби вони зробили так, то це було б внеском не лише до поліпшення суспільства. [Denhardt J. V., Denhardt R. B. The new public service: serving, not steering – 3rd-ed., 2011., P. 23].

Здебільшого покращення ефективності в літературі державного управління акцентується увага не стільки на вдосконаленню управління для досягнення поставлених завдань, як для покращення його організаційної складової. Однак, з недоліків в управлінні для досягнення поставлених цілей може послугувати надмірна кількість поставлених таких завдань на які, державні службовці не можуть давати адекватну відповідь, що породить ще більшу неефективність [Bourn John.(2002) Improving Public Services. [Режим доступу]: <http://www.intosai.org/uploads/3200010e.pdf>]

Ряд науковців, особливо європейського походження схилиються до думки, що для підвищення ефективності варто запозичити деякі специфічні особливості з ринкових відносин, а саме – конкуренцію.

Для цього пропонується краще використовувати конкуренцію. Саме конкуренція може стати одним із ключових елементів, які дозволять підвищувати ефективність. Методи управління продуктивністю, такі як використання цільових і конкурентних ефективних державних послуг і роблять позитивний вплив на результати. Управління ефективністю на місцях є особливо ефективним, поки є достатня конкуренція між органами, які дозволяють порівнювати результати і вчитись один у одного. Bourn John.(2002) Improving Public Services. [Режим доступу]: <http://www.intosai.org/uploads/3200010e.pdf>].

Отже, взаємовідносини держави і суспільства багато в чому залежать від діяльності державних службовців, що в сучасних умовах стають не просто з'єднуючою ланкою між останніми, а й покликані надавати послуги. Сервісні послуги в даних взаємовідносинах повинні ставати основою та першочерговим принципом.

В. С. Поліщук, асп., КНУТШ, Київ

КРІСТОФЕР ХУД ПРО КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ НОВОГО ДЕРЖАВНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Досліджуючи ґенезу та особливості нового державного менеджменту (НДМ), Крістофер Худ визначає даний підхід ключовим міжнародним трендом у сфері публічного адміністрування останньої чверті ХХ століття. Аналіз практичного досвіду реформування державно-управлінських систем різних країн дозволив науковцю генерувати декілька загальних мегатенденцій НДМ: 1) спроби призупинити зростання та/або зменшити

кількість державно-управлінського персоналу, з одного боку, а з іншого – очевидні надмірні витрати на забезпечення функціонування публічних агентств; 2) перехід від провідної ролі державних інститутів до приватизації та квазі-приватизації з акцентом на делегуванні ініціативи нижчим ланкам виконавчої влади в аспекті реалізації публічних послуг; 3) розвиток автоматизації та застосування провідних інформаційних технологій у процесі вироблення та забезпечення публічних послуг; 4) формування міжнародного "порядку денного" з питань публічного адміністрування з фокусуванням на загальних питаннях державного управління, виробленні політики, прийнятті рішень та міжурядовій співпраці, що покликаний замінити сконструйовану раніше традицію автономної спеціалізації у сфері публічного адміністрування кожної країни.

Учений виділяє сім доктринальних компонентів нового державного менеджменту: 1) професійне управління у державному секторі (високий ступінь автономності менеджерів в управлінні власним агентством); 2) чіткі стандарти та критерії оцінки роботи (коректно визначені цілі та завдання, що має сприяти збільшенню ефективності та забезпеченню відповідальності); 3) виразний акцент на вихідному контролі (превалювання результатів над процедурами); 4) подрібнення відомств у державному управлінні (мобільність та автономність відділів); 5) перехід до збільшення конкуренції у державному секторі (запровадження довгострокових контрактів і процедури тендерів); 6) запровадження практик управління з приватного сектору (відхід від бюрократії, гарантування більшої гнучкості); 7) підвищення рівня дисципліни та заощадливості у використанні ресурсів (скорочення прямих витрат та формування нової відповідальної культури працівників).

К. Худ переконаний, що базисом для формування нового державного менеджменту стало поєднання двох ідейних напрямів, а саме: нової інституційної економіки, яка передбачала запровадження принципів змагальності, транспарентності, вибору споживача та вмотивованих структур, а також – менеджеризму бізнесового зразку у публічному секторі.

З точки зору скептичного підходу до адміністративних реформ, як швидкоплинних примх популяризація НДМ може трактуватися, як випадковий і непередбачуваний успішний продукт (К. Міноуг, Р. Спенн), або ж знову в скептичному ключі – як феномен "культ карго" – нескінченне переродження попри наявні провали, досягнення успіху шляхом перманентного здійснення конкретних управлінських ритуалів (Дж. Даунз, П. Ларкі). Ще один менш скептичний підхід – трактування зміцнення позицій НДМ крізь призму гегелівської традиції світосприйняття як єдності протилежностей, що формує епоху (у даному випадку опозиційними маркерами визнаються німецька відданість державному регулюванню економічного зростання та британська прив'язаність до ліберального стилю в економіці). Четвертий найбільш раціональний підхід тлумачить появу НДМ як відповідь на комплекс специфічних соціально-політичних та економічних умов, що супроводжували розвинені країни після Другої світової війни. Високий рівень аплікативності

нового державного менеджменту по всьому світу вчений інтерпретує наявністю декількох вагомих чинників:

- змін у рівні прибутків та виконанні послуг, що послабили токівівську коаліцію уряду та заклали фундамент для вироблення нової "свідомої" системи оподаткування для відновлення довіри населення;
- змін у соціально-технічній системі, асоційованих з розвитком новітніх технологій кінця XX століття (постіндустріалізм), покликаних усунути перепони між приватним і публічним секторами;
- переміщення від бюрократичного вироблення політики до формату, що враховує думки основних електоральних груп;
- перехід до усвідомленого сприйняття гетерогенності населення, відтак – відхід від уніфікованих та статистичних програм з надання публічних послуг.

К. Худ відмічає, що у новому державному менеджменті закладено універсальну основу. Саме тому він визначає НДМ як "публічне управління на всі часи". Універсальність даного підходу, на думку вченого, досягається двома шляхами: 1) портативність та дифузія; 2) політична нейтральність. Перший шлях підтверджується практикою, адже сім доктринальних компонентів НДМ застосовувалися як засоби по подоланню недоліків управління в різних контекстах: від рівня окремої державної організації до масштабів цілої країни, від сфери освіти до царини охорони здоров'я тощо. Аполітичний характер даного напрямку дозволяє ефективно реалізувати велику кількість цінностей. Різні політичні пріоритети та обставини можуть бути узгоджені за рахунок встановлення якісної менеджерської системи. Відтак, усі цілі державного управління можуть і повинні бути досягнуті.

Узагальнюючи цінності сучасного державного управління, К. Худ пропонує диференціювати останні на три кластери: 1) сігма (економіка та ощадливість); 2) тета (честь та справедливість) і 3) лямбда (безпека та гнучкість). Цінності сігма-типу покликані співвідносити ресурси з поставленими завданнями. Цінності тета-типу відповідальні за запобігання деформаціям, несправедливості, прихильностям, зловживанням посадовим становищем. Цінності лямбда-типу пов'язані з витривалістю, міцністю, адаптивністю – вміннями оперативно вирішувати проблеми, діяти раціонально за кризових умов, виживати і вчитися на помилках.

***С. В. Радзімовська, канд. наук з держ. упр. Київ
svetlanaradzimovska@ua.fm***

КАДРОВА ПОЛІТИКА І ДЕРЖАВНА СЛУЖБА

Зміцнення державних органів влади і управління вимагає впровадження наукового підходу, технологізації кадрових процесів у системі державної служби. Це неможливо без глибокого аналізу якісного складу чиновництва, реалізації державної політики, умов її здійснення,

факторів, які впливають на стабільність кадрового складу, його професіоналізм і відповідальність.

Коли говориться про **органи управління (апарат управління)**, мається на увазі:

➤ сукупність установ і організацій, що забезпечують управління в будь-якій сфері або області діяльності (**апарат управління** розробляє державну політику, зміст документів, які регламентують діяльність суспільства, держави, соціальних груп, організацій тощо);

➤ сукупність працівників (керівників, фахівців, технічних виконавців будь-якої установи, організації), які виконують управлінські функції.

Щодо державної служби, то маються на увазі публічноправові відносини, які полягають у тому, що людина, яка працює в апараті державного управління, знаходиться на службі не тільки у відповідному державному органі, але й у держави в цілому. Отже, **державний службовець** – це громадянин, який займає оплачувану за рахунок державного бюджету державну посаду і наділений відповідними обов'язками, повноваженнями та правами, необхідними для виконання встановлених обов'язків.

За даними Національного агентства України з питань державної служби (Нацдержслужба України) станом на 01.01. 2015 року в Україні нараховувалося :

380 257 – загальна кількість державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування;

295 709 – загальна кількість державних службовців;

84 548 – загальна кількість посадових осіб місцевого самоврядування;

285 243 – загальна кількість жінок, які працюють на державній службі та в органах місцевого самоврядування, що становить 75,0% від загальної кількості державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування;

221 096 – кількість жінок, які працюють на державній службі, що становить 74,8% від загальної кількості державних службовців;

64 147 – кількість жінок, які працюють в органах місцевого самоврядування, що становить 75,9% від загальної кількості посадових осіб місцевого самоврядування;

95 014 – загальна кількість чоловіків, які працюють на державній службі та в органах місцевого самоврядування, що становить 25,0% від загальної кількості державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування;

74 613 – кількість чоловіків, які працюють на державній службі, що становить 25,2% від загальної кількості державних службовців;

20 401 – кількість чоловіків, які працюють в органах місцевого самоврядування, що становить 24,1% від загальної кількості посадових осіб місцевого самоврядування;

117 595 – загальна кількість державних службовців, яким призначено пенсію відповідно до Закону України "Про державну службу";

3304,3 грн. – середній розмір місячної пенсії державних службовців;
24 483 – загальна кількість посадових осіб місцевого самоврядування, яким призначено пенсію відповідно до Закону України "Про службу в органах місцевого самоврядування";

2979,71 грн. – середній розмір місячної пенсії посадових осіб місцевого самоврядування.

3817 грн. – середньомісячна заробітна плата за видом економічної діяльності "Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування".

Державна служба являє собою професійну участь у здійсненні цілей і функцій держави за допомогою виконання обов'язків і повноважень на державній посаді, які визначені в конкретному державному органі.

Державна служба являє собою не просто роботу, вимірювану або часом, відведеним на неї (за правилами внутрішнього трудового розпорядку), або кількістю прочитаних, підготовлених або підписаних документів, а формування владних управлінських взаємин між державою і суспільством. Державна служба поєднує державну посаду (яка відноситься до організаційної структури державного управління), державного службовця (приналежного до персоналу державного управління) і громадянина (обслуговувати якого покликана держава).

Актуальною проблемою державної служби є визначення стану державного апарату і його кадрового забезпечення. **Державний апарат** – це, по-перше, система державних органів, установ; по-друге, – сукупність державних службовців, які належать до системи державних органів, установ.

Формування управлінського кадрового потенціалу державної служби – процес тривалий і тому не може розвиватися автоматично. Він може бути продуктивним, якщо буде здійснюватися на базі науково обґрунтованої стратегії держави, орієнтованої на кадрове забезпечення державної служби, державної кадрової політики, розрахованої на тривалу перспективу.

Під кадровою політикою на державній службі розуміється загальний курс і послідовна діяльність держави по формуванню вимог до державних службовців, по їхньому підборі, підготовці і раціональному використанню з урахуванням стану і перспектив розвитку державного апарату, прогнозів про кількісні і якісні потреби в кадрах державних службовців.

О. В. Ткаченко, асп., КНУТШ, Київ
alen4uk_2008@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ ІНСТИТУТУ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Адміністративна відповідальність являє собою багатогранний та складний інститут адміністративного права. Оскільки виступає різнови-

дом державного примусу, який регулюється нормами адміністративного права. Інститут адміністративної відповідальності завжди розглядався як: 1) складова адміністративного права; 2) механізм здійснення, державного управління.

На думку Д. Лук'янка, адміністративна відповідальність – це відносини, що виникають між органами виконавчої влади і фізичними або юридичними особами (за умов відсутності між ними службового підпорядкування) щодо вчинення останніми передбачених законодавством протиправних діянь і полягають у застосуванні до них в адміністративному порядку передбачених законом стягнень [Лук'янець Д. М. Інститут адміністративної відповідальності: проблеми розвитку / Лук'янець Д. М. – К., 2001.].

Вирішальний вплив на його розвиток надавали економічні та соціальні умови життя країни, політичний режим, рівень розвитку культури населення, філософські та правові погляди науковців та практиків.

Правова регламентація адміністративної, як і будь-якої іншої юридичної відповідальності, передбачає встановлення не тільки її нормативної підстави, тобто опису складів конкретних правопорушень і юридичних санкцій за їх вчинення, а й процедури її реалізації, у вигляді механізму видання акта компетентного суб'єкта про накладення конкретного виду покарання за конкретний вид правопорушення і його виконання (процесуальна підстава).

Ознаками адміністративної відповідальності є: врегульована нормами адміністративного права, які передбачають перелік адміністративних правопорушень, адміністративних стягнень та уповноважених органів, яким законом надано право здійснення таких дій. Посадові особи та уповноважені особи можуть притягнути до відповідальності лише винних осіб й лише у встановленому процесуальному порядку.

Підставою для притягнення до адміністративної відповідальності є вчинення адміністративного правопорушення. Звідси випливає, що адміністративна відповідальність являє собою особливий вид юридичної відповідальності, який застосовується лише уповноваженими на те органами чи посадовими особами до фізичних осіб, які вчинили адміністративне правопорушення.

Визначається, що механізм реалізації адміністративної політики вимагає включення в нього комплексу заходів соціального, економічного, правового та організаційного характеру.

До соціальних заходів належать розробка і здійснення соціальних програм, орієнтованих на створення сприятливих умов для забезпечення правопорядку, правомірної поведінки, мінімізацію факторів, що сприяють вчиненню адміністративних правопорушень.

Економічні заходи включають розробку програм забезпечення адміністративної політики та визначення порядку їх фінансування, а також створення економічних стимулів правомірної поведінки та сприяння органам (посадовим особам) адміністративної юрисдикції.

До правових заходів відноситься розробка нормативно-правових актів, що регламентують і регулюють підстави, порядок реалізації адмініс-

тративної відповідальності та організацію протидії адміністративної деліктності. Найбільш важливими правовими заходами є створення єдиного масштабу правової оцінки адміністративної відповідальності, скорочення числа адміністративно-правових заборон.

За допомогою організаційних заходів забезпечується:

- створення єдиної системи статистичної інформації про адміністративні правопорушення та заходи, вжиті до винних у їх скоєнні;
- узгодження її зі статичною інформацією про злочинність;
- вдосконалення управління коштами протидії адміністративної деліктності;

- покладання обов'язків щодо формування напрямів адміністративної практики, покликані забезпечити однакове розуміння закону і правильне його застосування всіма суб'єктами адміністративної юрисдикції.

Правозастосовний аспект адміністративного законодавства охоплює широке коло проблем, найбільш значущими з яких є розробка теорії кваліфікації адміністративних правопорушень, дослідження ефективності норм про адміністративну відповідальність, організація управління адміністративно-юрисдикційної діяльності і т.д.

Розробка інституту адміністративної відповідальності повинна опиратися на широке коло цінностей правового демократичного суспільства, досягнення адміністративно-правової науки, досвід законодавчої та правозастосовної практики.

Адміністративна відповідальність являє собою серйозну деструктивну систему. Адміністративні правопорушення завдають значної шкоди інтересам особистості, суспільства і держави.

Недооцінка такої ситуації в сучасних умовах негативно позначається на криміногенній обстановці в країні. Протидія адміністративним правопорушень у багатьох випадках обмежується відомчими або місцевими заходами. Його результати не враховуються при розробці стратегічних питань, що забезпечують безпеку особистості, суспільства і держави. Істотне підвищення ефективності протидії адміністративним правопорушенням можна досягти тільки шляхом усунення чинників, які породжують ці протиправні діяння. Реальність успіху полягає у твердій і послідовній адміністративній політиці.

Тому очевидним залишається той факт, що основними принципами адміністративної відповідальності й порядку її втілення є законність та індивідуалізація. Звідси випливає, що має бути вдосконалення процесуального порядку впровадження адміністративної відповідальності окремими органами адміністративної юрисдикції.

Успішною, найбільш ефективною системою у боротьбі з адміністративними правопорушеннями буде, насамперед, політична, соціально-економічна стабілізація в країні.

ОСОБЛИВОСТІ РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ: ЗАГАЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Стаття 38 Конституції України гарантує громадянам право на участь в управлінні державними справами та рівне право доступу до державної служби.

Державна служба, відповідно до Закону України "Про державну службу" від 16.12.1993 року № 3723-XII, це професійна діяльність осіб, які займають посади в державних органах та їх апараті щодо практичного виконання завдань і функцій держави та одержують заробітну плату за рахунок державних коштів. [Закон України "Про державну службу" від 16.12.1993 № 3723-XII [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3723-12>].

Новий Закон "Про державну службу" від 10.12.2015р. № 889-VIII, який набирав чинності з 01.05.2016р. вводить більш широке визначення поняття з наголосом на функції. Так, під державною службою розумітиметься "публічна, професійна, політично неупереджена діяльність із практичного виконання завдань і функцій держави" при цьому Закон наводить основний перелік функцій, які покладаються на державну службу.

Слід зазначити, що для проведення реформи державної служби протягом періоду незалежності завжди бракувало консенсусу.

В доктрині розрізняють широке і вузьке розуміння державної служби. В широкому розумінні державною службою є діяльність в тому числі в державних органах та установах, вузьке ж розуміння обмежує державну службу діяльністю в рамках державних органів.

Б.Авер'янов характеризував державну службу як поєднання організаційних процесуальних та людських складових, професійний та публічний (спрямований на задоволення публічних інтересів) вид діяльності державних службовців.[Державне управління проблеми: адміністративно-правової теорії та практики / за заг. ред. В.Б. Авер'янова. – К. : Факт, 2003. – 28 с.].

На думку О. Пархоменко-Куцевіл, реформування державної служби повинно проходити в таких напрямках: реформування державного апарату, створення злагодженої системи державної служби з чітким розподілом повноважень і відповідальності на всіх рівнях управління, структурна перебудова посадової ієрархії, переформатування державної кадрової політики. Автор вважає, що реформування державної служби має здійснюватися серед іншого шляхом кодифікації законодавства про державну службу, створення інституції відповідальної за реформу державної служби, перебудови системи управління персоналом державної служби, зокрема в частині мотивації праці та контролю за ефективністю. [Пархоменко-Куцевіл О. Державна служба як інституційний феномен: понятійно-категоріальний апарат [Електронний ресурс] / О. Пархоменко-

Куцевіл – Режим доступу до ресурсу: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2010/2010_01\(4\)/10poipka.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2010/2010_01(4)/10poipka.pdf).]

Ряд авторів вивчили досвід інших країн, в тому числі європейських, стосовно організації державної служби. На їх думку, модернізація державної служби має проходити на основі таких принципів: 1) пошук оптимального співвідношення політичних і професійних посад в адміністраціях різного рівня; 2) зменшення ролі вертикальної адміністративної ієрархії, розвиток функціональних органів; 3) децентралізація, здешевлення, утримання і скорочення адміністрацій; 4) побудова значної частини діяльності державної служби на основі технології надання управлінських і адміністративних послуг; 5) максимально можлива відкритість у прийнятті управлінських рішень, спрямованих на забезпечення потреб громадян, зокрема на основі застосування "клієнталістської" моделі діяльності державних службовців, в основу якої покладена законодавчо визначена технологія надання адміністративних послуг; 6) значне підвищення уваги до культурних і морально-етичних аспектів державної служби.

Деякі автори наголошують на тому, що реформа державної служби є складовою іншого, більш широкого процесу, – адміністративної реформи. Адміністративна реформа – вид політико-правової реформи, яка передбачає реформування публічної адміністрації, зокрема формування ефективної системи органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та інших суб'єктів, які відповідно до закону мають повноваження діяти в публічних інтересах, надавати якісні і в повному обсязі публічні послуги громадянам.

На думку С.Пригородової, запорукою ефективності державної служби є функціонування системи підвищення кваліфікації для державних службовців. Крім того, важливим елементом адміністративної реформи, а разом і державної служби, є впровадження інформаційних технологій.[Реформа державної служби як складова адміністративної реформи в Україні / С. Пригородова // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. – 2012. – Вип. 4. – С. 103-113. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnadu_2012_4_15.pdf].

На нашу думку, зауваження С. Пригородової варто розглядати через досвід реформування державної служби. Загальновідомим є той факт, що при вдосконаленні регулятивного поля державні органи намагаються впроваджувати інформаційні технології, прикладом можуть послужити зміни до Закону про звернення громадян щодо електронних петицій, що спростив процес комунікації громадян та державних органів. В аспекті державної служби цікавим, на нашу думку, є приклад нової редакції Закону "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань". Так, в новій редакції Закону реалізовано принцип децентралізації функцій, використання електронних засобів для здійснення реєстраційних дій, а також взаємодію між різними інформаційними системами та державними органами. Крім того, запроваджено можливість надання винагороди державним реєстраторам за рахунок адміні-

стративного збору. Звісно, поки не відомо, чи будуть такі положення ефективними, однак безумовно вони ґрунтуються на тих принципах, які були описані в доктрині та професійній літературі.

Реформа державної служби є тривалим і непослідовним процесом, досить важко виділити чіткі стадії. Багато років вдосконалювалася концепція реформи і були невдалі спроби провести саму реформу. З прийняттям Закону "Про державну службу" від 10.12.2015р. № 889-VIII з деякими застереженнями можна говорити, що реформа перейшла в активну фазу імплементації норм, після якої має наступити аналіз ефективності та, за необхідності, внесення змін до законодавства для продовження реформи.

Основними нововведеннями Закону "Про державну службу" від 10.12.2015р. № 889-VIII є розмежування політичних та адміністративних посад, врегулювання статусу державного службовця, впровадження конкурсних процедур добору на державну службу, поєднання системи винагород з оцінкою роботи, посилення персональної відповідальності за виконання обов'язків, тощо.

Таким чином, державна служба є особливим видом професійної діяльності, за допомогою якого реалізуються функції держави, а основною метою якого є задоволення публічних інтересів. Реформа державної служби є складовою адміністративної. Реформа державної служби має сприяти підвищенню її ефективності, засобами досягнення цього є впровадження новітніх технологій, створення механізмів мотивації державних службовців та належний добір кадрів.

*Т. В. Черпак, здоб., КНУТШ, Київ
tatyanaach@i.ua*

АНАЛІТИЧНИЙ СУПРОВІД ПАРЛАМЕНТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ ЯК УМОВА ЕФЕКТИВНОГО ЗАКОНОДАВЧОГО ПРОЦЕСУ

В Україні на сучасному етапі особливістю законотворчих практик дуже часто є несумісність прийнятих законів вже діючим нормативно-правовим актам та нормам Конституції, а також об'єктивно зумоленим суспільним потребам та викликам. Такий висновок можна зробити, спираючись на статистику законотворення, згідно якої більшість парламентських рішень по суті виступають змінами до вже існуючих законів та таких, що навіть ще не встигли набрати чинності. Окрім того, спираючись на все ті ж статистичні дані, бачимо, що серед усього загалу внесених до сесійної зали законопроектів законами стає лише їх п'ята частина [<http://parlament.org.ua/>].

Для вирішення проблеми невідповідності законопроектів діючим правовим нормам та нагальним практичним потребам необхідно дотримання цілої низки умов, особливе місце серед яких займає наукове обґрунтування майбутніх законів, їх аналітичне дослідження.

Оскільки народні представники в українському парламенті є перш за все політиками, які в своїй роботі використовують саме політичні методи та засоби, то задля більш ефективної їх діяльності щодо законотворення, для уникнення суб'єктивних моментів та для більш професійного підходу в цьому важливому для життя держави процесі необхідне залучення якнайбільшого кола науковців та аналітиків, які завдяки своїй вузькоспеціалізованості та професійності здатні запобігти негативним наслідкам в процесі законотворення. Також такий аналіз дає можливість прогнозування можливих соціально-економічних, правових та інших наслідків (в тому числі і негативних) дії майбутнього закону.

Цілком очевидною постає необхідність запровадження в практику законотворення незалежної експертної оцінки. Експертиза проекту закону – це науково-практичний, системний, усебічний узагальнений аналіз, який здійснюється на підґрунті цілісної інформації щодо досліджуваного об'єкта [Законотворча діяльність : словник термінів і понять / [В. М. Литвин]. – К. : Парламентське видавництво, 2004. – с 68]. Мета такої експертизи полягає в отриманні якісної оцінки майбутнього законодавчого акта, а також у залученні експертом аналітичної, довідкової та іншої інформації задля уникнення суб'єктивних оціночних рішень. Окрім відповідності майбутнього закону діючій системі законодавства, експертна оцінка має на меті довести відповідність законопроекту вимозі так званої "достатньої підстави". Мається на увазі "достатність" історичного та політичного контекстів (актуальність законопроекту, можливі історичні аналоги та паралелі з ними, національна специфіка в даному контексті, співвідношення з можливими альтернативами, відповідність державній політиці та нормам міжнародного права, загальним принципам демократизму і т.д.).

Експертний аналіз законотворчості має проводитися на базових засадах, дотримання яких дозволить в кінцевому рахунку досягти максимально неупередженого та наукомісткого результату в оцінці експертами парламентських рішень. Мова йде про наступні принципи: вільний доступ аналітиків до інформації, необхідної для проведення такого аналізу; професіоналізм, фаховість експертів; незалежність експертів від суб'єктів законодавчого процесу (дотримання цього принципу є особливо актуальним в українських реаліях прийняття владно-політичних рішень!!!); відповідальність експертів стосовно об'єктивності та повноти висновків щодо законопроектів і т.п..

Завдяки науково-експертній оцінці та аналізу законопроектна робота набуває науково-обґрунтованого характеру; на основі висновків цих експертиз законопроект скоріше всього направляється у профільний комітет на доопрацювання, що підвищує шанси на досягнення максимально ефективного результату від реалізації такого закону на практиці. Окрім того, науково-експертна оцінка завдяки своєму всеохоплюючому та комплексному характеру дає змогу в найоптимальніші строки розробити та прийняти низку підзаконних актів, які будуть виступати набором механізмів реалізації майбутнього закону.

Проте, на жаль, в українському парламенті висновки таких експертиз парламентарі розглядають скоріше з точки зору рекомендацій, до яких можна прислухатись, а можна і ні. Це ще раз підтверджує привалювання в межах парламентських інститутів неформальних факторів впливу на парламентські рішення. Перш за все мова йде про пріоритет особисто-групових інтересів та кооперацію бізнесових еліт у стінах парламенту. Українська Верховна Рада скоріше для депутатів постає таким собі бізнес-клубом, аніж ареною для узгодження інтересів усіх верств населення. Такий стан речей підкріплюється ще й відсутністю нормативно-правової бази в регулюванні практики проведення науково-експертного аналізу законодавчої діяльності.

З метою підвищення ефективності законотворчої діяльності та обґрунтованості рішень Верховної Ради було б доцільним максимальне посилення вхідного парламентського аналізу та наукового обґрунтування законопроектів. При цьому важливим є недопущення до такого аналізу та оцінки установи, організації чи особи, які безпосередньо брали участь у розробці законопроекту, який направляється на аналіз.

О. В. Якібчук, здоб., КНУТШ, Київ
yakibchuk.av@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Дослідження екологічної безпеки як складової національної безпеки є порівняно новою сферою, що набула актуальності в світі, який глобалізується. Також сьогодні змінюється характер екологічних загроз природного й техногенного характеру, небезпеки й загрози стають все більше взаємопов'язані, а їх дослідження більше зміщується в міждисциплінарну площину, що і зумовлює актуальність пропонованої проблематики. Також за рахунок антропогенної діяльності постійно зростає ризик природних катастроф, що часто являється першопричиною більшості надзвичайних ситуацій природного й техногенного характеру.

Об'єктами національної безпеки є: людина і громадянин – їхні конституційні права і свободи; суспільство – його духовні, морально – етичні, культурні, історичні, інтелектуальні та матеріальні цінності, інформаційне і навколишнє природне середовище і природні ресурси; держава її конституційний лад, суверенітет, територіальна цілісність і недоторканність. [Мала енциклопедія міжнародної безпеки / [за заг. Ред.. Ю.Л. Бошицького, О.В. Потехіна]. – К.: Вид-во Європейського університету, 2012. – ст. 3]. Так законодавець визначив навколишнє природне середовище і природні ресурси одним з головних об'єктів національної безпеки. Обмеження категорії "національна безпека" кордонами держави не дає змоги вийти на рівень глобальних та регіональних проблем, які також впливають на стан усіх складових національної безпеки. Але, наприклад, глобальне потепління клімату, бурі, тайфуни, землетруси,

розширення зони пустелі, нестача продовольства, "демографічний вибух", етнічні конфлікти тощо суттєво впливають на життєдіяльність людини, соціуму або держави і потребують захисту міжнародних об'єднань, організацій міжнародного співтовариства.

Тобто, залежно від засад класифікації об'єкти безпеки можуть визначатись:

- за територіально – просторовою ознакою – глобальні, регіональні, субрегіональні, трансрегіональні, державні (національні), суспільні (групові), індивідуальні;

- за сферами забезпечення необхідних умов життєдіяльності: політична, економічна, екологічна, соціальна, воєнна, демографічна, технологічна, продовольча, інформаційна;

- за формою виразу – матеріальні й духовні цінності, національні інтереси.

Відповідно до Закону України про основи національної безпеки України **суб'єктами забезпечення національної безпеки є:**

Президент України; Верховна Рада України; Кабінет Міністрів України; Рада національної безпеки і оборони України; міністерства та інші центральні органи виконавчої влади; Національний банк України; суди загальної юрисдикції; прокуратура України; місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування; Збройні Сили України, Служба безпеки України, Державна прикордонна служба України та інші військові формування, утворені відповідно до законів України; громадяни України, об'єднання громадян. [Мала енциклопедія міжнародної безпеки / [за заг. Ред.. Ю.Л. Бошицького, О.В. Потехіна]. – К.: Вид-во Європейського університету, 2012. – ст. 4]. У широкому розумінні суб'єктом безпеки може виступати окрема людина, певні соціуми, держава, об'єднання держав, а також створені ними установи, організації, практична діяльність яких спрямована на виявлення, попередження, послаблення, локалізацію, ліквідацію викликів і загроз. Але можливості різних суб'єктів впливати на стан безпеки – суттєво відрізняються. Причини насильства і нестабільності треба шукати в розриві між уповільненим розвитком політичних інститутів і прискорених процесів змін, що фактично відбуваються в економіці та соціальному житті країни. Попри всі національні, цивілізаційні та історичні особливості у загальносвітовому контексті держава на цей час залишається головним суб'єктом забезпечення безпеки.

Основними принципами забезпечення національної безпеки є:

Пріоритет прав і свобод людини і громадянина; верховенство права, пріоритет договірних (мирних) засобів у розв'язанні конфліктів, своєчасність і адекватність заходів захисту національних інтересів реальним і потенційним загрозам, чітке розмежування повноважень та взаємодія органів державної влади у забезпеченні національної безпеки, демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією держави та іншими структурами в системі національної безпеки використання в інтересах України міждержавних систем та механізмів міжнародної колективної безпеки, національна безпека України забезпечується шляхом про-

ведення виваженої державної політики відповідно до прийнятих в установленому порядку доктрин, концепцій, стратегій і програм у політичній, економічній, соціальній, військовій, екологічній, науково-технологічній, інформаційній та інших сферах, вибір конкретних засобів і шляхів забезпечення національної безпеки України обумовлюється необхідністю своєчасного вжиття заходів, адекватних характеру і масштабам загроз національним інтересам [6, ст.5].

Таким чином, виходячи із розуміння того, що система забезпечення екологічної безпеки базується на здатності держави захищати свої інтереси та реалізовувати свої цілі, визначаємо мету її функціонування як дотримання балансу життєво важливих інтересів особи, суспільства й держави шляхом забезпечення належного екологічного балансу. Реалізація цього завдання має сприяти виробленню відповідної політики.

Реалізація екологічної політики потребує ефективного функціонування системи законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища, спрямованого на досягнення національних пріоритетів. Основними вимогами до такого законодавства є його відповідність Конституції України, наближення до відповідних директив ЄС, забезпечення впровадження багатосторонніх екологічних угод (конвенцій, протоколів тощо), стороною яких є Україна, соціальна прийнятність, реалістичність, економічна ефективність. Законодавство має сприяти гнучкому застосуванню відповідних економічних інструментів для стимулювання впровадження інноваційних екологічних технологій, розв'язанню екологічних проблем на місцевому рівні.

Метою національної політики екологічної безпеки є стабілізація і поліпшення стану навколишнього природного середовища України шляхом інтеграції екологічної політики до соціально-економічного розвитку України для гарантування екологічно безпечного природного середовища для життя і здоров'я населення, впровадження екологічно збалансованої системи природокористування та збереження природних екосистем.

Сьогодні антропогенне і техногенне навантаження на навколишнє природне середовище в Україні у кілька разів перевищує відповідні показники у розвинутих країнах світу.

Першопричинами екологічних проблем України є: успадкована структура економіки з переважаючою часткою ресурсо та енергоємних галузей, негативний вплив якої був посилений переходом до ринкових умов, зношеність основних фондів промислової і транспортної інфраструктури, існуюча система державного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища, регулювання використання природних ресурсів, відсутність чіткого розмежування природоохоронних та господарських функцій, недостатня сформованість інститутів громадянського суспільства, недостатнє розуміння в суспільстві пріоритетів збереження навколишнього природного середовища та переваг сталого розвитку, недотримання природоохоронного законодавства.

ДОДАТКОВІ МАТЕРІАЛИ

О. М. Косьмій канд. політ. наук, доц., ІМЗО
helen.suprunenko@gmail.com

ПОЛІТИЧНА ПАМ'ЯТЬ КРИЗОВОГО СУСПІЛЬСТВА

Українське суспільство у ХХІ ст. характеризується невизначеністю політичних процесів, низкою економічних та політичних криз. Деякі політичні події були для соціуму досить травматичними, тому, розглядаючи проблему формування історичної/політичної пам'яті народу, важливо звернути увагу на проблему апперцепції революційних і кризових подій сьогодення. Не можна не погодитись із думкою німецької дослідниці А. Ассман про те, що радикальна зміна правлячого режиму та політичної системи автоматично тягне за собою зміну рамок пам'яті [Ассман А. Длинная тень прошлого. Мемориальная культура и историческая политика / Пер. с нем. Б. Хлебникова. – М., 2014. – С. 104].

Кризові періоди суспільного життя можуть виступати як конструктивним, так і деструктивним чинником розвитку держави. З одного боку, загальна небезпека та загроза може об'єднати населення країни, а з іншого – роз'єднати, якщо суспільство є внутрішньо неоднорідним та формує картину світу на основі різних інформаційних потоків. Варто наголосити, що кожна доросла особа, яка проживає на території держави у час політичних трансформацій вважає, що володіє об'єктивною інформацією з приводу того поточної ситуації. Проте, насправді, вона може оперувати лише власним досвідом та тими інформаційними потоками, які впливають на неї. У зв'язку з цим, намагаючись відновити певні політичні події та факти, ми стикаємось із проблемою наявності тисяч суб'єктивних історій і трактувань.

На думку М. Хальбвакса, індивіду доступні два типи пам'яті: індивідуальна і групова, які досить часто проникають одна в одну. Відтак, індивідуальна пам'ять може спиратись на колективну і безпосередньо не апелювати до власного досвіду. У свою чергу, колективна пам'ять обертається навколо індивідуальних пам'ятей, але не зливається з ними [М. Хальбвакс Коллективная и историческая память. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://magazines.russ.ru/nz/2005/2/ha2.html>]. Досить часто для того, щоб згадати власне минуле людина має звернутись до чужих спогадів. М. Хальбвакс писав про те, що спогади значною мірою є реконструкцією минулого за допомогою даних, які було отримано у сьогоденні, і до того ж вони підготовлені попередніми реконструкціями, які суттєво змінили первинну картину.

Формування спільних уявлень про політичні події ХХІ століття є актуальним у контексті становлення політичної культури українського суспільства.

Не будемо заперечувати того факту, що у демократичній державі будь-який суб'єкт має право на власне трактування політичних подій. Отже, держава як суб'єкт політичного життя також має запропонувати своє бачення подій. Політичні еліти та інтелектуали мають проінтерпретувати минуле, вербалізувати своє бачення теперішнього та спрогнозувати майбутнє.

Дані процеси відбуватимуться на фоні травматичного минулого, у зв'язку з чим необхідно знайти способи подолання травматичного досвіду українського суспільства. Вирішуючи вказане завдання слід звернутися до робіт А. Ассман, в яких вона виокремлює наступні стратегії витіснення травматичної пам'яті: взаємне зарахування вини, екстерналізація (заперечення власної провини та приписування її іншому), пробіли, замовчування (як жертвою, так і агресором). Однак, ці рекомендації будуть ефективними лише за умови наявності соціальної інтенції до загоєння отриманих травм.

*К. І. Котляр, студ., ДонНУ, Вінниця
tu_de@i.ua*

БРЕНДИНГ МІСТА ЯК ПОЛІТИЧНЕ ЯВИЩЕ

Реаліями сьогодення є конкуренція брендів за "місце під сонцем". Конкурують люди, інформація, товари, послуги, території. Держави та міста ведуть боротьбу за ресурси. Більшість міст не тільки усвідомлюють свої інтереси, а й послідовно просувають їх, здебільшого, за допомогою брендингу. Важливим є фактор унікальності території, навколо якого формуються технології брендингу. Їх ефективність залежить від ступеню включення громади, бізнесу та влади у стратегію розвитку міста.

Перші спроби систематизувати маркетингові практики в сфері брендингу територій виникли в США, Канаді, Західній Європі у другій половині ХХ століття внаслідок прискорення процесів глобалізації, перерваних двома світовими війнами та економічною кризою. Брендинг був спрямований на подолання дефіциту матеріальних і нематеріальних ресурсів в регіоні. В основі лежить ідея донесення до широкої громадськості уявлення про унікальність території через предмет, ідею, сакральність, персональні іміджі, тощо (шовк та порцеляновий посуд нагадує про Китай, шахи та алмази – Індію).

Вивчення брендингу є досить поширеним у зарубіжній науці, про це свідчать роботи С. Анхольта, С. Варда, К. Дінні, Ф. Котлера, У. Оллінса, Д. Хайдера.. Серед російських практиків слід згадати роботи І. С. Важениної, Д.В. Визгалова, В.Н. Домніна, А.П. Панкрухіна, Ю. В. Таранової. Українські дослідники іміджування та практики брендингу – І.І. Колосовська, В. В. Кривошеїн, Е. В. Мамонтова, Т. Л. Нагорняк, О. І. Соскін, та інші.

Як зазначалось вище, брендингу територій притаманна політизація. Бренд приваблює інвесторів, готових вкладати гроші в інфраструктуру, відомих архітекторів, зацікавлених будувати тут дивовижні будівлі, а це є цікавим для туристів. Місто відкрите для творчих людей з усього світу, які осідають тут і створюють нові зразки культури, знову-таки, приваблюючи туристів. Бренд привертає організаторів міжнародних конференцій і конгресів, і це генерує грошові потоки більше, ніж звичайний приватний туризм, це спосіб залучення до світових культурних подій, на які з'їжджається весь світ. Нарешті, бренд дозволяє успішно розмішувати за кордоном міські кошти і брати позики на вигідних умовах, даючи новий поштовх розвитку міста. [Роль брендинга городов в эпоху перемен / Под общей ред. О. И. Соскина. – К.: Институт трансформации общества, 2012. – С.60].

Бренд – це, насамперед, люди, які проживають на цій території чи продукція, яка відображає ідентичність саме цього міста. Це культура, традиції, унікальні події і т.д.. Саме тому бренд має бути не лише унікальним, а й повністю відбивати ідентичність міста для городян. Специфічність міста створює певну місію для його життя. Деякі міста прагнуть стати осередком політичного та економічного життя (Нью-Йорк, Гонконг, Сінгапур), інші – комфортного для життя (Торонто, Данія, Гельсінкі), існують також міста – музеї (Лейден), розважальні міста (Новий Орлеан, Мельбурн), навіть священні (Мекка).

Незважаючи на те, що брендинг є процесом, який має нести позитивні зміни у життя міста, він може бути спроектованим "зверху", заради отримання політичних чи економічних прибутків ініціаторам. Прикладом може бути моє рідне місто Вінниця. Починаючи з 2006 року вінничани чують про "європейське місто".

Згідно до Стратегічного плану розвитку міста Вінниця на період 2011-2020 "Вінниця – 2020: сучасне та комфортне європейське місто". У запропонованій міським головою стратегії шлях майбутнього розвитку міста визначається через баланс двох пріоритетів: 1) Вінниця має розвиватись як комфортне місто для проживання його мешканців 2) Вінниця як інноваційне місто, яке, не будучи мегаполісом, у багатьох сферах має стати лідером серед інших міст країни. [Матусяк С. В. Оцінка розвитку бренду міста Вінниця / С. В. Матусяк. // Ефективна економіка. – 2012. – № 1. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2012_1_16.]

Протилежним є напрямок політики спрямованої безпосередньо на розвиток міста "знизу". Прикладом такої політики можна вважати місто Куритиба (Бразилія). Ставши мером, Жайме Лернер у 1971 році, революційною програмою "трикутник Лернера" кардинально змінив "обличчя" міста. Концепція програми передбачала модернізацію не тільки міського простору (створення унікального ландшафту, зміна системи громадського транспорту), а й соціальної забезпеченості громадян – і матеріальної, і духовної. Як наслідок, Куритиба сьогодні відома як "екологічна столиця Бразилії". Перебуваючи в другому ешелоні бразильсь-

ких "мільйонників", відразу після Ріо де Жанейро і Сан-Паулу, Куритиба вийшла на перше місце за рівнем життя в Бразилії.

Любов до свого міста, гордість за рідний край породили форму, яка може працювати "для" міста – брендинг. Місто – не товар, у нього є своє життя, історія, воно живе, як усе живе воно потребує розвитку і якісний брендинг дає поштовх на новий етап життя.

А. Я. Носовець, студ., КНУТШ, Київ
nosovets.anna@gmail.com

ПРОБЛЕМА ЄДНОСТІ МОРАЛІ ТА ПОЛІТИКИ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Проблемами взаємодії політики й моралі на різних етапах розвитку суспільства переймалися філософи, історики, політологи, соціологи. В історії політичної думки є три основні підходи до розв'язання питання про взаємозв'язок політики та моралі:

1. Єдність політики і моралі (Г. Маблі називав політику суспільною мораллю, а мораль – приватною політикою. Добра політика, згідно з Маблі, не відрізняється від здорової моралі. Ж.-Ж. Руссо закликав до поєднання політики і моралі: "хто захоче вивчати окремо політику і мораль, той нічого не зрозуміє ані в тій, ані в іншій, і все, що є моральним злом, є злом і у політиці". На думку Т. Джефферсона, мистецтво управління полягає у мистецтві бути чесним);

2. Політика і мораль є несумісними (Політика і мораль є автономними. За Н. Макіавеллі мораль є сферою вічного, вона регулює індивідуальні стосунки людей за допомогою добровільного дотримання ними певних правил. У політиці ж панує доцільність, у ній виражаються інтереси різних соціальних груп. Іншими словами: у політиці нема моралі, а є лише інтереси);

3. Політика може бути моральною або аморальною залежно від обставин (М. Вебер поєднував мораль і політику шляхом поділу сфер їх дії: до прийняття політичного рішення політик може додержуватися своїх ідейних переконань і моральних принципів, але після він має думати про його наслідки і результати, враховуючи реальні обставини).

Також політику можна розглядати з двох сторін, як зовнішню та внутрішню політику. Зовнішня політика має на увазі, перш за все, міжнародні відносини, які хоч і здаються моральними та декларують загальнолюдські цінності, але насправді в основі міжнародних відносин лежить "розумний егоїзм". Зовнішня політика ніколи не стане моральною, доки кожна з держав буде відстоювати лише свої інтереси. Внутрішня політика має на увазі мистецтво управління людьми. Тобто такі відносини, які засновані на ієрархії і підпорядкуванні, коли одні люди можуть бути вищими за інших, вимагати від них те, що ті в свою чергу вимагати не можуть. Отже, у внутрішній політиці моралі так само немає.

Виходячи з цього, зв'язок політики і моралі існує лише тоді, коли політика знаходить у народних мас підтримку, яка відповідає їх моральним переконанням.

Для України питання єдності політики і моралі є актуальним, адже на сучасному етапі і в Україні заявила про себе тенденція перекидати всю відповідальність за долю нації на владу, що є свідченням недостатньої політичної, історичної обізнаності її активних носіїв. Ідеал громадянського суспільства став значно віддаленішим.

Незважаючи на реальні перешкоди, домінуючі стереотипи та упередження, суспільство прагне зробити політику моральною, а мораль – практичною, дієвою. Це зовсім не означає розчинення моралі в політиці, втрати її функцій контролю у ставленні до політики, оскільки цілковите підпорядкування моралі політиці сприятиме знеціненню свободи й гідності людини. Суспільство має усвідомити, що подальший його розвиток можливий лише за умов виховання, освіти й дотримання моралі. Мораль, в свою чергу, є складовою індивідуального світогляду, тому для особистості вона багато в чому визначає соціально-політичний світ.

Сьогодні постає необхідність морально оздоровити політику шляхом розвитку культури загалом і політичної культури зокрема. Адже більшість проблем виникає внаслідок кризи культури, яку можна подолати лише посиливши цінність духовного життя.

Отже, через значущість свого функціонування і його наслідків політика завжди була, є й буде сферою особливо значущої моральності й особливо небезпечної соціальної аморальності. Без союзу з мораллю політика втрачає свою мету, відповідальність, без яких вона може перетворитися на антигуманний механізм завоювання й збереження влади, на знаряддя поневолення людей, а не їх звільнення та захисту.

А. В. Одинець, студ, КНУТШ, Київ
AnnaOdynets@gmail.com

КОНЦЕПЦІЯ ФАНТАЗМА У ФІЛОСОФІЇ ПОСТМОДЕРНІЗМУ (Ж. ЛАКАН)

Жак Лакан, відповідно до своєї теорії, переосмислює психоаналіз Фрейда та "звільняє" його від біологізму, підводячи його під лінгвістичну основу. Він вважає, що без несвідоме функціонує, як мова, а отже, відповідно певній структурі. Відповідно, механізм логіки фантазму є протилежним аналітичній концепції, де фантазм теж структурований як мова. [Лакан Ж. Функция и поле речи и языка в психоанализе. – М.: Гнозис, 1995., – с. 36]

Він відіграє роль, як відповідь на бажання Іншого та, одночасно, відсилає до відсутності Іншого у своєму символічному полі. Фантазм – це зміст, якого не вистачає для заповнення діри в Іншому, тому функція фантазму – у створенні уявного сценарію виконання бажання для заповнення порожнечі в Іншому. [Lacan J. Logique du fantasme. – Paris, 1969. – 215 с.]

Формула (схема) фантазму уявлялась Лакану у вигляді топографічної структури, на кшталт стрічки Маєбіса, де бажання – нескінченний рух до об'єкту, який в свою чергу нескінченно віддаляється; де суб'єкт і об'єкт бажання нескінченно переходять одне у одного. [Lacan J . Logique du fantasme. – Paris, 1969. – 215 с.]

Механізм фантазму дозволяє проілюструвати несвідому діяльність. Максима психоаналізу Лакана символізує переходом за/через фантазм і говорить, що не потрібно поступатися своєму бажанню, яке представлене через бажання Іншого по той бік фантазму. [Lacan J . Logique du fantasme. – Paris, 1969. – 215 с.]

На стадії дзеркала (відкритий Лаканом доедиповий етап формування Я) череда фантазмів провокує становлення власної ідентичності, та зумовлює увесь подальший розвиток особистості: дитина одночасно стає і тим на кого дивляться и тим, хто дивиться. Тому немає чіткого диференціювання на етапі автоформування Я між зовнішнім (поглядом Іншого) та внутрішнім (культурним законом). Пізніше, фантазм постає як артикуляція уявних та символічних світів. [Лакан Ж. Инстанция буквы в бессознательном или судьба разума после Фрейда] – М.: Русское фенomenологическое общество, 1997. – 184 с.]

Фантазм виступає медіатором для трьох інстанцій психічного Лакана. Реальне ніколи не дано безпосередньо. Це привид, навколо якого структурується і символічне, і уявне. З одного боку реальне – це ядро, що опирається символізуванню, з іншого – воно передує символізуванню, воно дане виключно через свої наслідки. Символізування – є процес омертвіння, виснаження, спустошення повноти реального, якою характеризується живе тіло. [Лакан Ж. Функция и поле речи и языка в психоанализе. – М.: Гнозис, 1995. – с. 54] У реальному немає ніякої порожнечі, ніякої нестачі, нестача вводиться виключно процесом символізування. Лише виходячи з парадоксальності реального можна зрозуміти специфіку представлення суб'єкта і фантазму у Лакана. Суб'єкт як результат процесу суб'єктивації не існує, тому суб'єкт у Лакана перекреслений: \$. В цьому сенсі, перехід через фантазм означає ідентифікацію людини з синтоном (синтез симптому і фантазму). [Лакан Ж. XIII Фантазм По ту сторону принципа удовольствия. – с.11]

Фантазм репрезентує об'єкт бажання – уявне бажання в рамках очікуваних задоволення бажання і нестачі. І особливість реалізації ілюзорною функції фантазму полягає саме в тому, щоб не здаватися уявним.

Сам фантазм не ілюзорний – він сам є топологічною структурою, що конститує світ. У цій своїй якості він виявляється підставою символічного, а символічне в кінцевому рахунку – безпосередньою підставою уявного світу. 7. Лакан Ж. Семинары. Кн.1. – М.: Логос, 1998. – 432 с.

Фантазм – це несвідомий сценарій отримання задоволення, план і спосіб задоволення бажань реального, що визначає нашу активність, наші спосіб мислення і спосіб дії в самій дійсності. [Лакан Ж. XIII Фантазм. По ту сторону принципа удовольствия.]

Лаканівський варіант аналітичної психотерапії ґрунтується на фантазмах. Останній є присутній у будь-яких формах терапії. Незалежно від форми запиту, несвідоме взаємодія терапевта і клієнта ґрунтується на фантазмах. Фантазм – це особливий продукт уявного задоволення за допомогою символізації запиту, зверненого до аналітика–Іншого. Зміст запиту, обумовлене аналітичної фрустрацією, символічно прирівнюється до успішної спроби означити бажання. Діяльність терапевта фактично являє собою конструювання фантазму. Цікаво, що ініціатором включення фантазму в терапевтичний процес майже завжди буває клієнт. Власне, саме клієнти, які продукують численні фантазми, спонукають терапевта звернути увагу на ці специфічні феномени. [Лакан Ж. Семинари. Кн.2./– М.: Логос, 1999. – 520 с.].

По мірі демонтажу фантазму трансферентної любові терапевт "вбудовує" бажання клієнта в новий сценарій, який передбачає становлення суб'єктності останнього в якості об'єкта 'а' для Іншого. Клієнт зміщується від позиції суб'єкта потягу до позиції об'єкта 'а', який є причиною потягу Іншого. Лакан називає таку зміну позиції "припиненням фантазма".

За допомогою фантазму (точніше, череди фантазмів, сконструйованих в ході психотерапевтичного спілкування) клієнт переходить з утвореного симптомами простору уявного в поле мовлення і мови, що панують у символічному і отримує можливість звільнитися від неврозу, ним був породжений на основі фантазму. [Лакан Ж. Семинари. Кн.2. – М.: Логос, 1999. – с. 312].

Отже, топологічна структура фантазма, що є структурована як мова, відтворює глибинний механізм функціонування психічного, пояснює процеси виникнення та задоволення бажань, заповнює відсутню діру в Іншому. За Лаканом психотерапія ґрунтується на виявленні та звільненні клієнта від нав'язливого фантазму: з символічного, артикулюючись, він переходить у поле мови, проявивши себе медіатором у трьох інстанціях психічного. Фантазм допомагає у розумінні становлення ідентичності, а отже, людського вцілому.

КРУГЛИЙ СТІЛ

МІЖДИСЦИПЛІНАРНА КОМУНІКАЦІЯ У

ФІЛОСОФСЬКІЙ ОСВІТІ

*І. М. Ясна, здобувач, ЦГО НАН України
llami.yasna@gmail.com*

ФІЛОСОФІЯ У ШКОЛІ: СВІТОВІ ВЗІРЦІ ТА УКРАЇНСЬКІ НАПРАЦЮВАННЯ

В контексті дискусій про філософську освіту, неможливо обійти увагою питання про статус філософії як методологічного та світоглядного ядра освітнього процесу. Ця проблема набуває особливої актуальності сьогодні, коли Україна знаходиться на своєрідному цивілізаційному роздоріжжі, один з шляхів якого веде у бік європеїзації, другий повертає до радянської моделі. Ядром освіти європейського зразку завжди була і залишається саме філософія, утворюючи той ґрунт, на якому тільки й могло відбутися становлення європейської світоглядної парадигми, тому європейська традиція впровадження елементів філософської освіти не лише на рівні університетів, але й у школі, є актуальним взірцем, на який слід звернути увагу у пошуках шляхів розвитку вітчизняної системи освіти.

Можна виділити дві потенціальних ніші впровадження таких елементів: у молодшій і середній школі у формі спеціалізованих курсів філософії для дітей та для старшокласників через інтеграцію блоку філософських дисциплін у ланку ліцейської освіти.

Однією з найвідоміших розробок для першого з зазначених сегментів є ініціатива "Philosophy for Children", започаткована Метью Ліпманом у 1974 році. Навчальні посібники для проведення занять за цією методикою перекладаються багатьма мовами, а два з них вже перекладені українською в межах гранту Монтклерського університету США. Над впровадженням методики поки що працюють поодинокі ініціативні групи, серед яких Лабораторія "Філософія для школярів" при кафедрі філософії Інституту філософської освіти і науки імені М.П. Драгоманова (за керівництвом Надії Абраменко), Спеціальна дослідницька група з проблеми "Філософія в школі" у Полтавському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти ім. М.В. Остроградського (за керівництвом Тетяни Бондар), на кафедрі соціально-гуманітарних дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ (за керівництвом Юрія Наріжного).

Є й від початку вітчизняні розробки, зокрема, методика "Філософія для дітей" та однойменний підручник, розроблені Наталією Гавриш та Оленою Лінник [Гавриш Н. Лінник О. Цікава філософія для дітей: мето-

дичний посібник для творчих педагогів і батьків дітей дошкільного й молодшого шкільного віку. – Київ: Шкільний світ, 2011. – 128 с.]; "Методика розвитку критичного мислення", яку розробляє та впроваджує Олена Пометун, та інші. Представляють інтерес і проекти філософської освіти для дорослих, як то навчальна програма "Мудрі розмови" Людмили Криворучки.

Щодо філософії на рівні старшої школи, то тут однією з можливих стратегій може стати виокремлення філософсько-гуманітарного ліцею як освітнього сегменту між середньою та вищою школою, що суголосно з традиціями низки європейських країн.

Утім, проекти, спрямовані на створення ліцею як окремої освітньої ланки, в Україні поки що майже відсутні. Хоча закладів з назвою "ліцей" чимало, частіше йдеться не про загальну гуманітарну освіту, а про спеціалізацію за популярними напрямками: економічним, правовим, медійним тощо. Чітко позиціонують себе як гуманітарні лише одиниці вітчизняних закладів, як, наприклад, Коцюбинський гуманітарний ліцей" в Ірпені.

Інший бік проблеми – в тому, що навіть вони функціонують у загальному форматі середньої школи. Як зазначає Сергій Пролєєв, це – вада не лише ліцеїв, але української шкільної освіти взагалі: "інтелектуальне й соціальне призначення старшої школи суттєво відрізняється від призначення початкової чи середньої, але ж в Україні ж старша школа взагалі інституційно не виокремлена й поглинута нею" [Ясна І., Пролєєв С. Філософія в освітньому просторі: потенціал ліцею // Освітня політика: портал громадських експертів, 2015-10-14].

Другу групу утворюють ліцеї при вищих навчальних закладах, майже єдиним прикладом яких поки що може служити Український гуманітарний ліцей Київського національного університету імені Тараса Шевченка, а також Обласний гуманітарний ліцей для обдарованих дітей із сільської місцевості Вінниччини при Барському гуманітарно-педагогічному коледжі імені Михайла Грушевського. Такий підхід теж є лише частковим рішенням, зорієнтованим на підготовку до вступу в даний університет, в той час, як, на думку Олега Хоми, слід зробити ліцей "тим, чим він є у країнах, де давно існує: окремою освітньою ланкою" [Ясна І. Олег Хома: "Сьогодні слід ставити питання не про те, чи потрібна філософія в українських університетах, а про те, чи потрібні самі українські університети" // Освітня політика: портал громадських експертів, 2015-12-09].

Як діючий приклад окремого закладу можна навести хіба що Чернівецький філософсько-правовий ліцей, викладання двох предметів філософської спрямованості в якому здійснюється за підручниками "Історія філософії" Віктора Огнев'юка і Ірини Утюж (10 клас) [Огнев'юк В. О. Утюж І. Г. Філософія. Історія філософії. Підручник для 10 класу загальноосвітніх навчальних закладів (профільний рівень). – Київ: Грамота, 2010. – 256 с.] та "Філософія" Василя Кременя і Володимира Ільїна (11 клас) [Кремень В. Г. Ільїн В. В. Філософія. Підручник для 11 класу загальноосвітніх навчальних закладів (профільний рівень). – Київ: Грамота, 2012. – 248 с.].

Утім, є багатий світовий досвід країн, як то Франція, Італія, Німеччина тощо, де ліцей є давнім і усталеним освітнім форматом. Саме осмислення такого досвіду філософської освіти, описання освітніх методик та аналіз можливостей їх впровадження на українських теренах має стати першим кроком у розробці вітчизняних моделей. Зокрема, це відбувається в межах проекту "Філософсько-гуманітарний ліцей", основні ідеї якого було вперше представлено у червні 2015 року на круглому столі "Ребрендинг філософії: від університету до ліцею" в Інституті філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України [Ясна І. Аналітичний звіт про круглий стіл "Ребрендинг філософії: від університету до ліцею" // Освітня політика: портал громадських експертів, 2015-07-08]; у тому числі, шляхом проведення циклу експертних інтерв'ю з авторитетними представниками фахової спільноти ["Ребрендинг філософії": цикл експертних інтерв'ю // Освітня політика: портал громадських експертів. – [http://education-ua.org/ua/search?q=ребрендинг філософії](http://education-ua.org/ua/search?q=ребрендинг+філософії)].

Важливою складовою цього процесу має стати також переклад і адаптація для українських умов відповідних посібників, як, наприклад, ще не опублікований переклад підручника з філософії для шкіл Австрії Вахтанґа Кебуладзе, представлений, зокрема, на згаданому круглому столі "Ребрендинг філософії".

В цілому ж питання про впровадження елементів філософської освіти як на рівні молодшої школи, так і на рівні ліцеїв сьогодні лише починає підійматися, не виходячи за межі поодиноких ініціатив, але, безперечно, є актуальним та потребує не лише активної розробки, але й популяризації та поширення серед представників академічної спільноти, освітян, представників відповідних інституцій державної влади та широких кіл населення – тобто тієї кропіткої роботи, що має передувати будь-яким системним змінам у суспільстві.

КРУГЛИЙ СТІЛ

РЕЙНСЬКА МІСТИКА: ФІЛОСОФСЬКО-ТЕОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

*А. К. Пархоменко, здоб., НПУ ім. М.П. Драгоманова, Київ
p.a.c-grace@mail.ru*

СМИСЛОВІ ЗНАЧЕННЯ МІСТИКИ МАЙСТЕРА ЕКГАРТА (ЗА А. ХААСОМ)

У передмові до одного з філософських бестселерів А.О. Баумейстера – "Тома Аквінський: вступ до мислення. Бог, буття і пізнання" – проф. О.І. Хома відзначає глибоку пострадянську українську історико-філософську науки, що потребує істотного ("докорінного") оновлення. Йдеться про "автаркічність", "невиправдано "загальний" характер університетської освіти", "безшкільність", "втрату чітких критеріїв розрізнення "наукового" та "ненаукового"", а також "домінування застарілих стереотипізованих уявлень про ті чи ті історико-філософські сюжети, ігнорування наукової аргументації, що спростовує ці стереотипи" тощо [Хома О.І. Вчення Томи Аквінського на тлі української філософії // Баумейстер А.О. Тома Аквінський: вступ до мислення. Бог, буття і пізнання. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2012. – 408 с. С. 9-14., 9-10]. Стан дослідження теологічно-філософської спадщини Екгарта [в Україні] є гарною ілюстрацією цієї думки.

Відомо, що кінець Середньовіччя був переломним періодом в історії Європи, коли почала формуватися нова [сучасна] тотожність (самосвідомість) людини. Зміна в релігійності, яка відбулася в ті часи, підготувала надходження нових часів. Відповідаючи на виклики часу, надрейнська містика, виникнувши в контексті діяльності світських духовних рухів (бегінки, бегарди тощо), постала досить революційним явищем, викликавши з боку Церкви багато заперечень і контра-версій. Як інтелектуальна формація (П. Августиняк¹) надрейнська містика постала джерелом

¹ Пьотр Августиняк (1977), філософ і есеїст, працює на кафедрі філософії Краківського економічного університету. Автор книги "Інша божественність. Майстер Екгарт, Заратустра і подолання метафізики" (2009), перекладу "Німецької теології", а також статей, які публікувалися зокрема в журналах *Kronos*, *Przegląd Polityczny*, *Znak*. Мешкає в Кракові. Протягом 9-18 жовтня 2014 р. в Інституті релігійних наук св. Томи Аквінського в Києві прочитав курс лекцій на тему "Надрейнська містика – головні ідеї, контексти і пізніші посилання на неї" (1. Майстер Екгарт, 2. Таупер, 3. *Theologia Deutsch*, 4. Неоплатонічний контекст, 5. Надрейнська містика і Тома Аквінський, 6. Продовження у ранній думці Лютера, 7. Надрейнська містика і теософія Я. Бьоме, 8. Майстер Екгарт і Геґель,

певного типу філософії, який потужно розвинувся у Новий час. Безпосередньо з надрейнської містики виростили дві традиції: перш за все ранні думки М. Лютера, які вплинули на формування його реформаторської ідеї, з іншого боку, – "німецький пантеїзм", який найбільше розвинувся у межах теософії; ці два крила німецької думки, маючи єдине джерело, також проникали і збагачували одне одне, вплинувши на розвиток німецького ідеалізму. Відгуки надрейнської містики є відчутними у творах А. Шопенгауера, Фр. Ніцше і М. Гайдеггера². Фігура Екгарта виявилася наріжною для подальшого розвитку містичних ідей в народжуваній Європі, а його вчення було реабілітовано лише у другій половині XX ст.: завдяки дослідженням О. Каррера, Е. Піш, А. Демпф, К. Вайса, Г. Гофа, Б. Гейера, М. фон Пергер, З. Калужа, А. Хаас, Г. Фішер та ін. після 1960-х рр. у багаточисельних наукових публікаціях була визнана концептуальна єдність його німецьких і латинських творів, ніхто більше не говорив про "пантеїзм" Екгарта і не звинувачував його в ересі; Екгарт отримав визнання серед католицьких богословів і філософів [Хорьков М.Л. Майстер Экхарт: Введение в философию великого рейнского мистика. – М.: Наука. – 2003. – 278 с., с. 16-19].

Досліджуючи спадщину Екгарта, сучасний швейцарський германіст і філософ А. Хаас, виокремив п'ять смислових значень містики Екгарта [Хорьков М.Л. Майстер Экхарт: Введение в философию великого рейнского мистика. – М.: Наука. – 2003. – 278 с., 135-136], а саме: по-перше, християнська містика як *cognitio Dei experimentalis* передбачає не стільки поняттєвий, скільки екзистенційний досвід божественного; по-друге, оскільки в суб'єктивній людській структурі християнського досвіду завжди відбивається об'єктивне таїнство спасіння, то цей досвід знаходить свій вираз у тих жанрах, що підкреслюють об'єктивний теоретичний аспект досвіду і тому виступають в якості універсального приготування до сприйняття таїнства, тобто маючи містологічний і містогічний сенс і таких, що містять певну теорію містики, яка вводить до містичної практики. А. Хаас безсумнівно відносить містику Екгарта саме до цього "другого" типу, і, таким чином, тексти Екгарта як викладача та духовного наставника є не виразом його власного специфічного незвичайного досвіду, а навпаки, допомагають людині послідовно виключити зі свого релігійного досвіду будь який досвід, який не є християнським. Саме тому містика Екгарта не є психологічною, а послідовно антипсихологічною, що перш за все торкається його концепції відчуженості. По-третє, в своїй проповідницькій програмі, відштовхуючись від концепції відчуже-

9. Надрейнська містика і німецька метафізика волі (Шелінг і Шопенгауер), 10. Ніцше і Фройд як епігони німецької теософії і містики, 11. Майстер Екгарт і Гайдеггер).

² Аудіоматеріали відкритої лекції проф. П. Ав'густиняка [Cracow University of Economics, Department of Philosophy, PhD] на тему "Майстер Екгарт" від 9 жовтня 2014 р., яка була прочитана в Інституті релігійних наук св. Томи Аквінського у Києві.

ності, Екгарт вибудовує схему поступового розвитку містичного досвіду, який полягає у відразі від всього тварного, зверненні до Бога, зростанні душі в Бозі та переході до життя в чистоті божественної природи. Подібна схема, за А. Хаасом, є об'єктивним описом містики, яка суб'єктивно присутня в будь-якому християнському досвіді. По-четверте, містика як зв'язок природного з надприродним (компетенція природного розуму розповсюджується Екгартом на сферу надприродного, як і надприродний розум відповідно розповсюджується на сферу природного) стає в Екгарта об'єктивно необхідною з позицій природних закономірностей людської раціональності: а) як універсальний досвід (не тільки надприродного, але і природного); б) як універсальний метод пізнання реальності; в) як сфера понятійного філософського прояснення дійсності; г) як універсальна лізація суб'єктивного містичного досвіду шляхом тотального зіставлення і внаслідок цього послідовного розрізнення природного та надприродного. По-п'яте, А. Хаас вважає, що ключем й основним змістовним елементом містики Екгарта є його онтологія та вчення про аналогію.

КРУГЛИЙ СТІЛ

ЕТИЧНИЙ ТА ЕСТЕТИЧНИЙ ВИМІРИ СУЧАСНИХ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ПРОЕКТІВ

Б. В. Бунчак, студ., КУ ім. Бориса Грінченка, Київ
bogdanbunchak@gmail.com

ПЕРШЕ СЛОВО АБО ІНІЦІУВАННЯ ДІАЛОГУ

Протягом трьох тижнів січня 2016 року я реалізував власний проект, результат якого сьогодні пропоную вашій увазі. Серія перформансів, яка передує назві, – це дослідження питання про взаємостосунки індивіда та Інституції як матеріального та юридичного втілення певної сфери соціалізації людини. Намагання визначити співвідношення індивіда ("Я") та мистецтва, релігії та влади (як "Ти") в засадничому слові ([Grundworte] Я-Ти) [Бубер М. Я і Ти. Шлях людини за хасидським вченням / Мартін Бубер. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2012. – 272 с.]; процес здобуття досвіду, який розкриває тонкощі суб'єктивного діалогу; заклик до "першого слова" як ініціації бажання бути причетним до дійсності, інтроспекції та самопізнання.

Причиною виникнення акції стала криза свідомості суспільства, дезорієнтація в мистецькій, релігійній та політичній системах, що сприяє застою та деградації розвитку "здорового суспільства" [Фромм Э. Здоровое общество / Эрих Фромм. – М.: АСТ МОСКВА: ХРАНИТЕЛЬ, 2006. – 83 с.]; дефіцит критичного самоаналізу, відсутність адекватного позиціонування себе в суспільстві, нехтування громадянською позицією, інертність та відчуженість.

Форма протесту найчіткіше висловлює мою невдоволеність процесами, які відбуваються у всьому світі та зокрема в Україні. Вона дає змогу реалізувати індивідуальну позицію шляхом одиночного протесту як мистецької практики, а не політичної акції, протесту як активного вияву соціальної позиції. Провокативна функція акції ставить за мету викликати реакцію суспільства, привернути увагу до проблеми відсутності чітко сформованих соціальних, політичних, релігійних, естетичних та інших позицій. Наслідками відсутності цих складових в цілісному світосприйнятті індивіда стає висока сугестивність, легковажність та необачність у прийнятті життєво важливих рішень.

Поняття "перше слово", я ввів для позначення дії індивіда, який проаналізувавши свій статус-кво, освідомив відсутність твердих переконань та волі, й вчиняє акт встановлення діалогу з проблемною ділянкою його світогляду, що є першим кроком до її розуміння та усунення.

Півгодинний діалог, під час якого не лунає жодного слова. Діалог з Інституцією не може бути вербальним, він цілком когнітивний, тому вся увага зосереджується на контексті, в якому відбувається акція. Майже медитативний стан повної сфокусованості та відданості процесу. Як наслідок для мене ця акція стала джерелом особливого досвіду спілкування, формування нової діалогічності та практики мистецького вираження.

Я обмежився п'ятьма словами, які характеризували подвійний взаємозв'язок під час кожного з перформансів:

1. Національний художній музей України: прийняття, конкуренція, тривога, співмірність, повага.

2. Софійський собор: напруження, зuboжіння, піднесення, зневага, незграбність.

3. Будинок Уряду України: увага, стійкість, ізолюваність, пригніченість, знесилення.

Дана акція є закликом до вчинення перформативного акту "промовляння першого слова" й повинна стати каталізатором покращення процесу соціалізації та світоглядного становлення індивіда.

Є. О. Буцкіна, канд. філос. наук, КНУТШ, Київ
gudzenkozh@gmail.com

ТРАНСГРЕСИВНА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕСТЕТИЧНОГО: АМОРФНЕ – БЕЗФОРМНЕ – МЕРЗЕННЕ

Спостерігаючи за розвитком сучасного українського художнього поля, можна виокремити загрозливу тенденцію неспівмірності його аналізу на рівні естетичної теорії та мистецької практики (в межах останньої – неспівмірність позицій автора, критика та реципієнта). Подібний стан спричинений низьким рівнем обізнаності в сучасних тенденціях розвитку актуального світового мистецтва, а також із його історичним підґрунтям. Відповідно, вважаємо за необхідне прослідкувати одну з магістральних ліній – розгортання сфери естетичного в межах співвідношення категорій прекрасного та потворного, в межах якого відзначається змістовне та ціннісне домінування прекрасного, що з часом втрачає свій метафізичний статус, власне, як і категоріальність сама по собі. Це відбувається за рахунок віднайдення альтернативних понять та концептів в естетичній теорії: зокрема, поняття безформного, концептуальне визначення якого запропонував французький філософ Жорж Батай.

Закцентувати увагу на варіативності естетичного за рахунок скрупульозного аналізу та класифікації потворного, надаючи йому статус категорії, вперше вирішив Карл Розенкранц, німецький філософ, учень та адепт філософської концепції Г. В. Ф. Гегеля, у праці "Естетика потворного" (1853). Дане дослідження було зумовлене історичною необхідністю висвітлення предметної варіативності естетичної науки. Розенкранц вперше артикулює потворне в межах неklasичної, експліцитної естетики, використовуючи діалектичний метод, відповідно до якого дана категорія

аналізується в якості необхідного контрасту для повного вираження прекрасного: як у природі, так і в мистецтві. Німецький філософ визначає потворне як "негативне опосередкування поняття прекрасного в-собі та комічного" [Шкепу М. А. Эстетика безобразного Карла Розенкранца / Ин-т проблем соврем. искусства Нац. акад. искусств Украины. – К.: Феникс, 2010. – 448 с. – С.63]. Принципово важливою характеристикою подібного розмежування постає поняття форми, що уточнюється через наявність чіткої межі оцінюваного об'єкту як необхідну умову його як цілого (нім. Gestalt): "...поняття абстрактної детермінації форми виражає логіку прекрасного, оскільки повністю абстрагується від змісту та володіє тією ж самою формою необхідності для будь-якого типу краси, безвідносно до матеріалу, в якому вона реалізується, та безвідносно до способу духовного втілення" [Ibid.]. В даному контексті, Розенкранц виокремлює три модальності виявлення потворного: аморфність, асиметрію та дизгармонію. Аморфність як основна модифікація потворного, вираженого через відсутність форми, у своїй абсолютності постає неможливою з точки зору естетичного аналізу і не може бути оцінена ані як прекрасна, ані як потворна. Отже, Розенкранц визнає необхідність відносної аморфності як засобу виявлення прекрасного в певному предметі, зосереджуючи увагу на інструментальному характері даної модифікації потворного.

Таке розуміння цілковито змінюється в межах постнекласичної естетики, коли в журналі "Документи" у 1929 р. Жорж Батай друкує невелику статтю "Безформне" (фр. informe), де розглядає це поняття у негативній формі: так філософ звинувачує західноєвропейську наукову традицію у формалізмі. В якості прикладів Батай наводить образи павука, земляного черв'яка та плювка: "...безформне є не лише прикметником, що має певне значення, але й поняттям, що слугує підриву постійної вимоги до наявності своєї форми в будь-якої речі" [Georges Bataille, ed. "Critical Dictionary," in Encyclopaedia Acephalica: Comprising the Critical Dictionary and Related Texts, ed. Alastair Brotchie (London: Atlas Press, 1995), 51-52]. Так, Ж. Батай проголошує відмову від попередньої царюючої ієрархізованості чуттєвого сприйняття та естетичної оцінки. Безформне постає поза дуальності прекрасного та потворного, в межах пошуку нових можливостей та границь чуттєвого пізнання, що відповідатимуть потребам нового часу – постмодерної доби. Дослідники творчості сюрреалістів крізь призму словникових статей Ж. Батая Доун Ейдс та Саймон Бейкер в якості ілюстрації безформного використовують творчість Жана (Ганса) Арпа. Його абстрактні об'єкти надають можливість досвіду нескінченного пошуку означуваного як сталого образу, на який може опертися реципієнт: обличчя нагадує тварину, тварина нагадує квітку тощо.

У другій половині XX – на початку XXI століття концепт безформного продовжує розвиватися та набувати нових сенсів у працях сучасних філософів, а також – проявів у творчості сучасних художників. Зокрема, французька філософиня Юлія Крістева в роботі "Революція поетичної мови" (1974) запроваджує модифікацію безформного – поняття "мерзенне" (фр. abject), та похідний від нього іменник "ницість" (фр.

abjection). Дана модифікація надає можливість запровадити ще більшу варіативність естетичного проблемного поля та засобів вираження: починаючи від найдоступнішого образу слизу та продовжуючи в напрямі феміністичного дискурсу. Останній яскраво представлений в творчості американської художниці Сінді Шерман – авторки серій автопортретів у впізнаваних, але дизгармонійних образах, що вражають відсутністю єдності та цілісності в них. Про це зазначає одна з укладників збірки "Безформне: інструкція користувача" Розалінд Е. Краусс. Дані твори проблематизують безформність жіночого тіла в контексті традиційної та масової культур. Шерман розгортає "горизонтальний дискурс", що позбавлений ієрархії високого та низького (піднесеного та низького відповідно в естетичній теорії) та присутній топографічно на рівні "нище низького" (англ. lower than low). Горизонтальний дискурс прирівнюється до фемінного, на противагу оформленому вертикальному – фалічному. Гіпертрофованим вираженням даної ідеї виявляється художня рефлексія на стан захворювання булімією – діагнозу, що відповідає неспроможності отримати досвід відчуття власної форми, границь власної тілесності.

Таким чином, історія трансформації концепту "аморфне – безформне – мерзенне" постає відображенням динаміки розвитку естетичної теорії, що покликана описувати або навіть перетворювати західноєвропейську художню традицію. Сьогодні ця трансформація продовжується у пошуках нових шляхів втілення задля відповіді на запити нових соціально-історичних вимог. Естетичний аналіз трансформацій естетичного дискурсу сьогодення необхідно здійснювати крізь призму історичного контексту: за даної умови матимемо нагоду віднайти не лише негацію попереднього досвіду, але й вибудовування якісно нового у майбутньому.

І. В. Живоглядова, канд. філос. наук, КНУТШ, Київ
irinavictz@gmail.com

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ВИМІРИ МЕНТАЛЬНОСТІ: КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

Духовне життя не вичерпується філософськими, релігійними, політичними чи естетичними доктринами, адже всі ці ідеї та вчення часто залишаються здобутком інтелектуальної еліти, а під час масового впровадження вони диференціюються і трансформуються відповідно до "ментального ґрунту". Останнє розуміється в якості ментальних установок середовища того чи іншого осередку суспільства. Образ світу, що наперед заданий мовою, вихованням, віруваннями, суспільною практикою людей є незалежним утворенням, яке може змінюватися навіть непомітно для тих, хто ним володіє. У розумінні Ле Гоффа (який є, за визначенням А.Гуревича, "істориком ментальності") "mentalities" є "не сформованими чітко і не зовсім свідомими (або ж зовсім несвідомими) манерами мислити, позбавленими логіки розумових образів, що характерні для певної епохи або соціальної групи" [Ле Гофф Ж. Цивілізація середньовікового Запада. – М.: Прогресс-Академия, 1992.-С. 355].

Починаючи з XIV ст. у мові середньовічних схоластиків використовується прикметник *mentalis* від латинського слова "*mens*" – "розум". Це поняття є полісемантичним і не обмежується лише позначенням процесів мислення (*thinking*), розуму (*mind*) та міркування (*thought*). Історична динаміка розвитку та впровадження у науковий обіг даних понять – суперечлива. Ще у середині XIX ст. термін "ментальність" зустрічається у працях американського філософа Р. Емерсона, який надав йому метафізичного значення душі як першоджерела цінностей та істин. Надалі наприкінці XIX ст.. Л. Леві – Брюль закладає фундамент для подальшого введення в науковий термінологічний апарат категорію "*mentalete* ", яка у подальшому активно розробляється гуманітарною наукою XX ст. М. Пруст вводить цей термін до свого власного "словника неологізмів" у творі "У пошуках втраченого часу". Відсутність терміну у радянських словниках пояснюється тим, що ментальність стала предметом дослідження здебільшого представниками немарксистських напрямків у соціогуманітарних науках. Наприклад, вчених французької історіографічної школи "Анналів" вважають першими мислителями, які означили менталітет як наукову категорію, заявили про необхідність брати до уваги історію ідеологій та цінностей в якості підґрунтя історичного розвитку ментальності. Дослідники, які об'єдналися навколо журналу економічного та соціальної філософії (М. Блок, Л. Леві – Брюль, А. Лефевр, М. Фуко, М. Шелер), запровадили у науковий обіг проблематику аналізу ментальних структур життя суспільства в ту чи іншу епоху, розуміючи під менталітетом особливу, підсвідому, не піддану логічному осмисленню форму сприйняття людиною оточуючого світу та своєї "ніші" в природі та суспільстві. У той же час представники вищезазначеної школи А. Лефевр та М. Блок у пошуку базисних стійких основ політичного, економічного та культурного простору в ту чи іншу епоху визначали ментальність як систему взаємозалежних уявлень про світ, своєрідну "колективну психологію". Специфіку примітивної ментальності намагався охарактеризувати і Е. Кассірер. Більш широке визначення менталітету надавалося прихильниками російської філософської та соціально-політичної думки, такими як М. Данилевським (компаративний аналіз слов'янського і германо-романського менталітетів); В. Соловйовим, А. Зінов'євим, А. Горським, Л.Пушкар'євим (ототожнення понять "ментальність" та "духовний світ") та ін. Під терміном "менталітет" представники цього напрямку розуміли не лише свідоме суб'єктивне особистісне сприйняття людини, але й її цілісне психічне та суспільне життя.

Вивчаючи феномен ментальності та менталітету науковці часто використовують такі важливі опозиції, як – природне і культурне, емоційне і розумове, ірраціональне і раціональне, індивідуальне і групове. До однієї з таких опозицій звертається видатний український філософ М. Попович. Він аналізує "протологічні й протолінгвістичні механізми у нормальної сучасної людини в певних сферах, які у неї перебувають поза межами вербальної культури й логічного контролю". Можливо, саме в цьому, вважає науковець, – "індивідуальні і групові, у тому числі

й національні, особливості ментальностей" [Попович М. Теорія ментальності. // Проблеми теорії ментальності./Відп. ред. М.В. Попович.-К.:Наукова думка, 2006.-С.16]. Зв'язок феномену менталітету з національною культурою, мовою та художньою творчістю детально розроблюється в українській філософській думці. Традиція національної вдачі народу (Н. Григоріїв), його "народного світогляду" (Д.Чижевський), "української психіки" (О. Кульчицький), проектується здебільшого на вивчення духовності українського народу, різних аспектів українського національного менталітету (М. Костомаров, О.Кульчицький, Ю.Липа, В. Липинський, В. Янів,С. Ярема,).

Розширення можливостей вивчення даної теми потребує уваги до співставлення понять "ментальність" та "менталітет", які виступають як синонімічні, так і цілком протилежні категорії залежно від галузі знань, в якій досліджуються дані поняття, та підходу, який використовують для трактування цих категорій науковці. Так, у словнику з культурологічних термінів значення "ментальності" прирівнюється до "менталітету" і визначається як " загальна духовна налаштованість, відносно цілісна сукупність думок, вірувань, навичок духу, що створює картину світу і скріплює єдність культурної традиції. Це те спільне, що народжується з природних даних і соціально обумовлених компонентів і розкриває уявлення людини про життєвий світ " (Культурологія. ХХвек. Словарь.-Санкт-Петербург.:Университетская книга,1997. – С.271) . Інша точка зору затверджує, що" ментальність – це система образів, які містяться в основі уявлень індивіда про світ і власне місце у ньому, що визначають вчинки і поведінку людей (за Ж. Дюбі). У структурі ментальності виділяються такі компоненти, як : емоційний, що сприяє систематизації знань і появи певної поведінки; когнітивний (вербальний), що є результатом набуття індивідуального життєвого досвіду (навчання) та поведінковий – призводить до актуалізації елементарних фіксованих установок, ціннісних орієнтацій та етнічних цінностей. У свою чергу менталітет (синонім до світорозуміння) – це інтегративна характеристика спільноти людей з певною культурою, що дає змогу описати своєрідність бачення цими людьми оточуючого світу і пояснити специфіку їх реагування на нього. [Савицька О.В. Етнопсихологія. – <http://westudents.com.ua/knigi/501-etnopsihologiya-savitska-ov.html>].

Отже, переважно специфіка ментальності виявляється у порівнянні з настроями, ціннісними орієнтаціями та ідеологією. Вона володіє більш стійким характером, сходиться до позасвідомих глибин психіки. Ментальність є сукупністю як свідомих, так і позасвідомих настанов сприймати, відчувати, мислити певним чином, що має проекцію на всі сфери людської життєдіяльності.

**О.В. Коновалова, канд. мистецтвознавства,
КУ імені Бориса Грінченка, Київ**
o.konovalova@kubg.edu.ua

МИСТЕЦЬКІ АКЦІЇ ГРУПИ КИЇВСЬКИХ ХУДОЖНИКІВ "СКВОТ НА ОЛЕГІВСЬКИЙ" ЯК ЗРАЗОК СОЦІАЛЬНО ОРІЄНТОВАНОЇ НЕКОМЕРЦІЙНОЇ ТВОРЧОСТІ

Історія сквотів Києва – тема малодосліджена через нечисленність подібних явищ і певне протиріччя між традиційним розумінням терміну "сквот" (нелегальне проживання у занедбаному приміщенні) та його варіаціями у київському середовищі. У 90-х роках ХХ століття художники, які заселяли у Києві порожні приміщення, платили мізерну суму за проживання. Тому в даному контексті термін "сквот" вживається не у соціально-правовому контексті, а як локальний культурний феномен зі своєю внутрішньою специфікою – творчою діяльністю художників, майстерні яких на вул. Олегівській у Києві стали унікальними арт-осередками.

Творчість групи "Сквот на Олегівській" (1993-2015) є малодослідженою у мистецькому просторі через радикальну відмову художників від зв'язків з мистецькими інституціями та пресою. Художників згадують у загальних аналітичних статтях [Соловьев А. На путях "раскартинивания" // Художественный журнал. – №1. – 1993. – С. 15 – 17; Сидор-Гибелинда О. В поисках утраченного текста. Заметки о коллективных выставках истекшего сезона // Art line. – № 9. – 1996. – С. 12 – 13], у мистецькому журналі "Terra incognita" за 1996 – 2001 роки [Милитинская К. Фиктивная галерея. Экспедиция // Terra incognita – № 6. – 1997. – С. 36 – 37] та провокативних нотатки в пресі [Бунецкий Д. На горе Детинка закатали в бетон Шиву, Вишну и Брахму // Сегодня. – 2008. – №46 (2882)]. Єдиним виданням, що узагальнює діяльність художників, є збірка статей і фотодокументів, що вийшла друком у 2015 році [Сквот на улице Олеговская (1993-2015). – ТОВ "НВП" Интерсервис". – 2015. – 175 с.].

Масштабні арт-об'єкти з цегли та бетону створювалися художниками на київських пагорбах – Замковій, Щекавиці та Дитинці. Важливо відзначити, що в процесі роботи не знищувався ландшафт – розміри об'єктів та їх розміщення обиралися з урахуванням загальної гармонізації простору. Споруди, встановлені на пагорбах з панорамними видами Києва, стали центром відпочинку киян та туристів. Таким чином, актуальність дослідження мистецьких практик групи художників "Сквот на Олегівській" лежить в площині міждисциплінарних зв'язків, що аналізують бінарності: художник – суспільство; свобода творчості – комерційна залежність.

Початковий період діяльності сквоту (1993-1995) означено низкою виставок і акцій. Виставки не були гомогенними як за характером презентацій, так і за масштабністю ідей. Художники не прагнули виробити єдину мову, вони кожного разу розкривали нові грані сприйняття мистецтва [Соловьев А. На путях "раскартинивания" // Художественный журнал. – №1. – 1993. – С. 16].

Другий етап діяльності "Сквоту на Олегівській" (1996-2006) пов'язаний з існуванням масштабного проекту "FGE" – Фіктивної Галереї Експедиція. Акція "Відплиття" на горі Щекавиця (1996) символізувала початок діяльності проекту. На борту занедбаного човна на перехресті вулиць Лук'янівська і Олегівська було розміщено гіпсові фігури учасників акції – А. Варварова, В. Заїченко, І. Коновалова, С. Корнієвського, К. Мілітинського, О. Мілітинської. По телевізору, встановленому у човні, демонструвався фільм-акція "Золота рибка" про створення гіпсових масок учасників. В одному із знятих зліпків плавала рибка, яку потім випускали в Дніпро. Акція "Відплиття" демонструвала відсутність кордонів галереї і вихід її за межі інституцій мистецтва.

На горі Щекавиця була побудована "Зупинка" (2000) – вигнута цегляна стіна висотою 250 см з літерами "FGE", викладеними червоною цеглою. Місцеві жителі вщент зруйнували об'єкт, налякані початком незрозумілого незаконного будівництва. "Зупинка" повинна була стати точкою перетину стежок на Щекавиці і відпочинком для подорожуючих унікальним київським ландшафтом. У 2001 р. на горі Замкова було встановлено об'єкт "Станція-1" – ідеальний бетонний куб зі стороною 108 см, викладений дзеркальними плитками. Число 108 є сакральним для індуїзму та буддизму і певною константою у математиці та астрономії (середня швидкість обертання Землі по еліптичній орбіті навколо Сонця). Дзеркальні плитки були знищені через декілька днів, що зумовило зміни зовнішнього вигляду об'єкта. Куб було розфарбовано, зокрема, у червоні серця на рожевому тлі; перетворено на "гральну кістку" з яскравими точками. Одного разу зафарбовані у білий колір, сторони куба стихійно стали заповнювати відвідувачі Щекавиці анонімними віршами і висловами. На Замковій горі, неподалік від "Станції-1", у 2002 р. з'явилася "Семирёнка" (рос.) – сім невеликих кубів-постаментів, розташованих навколо циліндричного отвору. Головна ідея композиції – протиставлення енергій: якщо "шестерня" формує безперервну поступальну динаміку, то "семирёнка", як непарна структура, створює пульсуюче поле, що збирає навколо себе людей. Об'єкт "Трініті" (Трійця) на горі Щекавиця (2004) являє собою конструкцію з циліндру, призми і куба, об'єднаних трикутником. В основу як загальної композиції, так і окремих об'ємів було закладено космічну цифрову константу, число 108. У результаті було змодельовано універсальний знак, що виявляє спадкоємність з культурами минулого і непорушність основ людського мислення. На горі Дитинка у 2006 р. створено об'єкт "ОМ" – бетонний циліндр висотою 108 см, оточений двома концентричними кільцями. Назва об'єкта передавала енергетичну асоціацію: композиція повторювала пластику пагорбів і структуру гармонійних коливань.

Забудова гори Щекавиця і знищення заповідної зони котеджами змусили художників висловити культурний протест проектом "Золоті гори" (2011). Дорогоцінний метал символізував значимість гори Щекавиця як унікального історико-культурного об'єкту та матеріальний еквівалент ділянки на Подолі в актуальному процесі битви за гектари. Художники

маркували пагорб концентричними колами у вигляді мішені, "золотими" самородками і гіпсовими фігурами учасників акції.

Отже, результатом діяльності митців стали об'єкти, які опинилися в центрі уваги киян та гостей столиці. Їх зведення на київських пагорбах – демонстрація свободи творчості: від задуму і втілення до комунікації в соціумі. Свідома відмова від зв'язків з інституціями мистецтва і мас-медіа призвела до формування нової міфології київського простору [Лемыш А. Что за дьявольщина! // Уикенд. – 2004. – №18 (249)], а відвідування об'єктів було включено до туристичних маршрутів столиці. Діяльність "Сквота на Олегівський" розставила нові акценти у взаємодії художника і соціуму. Існування арт-об'єктів, їх знищення і поступове руйнування надало рідкісну можливість спостерігати побутування творів мистецтва у публічному просторі протягом тривалого часу. Художники продовжили радикальний рух тієї частини мистецького середовища кінця ХХ століття, яка прагнула уникнути замовлення ринку і контактів з арт-інституціями, що ставить діяльність "Сквота на Олегівський" в ряд унікальних явищ мистецтва України кінця ХХ – початку ХХІ століття.

О. Ю. Павлова, докт. філос. наук, КНУТШ, Київ
pavlova081@mail.ru

СПЕЦИФІКА КОМІЧНОГО ЯК ХУДОЖНЬОЇ ФОРМИ ДЕСАКРАЛІЗАЦІЇ

В архаїчному ритуалі смішне ще укорінено в страшному, тобто воно є моментом смерті. Навіть коли воно стає формою самоствердження як відродження (в аграрних культурах) все одно відродження є переродженням, тобто проходженням крізь смерть, її подоланням. В ранніх формах ініціативних практик смерть виступає благим началом, смішне є формою злиття зі смертю, торжества не над смертю, а в смерті. В даному контексті науковцями звертається увага на ритуальну форму здійснення такого людського стану як сміх та його оновлюючу функцію у двох вимірах: ініціативному (ритуальна умова випробування та відродження, але з атрибутом "імпровізації") та трикстерському (архаїчна людина має інтенцію до ствердження антропоморфних засад та до підриву тваринного порядку, оскільки егалітарність людської спільноти є підривом ієрархії зоологічного індивідуалізму).

Трагедія закінчується смертю, але тим самим вона надає можливість герою здійснити свої богоборницькі функції, побороти смерть, вступити в титаномехію, виступити претендентом на сенс сакрального, стати наступним носієм сакрального, отримати священну силу свого супротивника, зробити його власним атрибутом в процесі переродження.

Катарсис в архаїчній формі ритуалу належить не глядачу, а самому учаснику ритуалу, тому хто помирає та перероджується. Лише десакралізована, художня форма театральної вистави делегує очищення глядачу. Трагічний катарсис, який є пов'язаним з жахом, зберігає більше зв'язок з сакральним у своєї пафосній формі.

Комічний катарсис, що втрачає свій зв'язок з жахливим та зорієнтований на ствердження, але ствердження як вихід за межі смерті, призупинення кола смерті та переродження. Підкреслення, що переродження вже не працює. Тому комедія тяжіє до весілля, а не до священного шлюбу, до розваги, але не до пафосу віртуозності. Задоволення тут і зараз, без претензії на загально значимий сенс.

Міра секуляризації культурних сенсів залежить від ступеню демократизації та, відповідно, відпрацювання критичного та естетичного потенціалу ідеалу свободи. В жорстко ієрархізованих суспільствах Премодерну, з їх релігійним освяченням авторитету влади, вільна гра культурними сенсами та їх художня легітимація виявляються практично недоступними, а тому сміхова культура осідає найбільшою мірою в народній. В найбільш наочній, естетичній формі секуляризація премодерної культури відбувається лише в Античності, адже демократична форма управління полісу дозволяє найбільшу міру десакралізації естетичного в умовах Премодерну та навіть виникнення такого жанру художньої культури Давньої Греції як комедія. Комедійне – це модифікація комічного, яка отримала жанрове втілення в художньому полі. Оскільки театр є демократичним механізмом саморегулювання давньогрецького полісу, то комедія стає формою художньої рефлексії над наявними соціальними проблемами, зокрема презентацією "гібристичного" (О. Фрайденберг) аспекту серйозного як "зворотнього боку" дійсності, але без "болю" (Арістотель), "шкоди" (Цицерон). Російський літературознавець А. Тахо-Годі відзначає перший етап цієї ґенези як комедію суспільно-політичних ідей, "втілюваних у тому чи іншому карикатурно-сатиричному образі". Занепад та розклад полісу вихолощує соціально-критичний потенціал давньогрецької комедії (міфологічний та побутовий етапи). Ці етапи чітко фіксують умови комедійного жанру: катарсис трансформується в щасливий кінець і благополучне розв'язання конфлікту (на противагу аристофанівській комедії, що закінчується агресивно (наприклад, спалення сократівської школи). Щасливий кінець стає атрибутом комедії, її базовим прийомом.

Відбувається заміна космологічних колізій побутовими (катарсис – впізнанням траверсі, священний шлюб – врятуванням гетери), що остаточно закріплює римський варіант комедії. Отже, антична комедія відпрацьовує найбільш важливі механізми комедії: "перипетія – це зміна подій на протилежне" (на яку вказував ще Арістотель) та щасливий кінець (оскільки трагедійне тяжіє до жахливого кінця).

Історична динаміка давньогрецької комедії демонструє найвищий для Премодерну ступінь секуляризації естетичного і його трансформацію в художню форму. Міра руйнування полісної демократії та соціальної рефлексії призводить до трансформації комедійного в розвагу. Ще Арістотель відмічав, що важливість порушення ідеалу "міри" для розуміння природи полісу. Тому комедія є "частиною потворного" (оскільки форма десакралізації, що формує критичний, навіть руйнівний потенціал, починає суперечити відновленню традиції), але його пом'якшеною формою, такою що не завдає болю (комедійний катарсис). Платон взагалі не вико-

ристовує термін "комічне", лише "смішне". Останнє оцінюється як те, що має низький соціальний статус та недовершеність втілення.

Комедія краще виражає сенс перипетії (Арістотель), тобто перетворення на протилежне. Трагедія є високим жанром мистецтва, оскільки в десакралізованій, художній формі претендує на збереження загальнозначимого сенсу, тобто протистояння сакральному, яке само по собі священне. Богоборництво премодерну є протистоянням, але результатом є його ототожнення. Комічна перипетія стає не лише сюжетною колізією протистояння, але і завершується протиставленням, як розривом з сакральним, розривом кола перероджень, кінцем стає фіксація певного моменту життя. фіксація в формі щасливого кінця, є формою переривання кружання по колу, фіксацією певного моменту, уходу від неминучого, від смерті.

Комічне виступає формою десакралізації. Само по собі воно є формою наслідування оскільки викривляє, тобто тотожність через відмінність. Але акцент на подібність, на відміну від "іронічної подібності" (М. Фуко), де вже переважає диференціація. Тому остання є характерною вже для модерної культури

В. І. Панченко, докт. філос. наук, проф., КНУТШ, Київ
Kafedra.eec.dep@gmail.com

КУЛЬТУРОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА В СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОЕКТУВАННІ

Сучасний стан соціокультурних трансформацій в Україні породжує в якості важливого інструментарію задля принципових змін потребу в експертизі, аналізі та оцінці тих або інших об'єктів соціокультурної реальності, які позначають особливості її функціонування та можливі (проектні) моделі трансформації і перспективні напрямки розвитку.

Поняття "проект" з науково-технічної та архітектурно-будівельної сфери проникло в усі галузі діяльності людини. Створення проекту в минулому було пов'язано з необхідністю вирішувати поставлені завдання, спираючись на визначені параметри: технічні, технологічні, з використанням нормативних документів. В цьому випадку проект ставав вже закінченим документом (проектного документацією), що передбачав його обов'язкову реалізацію.

Сьогодні проектування стосується майже всіх видів діяльності людей, але створення проекту зовсім не означає його реалізацію. Більше того вибір того чи іншого проекту передбачає конкурсний вибір проекту. Тотальність проектування всіх сфер діяльності гостро поставила питання необхідності проведення експертизи різних проектів-ідей, насамперед, на їх початковій стадії. Ця сфера експертної діяльності в певній кількості існувала і раніше, й була пов'язана з проведенням різних конкурсів. В наш час грантова, конкурсна й тендерна діяльність набула

провідного характеру, що викликало зміну принципів і можливостей експертної оцінки таких проєктів.

В експертизі інноваційних проєктів необхідні, головним чином, визначення та обмеження об'єктів експертизи, які включають в себе оцінку майбутніх результатів та наслідків проєктів, що підлягають експертній оцінці. Як правило, якщо і виникають певні труднощі, то вони носять технічний характер. В той же час робота експерта стає проблематичною саме в ситуації інноваційних перетворень, самі об'єкти і критерії експертизи виявляються максимально невизначеними.

Експертні оцінки процесів і явищ, що не піддаються безпосередньому виміру, будуються на судженнях спеціалістів. Застосування експертних оцінок передбачає врахування суб'єктивної реальності таких феноменів як: громадська думка, цінності, норми, інтереси, можливість відобразити їх в певних кількісних вимірах. Саме тому виникає закономірне питання щодо можливості використання під час експертизи аксіологічних (ціннісних) параметрів, які впливають в кінцевому рахунку на міру відповідальності експерта.

Для експертизи інноваційних проєктів спеціалісти виділяють наступні критерії [Никонова А.А. От экспертизы культурного наследия к экспертизе культурных проектов // Философия и культурология в современной экспертной деятельности. СПб.: Изд-во РГПУ им.А.И.Герцена, 2011. С.233-242]:

- Загальні критерії, тобто, ті, що дозволяють оцінити значимість запропонованого проєкту з точки зору основних тенденцій щодо об'єкту проєктування;
- Спеціальні критерії, тобто, ті, що дозволяють оцінити компетентність автора і змістовність проєкту з точки зору його повноти, відповідальності нормативним та понятійним вимогам;
- Приватні критерії – такі, що дозволяють оцінити ступінь обґрунтованості проєкту з точки зору можливостей його втілення та життєздатності.

Саме такі особливості соціокультурних проєктів і необхідність їх оцінки на стадії створення проєкту та проходження конкурсного відбору вимагають культурологічної експертизи.

По завершенню підтриманого проєкту здійснюється ще один експертний висновок, який передбачає оцінку реалізації проєкту, визначеного в конкурсній заявці, опис специфіки реалізації проєкту (сильні та слабкі сторони), проблеми та ускладнення в реалізації проєкту, оцінка роботи проєктної команди, резонанс проєкту через аудиторії, ЗМІ, владу; подальші перспективи проєкту; рекомендації керівнику проєкту.

Успіх реалізації соціокультурних проєктів безпосередньо впливає на розвиток території, її долю та культурну ідентичність, яка б не суперечила історичній традиції і в той же час створювала її новий імідж, спрямований на підвищення її інвестиційної привабливості. Такий підхід до формування соціокультурного проєкту відображає тісний взаємозв'язок економіки, управління та культури в процесі конструювання та просування нового іміджу культурного об'єкту – території, міста, історичного

комплексу тощо. Культурологічну експертизу в такому випадку слід вважати частиною проектної діяльності, необхідної для обґрунтування цілей і методів виконання проектів, розробки конкретних пропозицій. "Експертиза виникає і стає необхідною тоді, коли майбутнє не відтворює минуле. Звідси впливають як принципові обмеження експертизи, так і її методологія – творче конструювання сценаріїв розвитку множини детермінованих процесів і подій, своєрідна діяльність з виробництва прогнозів, яка включає в себе не тільки точну оцінку впливу тих або інших факторів та їх можливих взаємодій між собою, але є розуміння того, які власне фактори вимагають врахування [Іванова Г.В., Леонтьев Д.А. От экспертного знания к экспертной деятельности // Экспертиза в социокультурном мире: от знания к деятельности / Под ред. Г.В.Ивановой, Д.А.Леонтьева. – М.: Смысл, 2006. – с. 6].

Експертизу в найбільш загальному вигляді можна визначити як пояснення питання, яке не має очевидної відповіді, спираючись на думку спеціалістів на цьому питанні або експертів. Експертні методи слід використовувати тоді, коли відсутні готові рішення та коли необхідна інформація не може бути здобута відомими інструментальними методами.

Будь-яка експертиза є соціальною технологією, що характеризується низкою специфічних особливостей. Насамперед за своєю родовою ознакою, за технологічним змістом експертиза – це дослідження, дослідження соціально значимих проблем. По-друге, це дослідження здійснюється на замовлення інстанцій, які приймають рішення, використовуючи під час його розробки висновки експертів. По-третє, дослідження проводиться незалежними компетентними спеціалістами, які окрім використання спеціальних методів спираються на свою професійну інтуїцію. Результатом експертизи є відповідальний експертний висновок, який має засадниче значення для прийняття рішення відповідальними інстанціями. І, нарешті, експертний висновок містить факти, коментарі та пояснення, що носять доказовий характер, де аргументація повинна бути раціонально визначена та викладена в доступній спільноті формі.

І. І. Пархоменко, асп., КНУТШ, Київ
kafedra.eec.dep@gmail.com

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ПОБУДОВИ МОДЕЛІ КУЛЬТУРНИХ ІНДУСТРІЙ

Сучасне розуміння культури як сукупності культурних індустрій, де створюються (виробляються) та розповсюджуються тексти (символи), означило появу економіко-культурологічного дискурсу. Економіка культури є новітньою дисципліною, що сформувалася в другій половині ХХ ст., коли відбулася значна інтенсифікація процесів індустріалізації, комодифікації та маркетизації сфери культури. Активний процес культурного виробництва сприяв побудові каналів розповсюдження, тому, відбулося становлення ринку культурних продуктів. Звичайно, такий ринок з'явився

не тільки що, проте саме в другій половині ХХ ст. рух або потік культурних товарів значно посилюється й перетворюється на глобальний.

Виокремлення економіко-культурологічного дискурсу в науковому полі досліджень, яке відбулось в 60х рр. ХХст., підкреслює актуальність вивчення, дослідження та аналізу економічних відносин в сфері культури як таких, що відбулися, та утворюють окремі індустрії. Тому, необхідно означити та проаналізувати наукові підходи, які відображають логіку побудови моделі культурних індустрій. В науковому полі подібними питаннями займаються економісти – Д.Тросбі та Д.Хезмондалш. Філософсько-культурологічний ракурс даної проблеми задають роботи філософа та соціолога П.Бурдьє та сучасного науковця А.Я.Флієра. Також важливо вивчити світові інституційні практики побудови моделей культурних індустрій певних організацій.

Дослідження питання необхідно розпочати з моделі культурних індустрій, яку пропонує Департамент культури, медіа та спорту Великобританії у 1998р. Саме ця інституція вперше в світі визначає ті види культурної діяльності, які слід віднести до культурних індустрій, але використовує при цьому поняття "креативні індустрії". Мета такого визначення полягає в тому, щоб зрозуміти який сукупний дохід державі приносить діяльність культурних підприємств у сферах: реклами, радіо та телебачення, моди, музики, дизайну, програмного забезпечення та комп'ютерного обладнання і т.д. Як бачимо, в документі Департаменту Великобританії "The Creative Industries Mapping Document" від 1998р., а також від 2001р. – коли цей же Документ доповнюється, не даремно вжито більш широкий термін "креативних індустрій", адже документ містить сфери, що наразі відносять до ІТ технологій. Розуміємо, що перша спроба визначення культурних індустрій в широкому сенсі відбулась на інституційному рівні.

Наукова аргументація щодо побудови моделі культурних індустрій розпочинається з необхідності формулювання поняття "культурної діяльності". Сучасний фахівець в галузі економіки культури Д.Тросбі пропонує розуміти культурними такі види діяльності які, по-перше, в своєму виробництві містять деяку форму креативності, по-друге, продукти такої діяльності породжують та передають символічні смисли й не можуть бути направлені на утилітарні цілі, по-третє, культурні продукти містять (потенційно) деяку форму інтелектуальної власності [Тросбі Д. Экономика и культура / пер. с англ. И.Кушнарева; Нац.исслед. ун-т "Высшая школа экономики". – М.: Изд. дом. Высшей школы экономики, 2013. – с.20-21]. Аргументація вченого виходить з функціонального означення культури як сфери економічних відносин. Символічну складову культурних продуктів як основоположну ознаку культурної діяльності визначає й інший науковець Д. Хезмондалш, який розуміє культурні продукти такими, що передають символічний смисл або текст. Розроблена ним модель культурних індустрій ґрунтується саме на такому положенні й сконцентрована, головним чином, навколо медіа [Хезмондалш Д. Культурные индустрии / пер.

с англ. И.Кушнаревой; под науч. ред. А.Михалевой; Нац. исслед. ун-т "Высшая школа экономики". – М., 2014 – с.28-29].

Розроблена Д.Тросбі модель культурних індустрій виглядає як схема вкладених одне в одного концентрованих кіл, де внутрішнє коло означає найменший рівень комерціалізації тих видів культурної діяльності, які включені до такого центрального кола, а саме: різні види мистецтв (візуальні, видовищні і т.д.). Інші ж види культурної діяльності, які знаходяться безпосередньо за центральним колом і далі, означають вищий ступінь їх комерціалізації. Відповідно, на ринку культурної продукції такі установи (організації) функціонують як повноцінні підприємства, що здатні конкурувати та отримувати прибутки, які перевищують витрати.

Детальніше модель культурних індустрій Д.Тросбі виглядає наступним чином:

До першого концентрованого кола належать види мистецтв: візуальні (живопис, графіка, скульптура), видовищні (театр, балет, опера), музика, літературна творчість;

До другого – кіно- та фотоіндустрія, виставкова діяльність, бібліотечна справа;

До третього – культуроохоронна діяльність, книговидавництва, преса, телебачення та радіомовлення, звукозапис, відео та комп'юри (гейм дизайн);

До четвертого (останнього) – рекламна діяльність, архітектура та містобудування, дизайн, мода.

Отже, економічний та інституційний підходи до побудови моделі культурних індустрій виходять з положення про прибутковість діяльності культурних підприємств, й орієнтовані на розуміння того, які саме культурні підприємств є фінансово залежними та потребують державних субсидій. Концепція Д.Тросбі також орієнтується на культурну цінність, яку містять у собі продукти (послуги), які створюють внаслідок культурного виробництва.

Філософсько-культурологічний підхід щодо означеного питання, перше, представлений в наукових роботах П.Бурдьє, який розумів сферу культури досить широко. Фокусуючись у своїх дослідженнях переважно на полях мистецтва та літератури, вчений відносив до культурної сфери також такі підгалузі як: законодавча, релігійна, наукова, освітня. При цьому він не ставив собі за мету побудувати модель культурних індустрій як таку. Звертаючись до його праць "Правила поля мистецтва" (Rules of Art), "Ринок символічної продукції" та "Форми капіталу", робимо висновок, що П.Бурдьє прагнув зрозуміти як співіснують різні поля, з'ясувати ступінь їх автономності, визначивши при цьому, що позиції в полі детерміновані накопиченням ресурсів (активів), які в сукупності є капіталом. В контексті цього дослідження погляд П.Бурдьє є досить доречним в питанні залучення сфери освіти (освітні індустрії) до культурного поля. Адже освітні інститути є тією універсальною базою, яка формує відношення суб'єктів або їх ціннісну систему, за допомогою чого ті чи інші символи набувають значень в рамках тієї аудиторії, до якої вони адре-

совані. Подібна теза говорить про те, що культурним виробником не обов'язково виступає підприємство або окремий суб'єкт, але ним може бути і держава або ж різноманітні організації: урядові чи неурядові, міжнародні або національні. Такий підхід в розумінні символічного (культурного) виробництва, де культуру розуміють в якості інструменту регуляції свідомості та поведінки людей, а не з точки зору її вузького аспекту лише як продукт діяльності культуротворчих інституцій, – найчастіше досліджується в рамках філософсько-культурологічного дискурсу. На думку філософа та культуролога А.Я.Флієра, метою культурних індустрій є стимулювання людей до колективних форм життєдіяльності, до конструктивної співпраці та взаєморозуміння, попередження та регуляція можливих протиріч в їх індивідуальних інтересах, залучення їх до споживання "норм", що мають значення лише для того чи іншого колективу [Флієр А.Я. Культурные индустрии в истории и современности: типы и технологии. – Режим доступа: http://www.zpu-journal.ru/e-zpu/2012/3/Flier_Cultural-Industries/].

Таким чином, розглядаючи різні моделі культурних індустрій, можна дійти висновку, що логіка побудови базується на двох складових:

1) економічний – комерційний прибуток як результат діяльності суб'єкта на ринку культурної продукції, в основі якого індивідуальна вигода;

2) символічний або культурний складовий – "прибуток" в якості створення та накопичення культурних ресурсів або активів, які мають колективне значення, та здатні формувати світогляд спільноти людей – споживачів.

Вищезначене питання є актуальним з позиції здійснення культурної політики, де держава має діяти в якості ефективного менеджера, що визначає пріоритетні напрями культурного виробництва, свідомо застосовуючи гуманітарні технології творення особистості.

М. М. Рогожа, докт. філос. наук, проф. КНУТШ, Київ
rohozha@mail.ru

ДО ПРОБЛЕМИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ МИТЦЯ У СУЧАСНОМУ СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ

Відповідальність – поняття моральної свідомості, що фіксує дію механізму перетворення абстрактного обов'язку на конкретне зобов'язання особистості. В етиці ведуть мову про проспективну відповідальність, коли окреслюють піклування, турботу суб'єкта моралі про когось або щось перед або під час здійснення вчинку. Під ретроспективною відповідальністю мають на увазі усвідомлення суб'єктом моралі необхідності розплачуватися за скоєне. Такі суто етичні змісти регулятивного характеру втрачають традиційне звучання у сфері мистецтва і ширше – культурного простору загалом, де суб'єктом моралі є митець, який за природою своєю знаходиться в іншій системі координат. У Х. Арендт є міркування про те, що поетові дозволено більше, ніж звичайним людям. У есе про Б. Брехта вона проводить кропітку роботу по з'ясуванню змісту поведінки митця, яка

може залишатися поза межами дорікань і суспільного осуду, та яка підлягає суспільній критиці, "бо – незважаючи на відсутність у поетів тяжіння, надійності і відповідальності – вони вочевидь не можуть вийти сухими звідки завгодно" [Арендт Х. Люди за темних часів. К.: Дух і Літера, 2008. С. 252]. За Арендт, не підлягають суспільному осуду аморальні дії митця у приватному житті, адже поети "не повинні бути зв'язаними, а тому не можуть нести відповідальність тією ж мірою, що інші" [Там само, С.251]. Більше того, Арендт зауважує, що найбільшим діотом виставляє себе той, хто "читає мораль" митцям. Йдеться про те, що приватна сфера митця є вільною від суспільних докорів.

Натомість вихід митця із сфери мистецтва у суспільно-політичний простір стає предметом пильної уваги громадськості. Сам факт включення митця у повсякденність отримує діаметрально різні оцінки. Так, Арендт вважає, що про поета слід судити лише за його віршами. Не суспільно-політичні дії, а твори мистецтва говорять про нього. Помилка у громадянській позиції, "гріх" політичного самопозиціонування впливають на здатність творчості. Показуючи на прикладі Брехта розплату митця за політичну ангажованість – втрату творчого дару, – Арендт підкреслює, що це найгірше, що може трапитись із митцем, і що ця кара не від людей, а від вищих сил, які довірили поетові дар творчості. Ключем до такої позиції Арендт є її теза: "Здатність написати гарний рядок не цілковито належить самому поетові, а потребує деякого сприяння... здатність ця йому довірена, і він може її позбутися" [Арендт Х. Вказ. пр. С. 258]. Тобто ми судимо творчість, а політичну позицію судять вищі сили, залишаючи чи забираючи у митця дар творити.

Ангажованість стає провідною тональністю самоусвідомлення митця в сучасному світі. На початок ХХ ст. існувала достатньо потужна традиція позиціонування митця у мінливості повсякденності, взагалі і суспільно-політичних справ, зокрема. Її докладно вивів Ж. Бенда у праці "Зрада інтелектуалів" (1926). За Бенда, інтелектуали – це поети, прозаїки, драматурги, вчені, філософи, по великому рахунку – митці, ті, "хто не переслідує практичних цілей і, знаходячи відряду у заняттях мистецтвом, чи наукою, чи метафізичних дослідженнях" "немов промовляє: "Царство моє не від світу цього"" [Бенда Ж. Предательство интеллектуалов. М.: ИРИСЭН, Мысль, 2009. – С. 110]. Інтелектуали покликані слугувати розуму і найвищим цінностям, сповідувати справедливість, істину, безкорисливість, раціональність. Такі цінності Бенда називає неутилітарними і статичними, тобто самототожними. Сучасні митці зрадили цю високу місію, занурилися у плинність поточної ситуації з її політичними пристрастями, захопленням партійною, релігійною, політичною проблематикою. Справжній митець перебуває у творчому процесі такою мірою, що стає нечулким до суспільно-політичних потрясінь. Бенда наводить приклад Гете, який був цілком байдужий до подій 1789 р., не слідкував за новинами, не читав газет – натомість він присвятив свої сили пізнанню людини, гуманітарним студіям.

В обговорення місії митця включається Т. Манн статтею "Художник і суспільство" (1950). Він має на увазі, в першу чергу, "митця в образі поета, літератора" саме тому, що той "служить слову [і це] нерозривно пов'язано з певним чином опозиційним ставленням по відношенню до дійсності, до життя, до суспільства" [Манн Т. Художник и общество // Собр. соч. Т.10.М.: Гослитиздат, 1961. С. 479]. Манн підкреслює опозиційність митця мінливій повсякденності. Більше того, споглядання митцем величчя мистецтва задає масштаб тієї скромної ролі, яку він сам відіграє в ньому. Тому митець від природи скромний і не наважується моралізувати, тим більше на суспільно-політичну проблематику, на теми повсякденності. Розуміючи силу соціально-критичної функції прози (роману як панівного жанру літературного мистецтва), Манн зауважує, що "у політичному моралізуванні митця завжди є щось комічне, що пропагування гуманістичних ідей майже завжди межує (і не тільки межує) для нього з вульгарністю" [Там само, С.485]. Усвідомлення небезпеки необережно і незворотно поринути у повсякденність змушує Манна чітко усвідомлювати роль, яку його твори відіграють у суспільстві, адже "добре відомо, що не моральне, а естетичне начало лежить в основі натури митця, що головний його творчий імпульс – це прагнення до гри, а не до доброчесності, і що якщо навіть у наївності своїй він насмілюється грати проблемами і антиноміями моралі, то гра ця носить лише словесно-логічний характер" [Там само, С. 473]. Для Манна очевидно, що митець, який виступає в ролі критика суспільства, йде шляхом моралізаторства, розмінюється на дрібниці, губить адекватність самосприйняття у суспільно-політичних обставинах.

Позиція Ж.П.Сартра задає радикально інший погляд на місію митця. У праці "Що таке література?" (1947) він обґрунтовує тезу про ангажованість митця. Ангажованість митця – це його включеність у суспільне життя. Сартр, як і Манн, вважає, що володіння словом ставить письменника вище за інших митців, надає йому виключну роль у впливі на суспільство. Поет, художник, музикант не мають у своєму арсеналі засобів впливу на публіку такої сили, яку надає письменнику проза, смислова єдність якої є дією і спонукую до дії іншим людям. Тому поети і художники не обов'язково мають бути ангажованими, а письменники зобов'язані до цього. Але якщо сила слова змушує Манна ставити митця в опозицію до дійсності, то Сартр занурює митця у гущину подій: "Я назвав би того письменника ангажованим, який прагне якомога глибше і повніше зрозуміти, що знаходиться в одному човні з іншими людьми" [Сартр Ж.П. Что такое литература? Слова. Мн.: Попурри, 1999. С. 68]. Ангажований письменник вчиняє словом, відіграє чітку соціально значиму роль, слугує інтересам суспільства. Своїм маніфестом ангажованості митця Сартр фактично знищує цінність ідеї чистого мистецтва. На його думку, сучасність не може собі дозволити мистецтва заради мистецтва. Сартр називає таку установку "естетським пуризмом" і зауважує, що вона була "лише блискучим захисним ходом буржуа минулого [XIX] століття" [Сартр Ж.П. Вказ. пр. С. 25]. Власне після Сартрової концепції ангажованості митця соціальний ізоляціонізм було унеможливлено.

ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО ЯК СИМВОЛІЧНА ФОРМА КУЛЬТУРИ

Для з'ясування стрижневих рис образотворчого мистецтва як символічної форми культури, насамперед, необхідно визначити різні рівні розуміння символізму, завдяки чому ми будемо поступово з'ясовувати специфіку даного феномена. По-перше, символізм є основою людської культури, що відокремлюється від тваринного світу завдяки здатності людини до символізації. Наше визначення символізму на цьому щаблі співзвучно із позицією С. Кримського, який вважає, що символізм є не тільки мовою культури, а й відображенням специфіки життєдіяльності й свідомості людини. Саме в культурі, на його думку, людство опредмечує свій символічний досвід [Кримський С. Культура як світ людини / С. Кримський // Мистецькі обрії 2003: Альманах: Науково-теоретичні праці та публіцистика / Академія мистецтв України / Головн. наук. ред. І. Д. Бехгін. – К.: КНВМП "СИМВОЛ-Т", 2004. – С. 279]. Завдяки символізму, відповідно до концепції Е. Кассіра, відбувається подолання протиставлення між чуттєвим та ітелегібельним світом, оскільки "символічна функція утворює між обома світами нову форму кореляції. Й оскільки чиста функція духовного повинна шукати своє конкретне втілення саме у чуттєвому, метафізичний дуалізм втрачає будь-яку правомірність" [Свасьян К. А. Философия символических форм Э. Кассира / К. А. Свасьян. – Ереван: Изд-во АН Армении, 1989. – С. 76].

Символізм базується на здатності людської свідомості до породження символів. "Термін "символ" походить від грецького слова "symbolon", що означає "знак", "прикмета", "ознака", "пароль", "сигнал", "передвістя" (...). Етимологія цих грецьких слів вказує на співпадіння двох планів дійсності, а саме на те, що символ має значення не сам по собі, але як арена зустрічі відомих конструкцій свідомості із тим чи іншим можливим предметом цієї свідомості" [Лосев А. Ф. Проблема символа и реалистическое искусство / А. Ф. Лосев; [2-е изд., испр.]. – М.: Искусство, 1995. – С. 14].

Визначення категорії символу у нашому дослідженні постає суголосною позиції М. Мамардашвілі й А. Пятигорського, для яких "символи мисляться нами як репрезентації не предметів і подій, а свідомих посилів і результатів свідомості" [Мамардашвили М. К., Пятигорский А. М. Символ и сознание. Метафизические рассуждения о сознании, символизме и языке / М. К. Мамардашвили, А. М. Пятигорский. – М.: Школа "Языки русской культуры", 1997. – С. 99]. Таким чином, символ постає продуктом людської свідомості, що виступає основним джерелом смислів, які реалізуються у предметному світі – світі людської культури – наповнюючи його змістовністю, інтерпретація якої не передбачає завершеного, остаточного трактування, схилиючись у бік безмежної варіативності.

Подібне трактування перегукується як із позицією Е. Кассіра, який вважає, що здатність до породження символів притаманна саме людській свідомості, в основі якої лежить так звана "природна" символіка, так і з визначенням категорії символу О. Лосевим, на думку якого "до сутності символу відноситься те, що ніколи не є прямою данністю речі, або дійсності, але її *заданістю*, не самою річчю, або дійсністю, як породженням, але її *породжуючим принципом*, не її пропозицією, але її *припущенням*, її *полаганням*" [Лосев А. Ф. Проблема символа и реалистическое искусство / А. Ф. Лосев; [2-е изд., испр.]. – М.: Искусство, 1995. – С. 9].

Культура у нашій концепції, суголосно позиції Е. Кассіра, постає конгломератом різних символічних форм, однією із яких є образотворче мистецтво, що служить головним об'єктом нашого наукового інтересу.

Поняття символічної форми виступає не просто механічним поєднанням елементів тієї чи іншої сфери культури – мови, мистецтва, релігії тощо, а являє собою основний принцип їх побудови, що базується на здатності свідомості до символотворення, й передбачає не ізольоване функціонування, а їх взаємозв'язок із внутрішніми змістами інших форм культури.

Мистецтво як символічна форма культури постає системою просторово-часової організації художніх творів, що складається, відповідно до нашої концепції, із значної кількості деталізованих символічних форм – образотворчого мистецтва, літератури, театру тощо, які завдяки значним відмінностям внутрішньовидових формальних зв'язків та принципів побудови можуть бути детально досліджені лише крізь призму специфіки кожної із окремих форм. Оскільки Е. Кассіра, не заперечуючи існування різних символічних форм, не здійснював їх розширений деталізований розгляд, зосереджуючи основну увагу на сферах міфу, мови й науки, одним із завдань нашого дослідження постає з'ясування специфіки образотворчого мистецтва як символічної форми культури й встановлення характеру її внутрішньої організації.

Відповідно до нашої концепції, образотворче мистецтво як символічна форма культури представляє собою візуально-образну систему просторової організації мистецького твору, що включає у себе реалістичний, символічний та змішаний тип візуального образу та їх види, які відповідають внутрішньому упорядкуванню різного характеру художніх робіт. Символічний тип збігається за назвою із однією з історичних форм буття мистецтва за Г. Гегелем, але не є тотожним гегелівській дефініції по суті.

Символізм на рівні образотворчого мистецтва представляє собою тенденцію домінування символічного типу візуального образу на різних етапах розвитку європейської культури й характеризується чуттєво-образною візуалізацією символічних смислів свідомості, тобто унаочненням символів.

Однією із методологічних основ дослідження виступає теорія соціокультурної динаміки П. Сорокіна, відповідно до якої три основні типи

візуальних образів паралельно співіснують протягом різних періодів розвитку людської культури, в яких у різний час відбувається домінування символічного, реалістичного або змішаного типу у залежності від особливостей культури. Даний нелінійний процес передбачає, що навіть у період превалювання того чи іншого типу візуального образу інші не зникають з культурного простору, а знаходяться на периферії, продовжуючи своє існування. Домінування реалістичного, символічного або змішаного типу залежить від ступеня раціоналізації культури. В періоди спрямованості культурних процесів у раціональне русло відбувається висування на перший план реалістичного типу, при ірраціональних, трансцендентних орієнтирах – починає переважати символічний. У часи культурного "порубіжжя" образотворчість тяжіє до змішаного типу візуального образу. Маючи за своїми характеристиками точки перетину із ідеаціональним, чуттєвим та змішаним стилями мистецтва П. Сорокіна, запропонована нами структура суттєвим чином відрізняється за характеристиками видів основних типів візуального образу, а також стосовно періодів їх функціонування у просторі європейської культури.

КРУГЛИЙ СТИЛ
ДОСЯГНЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СИНЕРГЕТИЧНИХ
ДОСЛІДЖЕНЬ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ГУМАНІТАРИСТИЦІ
(НАЗУСТРІЧ 15 РІЧНИЦІ УКРАЇНСЬКОГО
СИНЕРГЕТИЧНОГО ТОВАРИСТВА)

*И. А. Донникова, докт. филос. наук,
НУ "Одесская морская академия", Одесса
donnikova_iran@ukr.net*

**ПОСТНЕКЛАССИЧЕСКОЕ ГУМАНИТАРНОЕ ЗНАНИЕ:
ДВИЖЕНИЕ К АНТРОПОЛОГИЧЕСКОЙ СЛОЖНОСТИ**

Понятие постнеклассической науки, репрезентующей особый тип научной рациональности, трансформировалось в понятие постнеклассики как "особого рода исследовательской программы, когерентно отображающей, на первый взгляд, разрозненные тенденции в науке, философии и культуре, причем не только в современности, но и в истории" [Постнеклассика: философия, наука, культура: Коллективная монография [отв. ред. Л.П. Киященко, В.С. Степин]. – СПб.: Издательский дом "Мир", 2009. – С. 9]. Одной из особенностей этой исследовательской программы стала активизация в ней гуманитарной составляющей, что нашло выражение в разработке различных социокультурных приложений теории самоорганизации. В Украине социогуманитарные приложения синергетики объединили исследования в области социологии (Л.Д. Бевзенко), философии образования (И.Д. Бех, А.В. Вознюк, Л.С. Горбунова, В.Г. Кремень, И. М. Предборская и др.), психологии (И.В. Ершова-Бабенко, М.-Л. А. Чепа и др.), лингвистики и литературоведения (Т.И. Домброван, С.М. Еникеева, Л.С. Пихтовникова и др.), культурологии и философии культуры (Л.С. Горбунова, А.В. Свидзинский и др.), художественной культуры (Н.Н. Корниенко, Е.Г. Левченко, О.О. Семенец и др.). Круг междисциплинарной коммуникации постоянно расширяется за счет вхождения в него политологов, экономистов, юристов и др. Это дает основания выделять постнеклассическое гуманитарное знание с собственным проблемным полем и методологическим инструментарием, но вместе с тем актуализировать проблему его концептуального самоопределения и перспектив.

Исследования самоорганизующихся социокультурных феноменов сформировали особый методологический инструментарий, получивший совокупное название "синергетический подход к...". Он способствовал разворачиванию междисциплинарного диалога, сохранения концептуальное единство постнеклассической науки. Его эвристические возможнос-

ти были продемонстрированы в анализе широкого круга макросоциальных и культурных процессов. В то же время индивидуально-личностные, экзистенциальные аспекты бытия человека и культуры для постнеклассической методологии все еще остаются "непроницаемыми". Является ли это свидетельством того, что достигнут определенный предел, или не все возможности реализованы?

Нам ближе вторая позиция, которая позволяет развивать данную исследовательскую программу (ее гуманитарную составляющую) путём внесения в нее некоторых концептуальных поправок. Прежде всего, подразумевается ослабление ее привязки к естественнонаучному "ядру" постнеклассической науки. На наш взгляд, переход от изучения сложности самоорганизации к самоорганизации сложности дает возможность расширить проблемное поле постнеклассического гуманитарного знания, сделать его более открытым для философско-антропологической, философско-культурологической проблематики. В обозначении объекта постнеклассических исследований это может быть выражено в переходе от человекообразных к человекомерным объектам или в концепте антропологической сложности. Понятие человекомерности исходит из первичности природного и технологического, а потому, по словам Л.П. Киященко, выражает "машинерию бездушного и бездуховного автомата", который "оживляется" человеком. Человекомерность же указывает на первичность поступков, действий, событий жизненного мира человека, "амеханию творческого начала" [Киященко Л.П. Беспокойство становления целостностью. Вариации на тему трансдисциплинарности // Вопросы философии. – 2015. – № 11. – С. 76-86. – <http://vphil.ru>]. Антропологическая сложность, тем самым, становится концептуальным выражением гуманитаризации постнеклассической науки.

Через осмысление антропологической сложности создается возможность постнеклассической интерпретации ключевых проблем бытия человека, расширение стратегии междисциплинарного поиска. Принципы сложного мышления, раскрытые Э. Мореном, могут быть использованы и для создания антропосоциокультурной онтологии как онтологии сложности [Морен Э. Метод. Природа Природы – М.: Прогресс-Традиция, 2005. – С. 16-17]. Так, принцип рекурсии и голографический принцип позволяют обосновать самоподобие человека и культуры как самоорганизующихся феноменов. Принцип обратной связи, а также принцип самопроизводства и самоорганизации могут быть использованы для выявления антропогенной сущности социокультурного бытия. Принцип авто-эко-организации важен для понимания специфики становления человека в культуре; диалогический принцип – для осмысления антропосоциокультурной онтологии как коммуникативной, интерсубъективной и т.д. Становится возможным выстраивание ее по принципу рекурсии одновременно в двух направлениях: "сверху" (с макросоциального уровня) и "снизу" (с индивидуального бытия).

Именно в выстраивании онтологии "снизу", на наш взгляд, важны традиционные методы гуманитарного знания, исследующие феномены

индивидуально-личностного бытия человека. Постнеклассическое гуманитарное знание, осмысливающее антропологическую сложность, может стать посредником в трансдисциплинарной коммуникации, если трансдисциплинарность понимать как "подвесной мост с двусторонним движением между наукой и культурой общества" [Киященко Л.П. – Там же].

***И. В. Ершова-Бабенко, председатель Одесского отделения
Украинского синергетического общества, Одесса
chokaiv@gmail.com***

**ПСИХОСИНЕРГЕТИКА – МЕТОДОЛОГИЯ ИССЛЕДОВАНИЯ
СВЕРХСЛОЖНЫХ ПСИХОМЕРНЫХ СРЕД.
ПСИХОСИНЕРГЕТИЧЕСКАЯ ТЕОРИЯ ПСИХИКИ И СОЗНАНИЯ.
АЛЬФАЛОГИЯ.**

В 1987 г. мне подарили книгу Ильи Пригожина и Изабеллы Стэнгерс "Порядок из Хаоса". Это сделал декан факультета автоматики и вычислительной техники Одесского политехнического института доцент Первушин, когда мы отмечали мой диплом кандидата наук. Спустя пять лет я защитила докторскую здесь в Киеве в Институте философии АН Украины "Методология исследования психики как синергетического объекта". Ее основанием стала расширительная интерпретация идей самоорганизации, синергетическое мировидение психики человека. Фактически, оно вызревало в методологии естественных наук у И. Пригожина в ст. "Наука, разум и страсть", где он обращается к Эйнштейну в связи с мыслью о том, что ученый стремится выйти за пределы обыденной пустоты, личных переживаний в чистый мир идеалов науки, созерцания и объективного мира. Именно такой период переживает современная наука. Синергетическое мировидение – диалог человека и природы, изобретающего новое понимание мира, поиск нового синтеза, нового единства.

В 1996 г. на 1-ом международном синергетическом форуме и была представлена методология исследования системы психики человека как синергетического объекта и гиперсистемы синергетического порядка, позволившая выделить категорию сверхсложные "психомерные среды" (ПС) как такие, в которых гиперсистема психики человека, ее фаза и состояние могут играть и играют системообразующую, переходоформирующую роль.

Это позволило сделать первые "постнеклассические шаги" в философии и методологии исследования сверхсложных ПС – обосновать и разработать психосинергетику и новое представление психики человека, его сознания, место психосинергетики в структуре философии, науки и культуры постнеклассического этапа, психосинергетические стратегии человеческой деятельности – в образовании, политике, управлении, экономике, медицине, психологии, социологии и когнитивных науках, в конструировании времени и пространства, посттравматической мозговой нейромышечной деятельности и поставтомобиля, разрабо-

тать новую теорию психики – общую и частнонаучную, предложить новую макроклассификацию наук (Ершова-Бабенко, 1992, 2002, 2015).

Фактически, к настоящему времени психосинергетики и альфалогией создан тот недостающий философский, теоретико-методологический мостик, без которого специалисты останавливаются на человекомерности как социосинергетичности (социальных проявлениях человека, рассмотренных с позиций синергетики), не учитывая и не рассматривая исходную психомерность любых социальных проявлений человека.

Поэтому сегодня, спустя более двадцати лет после постановки данных вопросов и их исследования, можно сформулировать психосинергетические следствия в постнеклассике, продемонстрировать ее концептуальные модели и определить место психосинергетики в постнеклассической науке к середине второго десятилетия XXI века. Психосинергетика переходит в статус методологической основы Альфалогии.

Психосинергетическое и Альфалогическое мировидение – расширение диалога человека и природы путем введение таких осей как отношения/векторы "человек – человек" и "мир – мир". Это становление новейшего холистического понимания мира психосинергетикой как соединения целых – концептуальная модель (философская категория) "целое в целом", поиска новейшего синтеза – нелинейного, и новейшего единства.

Это мировидение по одному из психосинергетических принципов – принципу "клавиши", правилу

перехода на принципиально новые позиции, незатратный, неразрушающий, ресурсосберегающий тип поведения: если мы хотим получить другое, то можно просто "нажать другую клавишу", "сделать шаг в другую комнату". Тогда параллельно сохраняется и предыдущая возможность.

Ю. А. Мелков, докт. филос. наук, МАУП, Киев
ym173@ya.ru

ПОСТНЕКЛАССИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ГУМАНИТАРНОСТЬ И ГУМАНИСТИЧНОСТЬ

Постнеклассический тип научной рациональности, описанный применительно прежде всего к естественнонаучным дисциплинам, в наши дни окончательно уже утверждается как отображающий в себе характерные особенности исследовательских программ всех отраслей научного познания, позволяя тем самым говорить о преодолении дихотомии "наук о природе" и "наук о духе". Такие яркие феномены постнеклассической науки как синергетика, зародившаяся в области конкретных исследований физики и химии, оказывается вполне уместным методологическим инструментом для изучения общества – подобно тому, как экология превратилась уже из подчинённой дисциплины биологической и зоологической науки в междисциплинарное направление, позволяющее с большей или меньшей мерой метафоричности говорить об "экологии культуры" и "экологии человека".

Можно ли утверждать тем самым о развивающейся – либо даже и состоявшейся – гуманитаризации науки в целом и о воплощении в постнеклассических исследованиях идей философов прошлого, мечтавших об основании научного познания на гуманистических идеалах? По известным словам молодого К. Маркса: "Впоследствии естествознание включит в себя науку о человеке в такой же мере, в какой наука о человеке включит в себя естествознание: это будет *одна наука*" [Маркс К. Экономическо-философские рукописи 1844 года // Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. – М. : Политиздат, 1974. – С.124]. В конце XX века эти идеи особенно тщательно развивал И. Т. Фролов, формулируя идею "единства науки и гуманизма, в результате которой наука предстаёт как гуманизированная наука, включающая в себя человека в своих исходных и конечных результатах" [Фролов И. Т. Прогресс науки и будущее человека / И. Т. Фролов. – М. : Политиздат, 1975. – С.53].

Подобный пафос звучит сегодня не так уж и убедительно, благодаря в том числе и постнеклассическим исследованиям, приведшим к осознанию ответственности человека за экологическую катастрофу: более того, факт такого осознания свидетельствует скорее о необходимости гуманитаризации самого человека. Очевидно, что "гуманизация науки" не тождественна взаимопроникновению гуманитарной и естественнонаучной методологии. С одной стороны, и использование синергетики в гуманитарных исследованиях может подчас означать не более чем попытку механистического – а не гуманистического – рассмотрения человека и его общества – иными словами, попытку не критической экстраполяции естественнонаучной методологии на социальную сферу, приводящую потому и к утверждениям о якобы чистой спонтанности, "бессубъектности" и "ценностной нейтральности" процессов самоорганизации социума. С другой стороны, собственно гуманитарные науки ничуть не в меньшей мере подвержены искусству дегуманизации; напротив, *человекомерность* как характерная черта постнеклассической науки оказывается актуальной для гуманитарных наук ничуть не в меньшей мере, нежели для наук естественных. В качестве примера можно привести пути трансформации методологии исторической науки XX–XXI вв., начиная с методологических поисков "школы Анналов". Пытаясь превзойти классическую историю как историю сначала "героев", а затем государств, народов и наций, история начинает обращаться к жизни небольших сообществ, а затем и к жизни простого человека: возникает "история повседневности", микроистория и другие подобные направления: тенденция более чем привлекательная и заслуживающая внимания не только в гуманистическом, но и в чисто научном аспекте, позволяющая включить в поле исследований "молчаливое большинство". Если и не всегда, то достаточно часто триумф и процветание государства, тем более успех грандиозной "империи", оборачивался и оборачивается трагедией *человека*, умалением культуры в пользу безудержно прогрессирующей политики. При этом, развитие такого рода новых направлений исторической науки выдвигает немало проблем и для

методологии, поскольку "история повседневности" оказывается историей явно феноменологического типа, возвращая науку на уровень историографии, предшествовавший классическим концепциям. Возможна ли история как история *особенного*, не сводящегося ни к закономерностям общности, ни к многообразию несвязанных меж собою единичностей?

Собственно феномен человекомерности как опыт философской реконструкции характерных черт постнеклассического типа научной рациональности представляет собой один из возможных ответов на этот вопрос, формулируя способ гуманизации науки, что естественной, что гуманитарной. Постнеклассика как установка на обретение "единства в многообразии" предстаёт в этом отношении и методологическим ориентиром для воплощения ценностей гуманизма в самой дисциплинарной матрице современной науки, снимая противоречие субъективности (в том числе и как осознания определённой позиции и интересов исследователя) и объективности, которая оказывается в данном аспекте не отказом от человеческих ценностей, но конкретизацией таковых в плане максимального охвата позиций и интересов всех людей.

В этом отношении диалектика особенного в современной науке позволяет говорить о параллелях с искусством, с ролью и функциями субъекта творчества. Сто лет назад Максим Горький обосновывал эту мысль в программном письме к К. С. Станиславскому: *"Художник – это человек, который умеет разработать свои личные – субъективные – впечатления, найти в них общезначимое – объективное – и который умеет дать своим представлениям свои формы"* [Горький М. Полное собрание сочинений. Письма : В 24 т. – М. : Наука, 2003. – Т. 10. – С.153]. По мере гуманизации современной науки, включая и науку гуманитарную, эти слова оказываются справедливыми в качестве характеристики не только художника, но и учёного: объективность как гносеологический идеал науки оказывается неразрывно связанной с универсальностью ценностей, с общезначимостью, а потому – и с основанием научного познания на идеалах гуманизма.

КРУГЛИЙ СТІЛ

ТВОРЧА СПАДЩИНА ІВАНА ФРАНКА ТА СУЧАСНІСТЬ

(ДО 100-Ї РІЧНИЦІ ВШАНУВАННЯ ПАМ'ЯТІ)

А. І. Павко, докт. істор. наук, проф., НАУ, Київ

ФЕНОМЕН ІВАНА ФРАНКА В КОНТЕКСТІ ІСТОРІЇ ТА СУЧАСНОСТІ

(МАТЕРІАЛИ КРУГЛОГО СТОЛУ)

До постаті "вічного революціонера", яка вже давно стала символом незламності і мужності, не згасає інтерес сучасників. У свідомості багатьох поколінь глибоко відклався афоризм Івана Франка: "Лупайте сю скалу, нехай ні жар, ні холод не спинить вас". Він став основним лейтмотивом життя Великого Каменяря, провідною зорею у його науковій, літературній, громадсько-політичній діяльності.

Велетенська творча спадщина українського Прометейя, плід його могутньої думки, чистої душі і невсипущої, "довгої й утяжливої" праці, і на початку ХХІ століття не втратила свого громадського рефрену, наукової привабливості, морально-етичної та естетичної краси. Дослідник життя та діяльності І. Франка, – В. Сімович, розкриваючи важелі впливу Великого Каменяря на українське суспільство, підкреслював в одній із своїх праць, що І. Франко був "вчителем цілих поколінь нашого народу, побатьківському брав за руку молодь, вів її до сонця. А коли з тієї молоді мужі виростали і враз із ним до роботи ставали, то все ж над ними спочивало люб'язне око батька, щоб часом колишні його діти зо шляху не збилися. Франко – це частина історії нашої землі. Вийшов із неї, і для неї віддав усе, що мав. А як відійшов від нас, на всьому, до чого він своїх рук приклав, полишилася печать його духа".

Феномен І. Франка визначається, насамперед, його високим рівнем освіченості, унікальними інтелектуальними здібностями, універсалізмом знань, надзвичайно широким колом інтересів.

Іван Якович Франко одночасно був поетом і письменником, вченим-філософом і політичним мислителем, істориком і літературознавцем, журналістом і публіцистом. Його перу належать понад 5000 праць. Це монографії, статті, повідомлення, рецензії, вірші, оповідання.

Незрівнянна пам'ять, ерудиція і спостережливість І. Франка були настільки виключними, що давали змогу йому писати ґрунтовні наукові праці, не маючи під руками часто найнеобхідніших джерел. З подивом і захопленням писали знайомі письменника про його колосальну пам'ять, називаючи її "феноменальною, просто несамовитою" і стверджували, що коли І.Франко щось раз прочитав, то вже запам'ятав навіки.

У кожній сфері знань І.Франко виявив свій неперевершений талант, продемонстрував у повній мірі високий професійний рівень майстерності. Згадуючи Івана Франка як редактора "Літературно-наукового вісника", один із співробітників цього журналу писав: "Було справжнім щастям для молодого письменника потрапити під редакторську владу Франка. Вихований на класичних творах, грецьких і латинських, Франко був безоглядним ворогом пустослівного і многослівного писання. Високопарна балаканина, так само як модна закуйовджена чудернацькість стилю, мали в ньому безоглядного ворога. Скільки "поезій", "новел", "статей" тощо знайшли свою могилу у Франковій коші для сміття".

Важливою складовою феномену Івана Франка було те, що в основі його щедрого природного таланту лежала надзвичайна, просто титанічна працездатність в умовах особистих переживань, труднощів, невтомної боротьби. Відомий український письменник В.Стефаник, серед унікальних рис Франка відзначає його аскетизм у приватному житті та "божеську працьовитість". "Я мав таке враження, – згадував В.Стефаник, – що для Франка потреба "їсти" взагалі не існувала. Йому не треба було нічого, крім пера і чорнила. Чорнило заміняло йому, здається, воду".

Навіть у 1908 р., коли у Франка відмовили руки, письменник не покинув свою наукову та літературну працю, а продовжував займатися перекладацькою діяльністю, публікував свої нові вірші, перевидавав колишні власні твори – поезію, повісті, оповідання, драми. Велику допомогу йому надавав старший син Андрій, який писав під диктовку батька, а також студенти.

Незважаючи на тяжкі повороти особистої долі, поет, для того, щоб не відчувати свою немічність і безпорадність, і певним чином підтримувати "дух, що тіло рве до бою", не відмовлявся від редакційної роботи, літературної праці, "чорної газетярської та коректорської роботи, інших важких заробітків". У своїх спогадах про батька його донька Ганна Франко з сумом зазначала, що "тато писав не тільки цілими днями, але і цілими ночами. Він почав щораз більше відчувати тяга непосильної життєвої боротьби і рішив іти за своїм покликанням: пером служити своєму народові".

Досить непросто складалася наукова і літературна кар'єра І.Франка. Наприкінці 1890 року сенат Львівського університету не допустив його до захисту докторської дисертації на тему "Варлаам і Йоасаф, старохристиянський духовний роман і його літературна історія". Проте цю ж дисертацію І.Франко блискуче захищає у 1893 р. у Віденському університеті, де отримує науковий ступінь доктора філософії. А в 1895 р. прочитав у Львівському університеті вступну, так звану габітальційну лекцію на тему: "Наймичка Т.Шевченка", яка викликала велике захоплення слухачів і була схвалена Вченою радою вищого навчального закладу. Проте сподівання І.Франка отримати після цього посаду приват-доцента у класичному університеті Східної Галичини не здійснилися. Це було обумовлено багатьма причинами. Проте основна серед них полягала у тому, що тодішній намісник Галичини граф К.Бадені не хотів допустити

найбільш авторитетного на той час українського вченого через його політичні переконання до викладання у Львівському університеті. Він боявся, щоб університетська кафедра, очолювана І.Франком, не перетворилась у трибуну вільного слова.

Особливість постаті Великого Каменяря визначалась такими його рисами як велика рівновага духу, віра в себе, вміння твердо і спокійно триматись в найскладніших умовах і ситуаціях. Так, наприклад, саме завдяки витримці І.Франка вдалось провести у 1897 році з'їзд радикальної партії, який був поставлений під загрозу боротьбою двох течій в партійному угрупованні, представники однієї з яких вимагали зміни назви партії на соціал-демократичну, а інші відстоювали стару назву.

Позитивна енергетика постаті відомого українського письменника і вченого була обумовлена і такими унікальними рисами його характеру як скромність, благородність, лагідність та поважне ставлення до людей, некористолюбність. Незважаючи на всі незгоди власного життя, він залишився людиною з веселою і здоровою вдачею.

Глибинність, величність постаті славетного галичанина пояснюється його вірністю сім'ї, любов'ю до дітей. Вони давали йому творчу наснагу, духовну силу, життєву енергію та невичерпний оптимізм. Своїм "франчатам" разом з дружиною І.Франко прищепив любов до природи, навчив своїх дітей пізнавати її "красу і таємну силу", співчувати "слабшим і немічним", любити все "красне, величне, добре", любити свій народ, свою країну, любити читати книжки, розвивати свої знання і свій розум і, нарешті, любити працю. Тому невипадково, що на межі XIX – XX століть постать І.Франка була популярною, поважною, улюбленою не лише на його малій батьківщині, але і в Східному регіоні України.

Отже, феномен Івана Яковича Франка це єдність всіх його складових: таланту і працьовитості, геніальності і скромності, вірності світоглядним засадам, життєвим ідеалам і високій моральності, чистоті думок, душі і серця.

ЗМІСТ

Секція 20 "МІЖНАРОДНА ПОЛІТИКА"

Волківський М. А.

Польсько-українські двосторонні відносини: становлення і розвиток..... 3

Грубов В. М.

Слабкість ООН і парадокс Дамаска: до питання сирійського конфлікту 4

Деев И. А.

Борьба за лидерство в современном мире в рамках
мир-системного подхода И. Валлерстайна..... 6

Кожушнер М. Б.

Міжнародні відносини і зовнішньополітична роль держави 8

Кочетков Д. А.

Экономическая зона "нового шелкового пути" 10

Мельник В. М.

Процес декомунізації в Албанії: 1985-1991 12

Оленева Е. А.

Постмодернизм как направление критической теории
международных отношений 14

Паламаренко Р. Ю.

Трактовки понятия "межправительственная организация"
в международно-политической науке..... 16

Посєва В. С.

Міграційна політика Швеції у 2015 – поч. 2016 рр. 18

Резник Д. О.

Націоналізм як центральний вектор політичної ідеології
на прикладі Німеччини 1933 – 1945 р. 21

Саган О. В.

Проблема "неповнолітності розуму" Гегеля
у протидії радикалізму і тероризму в інтернет просторі 23

Тараненко Г. Г.	
Чинник міжнародних структур у врегулюванні конфліктів	25

Ткач А. О.	
Політика США в Латиноамериканському регіоні	27

Секція 22 "ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ"

Підсекція "ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ"

Алієв Аббас Мамед огли	
Центр надання адміністративних послуг – нова форма співпраці влади і громадян.....	29

Кірсєв Д. Б.	
Місцевий референдум як інструмент децентралізації влади	32

Ключкович А. Ю.	
Реформування системи державного управління та місцевого самоврядування в Словаччині та Чехії в контексті постсоціалістичної демократизації	34

Ковальов А. В.	
Сучасні вітчизняні наукові дослідження функцій православної церкви у політичній системі України.....	36

Копилова М. С.	
Правове регулювання взаємовідносин держави та православної церкви у другій Речі Посполитій у 1918-1939 рр.	39

Жуйтін Лі	
Приватизація в Україні як приклад практичної імплементації принципів нового державного управління	41

Магдич Ю.	
Фашизм: дефініція та сучасні прояви	43

Мельник В. М.	
Геополітика світового конституціоналізму	45

Мешковський К. Е.	
Державне управління перед викликами ХХІ століття	47

Піонтковська А. К.

Лобізм як механізм взаємодії в умовах світової глобалізації та перспективи його розвитку в Україні	49
---	----

Сергієнко О. В.

Особливості функцій громадянського контролю за органами публічної влади у сфері містобудування	52
---	----

Твердохліб О. С.

Концептуалізація права людини на інформацію в Україні	54
---	----

Підсекція

"МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ"

Гандзюк К. А.

Кадрова політика в системі державного управління	57
--	----

Гасимов Ровзад Афат огли

Електронний уряд як дійовий механізм взаємодії і форма співпраці держави та громадян в інформаційному суспільстві	60
---	----

Гоголь Т. В.

Механізм управління соціальним розвитком сільських територій	63
--	----

Голинська Х. О.

Збір гендерно сегрегованих даних як процедура гендерного мейнстрімінгу в системі управління містом	65
---	----

Грицяк Н. В.

Роль етики і права у побудові демократичної держави	67
---	----

Демчук Ю. Б.

Техніки медіації як складова прийняття управлінських рішень місцевими громадами	69
--	----

Дідух Д. І.

Еволюціонувати або деградувати: особливості розвитку регулювання сфери інтелектуальної власності в Китайській Народній Республіці	72
---	----

Діхтяреко Р. Е.

Державне управління соціальною сферою у контексті політичної кризи в Україні	75
---	----

Дурас М. М.	
Актуальність розвитку міжмуніципального співробітництва в Україні.....	77
Зубчик О. А.	
Політичні ризики публічного адміністрування та управління вищою освітою в Україні.....	79
Комарівська Н. М.	
Державне регулювання в аграрній галузі України: кластерний аспект	81
Кострубіцька А. В.	
Державне регулювання діяльності засобів масової комунікації: підходи до визначення поняття.....	84
Лікарчук Н. В.	
Стадії формування маркетингових стратегій в антикризовому управлінні.....	86
Лужикова Е. А.	
Институт международного наблюдения за реализацией государственных механизмов проведения выборов: проблемы и перспективы	88
Мамчур Г. В.	
Державна служба: інституційний підхід.....	90
Мельник В. М.	
Конституційно-правові механізми регулювання системи державного управління в східноєвропейській транзитивній моделі: загальна геополітична теорія.....	92
Nelipa D. V.	
Strategic management, innovations, and change management at the leading american universities	94
Павко А. Я.	
Особливості методологічної аргументації у міжнародно-правовій науці в контексті вивчення механізмів управління кооперацією держав в Арктиці.....	95
Пилипенко В. П.	
Інноваційність в державному управлінні	97

Порайко А. М. Демократичні засади протидії бюрократизму в системі державного управління	98
Соловйов В. М. Корупція у системі управління персоналом в Україні.....	101
Столар В. М. Державні функції і державні послуги: проблема співвідношення	103
Тимощук К. Екологізація та напрями розвитку державної регіональної політики	105
Харченко О. О. Особливості сучасних методів викладання іноземної мови державним службовцям	106
Черняхівська В. В. Витоки гендерної політики Європейського Союзу	109
Штирліна А. А. Модель "держава єдиного вікна", як основа сучасного постіндустріального суспільства	111

Підсекція "ДЕРЖАВНА СЛУЖБА"

Бернацький А. А. Особливості етичної системи державної служби США.....	113
Драгомерецький В. С. Наукова організація праці державного службовця.....	115
Заболотна Л. В. Деякі питання про притягнення до відповідальності працівників дипломатичної служби за польською моделлю гарантування максимальної прозорості діяльності державних органів	117
Замараєв А. В. Управління людським потенціалом в умовах реформування державної служби	119

Круть В.	
Захист персональних даних в державному управлінні	122
Левицький В. А.	
Перемоги "Центробанк": запобігання мовній дискримінації в законі України "Про державну службу" 2015 року	124
Линдюк О. А.	
Окремі аспекти впливу глобалізації на систему державної служби.....	126
Мельник В. М.	
Державна служба в Індії: поділ на цивільну та мілітарну	129
Олійник Р. Ю.	
Державне управління національною безпекою України	131
Папуша В. С.	
Вдосконалення державної служби: перехід до надання сервісних послуг	134
Поліщук В. С.	
Крістофер Худ про концептуальні засади нового державного менеджменту	135
Радзімовська С. В.	
Кадрова політика і державна служба	137
Ткаченко О. В.	
Особливості інституту адміністративної відповідальності в системі державного управління	139
Чаркіна А. О.	
Особливості реформування державної служби в Україні: загальний аналіз	142
Черпак Т. В.	
Аналітичний супровід парламентської діяльності в Україні як умова ефективного законодавчого процесу.....	144
Якібчук О. В.	
Особливості екологічної безпеки України в системі національної безпеки	146

ДОДАТКОВІ МАТЕРІАЛИ

Косьмій О. М.

Політична пам'ять кризового суспільства 149

Котляр К. І.

Брендинг міста як політичне явище 150

Носовець А. Я.

Проблема єдності моралі та політики в українському суспільстві 152

Одинець А. В.

Концепція фаназма у філософії постмодернізму (Ж. Лакан) 153

КРУГЛИЙ СТІЛ

МІЖДИСЦИПЛІНАРНА КОМУНІКАЦІЯ У ФІЛОСОФСЬКІЙ ОСВІТІ

Ясна І. М.

Філософія у школі: світові взірці та українські напрацювання 156

КРУГЛИЙ СТІЛ

РЕЙНСЬКА МІСТИКА: ФІЛОСОФСЬКО-ТЕОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

Пархоменко А. К.

Смислові значення містики Майстера Екгарта
(за А. Хаасом) 159

КРУГЛИЙ СТІЛ

ЕТИЧНИЙ ТА ЕСТЕТИЧНИЙ ВИМІРИ СУЧАСНИХ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ПРОЕКТІВ

Бунчак Б. В.

Перше слово або ініціювання діалогу 162

Буцикіна Є. О.

Трансгресивна трансформація естетичного:
аморфне – безформне – мерзенне 163

Живоглядова І. В.

Теоретико-методологічні виміри ментальності:
культурологічний аналіз 165

Коновалова О.В.

Мистецькі акції групи київських художників "Сквот на Олегівській"
як зразок соціально орієнтованої некомерційної творчості 168

Павлова О. Ю.	
Специфіка комічного як художньої форми десакралізації.....	170
Панченко В. І.	
Культурологічна експертиза в соціокультурному проектуванні.....	172
Пархоменко І. І.	
Сучасні підходи до побудови моделі культурних індустрій	174
Рогожа М. М.	
До проблеми відповідальності митця у сучасному соціокультурному просторі.....	177
Стоян С. П.	
Образотворче мистецтво як символічна форма культури.....	180

КРУГЛИЙ СТІЛ ДОСЯГНЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СИНЕРГЕТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ГУМАНІТАРИСТИЦІ (НАЗУСТРІЧ 15 РІЧНИЦІ УКРАЇНСЬКОГО СИНЕРГЕТИЧНОГО ТОВАРИСТВА)

Донникова І. А.	
Постнекласическое гуманитарное знание: движение к антропологической сложности.....	183
Ершова-Бабенко І. В.	
Психосинергетика – методология исследования сверхсложных психомерных сред. Психосинергетическая теория психики и сознания. Альфалогия.	185
Мелков Ю. А.	
Постнекласические исследования: гуманитарность и гуманистичность	186

КРУГЛИЙ СТІЛ ТВОРЧА СПАДЩИНА ІВАНА ФРАНКА ТА СУЧАСНІСТЬ (ДО 100-Ї РІЧНИЦІ ВШАНУВАННЯ ПАМ'ЯТІ)

Павко А. І.	
Феномен Івана Франка в контексті історії та сучасності (матеріали круглого столу)	189

Наукове видання

ДНІ НАУКИ
ФІЛОСОФСЬКОГО ФАКУЛЬТЕТУ – 2016

МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ

(20-21 квітня 2016 року)

МАТЕРІАЛИ ДОПОВІДЕЙ ТА ВИСТУПІВ

ЧАСТИНА 10

Друкується за авторською редакцією

Оригінал-макет виготовлено Видавничо-поліграфічним центром "Київський університет"
Виконавець Д. Ананьївський

Формат 60x84^{1/16}. Ум. друк. арк. 11,6. Наклад 125. Зам. № 216-7720.
Гарнітура Times New Roman. Папір офсетний. Друк офсетний. Вид. № Фл23.
Підписано до друку 05.04.16

Видавець і виготовлювач
ВПЦ "Київський університет"
б-р Т. Шевченка, 14, 01601, м. Київ
☎ (044) 239 32 22; (044) 239 31 72; тел./факс (044) 239 31 28
e-mail: vpc_div.chief@univ.kiev.ua
<http://vpc.univ.kiev.ua>

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1103 від 31.10.02